

Prevence sociálně patologických jevů v mateřské škole

Bc. Eva Staňková

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Eva STAŇKOVÁ**
Osobní číslo: **H128224**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Prevence sociálně patologických jevů v mateřské škole**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vymezení základních pojmů týkající se problematiky sociálně patologických jevů, jejich třídění;
 - na problematiku prevence rizikového chování v prostředí mateřské školy;
 - na hledání odpovědi na otázku, jakými metodami a formami lze preventivně působit na děti;
 - na možnosti, kterými může sociální pedagogika přispět k prevenci rizikového chování.
- Součástí práce bude realizovaný smíšený výzkum zaměřený na zjištění současného stavu týkající se prevence v předškolním vzdělávání v mateřských školách, při kterém se předpokládá spolupráce s vybranými brněnskými mateřskými školami.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Elliottová, M. **Jak ochránit své dítě.** Praha: Portál, 1995.

Fichnová, K., Szobiová, E. **Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí.** Praha: Portál, 2007.

Fulghum, R. **Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské škole.** Praha: Agro, 1996.

Gillnerová, I. **Sociální dovednosti ve škole.** Praha: Grada, 2012.

Koňátková, S. **Hry v mateřské škole v teorii a praxi.** Praha: Grada, 2005.

Procházka, M. **Sociální pedagogika.** Praha: Grada, 2012.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce: **PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.**
Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2014**

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

V Brně 1.3.2014

Eva STANĚKOVÁ

Jméno, příjmení studenta

Eva Staněková

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce na téma „Prevence sociálně patologických jevů v mateřské škole“ se v teoretické části zabývá vhodnými činnostmi, které mohou být uplatňovány v mateřské škole a v rodině předškolního dítěte, v rámci primární prevence. Dále práce objasňuje pojmy, týkající se sociální patologie a prevence, hledá odpovědi, zda média působí na vznik sociálně patologických jevů. Zároveň se snaží nalézt možnosti, kterými může v prevenci sociálně patologických jevů přispět profese sociálního pedagoga. Praktická část je prostřednictvím rozhovorů zaměřena na výzkum postojů a názorů k problematice nežádoucích jevů, očima pedagogických pracovníků mateřských škol a také rodičů čtyř konkrétních dětí v předškolním věku.

Klíčová slova:

Prevence, sociální patologie, sociálně patologické jevy, předškolní výchova, mateřská škola, rodina, výchova.

ABSTRACT

The theoretical part of this Master Thesis entitled “Prevention of socially pathological phenomena in kindergarten” deals with activities that can be appropriately applied both in kindergartens and in families of preschool children within the area of primary prevention. Further, it clarifies terms related to social pathology and prevention and searches for answers to the question whether media can affect the appearance of socially pathological phenomena. At the same time, it attempts to find possibilities for social teachers to contribute to the prevention of socially pathological phenomena. Via interviews, the practical part of the thesis focuses on researching the attitudes and opinions regarding undesired phenomena from the point of view of teachers in kindergartens and parents of four specific preschool children.

Keywords:

Prevention, social pathology, social-pathological phenomena, pre-school education, kindergarten, family, upbringing.

„Děti potřebují spíš vzory než kritiku.“

Joseph Joubert

Mé poděkování patří paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr., za odborné vedení mé práce, cenné rady a připomínky.

Také bych ráda poděkovala paním ředitelkám mateřských škol a maminkám všech čtyř dětí, které mně věnovaly svůj čas a při našich rozhovorech mně poskytly mnoho poznatků a informací.

Díky i mým nejbližším za velkou dávku tolerance a pochopení.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Bc. Eva Staňková

OBSAH

ÚVOD.....	9
I	TEORETICKÁ ČÁST 12
1	CO SI PŘEDSTAVIT POD POJMEM SOCIÁLNÍ PATOLOGIE A PREVENCE? 13
1.1	SOCIÁLNÍ PATOLOGIE 13
1.2	NEJČASTĚJŠÍ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY VYSKYTUJÍCÍ SE VE SPOLEČNOSTI..... 17
1.3	SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY, KTERÉ OHROŽUJÍ PŘEDŠKOLNÍ DĚTI 21
1.4	PREVENCE DÁVÁ NADĚJI 24
1.5	TYPY PREVENCE 27
2	JAKÉ JSOU MOŽNOSTI MATEŘSKÉ ŠKOLY V OBLASTI PREVENCE? 30
2.1	FORMÁLNÍ PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ..... 30
2.2	METODY A FORMY PRÁCE 34
2.3	INTERAKTIVNÍ A POHYBOVÉ HRY..... 37
2.4	VĚKOVĚ SMÍŠENÉ TŘÍDY 41
2.5	PARTNERSKÉ VZTAHY S RODIČI..... 44
3	JAKÝ VLIV MÁ RODINA NA PŘEDŠKOLNÍ DÍTĚ V OBLASTI PREVENCE? 47
3.1	RODINA 47
3.2	FUNKČNÍ A DYSFUNKČNÍ RODINA 50
3.3	TYPY RODINNÉ VÝCHOVY 53
3.4	NEVHODNÉ ZPŮSOBY PREVENCE V RODINĚ 56
3.5	MOŽNÉ ZPŮSOBY PREVENCE V RODINĚ 59
4	PŮSOBÍ MÉDIA NA VZNIK SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ?..... 62
4.1	MÉDIA JAKO SOUČÁST KOMUNIKACE 62
4.2	PODPORA ŽÁDOUCÍHO CHOVÁNÍ PŘÍSTUPU K MÉDIÍM 66
4.3	VÝCHOVNÁ RIZIKA MÉDIÍ..... 71
4.4	VLIV TELEVIZNÍHO NÁSILÍ..... 75
5	JAK MŮŽE SOCIÁLNÍ PEDAGOG PŘÍSPĚT V PREVENCI SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ? 79
5.1	SOCIÁLNÍ PEDAGOG..... 79
5.2	OSOBNOST SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA 82
5.3	SOCIÁLNÍ PEDAGOG V TEORII I PRAXI 85
5.4	ÚLOHA SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ..... 89
II	PRAKTICKÁ ČÁST 92
6	PREVENTIVNÍ PŮSOBENÍ, V OBLASTI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ, OČIMA RODIČŮ A ŘEDITELK MATEŘSKÝCH ŠKOL..... 93
6.1	ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÉHO SOUBORU 97
	Dítě 1: Viktorie – 5 let..... 97
	Dítě 2: Štěpán – 5 let 97

Dítě 3: Teodor – 5 let	98
Dítě 4: Nikol – 5 let.....	98
6.2 DÍLČÍ VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ	99
Dítě 1: Viktorie – 5 let.....	99
Dítě 2: Štěpán – 5 let	104
Dítě 3: Teodor – 5 let	109
Dítě 4: Nikol – 5 let.....	114
7 MOŽNOSTI PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ V PROSTŘEDÍ RODIN A MATEŘSKÝCH ŠKOL	120
ZÁVĚREČNÉ VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ	120
ZÁVĚR	124
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	126
SEZNAM PŘÍLOH.....	130

ÚVOD

V okamžiku zrození dítěte, se začíná odvíjet příběh malého, bezbranného človíčka, ze kterého s přibývajícimi roky vyroste dospělý, zkušený člověk. Čeká ho dlouhá cesta, která je lemována nejen růžemi, ale také trním. Ostré hroty však mají svůj význam. Člověka zocelují a formují. Bezprostředně po narození je to ovšem jen malý, teplý, křičící, voňavý a hlavně bezbranný uzlíček, který je odkázán na péči dospělých. Bez jejich pomoci by nepřežil. Právě proto má svět svá pravidla. A to je na něm fascinující. Je více než přirozené, že velký a silný „dospělák“ cítí potřebu se o ten drobný uzlíček starat, chránit a pečovat o něj.

Sama jsem pocit nepopsatelného štěstí zažila dvakrát, když jsem přivedla na svět své dvě dcery. Když jsem je poprvé, ještě třesoucí se ucítila na svém břiše a vzápětí držela v náručí, zaplnila mne v ten moment neuvěřitelně silná láska. Byla to láska mateřská. V tu chvíli jsem věděla, že na světě neexistuje silnější cit. Je to totiž pouto, závazek, odpovědnost na celý život. Nekonečná studnice radosti, naplnění, štěstí. Také ovšem bolesti, trápení a odříkání. Jen blázen se však celého tohoto bohatství zříká! Veškeré úsilí, pokud je poctivé, se totiž mnohonásobně vrátí. Mohu upřímně říci, že jsem v roli matky ráda, naplňuje mne a neustále obohacuje.

Dnes je starší dcera již čerstvě dospělá mladá žena a mladší ji zanedlouho dohoní. Každý den jsem pyšná na to, že jsem je společně se svým mužem vychovala v čestné, pracovitě a odvážné jedince, kteří se nebojí říct svůj názor a umí se prosadit. Je to vlastnost více než důležitá, neboť dnešní doba přeje spíše silným. Svět je plný nástrah, překážek, záludností, zloby a agresivity. Ve své bakalářské práci jsem se právě tématu šikany a agresivity věnovala. Zajímalo mne, proč si děti navzájem ubližují, co je vede k tomu, že chtějí vidět svého kamaráda trpícího a poníženého. Zjistila jsem, že kořeny tohoto chování sahají již do prvního ročníku základní školy. Informace je to více než šokující. Vybavují se mi slova jedné písně: „Smutno je mi, smutno a na ten smutek není lék...“ Jsem ovšem toho názoru, že lék a léčba existuje. Je to však léčba zdlouhavá.

Hlavním cílem diplomové práce je zaměřit se na hlubší prostudování prevence sociálně patologických jevů v předškolním věku dítěte, získání základních informací o těchto nežádoucích jevech a možnostech jejich předcházení.

Práce si dále klade za **dílčí cíle**:

- vymežit a utřídit pojmy, týkající se sociální patologie;
- klasifikovat a charakterizovat poruchy chování u dětí;
- ukázat na význam vhodných činností a výchovných postupů jak v mateřské škole, tak v rodině dítěte;
- prozkoumat možné příčiny sociálně patologických jevů vlivem rodiny a médií;
- v empirické části se zaměřit na zjištění postoje vybraných mateřských škol a také postoje rodiče dítěte k této problematice.

Jelikož jsem při psaní své bakalářské práce zjistila, že negativní chování se vyskytuje již v prvním ročníku základní školy, nyní, ve své práci diplomové, jsem se rozhodla prozkoumat oblast předškolního období, předškolního vzdělávání a zaměřit se hlavně na prevenci sociálně patologických jevů. Zajímají mě vhodné činnosti a výchovné postupy v mateřské škole a také v základní sociální jednotce – v rodině. Jsem přesvědčená, že věk od jednoho do tří let dítěte a právě věk předškolní, tedy období tří až šesti, sedmi let, je nejdůležitější pro správné a zdravé sebezvýjení jedince.

Dětský svět, zvláště pak svět dětí před nástupem do předškolního zařízení je čistý, jasný, upřímný, bezstarostný, neposkvřněný. Voní máminou náručí, je hladivý její dlaní. Zároveň je bezpečný díky silným pažím táty. Při společných hrách je veselý, zábavný, podmanivý i poučný. Matka, otec, dítě. Tři jedinci, kteří společně tvoří rodinu. Vznikla již počátkem lidských dějin, jako společenství, které chrání před nebezpečím a nástrahami světa z vnějšku. Slouží po několik tisíc let k předávání základních duchovních a materiálních hodnot. Je to místo sdílení společných událostí. Ať už radostných, či tragických. Rodina uspokojuje potřeby dětí i rodičů. Vzájemně jsou na sobě závislí. Na své rodiče je dítě ve všem odkázáno. Rozhodujícím činitelem v jeho vývoji a utváření osobnosti proto hraje kvalita, ale také kvantita rodinné péče. Je velmi důležitá. Dítě se učí co je špatné a správné, vhodné a nevhodné. Přijímá morální normy a hodnoty.

Dalším činitelem, který rozvíjí schopnosti a dovednosti dítěte a pomáhá utvářet jeho osobnost je mateřská škola. Mnozí rodiče si kladou otázku: „Kdy je nejlepší období začít navštěvovat školku?“ Odpovědět ovšem není jednoduché. Neexistuje

jeden recept, který by šel použít na všechny děti bez rozdílu. Adaptace totiž probíhá u každého dítěte individuálně. Mateřská škola je prostředí, které nastavuje společná pravidla a pevný denní režim. Všechny děti spolu tráví celý den. Musí se s novým prostředím sžít. A to není možné ze dne na den. Učitelé mnoha škol, nevyjímaje už školu mateřskou, si stěžují na nárůst neklidu a také agresivity u dětí. Vnitřní neklid je o to záladnější, že není zřejmý na pohled, i když je velmi silně prožíván. Agresivita, sklon k útočnému jednání vůči věcem, zvířatům a také lidem souvisí s vnitřní nepohodou. Je třeba dětem připravit bohatý program, kde zažijí úžasné věci, najdou nové hračky, nové kamarády a naučí se životu v kolektivu svých vrstevníků. Je potřeba, aby si každý den děti osvojily něco nového. Aby si každý den domů odnesly nový poznatek. Něco, co je posouvá dál a naplňuje.

V souvislosti s rychlostí dozrávání dětí, rychlostí života a společnosti je nutné začít s prevencí sociálně patologických jevů již v předškolní výchově. Je jisté, že sociálně patologické jevy jsou aktuální téma celé společnosti, tedy i předškolního vzdělávání. Jsem přesvědčena, že je naše povinnost, připravit děti na zdravý životní styl a budoucnost.

Všechny děti mají právo na bezpečí. Pro nás dospělé vzniká povinnost, toto právo dětem hájit. Vždyť jsou to nejcennější, co v životě máme.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CO SI PŘEDSTAVIT POD POJMEM SOCIÁLNÍ PATOLOGIE A PREVENCE?

Dnešní společnosti je charakterizována dynamickým vývojem a změnami. Změny se týkají nejen jejich členů, tedy každého jednotlivce, každého z nás, ale také prostředí, ve kterém žijeme, které nás obklopuje. Tyto změny pro nás často nejsou jen prospěšné. Proto je společnost nucena vyložit nemalé úsilí, které zaměří nejen na podporu změn přínosných, ale hlavně na eliminaci jevů a změn nežádoucích.

Termíny sociální patologie, sociálně patologické jevy a jejich prevence, se stávají v současné době čím dál více frekventovanější. Nejsem si však jista, zda všichni víme, jaký je obsah těchto pojmů, co tato slovní spojení znamenají. Abychom celý problém správně pochopili, je třeba si vysvětlit základní pojmy.

1.1 Sociální patologie

Tento pojem má ne jeden význam. V první řadě se jedná o vědní disciplínu, předmět studia. Řadí se k odvětví sociologie. Zabývá se zkoumáním negativních jevů, které se vyskytují ve společnosti. Jen ve stručnosti nastíním, že se jedná například o delikvenci, kriminalitu, patologické závislosti, patologii rodiny, rasismus, agresivitu, násilí, šikanování. Jde však také o chudobu, nezaměstnanost, dopravní nehodovost a jiné odchylky.

Za druhé jde o jev ve společnosti, který je nežádoucí, nezdravý. Lze jej také označit za chorobný. Něco, co vybočuje z normality společnosti, tedy od toho, co se očekává, co je standartní, co je společností vyžadováno.

A právě sociální patologie všechny tyto společensky nežádoucí jevy označuje za předmět svého vědeckého zkoumání. Snaží se například odhalit jejich zdroje, studovat příčiny vzniku, zjistit následky (Hroncová, 2004, s. 6-8).

Za autora pojmu sociální patologie se považuje anglický filosof Herbert Spencer. Zaujalo mne jeho pojetí tohoto termínu. Je spojováno s organismem. V podstatě se jedná o jeho představu společnosti jako organismu. Viděl souvislost mezi společností a lidským tělem. Vysvětloval totiž, že společnost funguje jako lidské tělo, jako organismus složený z vzájemně propojených orgánů. V případě, že tělo nestůně, je zdravé, všechny orgány

pravidelně pracují a doplňují se, můžeme označit tento stav za žádoucí. V opačném případě se jedná o jev nežádoucí, tedy o sociální patologii (Vavřík, 2009, s. 5).

Také Fischer a Škoda (2009, s. 13–14) přispívají svým názorem a sociální patologii označují za vědní obor, který však není samostatný. Především sociologie, psychologie, medicína a etopedie se na zkoumání a popisu jevů podílí. Pod označením sociální patologie lze najít souhrn společenských jevů, které nejsou zdravé, normální a obecně žádoucí. Nejsou společensky žádoucími, neboť takové projevy chování porušují normy. Ať už se jedná o normy sociální, morální či právní.

Dle mého názoru jde o jev pro společnost zvláště nebezpečný, jelikož porušuje předem jasně daná a stanovená pravidla, či přesněji řečeno - normy. Ať už se jedná o normy právní, sociální nebo morální. Nárůst těchto nežádoucích jevů by mohlo znamenat zvýšené riziko a ohrožení fungování jak jednotlivců, tak celé společnosti.

Je však velmi obtížné určit, co ještě společnost označuje za chování normální a co je již za hranicí normality. Hranice totiž není stabilní, je pohyblivá, jelikož ji lze posuzovat dle různých hledisek. Může se také v závislosti na vývoji společnosti různě posouvat a měnit. Čas je faktor, který má velmi silný vliv na vymezení toho, které chování je normální a které již normální není. Mění se samozřejmě míra tolerance společnosti jak k různým zavedeným vzorcům chování, tak k různým jevům. Dosažená úroveň vzdělání hodnotitele, hraje také významnou roli v hodnocení normality chování. Samozřejmě také můžeme předpokládat jiné zhodnocení a jiný názor u skupiny dospělých, dospívajících a v neposlední řadě u skupiny dětí. Nabízí se nám pro příklad odmítání jiné autority než rodičovské u dítěte batolecího věku. V tomto případě se jedná se o chování normální. Naopak v mladším školním věku je již takové chování označováno jako porucha. Jako chování, které vybočuje mimo stanovenou normu. Jasně z toho vyplývá, že hranice normy je velice variabilní, jelikož ji nelze určit přesně a jednoznačně. Musíme brát ohled na její hodnocení v čase a v neposlední řadě v celém aktuálním sociálním kontextu (Fischer, Škoda, 2009, s. 21-26).

Sociálně patologický jev se tedy vztahuje k mnoha prvkům prostředí, ve kterém vznikl. Není to tedy jev nahodilý. Důsledky těchto jevů dopadají jak na jedince, tak také na prostředí, ve kterém se pohybuje. Jedinec je ohrožen na tělesném i duševním zdraví, pociťuje sociální odmítání, je neschopen využít a rozvinout svých potenciálů. Je také ochuzen na kvalitě života, pociťuje tedy snížení jeho kvality. Co se týče důsledku negativních jevů na prostředí, projeví se samozřejmě problémy v rodině, v pracovním prostředí a v celé společnosti (Pokorný, Tomko, Telcová, 2001, s. 11).

Také dle teorie Ericha Fromma je sociální patologie závažný problém nejen pro nepřizpůsobivého jednotlivce a jeho duševního zdraví, který se vyskytuje uvnitř společnosti. Jak uvádí, jde také o patologický stav společnosti jako celku (Mühlpachr, 2009, s. 54).

Aby sociálně patologické jevy postihly co nejméně jedinců, snaží se dle Hroncové (2004, s. 20) škola o osvětu v této oblasti. Je známo, že školní zařízení se řadí k výchovným a také socializačním zařízením. Může se ovšem také stát, že právě toto její jednání, vytvoří zárodek pro některé kriminogenní prvky. Tedy takové prvky, které motivují, vyvolávají, či usměrňují páchaní trestných činů. Jak je to možné? Byl proveden výzkum právě u mladistvých delikventů se zajímavým závěrem. Většina se jich totiž netajila negativním vztahem ke škole. Odpovídá tomu také jejich vzdělání. Bohužel mladiství delikventi nemají často ukončenou zákonem stanovenou základní povinnou docházku. Tím jsou ve svém vzdělání silně pod úrovní běžné populace. Tato problémová mládež nezná skutečnou hodnotu vzdělání a často se u ní projevuje záškoláctví. Nechybí také další drobné, či závažnější delikty. Nutno ovšem podotknout, že tito mladiství pocházejí převážně ze sociálně patologického prostředí. Jde o prostředí sociálně znevýhodněné, říká se jim vrstva „odpadlíků“. Jsou to žáci, kteří například mají ve škole špatný prospěch, jsou nepřizpůsobiví školním pravidlům a převládá u nich agresivita. Pocházejí také často z dysfunkčních rodin. A právě rodina se školou spolupracuje velmi málo, nebo také vůbec. Delikventním chováním je vyvolána negativní reakce na straně školy. To naopak podnítl nepřizpůsobivé žáky k dalšímu záškoláctví. Je alarmující, že se v současné Evropě stupňuje školní násilí a agresivita. Kriminalita narůstá do velkých rozměrů. Smutným faktem je, že je aktuální a také alarmující, ochrana učitelů a výchovných pracovníků před agresivitou žáků.

Snad je to současnou dobou, ve které nyní žijeme. Naše společnost má svá pravidla a cíle. To sami lidé si postupně vymezili hranice toho normálního a standardního chování. Tím se naopak také vymezilo lidské chování, které je nepřijatelné, chování, které se bude stíhat a trestat. Jde o dobu velmi nesrozumitelnou, nepřehlednou, novou a složitou. Vyznačuje se technickými a ekonomickými změnami, rychlými formami komunikace s ovládacím internetem. Média tím dostala nový význam. A hlavně se rozšiřují sociální problémy. Laca v příspěvku *Intolerancia sociálno-patologických javov v postodernej spoločnosti* (in. Bargel a Mühlpachr, 2010, s. 41) nezapomíná také na sociálně patologické jevy, které charakterizuje jako „*správanie jedinca, ktorý je charakterizovaný nezdravým životným štýlom, nedodržiavaním, alebo porušovaním sociálnych noriem, legislatívy a etických hodnot, správania a jednaní, veku k poskodzovaniu zdravia jedinca, prostredia, v ktorom žije a pracuje*“. Jak upřesňuje, jde v podstatě o deformace, které lze najít ve společnosti. Ať už se jedná o poruchy jednotlivce, skupin nebo celé společnosti.

Svým názorem přispívá také Bargel v *Zamyšlení nad problémy dnešní doby* (in. Bargel a Mühlpachr, 2010, s. 12-14). Lze pouze souhlasit s jeho konstatováním, že pojem sociální patologie je relativně pojmem novým. Ovšem ne svým obsahem, jelikož lidé se ve společnosti potýkají se stejnými problémy již od doby svého vzniku. Mění se pouze množství a také kvalita obsahu. Společnost se totiž v každé etapě svého vývoje liší. Naši soudobou společnost charakterizuje nejen růst počtu lidí, ale také růst závažných sociálních nerovností. Je velmi smutnou skutečností, že velká část obyvatel naší planety žije ve velmi chudobných podmínkách. Naopak v blahobytu žije pouze relativně malý počet obyvatel planety Země. Řešení tohoto globálního problému nám však zatím uniká. Velmi podstatné a důležité je tedy působení na každého jedince, na jeho výchovu a vzdělávání. V naší republice, se problémy závažného sociálního charakteru zatím příliš nevyskytují. Ovšem tendence sociálního rozvrstvení nám napovídají, že mohou vzniknout ve velmi blízké době problémy, které zatím známe jen zprostředkovaně. Je proto tedy naší povinností, vytvořit podmínky k co nejlepšímu životu všech lidských bytostí. Každý totiž musí pocítit spokojenost dobře prožitého života, v ještě lepší společnosti. Vše v duchu myšlenky „nesnaž se změnit svět, ale změn sám sebe“.

1.2 Nejčastější sociálně patologické jevy vyskytující se ve společnosti

Pokud se vrátím do doby před téměř dvaceti pěti lety, mohu říci, že revoluční rok 1989 se dá označit rokem, otevřením se světu. Naše republika vnímala jen to pozitivní. Vše jsme lačně hltali plnými doušky a zároveň si neuvědomovali možná rizika. Tím jsme totiž otevřeli dveře také sociálně patologickým jevům. Je smutnou skutečností, že se od té doby zvýšila jak kriminalita, závislost na drogách, prostituce a jiné patologie. Bohužel nejvíce zranitelnou a zároveň nejvíce postiženou skupinou, je kategorie dětí a mládeže. Hranice věku, kdy se mladý člověk seznamuje například s drogami, je rok od roku nižší. Toxikomanie se vyskytuje již na základních školách. Společnost proto právem volá po včasné a efektivní prevenci (Emmerová, 2007, s. 5).

Ztotožňuji se s názorem Lacy, S. a Lacy, P. (2013, s. 110–112), kteří děti a také mládež, řadí k tomu nejcennějšímu, co naše společnost musí opečovávat a zároveň však také ochraňovat. Je proto nutné, vytvořit jim odpovídající podmínky pro růst a vývoj. Děti musí cítit bezpečí, lásku, porozumění, ale také materiální a sociální zajištění. Takové jistoty nepochybně zajišťuje rodinné prostředí, ale také prostředí školní. A právě zde se sociálně patologické jevy, které nejvíce ohrožují skupinu dětí a mládeže. Můžeme je rozdělit na skupinu **látkových neboli drogových závislostí a závislostí nelátkových**. Bohužel, problém s **drogovou závislostí** stále narůstá a věková hranice uživatelů se snižuje. Proč děti tolik láká droga? Řekla bych, že jsou zvědavé, nemají vyplněný volný čas, tedy nudí se. Chtějí se vyrovnat svým zkušenějším kamarádům. Nutno říci, že přístup ke drogám je dnes také jednodušší. Lze totiž zaznamenat výskyt drogových dealerů už i ve školách. Závislost se později projevuje zanedbáváním nejen svých povinností, ale také svých zájmů. Tento čas je věnován k získání nebo užívání drogy, popřípadě je třeba k zotavení těla i ducha.

Jsem přesvědčená, že důležitou úlohu při vzniku závislosti sehrává rodina. Pokud se rodiče svým dětem dostatečně věnují, zajímají se o jejich radosti i problémy, pokud jsou jim denně nápomocni, jen stěží děti podlehnou lákadlu drogy.

Co se týká nelátkových závislostí, jedná se o činnosti, které tyto jednotlivce okrádají o drahocenný čas. Člověk nemůže normálně sociálně fungovat, neustále má potřebu vyhledávat tyto činnosti, které mu však škodí na zdraví. Ať už tělesném nebo také duševním. K takovým škodlivým závislostem, které v dnešní době ztrpčují život mnoha lidem, patří **závislost na internetu** a také **na mobilním telefonu**. Postižení lidé zanedbávají své každodenní

povinnosti, odpadá jakákoliv přímá komunikace „z očí do očí“, objevují se bolesti zad, hlavy a očí. Dotyční nemohou kvalitně spát, jsou nesoustředění a mají neustálou potřebu surfovat po síti nebo telefonovat. Prostě nemohou bez těchto vynálezů moderní doby existovat.

Emmerová (2007, s. 34–49) doplňuje tyto závislosti ještě o další sociálně patologické jevy, které se v naší společnosti vyskytují. Upozorňuje na skutečnost, že poslední dobou mají tyto problémy vzestupnou tendenci. Jedná se například o nešvar moderní doby, kterým je **gambling, neboli patologické hráčství**. Projevuje se nutkavou potřebou neustále se zúčastňovat hazardních her. Ty člověka začínají ovládat a převrátí všechny jeho hodnoty. Jak ty sociální, materiální, rodinné či hodnoty pracovní. Nezřídka celá rodina závislého hráče pocítí důsledky v úpadku ve finanční oblasti, ale také se často celý osobní a rodinný život rozpadne.

Workoholizmus, který definujeme jako **závislost na práci**, zasahuje do života nejednoho z nás. Často se někteří jedinci ztotožňují se svou prací, že nemají čas na svou rodinu. Dovolena je pro ně neznámým pojmem. Veškeré vztahy zanikají, podobně je na tom společenský život. To vše se projeví na jejich náladě a myšlení. Negativní psychický stav se projeví také na stavu zdravotním. Bolesti hlavy, zad, deprese, infarkty a mozkové příhody na sebe nenechají dlouho čekat.

Workoholizmus se týká jak mužů, tak také žen. **Závislost na nakupování**, je však více rozšířena mezi něžnějším pohlavím. Projevuje se nutkavou touhou nakupovat i nepotřebné zboží.

K podstatně závažnějším sociálně patologickým jevům řadíme kriminalitu a delikvenci. **Kriminalita** je pojmenování takového deviantního chování, které není v souladu s normami trestního zákona. **Delikvence** je širší označení pro porušení právního řádu, širší pojem, než kriminalita. Zahrnuje také činy, jež spáchaly osoby, které nejsou trestně odpovědné. Je velmi důležité, aby se společnost zaměřila především na to, aby se skupina dětí a mládeže tohoto jednání nedopouštěla a zároveň aby se naopak nestala obětí trestných činů.

Krádeže se často vyskytují ve školním věku dětí, ale nevyhnou se jedincům i v dospělosti. V dětství však má toto jednání jiný důvod. Od předškolního věku, kdy převládá touha mít něco, co má kamarád, přes starší školní věk dětí. Tato skupina si však je již velmi dobře vědoma nemorálnosti svého chování.

Další sociálně patologické jevy, které bych ráda zmínila, jsou takové, jenž se objeví, pokud se dostane tělo člověka do nerovnováhy. Tím se naruší jeho fyzická i psychická stabilita a sám si s tímto projevem neumí poradit. Jedná se o **bulimii** a **anorexii**. V obou případech se jedná o zásadní problém poruchy příjmu potravy, s původem v narušené psychice. Lidé postižení bulimií mají tendenci se přejídat, vzápětí jdou celou potravu vyzvracet. Týká se především mladých ve věku 15 – 30 let, kteří trpí strachem ze své tloušťky. Naopak jedinci, kteří podlehli anorexii, zásadně příjem potravy odmítají. Zde však může dojít nejen k vážným zdravotním poruchám, ale v extrémních případech i k úmrtí. Zarážející je nízký věk postižených děvčat a chlapců. Problém se objevuje již u 13 – 25 let starých jedinců. Obě tyto nemoci mají společné rysy. Jedná se o strach z tloustnutí, z nadváhy, nadměrné hmotnosti. Lidé, kteří tak vědomě manipulují se svou váhou, mají pocit, že jsou pány svého těla, což jim přináší absolutní pocit moci (Laca, S., a Laca, P., 2013, s. 113–114).

Na poslední místo mého výčtu nejběžněji se vyskytujících sociálně patologických jevů ve společnosti, jsem si záměrně ponechala agresivitu a šikanování. Bohužel oba tyto jevy můžeme najít již mateřské škole, tedy v předškolním věku dětí. **Agresivita** je chování, jehož prvotním znakem je násilí, útočnost a destrukce. Dochází při něm k omezení práv druhých osob, poškozování a také k ničení. K agresivnímu chování můžeme mít vrozené dispozice, ale můžeme se jemu naučit nápodobou nebo posilňováním. (Emmerová, 2007, s. 50–51).

Na závěr jsem si nechala, z mého pohledu nejzávažnější sociálně patologické chování, a sice **šikanování**. Této problematice se již déle než třicet let věnuje Kolář. Uvádí (2005, s. 17-18), že se šikanou se můžeme setkat v každém období našeho života. Najdeme ji již v běžné rodině mezi sourozenci. Poté bohužel pokračuje ve všech typech škol. Od mateřských, přes střední, až po ty vysoké. Zájmové kroužky nejsou výjimkou. V partnerských vztazích, se setkáme se šikanou pod pojmem domácí násilí. Tomuto jevu se neubrání i taková prostředí, jako jsou nemocnice či psychiatrické léčebny. Co mě osobně však nejvíc překvapuje, že i v domově důchodců utloukl dědeček jiného dědečka holemi. Bylo to jen proto, že nesouhlasil s jeho názorem. Myslím si, že i různé prodejní akce, které jsou směřovány přednostně k seniorské populaci, jsou jakousi formou šikanování. Smutné je, že i přes veškerou medializaci, se stále najdou lidé, kteří se nechají těmito prodejci ošidit.

Šikana je vážnou nemocí dnešní společnosti. V jejím důsledku dochází k poškození na zdraví. Ať už se jedná o zdraví fyzické, ale také zdraví psychické. Troufám si říci, že jizvy na duši jsou závažnější, než ty, které se mohou objevit na těle. Takové se totiž zhojí mnohem rychleji, než šrámy duševní.

Ty se objevují hlavně u šikany psychické, neboli u psychoteroru. V této formě je oběť zraňována „pouze“ slovem. Je odtržena od skupiny, držena v izolaci. Osobně беру tento typ ubližování za závažnější. Samozřejmě, že kruté fyzické násilí, které zanechá viditelné stopy na těle oběti, nelze nechat bez řádného vyšetření a označení viníků. Psychické násilí si však v ničem nezadá s brutalitou fyzického ubližování. K zamyšlení mě přiměla skutečnost, že zvláště dívky jsou v násilí na psychice odbornicemi. Sama si s odstupem času a na základě nových poznatků uvědomuji, že jsem se nedobrovolně stala v období své puberty obětí psychického násilí. Skupina silně nalíčených děvčat na mne čekávala téměř denně na zastávce trolejbusu a verbálně mě urážela a ponižovala. Nevím už, jak dlouho toto období trvalo. Vím jen, že jsem se tím dlouho trápila. I když urážky skončily, delší dobu jsem se vyrovnávala s bolestí, která mi zůstala v srdci.

Jak upozorňuje Kolář (2005, s. 35-40), šikanování svědčí o tom, že vztahy ve skupině nefungují. Mechanismus je narušen, skupina onemocněla. Je třeba porozumět, jak vztahy ve skupině fungují a tím objasnit nákazu „virem“ šikany. Poté už je přímo nezbytné stanovit léčbu. Ta se přizpůsobuje dle stavu onemocnění, tedy dle stadia, ve kterém se skupina nachází. Je známo, že šikana může procházet až pěti stupni onemocnění. Jde o jakýsi negativní proces narušených skupinových vztahů, který se vyvíjí od zrodu ostrakismu – tedy výběru obětního beránka, přes fyzickou agresi k vytvoření jádra agresorů, až přinucení přijmout nastavené normy a hodnoty. Pak už jen následuje fáze poslední, tedy totalita a dokonalá šikana.

Po svých zkušenostech, které jsem získala již při psaní své bakalářské práce, jsem naprosto pevně přesvědčená, že v boji proti této zákeřné nemoci naší společnosti, je nutné spojit všechny možné síly. Musí se semknout a spolupracovat jak rodiče dětí, tak školní a výchovné instituce, tak také celá škála odborníků a odborných zařízení. A hlavně je nezbytné, abychom měli všichni oči otevřené a nezůstávali lhostejní před varovnými příznaky. I když se totiž šikana tváří – a mnohdy my s ní, že se mezi námi nenachází, její kořeny se stačily rozrůst do všech věkových skupin lidské populace. Přiznejme si, že je jen na nás, jak hluboce je necháme zakořenit.

1.3 Sociálně patologické jevy, které ohrožují předškolní děti

My rodiče, se vyděsíme, pokud naše dítě donese ze školky novou hračku nebo mu najdeme v kapse cizí autíčko. V předškolním věku se však nedá hovořit o krádeži v pravém významu slova. Dítě totiž ještě nemá vytvořenou představu o tom, co znamená vlastnictví. To se mu utvrdí až kolem šesti, sedmi let. Tehdy už začne rozlišovat pomyslné hranice o tom, co je a není jeho, o tom co znamená slovo krádež. Proto tedy musíme rozlišovat, co vedlo ke krádeži bonbonů ze skříňky čtyřleté dítě a z jakého důvodu ukradl dopívající kluk moped ze společných garáží. Dětská **krádež** však jistě není banální záležitost, kterou bychom měli u předškolních dětí tolerovat. Je nutné dětem již od útlého věku vysvětlovat, že každá věc, kterou vidí má nějakou cenu, že není nic zdarma. Musí pochopit, že nemůže mít vše, co si umane, že je potřeba ovládat nutkání vše vlastnit. Naopak chválit dítě za čestné chování a sebeovládání přispívá k utužení odolání pokušení. Vždyť i v motlitbě se prosí Boha: „neuveď nás v pokušení, ale zbav nás od zlého“ (Bacus, 2004, s. 165-167).

Lži a klamání prý patří do naší přirozené výbavy. To tvrdí jak psychologové, tak také sociologové. Jen si vzpomeňme, jak se snažíme být vždy na pohled atraktivnější, mladší, chytřejší a zajímavější, než ve skutečnosti jsme. Malé děti jsou však čisté a neposkvrněné. Neumí lhát, neumí se přetvařovat. Jestliže totiž děti pláčou, je to proto, že je něco trápí, něco bolí, cítí nejistotu. Naopak se smějí jen, když jsou šťastné, ve chvílích, kdy jsou spokojené. Proto se dá hovořit o skutečnosti, že **dětská lež** je nevinná. Až později, v době kdy si začínají utvářet své vlastní „já“, zjistí, že mohou podvádět a lhát. Dělají to proto, aby předstírali to, co nejsou. Mají pocit, že to od nich okolí očekává. Pokud však své děti zahrneme láskou, jistotou a poskytneme mu vždy pomoc a svou náruč, stane se pro ně lhaní a podvádění nepřijatelné (Prekop a Hüther, 2008, s. 62-64).

Proč však děti lžou? Co je k takovému chování vede? Nejmenší děti touží po tom, aby chom je měli rádi a projevovali o ně zájem. Proto si začnou vymýšlet různé historky, jako například, že tatínek je slavný a bohatý. To je signálem pro to, že dítěti je třeba věnovat mnohem více pozornosti. Více je pozitivně hodnotit a sledovat co dělá. V pozdějším věku už dítě do lží vkládá svou inteligenci, snaží se slovem neublížit ostatním. Také se snaží mít z takového jednání výhodu, prospěch a vyhnout se trestu. Rodiče musí být v rámci prevence svým dětem vzorem (Bacus, 2004, s. 114-115).

Tak jako láska, hraje i **agresivita** velkou roli ve vývoji dítěte v dospělého člověka. Je totiž přirozená. Výchova nemá agresivitu odstraňovat, ale pouze eliminovat a usměrňovat. Pokud se u dítěte objeví sklony k násilí, mají rodiče tendenci obviňovat se ze svého selhání. Musíme si však uvědomit, že se již plody v dělohách matek, navzájem odlišují v míře své fyzické aktivity. Prokazují tím svůj temperament. Velmi mne zaujalo, že existuje metoda s názvem Haptonomie. Jde o seznámení se matky a otce se svým dítětem, tedy ještě s plodem a to pouze doteky rukou. Rodiče tak mají navázat citové pouto, ještě před narozením dítěte. Děti, na které rodiče ještě v matčině břiše mluvili, děti, jež rodiče zahrnovaly citem, byly po narození spokojenější (Antier, 2004, s. 9-13).

Je prokázána odlišnost v projevech agresivity mezi chlapci a děvčaty. Rogge (2005, s. 117-121) čtenářům předkládá myšlenku, že na základě různých průzkumů, si chlapci libují spíše ve sportovních pořadech a aktivitách. Na druhé straně děvčata mají oblibu hudebních pořadů, také seriálů a rodinných příběhů. Ovšem obě pohlaví také přitahují akční filmy a postavy, ale také témata běžných denních mezilidských vztahů. Přesto se chlapecká agrese projevuje více navenek. U sledování filmu potlačují své city. Později svou agresivitu projevují křikem a vybíjejí se motoricky.

Naproti tomu děvčata se nebojí dát svým citům a emocím volný průchod. Nedělá jim problémem nebránit se dát najevo úzkost a nejistotu. Zajímají se o to, jaký osud potká oběti, jaký následek má agresivní chování. Možná je to také výchovou, která již od útlého věku děti usměrňuje dle pohlaví. Dívky jsou totiž mnohem dříve vedeny k vlastní odpovědnosti a povinnosti. Příkladem budiž hry s panenkami, kdy se jedná o jakýsi nácvik ženské role. Kdežto chlapci jsou dlouhou dobu utěšováni a hýčkáni. Později se podřizují normám a pravidlům. Také se stávají závislí na lidech, které mají kolem sebe.

Antier (2004, s. 70) zase uvádí, že dnešní dívky jsou vedeny spíše k nebojácnosti a odhodlanosti. Jde o ztotožnění se s novou ženskou identitou, která zahrnuje směs koketnosti a zároveň emancipace. V současnosti stoupá počet dívek, již ve věku necelých deseti let, které jsou vůči svým rodičům slovně agresivní. Zapojují se do skupin výrostků, kteří se toulají po ulicích. Nezřídka se dostanou na cestu ke zločinnosti. Bohužel, děvčata agresivitu chlapců ještě více umocňují, místo aby působila jako tlumící element.

V dnešní době, je velmi rozšířená závislost na tabáku, tedy **kouření**. Je bohužel smutnou skutečností, že se cigareta dostane až do rukou předškolních dětí. Kuřáctví je v naší zemi obrovským problémem, se kterým si stále neumíme poradit. Před kouřením nás neodradí ani skutečnost, že lidský život krátí v průměru o patnáct let. Na rozdíl od USA, Velké Británie nebo Francie, kde se postupně snižuje počet kuřáků, může se naše země „chlubit“ právě zvýšeným procentem zejména u dětí a mládeže. Proto velmi oceňuji, že se již do mateřských škol dostává program proti kouření, tedy preventivní výchova dětí. Děti se tak formou zábavy a ilustrací seznamují se skutečností, že kouření není normální součástí našeho zdravého životního stylu. Některým rodičům se může zdát, že se problém kouření jejich dětí netýká. Ovšem právě tento nešvar se nachází dětem od malinka přímo před jejich očima. Pokud dítě vyrůstá v kuřáckém prostředí, může cigaretu považovat jako zcela samozřejmou součást života. Tento preventivní program obsahuje právě informace o tom, co lidskému tělu prospívá a co mu škodí, co způsobuje kouření v těle. A právě velmi důležitým cílem programu je vybudovat v dětech základy pro jejich pozdější život bez cigarety. Ta nejzákladnější prevence je však zejména v nás dospělých. Musíme dětem sloužit jako vzor v chování a v postojích ke kouření. Taková prevence je z mého pohledu nejučinnější. (Smolíková, Palatinová, 1999, s. 4-7).

Ráda bych ještě zmínila výsledky České školní inspekce, které uveřejnila ve své výroční zprávě v letošním roce. Zjišťovala výskyt řešených případů různých rizikových a nezdravých jevů. Jednalo se o případy, které učitelé ve třídách nevyřešili vlastními silami, a muselo zasáhnout vedení mateřských škol. Z celkového počtu 400 mateřských škol, se toto rizikové chování objevilo v 81 školách. Dá se říci, že v jedné pětina. Nejčastěji se řešila agrese vůči učitelům, za ní poškozování věcí, následně šikana. V menším počtu následně krádeže a fyzická agrese vůči učitelům. Tyto údaje jsou alarmující (Informatorium, 4/ 2013, s. 5).

Je jisté, že každý rodič dělá vše pro to, aby jeho dítě vyrostlo ve zdravou, sebejistou a šťastnou dospělou osobu. Musíme děti, již od útlého věku naučit vyjadřovat své pocity a hlavně v nich vypěstovat důvěru ve svou osobu. Vzájemnou komunikací jim dodáme odvalu k tomu, aby se nám svěřovaly kdykoliv se dostanou do nepříjemné situace. Takové, která v nich vyvolá pocit strachu nebo nepříjemnost. Jen tak jim budeme umět v těchto těžkých chvílích pomoci (Elliottová, 1995, s. 17-18).

1.4 Prevence dává naději

Z výše uvedených skutečností je jisté, že problematika sociálně patologických jevů a především snížení rizika jejich vzniku, je v dnešní době prioritou. Jedná se o úkol nelehký, neboť oblast nežádoucích jevů a také jejich prevence, se jeví velmi různorodou a rozsáhlou.

Je nutné nyní vysvětlit, že prevence se řadí k jedné z forem ovlivňování sociálně patologických jevů společností. Tou druhou formou je represe, která se zabývá problémy a jejich důsledky již vzniklých poruch. Jedinci jsou, po prokázání porušení společenských norem, postiženi. Jsou zapojeny instituce, jako jsou policie, soudy nebo státní administrativa. To se však děje až jako důsledek selhání prevence.

Jaký obsah tedy pojem prevence skrývá? Zjednodušeně lze uvést, že se zabývá předcházením vzniku jevů, také jejich důsledků, čili jejich poruch. Je známá prevence:

- Primární,
- Sekundární,
- Terciální (Pokorný, Tomko, Telcová, 2001, s. 10-12).

Co je náplní té které prevence, vysvětlím v následující části kapitoly.

Zmíním se však o ohrožujícím prostředí, které má dle mého názoru závažný vliv právě na možnost vzniku nežádoucích sociálně patologických jevů. Jedná se tedy o prevenci ohrožení prostředím.

Jak připomíná Kraus a Poláčková (2001, s. 113), jedná se především o primární prevenci. Ta se týká především dětí a mládeže, ale také celé populace. Je nutné u ní posilovat vědomí, že je možné se bránit a čelit různým typům ohrožených prostředí. Důležité je především podněcovat pevnou vůli, se kterou mají mladí lidé odmítat nabídky na přijetí drogy, na vstoupení do různých sekt, odolávat pokušení hracích automatů.

A zde je namístě právě preventivní zásah do prostředí všech výchovných pracovníků. Jako pomocník může sloužit kompenzace ohrožení prostředím, ve formě škol v přírodě, různých ozdravných pobytů v lázeňských domech. To už se však jedná o tu skupinu populace, která je již vážnějším způsobem ohrožena. Potom je nejdříve nutné navázat s těmito lidmi kontakt a především je přesvědčit a získat je pro spolupráci. V kladném případě je

poté možné začít přeorientoávat jedince na jiné, vhodnější způsoby trávení volného času. K tomu je třeba najít základní pozitivní rysy té které osobnosti.

Škola a různá výchovná zařízení by také měla plnit výchovnou či převýchovnou úlohu při kompenzaci ohroženého prostředí.

Škola však také sehrává velmi zásadní roli v oblasti prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Jejím cílem je snažit se těmto jevům nejen předcházet, ale také oddálit setkání první setkání dětí s těmito jevy. Týká se to hlavně kouření a požívání alkoholických nápojů. Na to samozřejmě navazuje snížení rizika zdravotních komplikací již v nízkém věku. Prevence však nemá v žádném případě zastrašovat ani přikazovat, ale naopak pravdivě vysvětlovat a objasňovat. Má být nápomocna hledat možnosti řešení. Dobrým znakem primární prevence, musí být v každém případě seznámení široké veřejnosti s prvky sociálně žádoucího chování. Tedy s takovým jednáním, které se v žádném případě nemůže slučovat s chováním protispolečenským.

V oblasti prevence je přínosné, pokud škola spolupracuje s rodiči dětí. Propojenost rodiny a školy velmi zlepšuje celkovou osvětu a případnou objasněnost vyskytnuvších se problémů. Přínosné je setkávání rodičů s různými odborníky, kteří přispívají k informovanosti o problematice sociálně patologických jevů. Aby tato spolupráce byla co možná nejvíce efektivní, doporučuje Višňovský mimo jiné, poskytovat více informací o dětech jak ze strany školy, tak ze strany rodiny. Tím se nabídne mnohem jasnější obrázek o jejich každodenních potřebách a upevní se pouto důvěry rodičů ke škole. Učitelé lépe proniknou do vnitřních vztahů v rodině, do jejich vazeb a kultury. Naopak rodiče dostanou více informací o výuce, o dění ve škole, o nárocích na jejich dítě. Má to samozřejmě dopad i na samotné žáky, protože spolupráce rodiny a školy je dostatečně motivuje k radostnější přípravě na vyučování. (Emmerová, 2007, s. 94).

Je potřebné, aby děti našly v nás dospělých vzor. Jak říká Svobodová (2010, s. 128-129), je to nutné pro upevnění jejich sociálních norem a pravidel. Jestliže děti učíme prosociálnímu chování, předcházíme tím vzniku sociálně patologických jevů v naší společnosti. Bohužel, ne vždy jsou dětem správné vzory poskytnuty. A také napravovat špatný rodičovský příklad je velmi obtížné, avšak ne nemožné.

Uvedu příklad, který se stal v jedné mateřské škole. Chlapec velmi nepěkně uhodil svého kamaráda jen proto, že mu nechtěně rozbil jeho stavbu. Učitelka dítě kárá se slovy, že se jí vůbec nelíbí, když se k sobě děti nepěkně chovají. Chlapec však odvětlí slovy: „Tatínek mi ale říkal, že když mi bude někdo ubližovat, mám mu to ihned oplatit.“ Líbí se mi však pohotová reakce paní učitelky. Ta odpovídá slovy: „Víš, tatínek má starost, aby Ti nikdo nepůsobil zlé věci a možná, že když byl táta malý, ve školce mu někdo ublížil. Jenže on neví, že u nás platí pravidlo, NESMÍ TO BOLET. A jak víš, tam kde pravidlo je, nemůže se nikomu nic stát. Myslíš si, že bys to tak tatínkovi zvládl vysvětlit? Mohla bych Ti i pomoci. A táta už o Tebe nemusí mít starost.“

Jednoduchým příkladem tak paní učitelka navedla chlapce k tomu, aby se vcítil do pocitů svého kamaráda a také svého tatínka. Každá učitelka mateřské školy, by měla ovládat řešení konfliktů mezi dětmi. Někdy jsou řešeny s ukvapením a z pozice dospělého, který je u moci. Je dobré dětem předkládat různé modely situací, které jim pomohou vnímat a správně chápat jejich vyřešení. Totiž dívat se na tutéž situaci z pohledu té druhé osoby, naučit se morálnímu úsudku je základem pro to, aby se dítě naučilo prosociálnímu chování (Svobodová, 2010, s. 127).

Hlavním úkolem vychovatele je dovést dítě k přímému prožitku skutečnosti. To mu umožňuje samostatný rozvoj člověka. Je rozdíl: „podat jablko nebo přivést k jablku, podat rybu nebo naučit rybu chytat“. Jinak řečeno, vždy je účinnější a lepší dítě pouze navést na správnou cestu životem. Svou aktivní účastí je samo činné a zapojené do procesu. Ať už fyzicky, tak i duševně (Pokorný, Tomko, Telcová, 2001, s. 14).

Aby byla prevence účinná, musí být v každém případě realizována nejen systematicky a celoplošně, ale také v určitých cyklech. Například na Slovenku můžeme zaznamenat preventivní programy. Z těch, které jsou určeny mateřským školám, uvedu pro názornost projekt s názvem „Sladkosti závislostí?“. Z něj již můžeme odvodit, že se snaží zlepšovat stravování dětí a jejich návyky. Opírá se o skutečnost, že nekontrolovatelná konzumace sladkých jídel a sladkostí, může vést k rizikovým onemocněním a tím i vzniku nových závislostí. Jde například o léky, alkohol, cigarety. Tedy návykové látky, které se podávají ústy. Cílem celého projektu je děti naučit řešit své problémy a frustrace jiným způsobem, než konzumovat sladkosti (Hroncová, 2004, s. 69-70).

1.5 Typy prevence

Jak upozorňuje Emmerová (2007, s. 5), naše společnost je ohrožena neustále se zvyšujícím nebezpečím vlivu negativních, sociálně patologických jevů. Naděje vkládáme především do včasné a především efektivní prevence. Takový úkol na svá bedra převzala škola. Přesněji řečeno koordinátor prevence, tedy pedagogický pracovník, který má v realizaci primární prevence zásadní postavení.

V souvislosti s mírou její komplexnosti, ji můžeme rozdělit do tří stupňů:

- **Primární prevence** – můžeme jí říkat také univerzální či všeobecná. Její význam je ocenitelný zejména pro generaci dětí a mládeže. Jde o konkrétní plány činností, kterými dosáhneme předem daných cílů. Nejvíce je jako aktér v této prevenci zainteresována rodina, školní a jiné výchovné instituce, v neposlední řadě také masmédiá.
- **Sekundární prevence** – dá se pro ni použít také výraz speciální, či selektivní. Zabývá se již činnostmi, které mají za úkol zabránit, odstranit a hlavně zamezit dalšímu prohlubování již vzniklých problémů v oblasti sociálně patologických jevů. Pracuje se jak s jednotlivými klienty, tak také se skupinami rizikové mládeže. Na místě je také spolupráce s rodinami postižených dětí.
- **Terciární prevence** – neboli prevence indikovaná. Je součástí procesu resocializace jedince. Má předcházet ještě většímu zhoršování, opakování patologického chování. Důležitým úkolem je snižovat zdravotní, sociální a také osobnostní následky různých závislostí (Jusko ve sborníku referátů *Sociální pedagog* (2006, s. 165-166).

S rozdělením prevence se ztotožňují i Pokorný, Tomko, Telcová, (2001, s. 27-29). Všichni však vyzdvihují právě **primární prevenci**. Jejím cílem je minimalizovat výskyt a také důsledky sociálně patologických jevů. Dá se toho dosáhnout především posilováním návyků zdravého životního stylu a to vše cílevědomě, plánovitě a také komplexně. Primární prevenci dále rozdělují na prevenci:

- Nespecifickou – přirozenou. Jedná se především o výchovu v rodině, ve škole, ve společnosti, zahrnuje sociální péči a politiku, společensky preferovaný životní styl

- Specifickou – která se zaměřuje na již konkrétní oblast rizika. Svou povahou doplňuje a také cíleně rozvíjí prevenci nespécifickou. Jde například o předcházení setkání dětí a mládeže s drogou.

Dlouhodobou praxí bylo dokázáno, že účinnost primární prevence spočívá v komplexním, multidisciplinárním přístupu. Jedná se o efektivní soubor opatření, odborných činností, které jsou zaměřeny na posilování hodnot, postojů, zájmů, zdravého životního stylu, jednání a chování, jež jsou společensky žádoucí.

Prevence sekundární je odlišná v tom, že se již zaměřuje na každou ohroženou rizikovou skupinu zvlášť. Uvádějí příklad prostitutek a prevence nemoci AIDS. Poslední, **terciární prevence**, je určena těm, u kterých se již negativní jev vyskytl. Jde o snahu zmírnit následky, donutit abstinovat.

Jak konstatuje Mühlpachr (2009, s. 70), s primární prevencí se někdy zcela překrývá výchova. On totiž každý problém, či nežádoucí jev, je odrazem mnoha různých okolností, které mohou pramenit v rodině. Všichni pociťujeme potřebu lásky, tělesné blízkosti, intimity, potřebu jistoty. A právě rodina je tou první institucí, která má dítě uspokojováním těchto potřeb zahrnovat.

Plně se ztotožňuji s názorem Mühlpachra. Jsem pevně přesvědčená, že prevence v rodině je základem pro úspěšný boj s nežádoucími jevy. Jde především o stanovení jasných pravidel v rodině, ale také o schopnost nabídnout dítěti vřelost a umění řešit konflikty. Je nutné naučit děti, jak se ubránit nevhodné společnosti. Tím také posílit jeho sebevědomí. Pokud rodiče získají dojem, že na problém nestačí, nesmí se ostýchat spolupracovat s ostatními dospělými, nebo také s odborníky.

Jako rodič, jako matka jsem se vždy snažila získat důvěru svých dcer. Již od jejich útlého věku naslouchám jejich potřebám. Vzpomínám, že již v období návštěvy mateřské školy, jsme spolu hovořily o alkoholu a drogách. Předkládala jsem jim hodnoty, které jim alkohol a drogy usnadnily odmítnout. Našly si cestu ke sportu, tanci, umění, kultuře a přírodě. Tím také předcházejí nudě a nenaplněnému volnému času. Jsem hrdá na to, že i když se s nabídkou drogy setkaly, nikdy takovému pokušení nepodlehly.

Jsem také ráda, že v současné době jsou preventivní programy zpracovány povinně na základních i středních školách. Velmi pozitivní skutečnost jsem zaznamenala při získávání dat pro praktickou část mé diplomové práce. Také mateřské školy již do svého programu zařazují preventivní programy proti nežádoucím sociálně patologickým jevům.

Procházka (2012, s. 170) upozorňuje na skutečnost, že takové preventivní působení na děti, musí být součástí jak výuky, tak také života každé školy. Je nezbytné začlenit jej do každého školního dne dětí. Cílem takového preventivního programu je totiž komplexní změna. Snaží se o proměnu zdravého životního stylu, rozvoj volnočasových aktivit, zvyšování sociálních dovedností, odpovědnost za své vlastní chování a jednání. Zaměřuje se také na umění řešit konflikty a problémy, asertivně se chovat, nepodléhat stresu, dokázat pomoci, spolupracovat, získat pocit důvěry, sebedůvěry a také umět odmítnout.

Na závěr této části, bych ráda uvedla příklad poučení o nebezpečí pohlavního zneužívání právě předškolních dětí. Jsem z takového názorného příkladu nadšená. Knihu mi k přečtení nabídla paní ředitelka jedné z mateřských škol, se kterou jsem vedla rozhovor pro praktickou část mé diplomové práce. Sama ji v hojné míře při práci s dětmi využívá. Je to názorná ukázka toho, jak lze děti jakéhokoliv věku, přijatelnou formou připravit na možná životní úskalí. Na pomoc je vhodné použít vybranou pohádku. V našem případě O neposlušných kůzlátkách. Najdeme v ní postavu zlého vlka, který má snahu pod různými záminkami vylákat mladá a nezkušená kůzlátka z domu. Maminka je varuje před zlým vlkem, aby nikomu neotvírala, aby s nikým nikam nechodila. Tytéž situace se totiž stávají také „v říši lidí“. I mezi námi totiž žijí lidé, kteří se zlému vlkovi svým chováním velmi podobají. Také se snaží o to, aby nevinné a důvěřivé děti někam vylákali. Problém je v tom, že jsou schopni k obelstění dětí použít různých převleků. Vydávají se za zdravotníky, kteří vyšetřují zdravotní stav dětí. Převlékají se za policisty se záminkou, že je odvedou k mamince. Děti jsou pedagogy upozorněny na to, že tito lidé se je stejně jako vlk snaží oklamat a dostat se k nim do bytu, když nejsou dospělí doma. Lžou, že jsou opraváři, doručovatelé. V případě, že se jim podaří důvěřivé děti vylákat, chtějí je osahávat po celém těle, chtějí, aby se svlékly. Sahají jim na pohlaví, nebo také chtějí, aby děti osahávaly je. Je nutné dětem vysvětlit, že takové chování je nebezpečné a nepřípustné, jelikož „mé tělo patří jen mně“. Nikdo nemá právo dotýkat se tělíčka dítěte, především jeho pohlaví, mimo maminky, tatínka, když dítě koupou či ošetřují. Také mimo vyšetření lékaře, u kterého je však rodič přítomen (Smolíková, Hajnová, 1997, s. 20).

2 JAKÉ JSOU MOŽNOSTI MATEŘSKÉ ŠKOLY V OBLASTI PREVENCE?

Od samého počátku života, provází člověka rytmus a také určitý řád. Tak jako pravěkému člověku, tak také malému dítěti, umožňuje existence řádu jakousi základní orientaci v životě. Poskytuje mu však hlavně jistotu. Jistotu, v pro něho tak zatím nepřehledném světě. Rytmus se pak projevuje v řádu samotném. Troufám si tvrdit, že je velmi důležité pro prvních šest, sedm let dítěte, aby samo dítě poznalo pravidelnost, jistotu, porozumělo samo sobě a hlavně dohodnutým pravidlům ve společnosti. Vše v životě má totiž svůj smysl, svůj účel, vše je na správném místě. Dítě musí znát dvě strany mince. Tu správnou, ale také tu špatnou, která jej může potkat, dá-li se cestou zrádnou.

2.1 Formální preventivní opatření

Děti navštěvující mateřskou školu jsou ve věku od tří do šesti let. Neexistuje dělat rozdíly mezi barvou jejich pleti, národností nebo společenského zařazení rodiny, ve kterém vyrůstají. Školka se řadí především k výchovným institucím. K tomu děti připravuje na vstup do základní školy a především k plnění povinností. K významným úkolům mateřských škol, se řadí snaha o morální, tělesný a intelektový rozvoj dětí bez rozdílu. Ovšem ne všechny děti jsou schopny se s tímto prostředím sžít. Problém je v rodinném prostředí, odkud děti pochází. A právě v těchto případech má mateřská škola obrovské zásluhy na začlenění dítěte do kolektivu, na jeho integraci a především prevenci. Totiž stírat rozdíly a nerovnosti mezi dětmi je potřeba již v tomto předškolním věku. Jakmile dítě vstoupí do školy, obvykle už bývá pozdě. (Bacus, 2004, s. 15)

Základním dokumentem pro předškolní vzdělávání je Rámcový vzdělávací program. Je to dokument, který „vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Stanovuje elementární vzdělanostní základ, na který může navazovat základní vzdělávání, a jako takový představuje zásadní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů a jejich uskutečňování“ (Smolíková, 2004, s. 4).

Jak tento program vlastně vznikl? Ihned v době, po roce 1989, byla zaznamenána potřeba pedagogických pracovníků v mateřských školách, aby se při práci s dětmi, respektovala jejich osobnost a individualita jednotlivce. Chtěli dětem poskytnout větší prostor samostat-

ně se projevovat a především je naučit, tehdy novým, hodnotám demokracie. Všechny školky se nebály vytvářet svůj vlastní program. Některý byl povedený, jiný méně. Navíc v souvislosti s úbytkem dětí a tím navazujícím rušení mateřských škol, se rozhořel konkurenční boj. Školky se předháněly v nabídce zajímavějších a nadstandardních aktivit. Jeli-kož se kvalita výuky v každém předškolním zařízení začala velmi různit, bylo nutné uvést v platnost státní kurikulum. Takový program, který jasně určil, kam a také jak se má dál vyvíjet vzdělávání pro předškolní děti. Zároveň umožňuje pedagogickým pracovníkům projevit se ve své tvůrčí činnosti. Jeho první verze, se objevila v roce 2001. Dnes platí jeho inovované znění, platné od roku 2004 (Svobodová, 2010, s. 22).

Tento program učinil velký pokrok, neboť jeho předchozí model, se orientoval pouze na předmět výchovy. Současný program je přednostně orientován na osobnost dítěte. Prioritou se stal hlavně přínos programu pro samotné dítě a pro jeho osobní pokrok. Dítě se totiž musí cítit spokojeně a bezpečně. Nejvíce mne však zaujalo, že samotné učení probíhá prostřednictvím praktických činností, do kterých se děti samy zapojují. Získávají tak mnoho zkušeností a prožitků a hlavně, sociální učení se stává spontánním. Dětem jsou tak lehce nabízeny vzory chování a také postoje. Ty se tak přirozeně učí cestou nápodoby. Pro učitele to však znamená, aby děti vedly k osobní aktivitě a podněcovaly jejich vnitřní motivaci (Smolková, 2007, s. 55).

Všechny základní dovednosti, informace, jak se v životě chovat, jak vůbec žít, tedy vše, co člověk opravdu potřebuje znát, mu může do života dát jen mateřská škola. Alespoň takového názoru je Fulghum (1996, s. 13-14), který na tuto svou předškolní dobu vzpomíná s láskou a uznáním. Jak sám vtipně poznamenává, s moudrostí se nesetkal až po vystudování vysoké školy, ale na písčovišti. Nyní budu citovat jeho slova, která nejlépe vyzní bez jakékoliv úpravy, a dle kterých by se měl řídit i leckterý dospělý.

- *O všechno se rozděl.*
- *Hraj fér.*
- *Nikoho nebij.*
- *Vracej věci tam, kde jsi je našel.*
- *Uklízej po sobě.*
- *Neber si nic, co ti nepatří.*

- *Když někomu ublížíš, řekni, promiň.*
- *Před jídlem si umyj ruce.*
- *Splachuj.*
- *Žij vyrovnaně – trochu se uč a trochu přemýšlej a každý den trochu maluj a kresli a zpívej a tancuj a hraj si a pracuj.*
- *Každý den odpoledne si zdřímni.*
- *Když vyrazíš do světa, dávej pozor na auta, chytň někoho za ruku a drž se s ostatními pohromadě.*
- *Nepřestávej žasnout. Vzpomeň si na semínko v plastickém kelímku – kořínky míří dolů a rostlinka stoupá vzhůru a nikdo vlastně neví proč, ale my všichni jsme takoví.*
- *Zlaté rybičky, křečci a bílé myšky a dokonce i to semínko v kelímku – všichni umřou. My také.*
- *A nikdy nezapomeň na dětské obrázkové knížky, které ses naučil – největší slovo ze všech – DÍVEJ SE.*

Ve všech těchto slovech lze najít základy pro zdravý a šťastný život člověka. Jde o slušnost, lásku, hygienu, rovnost, politiku, ekologii a rozum. Ať si totiž zvolíme jakoukoliv z těchto vět, platí i pro náš život v dospělosti. Vždyť jisté je – že bez zřetele na náš věk, je na cestě po tomto světě nejlepší, držet se s někým za ruce a jít životem společně.

Na druhou stranu názor Winterhoffa (2011, s. 304-305) je poněkud kritický. Upozorňuje na skutečnost, že dnešní společnost žije s vědomím, že mateřské školy představují jakýsi líbezný a laskavý svět, který dětem poskytuje nejen základní znalosti a vědomosti, ale také výchovné. Takové, které jim v dospělém věku pomohou být úspěšnými. Výchova však dle názoru autora, již po několik let nezapadá do jakéhosi „vysněného“ obrazu o činnosti mateřské školy. Je jisté, že výchova jako taková, je prvořadým úkolem rodičů. Rodič má povinnost dítě správně vychovat a připravit jej na vstup do života. Pouze v případě, že se mu to nepodaří, nastupuje splnit tento úkol mateřská škola. A to až dodatečně, tedy na druhém místě.

Při práci na své praktické části mé diplomové práce, se mi do rukou dostal dokument „*Primární prevence sociálně patologických jevů u dětí předškolního věku*“, který vypracovala paní ředitelka jedné z brněnských mateřských škol, se kterou jsem vedla rozhovor. Uvádí v něm, že základním prvkem, který chrání před společensky nežádoucími jevy je vychovávat děti ke **zdravému způsobu života**. Propojenou harmonii v tomto případě tvoří jak složka tělesná, duševní, tak i sociální. Na to navazuje budování **zdravého sebevědomí**. Styl výchovy v sobě musí nést i respekt dospělých osob vůči dětem. Odvíjí se z toho totiž **umění říci ne**. Děti se ho musí naučit říci, jelikož je to z hlediska jeho ochrany zdraví velmi důležité. V mateřských školách nebo v rodinách, které to dítěti neumožňují, dítě nebude umět odmítnout pokusy nejrůznějších manipulací či drogovým pokušením. V této mateřské škole k upevnění dětské sebedůvěry, uplatňují především pohybové aktivity a spontánní hry. Dětem je umožňováno zvolit si samostatně činnost, která se jim zamlouvá a také její obtížnost. Toto nesoutěživé prostředí přispívá k rozvoji odpovědnosti dětí za sebe i za své zdraví. V tomto dokumentu jsou pak zmíněny kompetence, které si mají děti upevnit právě v oblasti prevence a zdravého životního stylu. Pro názornost některé z nich uvádím:

- „rozumět tomu, že způsob života má vliv na lidské zdraví,
- znát, co dítěti pomáhá být zdravé a v bezpečí, a co mu škodí, znát důsledky požívání některých látek pro zdraví,
- mít vytvořenou představu o pojmu závislost a o věcech, které ničí a zkracují život člověka,
- vědět, že kontakty s některými lidmi mohou být nebezpečné,
- mít a hájit vlastní názor,
- vnímat lidi s jejich odlišnostmi jako přirozené,
- spoluvytvářet prostředí pohody.“

Jak paní ředitelka vyzdvihuje, pokud si děti tyto kompetence v průběhu docházky do mateřské školy neosvojí, vzrůstá riziko, že budou v pozdějším věku zasaženy nežádoucími jevy. Jedná se především o agresivitu, nekázeň, nesnášenlivost, neschopnost řešit problémy. V horším případě můžu dojít k požívání drog, alkoholu, medikamentů, můžou se připlést k šikaně a násilí v jakékoliv formě. Velmi oceňuji, že pro potřebné seberozvíjení dítěte, je zařazováno v této mateřské škole **prožitkové učení**. Dítě si tak velmi spontánně získává vlastní, osobní zkušenosti. Ty formují a utváří jeho osobnost.

2.2 Metody a formy práce

Ve výchovně vzdělávacím procesu, řadí současná pedagogika mezi nejdůležitější činitele osobnost učitele. Měl by disponovat třemi faktory – odborným vzděláním, měl by projít pedagogicko-psychologickou přípravou a měl by také v neposlední řadě oplývat vysoce morálními vlastnostmi. Na těchto základních, avšak velmi důležitých a podstatných faktorech, je již možné vybudovat přirozenou autoritu učitele. Tím je schopen dětem vštěpovat normy chování a také mu poskytovat určité vzory. Základem takové autority je důvěra, která vznikne mezi vychovatelem a dítětem. Je totiž jisté, že právě vychovatel, se řadí k nejbližším dospělým, kteří dětem jako první pomáhají s orientací ve vztahu „dítě a svět“, respektive „já a svět“. Učitel je dětem nápomocen při hledání jistoty, která jej v tomto světě obklopuje. Dítě si však samo vytváří představu o věcech a dějích. Zároveň svým cítěním tyto vnitřní představy fixuje a následně realizuje. Je tedy velmi důležité, jak kvalitně vychovatel k tomuto procesu přistupuje (Smolková, 2007, s. 34-35).

Současná doba s sebou přináší celou řadu problémů. Na počátku 20. století, poskytovaly člověku tradiční hodnoty výchovy, jako jsou mravní vědomí a cítění, jakýsi ochranný obal. Také se rozdělila celistvost myšlení, cítění a vůle, které dnes stojí naopak ve svých protikladech. Jak zdůrazňuje Smolková (2007, s. 36-37), má to za následek pouze pocit, kdy se dítě cítí zranitelné. Jeho odpověď se pak může ubírat pouze dvěma způsoby. A to cestou agresivity, anebo cestou rezignace. Člověk v dnešní době totiž musí čelit stále silněji vzrůstajícímu násilí, lhostejnosti, pocitu osamělosti, rasové a náboženské nesnášenlivosti. Od toho se odráží nové trendy ve výchově. Je třeba ji zaměřit na lidi s kultivovaným vztahem ke světu, s důrazem na toleranci, na schopnost spolupráce, na schopnost komunikovat a prosazovat zdravý životní styl. Učitelé vystupují jako zprostředkovatele a také spolutvůrci těchto hodnot. Jsou na ně proto kladeny vysoké nároky. Pokud chce v dětech učit vyrovnávat nejrůznější napětí a deformace současné době, musí těmito vlastnostmi také disponovat. Musí být v první řadě osobnost. Osobnost, která bude hluboce zodpovědná k celé společnosti. Osobnost, která cítí pokoru ke svému povolání, ke svému poslání. Učitel totiž volí cestu, kdy dítěti ukazuje svou morální hodnotu, kterou ze sebe vyzařuje. Jelikož se nejedná o cestu morálních příkazů, které v dnešní době mají nevalný účinek, dítěti se líbí to vychovateli předkládané a také nabízené dobro. Dobro, které mu je předáváno příkladem celou osobností učitele.

Vychovatel má také za úkol svou osobností probouzet v dítěti duševní kvality, které mu v budoucnu umožní se sladit s určitými ideály. Je proto důležité vypěstovat v dětech smysl pro pravdivost, naučit je nezkráteně vnímat skutečnost a starat se o zdraví duše. Naopak rezignovat na depresi a agresivitu. Cílem této výchovy je schopnost budoucí sebevýchovy a sebevzdělávání již zralého jedince.

Dnešní doba je charakteristická zvýšeným výskytem sociálně patologických jevů ve společnosti. Těmito problémy se dříve zabývali především odborníci v oblasti speciální pedagogiky. Dnes se k této práci mohou s hrdostí přidat také sociální pedagogové. K řešení tohoto problému je nutné přistupovat z dlouhodobého hlediska, široce a komplexně. Za příklad uvedu agresivní chování. Nestačí ho jen řešit, ale na místě je nutné především takovému jednání předcházet a zabraňovat jeho recidivnímu chování. V některých případech se však jedná o projevy zdravé agresivity. Můžeme ji najít například při hře a zábavě. Je namístě při obraně, pokud útočník vyprovokoval násilný útok. Projevuje se také při různých formách frustrace jedince nebo jako forma zvědavosti. Kam až může zajít hranice svých možností? K velmi závažným formám nezdravé agresivity patří šikánování. Zde je velmi důležité, aby byl včas odhalen nejen šikánovaný a agresor, ale také aby se problém začal co nejdříve komplexně řešit. Celá tato činnost by se dala shrnout do pěti kroků, které musí sociální pedagog učinit, aby zamezil šíření sociálně patologického problému. Nejprve je třeba se s problémem identifikovat. Přijmout toto chování za společensky nežádoucí a nepřijatelné. V druhém kroku je třeba sociálně výchovný problém správně pojmenovat. Následuje jeho komplexní analýza. Je nutné diagnostikovat příčiny, navrhnout řešení a příslušná opatření. Čtvrtý krok obnáší sociálně pedagogickou profylaxi, což znamená odstranit negativní a naopak stimulovat pozitivní vlivy. Poslední krok zajišťuje terciární prevenci. Sociální pedagog učí děti různým sociálním a komunikačním dovednostem. Učí je tedy kladnou cestou zvládat problémové situace. A jaké opatření lze přijmout, aby se agresivní chování mezi dětmi vyskytovalo co nejméně? Důležité je například vyplnit dětem jejich volný čas. Naučit je milovat přírodu a starat se o životní prostředí. Chovat se k dětem s láskou, porozuměním. Být jim příkladem. Přistupovat ke kompromisům. Snažit se je naučit hlavně vážit si sebe samých a v neposlední řadě být čestným člověkem. Člověkem, který se může s hrdostí podívat do zrcadla (Határ ve sborníku referátů *Sociálny pedagóg* (2006, s. 150-161).

V oblasti prevence sociálně patologických jevů, vyzdvihují Wroczyński a také Radlinská dva různé pojmy. Jedná se o profylaxi a kompenzaci. Profylaxe neutralizuje vliv různých činitelů, které mohou ohrožovat zdravé prostředí a zdravý vývoj jedince. Podporuje a vyhledává vhodné aktivity. Pokud se jedná o kompenzaci, má tato činnost za úkol vyrovnávat nedostatky nebo záporné jevy. Vznikly totiž za přítomnosti nepříznivých podmínek při vývoji dítěte. Proto má kompenzace těmto dětem zabezpečit ty správné a žádoucí podmínky, kterých se jim původně nedostávalo. Pokud tedy nebyly uspokojeny potřeby při vývoji dítěte, je jakákoliv forma pomoci a výchovné péče přínosnou kompenzací (Emmerová, 2007, s. 117).

V jedné staré buddhistické pravdě se říká: „*Když chceš změnit svět, musíš se na něj dívat jinýma očima*“. Jestliže tedy chceme změnit chování našich dětí nebo lépe řečeno formovat jejich jednání správným směrem již od útlého věku, je nutné dívat se na problém z jiného úhlu pohledu. Musíme si říci, že učitelé jsou přece pracovití lidé, ne lidé lenošní. Stejně tak vychovatelky v mateřských školách jsou velmi schopné a čínorodé. Děti se rodí neustále v menším počtu a je třeba, aby se jim od rodičů dostávalo co nejvíce lásky a porozumění. Nesmíme se bát, že z nich touto pozorností vyrostou rozmazlené ratolesti. Rodiče dětem však také nabízí ne vždy to nejlepší. Ihned to však nejsme schopni rozpoznat a důsledky se projeví až později. Tedy v době, kdy začnou navštěvovat mateřskou a základní školu. Tehdy se totiž ukáže, co je rodiče naučili. Musí se spolehnout jen samy na sebe a projevit své schopnosti. Ovšem v této době se již zrodí první problémy. Nejblíže mají v tomto prostředí k dětem právě učitelé. Ti jako první vidí, že jejich proměna je velká. Změnilo se totiž jejich chování. Jsou více neklidné, více odmlouvají, jsou drzé a celkově nevychovanější, než děti stejného věku před několika lety. Jak učitelé říkají, je velmi těžké, přimět děti k pozornosti. Následkem je, že se učitelům postupně ztrácí sebevědomí a víra ve své pedagogické schopnosti. To vede k předčasné rezignaci na svou profesi a někdy také k odchodu z tohoto povolání. Veřejnost vidí viníka právě v neschopnosti učitelů a vychovatelů. Ti jsou tlačeni z jedné strany ministerstvem školství a různými vzdělávacími programy a evaluacemi. Ze strany druhé pocíťují tlak od rodičů, kteří trpí vůči pedagogům nedůvěrou a pochybnostmi. Proto je třeba se podívat na problém trochu jinýma očima a to z hlediska vývoje dítěte. Zjistit, co je dělá silnými a také co je činí šťastnými. Teprve poté pochopíme, v čem je jádro jejich chování a ihned poté si budeme vědět rady, kam a hlavně jakým způsobem děti vést životem (Prekop a Hüther, 2008, s. 15-18).

2.3 Interaktivní a pohybové hry

Někteří rodiče si myslí, že pokud mají velmi neklidného syna se sklonem k agresivitě, pouze stačí, když dítě přihlásí do fotbalu nebo juda. Doufají, že jeho agresivitu zklidní. Je však důležité, jestli trenér vede děti k filosofii, která je mírumilovná. Může se totiž stát, že tento sport naopak chlapcům dodá na kuráži a přehnané pýše. Tím se jejich síla a odvaha ještě zvýší. Proto je přínosnější, aby bylo dítě vedeno k intelektuálním činnostem, u kterých je zapotřebí uplatnit své představy a zapojit myšlení. Naučí tak své tělo vyjadřovat se nejen rukama a nohama, ale hlavně správně a efektivně komunikovat (Antier, 2004, 77).

Waldorfská mateřská škola dává přednost před tělesnou výchovou, která není pěstována v tradičním pojetí, výtvarné a pracovní činnosti. Pohyb je upřednostňován plnohodnotně a přirozeně ve venkovním prostředí, na školní zahradě. Tento styl výchovy tak posiluje rozhodnost, odvahu a sebedůvěru, která má působit jako „volný výdech“ v jednotlivých dnech činnostech. Během týdne jsou dětem předkládány dva druhy výtvarných činností. Jedná se o modelování pomocí včelího vosku a o malování akvarelovými barvami. Právě barvy, o které je dnešní dítě v šedi panelových domů ochuzeno, probouzejí cit pro smysl barev a společně s ním také smysl pro harmonii. Učitelka například při použití jemné modré barvy pozná v dítěti melancholika, choleric používá mocně barvu rudou. Sangvinik pokládá různé barvy střídavě a v rytmu vedle sebe, naproti němu flegmatik velmi pomalu natírá velké plochy papíru na zeleno. Dítě se barvami učí uvést do souladu své vlastní duševní prožívání s tím, co chtějí samotné barvy ze sebe vyjádřit. Jak je známo, modrá barva vyvolá pocit klidu a je vhodná k meditaci. Žlutá září vesele, červená barva v nás probouzí chuť a touhu k akci. Temperament dětí se tak může projevit v plné síle. Hodnotím velmi kladně, že tento způsob výtvarné činnosti působí na děti léčebně a má harmonizující postání. Je také velmi důležité, že dítě není hodnoceno klasickými kritérii, a to „splnil – nesplnil“.

Práce s včelím voskem je zase pro dítě velmi příjemná, jelikož tento materiál snadno drží tvar a teplotu. Navíc krásně voní a jeho sytá barva přináší do dětské duše klid a jistotu. Dítěti není práce klasicky vysvětlována, ale má možnost ji odkoukat od dospělého. Nejprve tedy přihlíží, jak to ten dospělý dělá a tím získává možnost nápodoby. Také při této činnosti není dítě s nikým srovnáváno. Mohlo by to totiž vyvolat jeho nechuť k další práci s tímto přírodním materiálem (Smolková, 2007, s. 38-40).

Ve hře s dítětem je prioritní, že jeho hlavní partner je dospělý člověk. Ať už jde o rodiče, nejbližší příbuzné, či učitele nebo vychovatele. Vždy je však přínosné, když dítě při hře zažije něco nového, naučí se dalším dovednostem. Dítě si zvyšuje vlastní sebedůvěru, pokud může při hře uplatňovat svou fantazii. Stává se tak aktivním účastníkem, nejen pouhým divákem. Většinou hračky, které nestojí mnoho peněz, přinesou mnohem více radosti a užitku, než předražené hry z televizních reklam (Bacus, 2004, s. 36).

Je tedy jisté, že pro dítě předškolního věku je nejpřirozenější aktivitou právě hra. Díky ní získává zkušenosti, během ní zapomíná na své problémy a zároveň se s nimi učí vyrovnat. Co je však nejdůležitější, dítěti přináší radost a uspokojení.

Hra se odlišuje od ostatních činností jako je například práce nebo učení určitými znaky. Jde především o aktivitu, která je vykonávána ze svobodné vůle. Děti by proto neměly být učitelkami v mateřských školách do hry nuceny. Hra se vyvíjí nejistě, nikdy nevíme, jak skončí nebo jak se bude vyvíjet. Proto je nutné nechat jí volný průběh. Z mého pohledu nejdůležitějším znakem hry je její neproduktivnost. Nepřináší žádné hodnoty ani majetek. Člověk z ní nezbohatne. Obohatí se „pouze“ prožitky a vzpomínkami. Ty jsou však velice důležité pro jeho další život. Dítě tyto hodnoty svými očima ještě není schopno vnímat, ale pro učitelky má hra velmi silný výchovný dopad, který lze využít především v předškolním věku dítěte. Učitelé však musí umět s hrou zacházet, musí ji umět správně uchopit a dětem ji přizpůsobit. Především jejich věku a vývojovému stupni. Uměním je střídat hry s motivační být nejlepší, tedy hry soutěživé s hrami, které v dítěti zakořeňují prosociální cítění. Dítě se musí naučit chovat k ostatním lidem tak, aby měl radost, když jeho činnosti přinesou radost druhým. Tedy pomoci a neočekávat odměnu.

Příkladem budiž chování čtyřleté dívky, říkejme jí Žofie, která hrála pexeso se svou babičkou. Protože Žofinku hra velmi bavila a byla úspěšná, vždy se jí dařilo. Také tentokrát. Opět otočila dva stejné obrázky. Babička se proto zatvářila velmi smutně a poznamenala, že má její vnučka velké štěstí. Zdůraznila slovo štěstí, aby dívka pochopila, že hra je založena na náhodě. Ovšem Žofinka babičku překvapila svou reakcí, okamžitě dvojici obrázků nabízela babičce se slovy: „Babičko, vezmi si je, ať máš také radost.“ Babičku slova její vnučky velmi potěšily, neboť si uvědomila, s jakou moudrostí se to malé dítě chová. Vždyť pochopila, že udělat někomu jinému radost je mnohem důležitější a naplňující, než nad ní vyhrát (Svobodová, 2010, s. 98-108, 119).

Z mého pohledu velmi zajímavé a přínosné pro formování vztahů mezi dětmi, jsou interaktivní, či také interakční hry. Děti si totiž velmi rády hrají a tato činnost je pro ně přirozená. Je proto žádoucí, když se učitelky zaměří na různé výchovné efekty a následným opakováním hry, tento efekt v dětech upevní. Významný rozdíl mezi běžnou dětskou hrou a hrou interaktivní je, že nemají ve svém záměru vítěze, ani ty poražené. Důraz je totiž kladen na jejich proces, tedy na to, co se děje v jejich průběhu. Znamená to, že například při společném malování obrázků, si budeme všimnout toho, jak děti spolupracují, než skutečnosti, jak se ve výsledku povedly. Velmi důležité je s dětmi při těchto hrách vysvětlovat jejich pocity, zjišťovat, co pro každého z nich znamenaly. Vyvarovat se hodnocení, pouze vyjádřit porozumění. Při těchto hrách tedy jde o prožitkové učení. Pro rozvíjení sociálních dovedností dětí je nutné, abychom se dokázali opřít o prožitky a také zkušenosti. Pracovat s nimi, dokázat je rozvíjet a chápat. Naučit se poznávat každého jednotlivce zvlášť. Musí být také vytvořena atmosféra pohody, ve které se děti budou cítit příjemně a v bezpečí. Je to příznivé pro empatické naladění všech zúčastněných. Každá taková interakční hra by měla probíhat v několika krocích. Nejdříve by se děti měly uvolnit. Může se tak stát pomocí písniček, rozcviček nebo proběhnutím. Poté následuje vlastní hra, která je těžištěm celého programu. Jde nám o vytyčení metodického postupu, stanovní cíle a směřování činnosti právě k němu. Po jeho naplnění, nastává velmi důležitá část hry a to povídání si s dětmi. Zajímá nás, co každé z nich prožívalo, co se jim líbilo, co prožívaly, co nebylo jednoduché, jaké při tom měly pocity. Na závěr je vhodné zařadit uvolňovací hru nebo relaxační cvičení. Ráda bych nyní uvedla příklad jedné interakční hry, která se mně osobně velmi líbí. Pomáhá totiž rozvíjet totiž sociální kontakt mezi dětmi. Jmenuje se „Místo u srdíčka“. Jejím cílem je právě naučit děti navazovat bližší kontakt a vzájemně se poznávat. Všechny děti se posadí do kruhu, ve kterém je jedna židle navíc. Hru začne dítě, které má vedle sebe vlevo – tedy „vedle srdíčka“ volnou židli a řekne ostatním dětem: „Místo vedle mého srdíčka je volné pro“ a vysloví jméno svého kamaráda. Poté pokračuje vysvětlením, proč si přálo pozvat právě jeho. Tímto se další židle uvolní a následuje se zvaním kamaráda ten, který má právě vedle svého srdíčka volnou židli. Líbí se mi, že se touto hrou dají zjišťovat aktuální vztahy mezi dětmi. Hru si může zahrát také paní učitelka, která si pozve děti, jež zůstaly osamoceny, které si nikdo nevybral. Velmi důležité je, když si po každé hře paní učitelka s dětmi promluví a zjistí, jak se děti cítily, když si například jeho kamaráda vybral někdo jiný. (Mertin a Gillernová, 2010, s. 132-138).

Je bohužel smutnou skutečností, že dnes učitelé mnoha škol, nevyjímaje škol mateřských, upozorňují na rychlý nárůst neklidného a agresivního chování. Projevuje se u dětí různých věkových skupin. Navenek různými gesty a pohyby, zároveň se sníženou kontrolou nad svými emocemi. Předem však děti slovně vyhrožují, nadávají, čímž ukazují svou „odvahu“. Toto jednání má většinou souvislost s vnitřním neklidem, který se u dětí vyskytuje. Jsem si jistá, že na násilné chování má vliv právě rodinné prostředí a také sledování agresivních filmů. Bohužel, jakákoliv hra však tyto problémy nevyřeší. Pomáhá pouze dětem vytvořit zdravé návyky, co se týče jejich chování a jednání. Tím se jim zvyšuje jak psychická, fyzická, tak také sociální odolnost.

Je však jisté, že hra jako taková, byla součástí společenského života již od pradávna. Dá se říci, že byla na světě dříve, než člověk moudrý. Hra je totiž „svoboda“. Každý z nás si ji zvolí svobodně. Je ohraničená a uzavřená, má svůj smysl a průběh. Můžeme ji několikrát opakovat, čímž se odlišuje od opravdového života. Hra však do toho našeho nedokonalého a neuspořádaného života vnáší řád a dokonalost. I když jen na chvíli. Také nás všechny spojuje, umožňuje nám vnímat a zároveň ukázat všem zúčastněným naše nejušlechtilejší vlastnosti (Šimanovský, 2002, s. 11, 21-22).

Důležitou skutečností je, že právě v předškolním věku, začne převažovat hra dětí, která je společná. Během ní se učí spolupracovat, společně si rozdělí role a každé dítě se snaží přispět ke společnému cíli. Při hře se ukáže, které děti mají sklon poroučet druhým a které dítě se naopak podřizuje. Kolem třetího a čtvrtého roku, se projevuje dětská soupeřivost. Při dobrém a odborném vedení, však u dětí během her vzrůstá schopnost vcítit se do druhého dítěte, vzrůstá schopnost porozumění pro ostatní kamarády a děti ve třídě, či skupině (Informatorium, 9/2010, s. 16).

Hra je dle mého názoru, neocenitelnou součástí při formování osobnosti každého člověka. Zvláště dítěte v předškolním věku. Jejím prostřednictvím se děti učí se a rozvíjí se. U malých dětí je hra pouze nesoutěžního charakteru, která nemá pevná pravidla. Přináší však základ pro správný tělesný, duševní i emoční vývoj dítěte. A co je podstatné, provází ji veselí, radost a napětí. Ale také při ní děti získávají nové zkušenosti, schopnosti a dovednosti. A to je právě podstatou her.

2.4 Věkově smíšené třídy

Potřeba vlastní společenské hodnoty je uspokojována právě ve věkově smíšených skupinách dětí. Jak říká Smolková (2007, s. 20), jedinec je schopen akceptovat druhé jen tehdy, pokud je sám plně akceptován. Prostor k tomu poskytují třídy waldorfských mateřských škol. Musím předeslat, že Waldorfská pedagogika vychází z učení rakouského filozofa Rudolfa Steinera, která klade důraz hlavně na rozvoj dítěte v celé jeho celistvosti. Pěstuje humanitu, respekt k druhým a také toleranci. Nabízí široké možnosti k sociálnímu učení, snaží se vytvářet co nejvíce přirozené situace, ve kterých se střetávají názory a také potřeby jednotlivých dětí. Věkově smíšené třídy dle waldorfského stylu učení, jsou velmi přínosné také proto, že umožňují starším dětem, aby pomáhali těm mladším, silnějším těm slabším. V neposlední řadě je velmi důležité, že se v těchto třídách děti učí brát ohled na své kamarády. Tím se jim vštěpuje poznání pro správné fungování celého společenství, ve kterém má každý možnost účastnit se jeho dění. Dětem se po celou dobu věnuje jedna stálá paní učitelka. Tímto má možnost děti dokonale poznat a vytvořit si podrobně škálu individuálních poznávání jednotlivých dětí. Paní učitelce tak bude zajištěna dostatečná znalost potřeb dítěte, pozná jeho každodenní naladění nebo také jeho aktuální zdravotní stav. Pokud tedy funguje vztah učitelka – dítě, vzniká předpoklad k příjemnému prostředí, ve kterém se každé z dětí cítí osobně osloveno.

Při zařazování dětí do jednotlivých tříd, vytvářejí některé mateřské školy, společně s rodiči, vstupní diagnostiku. V dotazníku rodiče sdělí informace o dítěti nejen z oblasti zdravotní, tedy jaké léky užívá, je-li na některé alergické, jaké jídlo mu chutná či nechutná, ale také z oblasti psychosociální. Učitelky se například dozví, jestli má dítě kamarády, jak s nimi vychází, zdali je zvyklé bývat mimo domov, ke kterým osobám je nejvíce citově připoutáno, či jak dalece je emočně stabilní. Velmi důležité jsou také informace motivační. Jsou to poznatky o tom, co dítě zajímá, co ho baví, s čím si nejraději hraje, jaké dovednosti již zvládá samo nebo z čeho má strach a obavy. Všechny ty to informace, které jsou získány od rodičů, si učitelky postupně doplňují a to na základě svých vlastních pozorování při práci s dítětem. Proto je při sestavování třídy důležité brát na zřetel nejen počet dětí, ale také její složení z hlediska věku dětí, zda jde o chlapce, či dívku, vztahy mezi dětmi, jejich zájmy a záliby. V neposlední řadě jsou významným faktorem potřeby třídy, jako celku (Svobodová, 2010, s. 54).

Možná si ani neuvědomujeme, že věkově smíšené třídy nám také dávají nahlédnout na naši společnost. Můžeme do ní totiž nahlížet jako do zrcadla. Právě tyto třídy jsou přímo ukázkové pro mnohostranný rozvoj každého dítěte, jako jedince. Probíhá v nich nejdůležitější činnost, kterou se jim od života nepřetržitě dostává. Jde o učení. Děti se v této skupině vzájemně učí jedno od druhého. Je zajímavé a také zábavné pozorovat, jak se starší děti snaží těm mladším vysvětlit, jak se co dělá. Jaká slova k tomu volí. Tím si velmi přirozeně a také aktivně upevňují své myšlenky. Opakování přináší také zkvalitnění řeči a celého projevu. V neposlední řadě získávají starší děti na pocitu důležitosti, čímž si budují zdravé sebevědomí (Kořátková, 2005, s. 163).

Jak Svobodová (2010, s. 55) dále uvádí, složení dětí ve třídě a jejich individuality, vytvářejí podnět pro tvorbu pravidel. Vznikají na základě různých situací a potřeb ve třídě. Jde o postupný proces, kdy učitelky pravidla dětem uzpůsobují tak, aby byly pro ně srozumitelné. Pravidla tak budou platit výhradně mezi dětmi. Pro názornost uvedu příklad jedné třídy, kdy se učitelky snažily vytvořit příjemné prostředí. Takové, ve kterém se děti budou cítit dobře, kde se nebudou bát ublížení. Jakékoliv konflikty mezi dětmi, se vždy řeší pouze domluvou. Paní učitelky společně s dětmi, vytvořily pravidlo „hezkého dne“. Dětem bylo vysvětleno, že ruce jsou určeny k hraní a pomáhání, v žádném případě ne na bití a bouchání. Dále také je po vzájemné domluvě nutno vždy se o hračky rozdělit, nikoho přitom nesmí bolet dušička. Jiné pravidlo vzniklo ve chvíli, kdy se začal prát Honzík s Aničkou a přitom jí roztrhl nové tričko. Pravidlo pojmenovaly: „Kluci jsou džentlmeni a ti děvčatům neubližují.“

Musíme však také počítat s tím, že ne všechny děti si hned musí s každým rozumět. Vždy mezi nimi mohou nastat konflikty, může se vyvinout napětí, vzájemná nesympatie. Děje se tak hlavně v případech, kdy o sobě děti znají velmi málo informací. To v nich vzbuzuje nejistotu, strach a také agresivitu. V těchto vztazích tak zůstávají černá místa, která jim vytvoří skvrny také na jejich duších. Je proto na nás dospělých, abychom jim byli, v těchto prvních mezilidských vztazích nápomocni. Děti se tak včas naučí zaujímat postoje k různým osobám, věcem ale také k událostem. A mateřská škola je právě pro navazování vztahů tím velmi vhodným prostředím (Deissler, 1994, s. 12-13).

Ze své vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že věkově smíšené třídy jsou i přes některé zvýšené nároky na pedagogy spíše přínosem.

Mateřská škola, do které chodila má mladší dcera Edita, mimochodem letos oslavila již šestnáct let, přecházela na uspořádání tříd právě podle smíšeného věku. Bylo to v době, kdy Edita navštěvovala poslední, tedy předškolní ročník mateřské školy. Do té doby byly třídy dle věku homogenní. Když jsem se jako matka dozvěděla o záměru, vytvořit heterogenní třídy, musím přiznat, že se mi tato myšlenka moc nezamlouvala. Byla jsem přesvědčená, že se budou tvořit skupinky dětí právě dle věku, které si budou navzájem odcizeny. Již po krátkém časovém období jsem se však přesvědčila právě o opaku.

Čím větší rozdíl, z hlediska věku, byl mezi dětmi, tím také různorodější a zajímavější kontakty mezi nimi vznikaly. Najednou jsem zjistila, že starší děti mají příležitost ukázat to, co se již naučily a to právě dětem mladším. A naopak děti mladší se rády nechaly vést, nechaly si poradit v situacích, kdy nevěděly jak dál. A co víc? Starší děti, ke kterým patřila také má dcera, najednou poznaly, že záleží na jejich názorech, záleží na jejich činech. Získaly pocit důležitosti a tím i pocit sebedůvěry. Začaly si totiž věřit. A to jde dle mého názoru hodnota, která je v dnešním životě nepostradatelná.

S mým přesvědčením se ztotožňuje také má starší dcera Monika, která již třetím rokem studuje obor předškolní pedagogika na střední pedagogické škole. V rámci své praxe se již také setkala jak s třídami věkově smíšenými, tak i s věkově shodnými. Může tyto třídy, ze svého již odborného pohledu srovnávat. Jak mi sdělila, třídy, ve kterých jsou děti věkově smíšené, jsou výhodné především pro mladší děti. V tomto věku se jedinec učí nápodobou, tím pádem se snaží starším kamarádům vyrovnat. Pro starší je třída výhodnější v tom pohledu, že se učí spolupráci a pomáhat druhým. Například se oblékat, nosit jídlo ke stolečku a podobně. Pedagog má však mnohem složitější úlohu. Musí totiž vyvíjet zaměstnání a aktivity, které jsou vhodné pro všechny věkové skupiny. Práce s předškoláky, tedy organizace jejich činností, je právě v této heterogenní třídě náročná. Je to především z důvodu nutnosti věnovat právě předškolní přípravě velkou pozornost.

Mohu potvrdit, že věkově smíšená třída, či skupina, je pro každé dítě prostředím, které je přirozené. Nabízí mu poznání společných činností, při kterých je nuceno vzájemně se dožadovat a komunikovat. V tomto přirozeném prostředí se vytváří ideální podmínky pro socializaci dítěte, která je zásadním přínosem právě předškolního vzdělávání.

2.5 Partnerské vztahy s rodiči

Dítě potřebuje pro svůj zdárný vývoj a snadnější orientaci v životě svůj vzor. Takovým vzorem pro nápodobu může být dítěti každý, kdo je mu nějakým způsobem blízký. Tedy každý, kdo je pro dítě „jeho“. Ať už se první řadě jedná o rodiče, vychovatele a pedagogy, sourozence, ale také kamarády. Jelikož na prvním místě jsou rodiče a ihned za nimi vychovatele v mateřské škole, jejich partnerské vztahy jsou pro kladný rozvoj dítěte velkým přínosem. Myslím si, že se tak pozitivně prolíná působení více vzorů na dítě najednou.

Osoba dítěti blízká je totiž právě ta, která mu umožňuje zprostředkovávat nové informace o neznámém světě, o nových jevech a skutečnostech. Je důležité, aby bylo dítě těmito „jeho“ lidmi bezpodmínečně a bezvýhradně nejen milováno, ale hlavně aby jimi bylo přijímáno. Nejen se všemi klady, ale také se všemi zápory. Tím je vyjádřena vzájemná důvěra. Důvěra mezi dítětem a dospělým. Podstata snahy pobízet dítě v posílení jeho důvěry spočívá v tom, že při všech jeho činnostech nebude srovnáváno s výkony ostatních dětí. Bude hodnoceno pouze dle jednoho kritéria a to je jeho vlastní pohyb. Pohyb po cestě, kterou si dítě samo zvolí, pohyb po cestě, kterou si svobodně vybere (Smolková, 2007, str. 18-19).

Jsem toho názoru, že právě mateřská škola, ve vzájemné spolupráci s rodiči, jsou pro dítě velmi důležitým a zároveň nenásilným ukazatelem možných cest při procházení nelehkým a někdy také záludným životem.

Mateřská škola však má za úkol rodinnou výchovu pouze doplňovat. Paní učitelka by měla rodiče dětí považovat za své partnery a v neposlední řadě také za odborníky. Měla by pozorně naslouchat jejich názorům a také se s nimi radit. Společně poté hledat tu nejoptimálnější cestu, jak dítě co nejlépe vychovávat. Můžeme samozřejmě namítnout, že situace, kdy se člověk stane rodičem, z něj ještě nedělá výchovného odborníka. Ovšem rodič zná své dítě nejlépe. Ví, co dítě potěší nebo naopak rozesmutní, zná jeho chování a návyky. A protože o něj dennodenně pečuje, stará se a také strachuje, to vše z něj právě dělá odborníka na dítě. Samozřejmě, že se rodiče dopouštějí chyb. Ale to je přirozené, protože je nedělají se záměrem dítěti ublížit. Může to být z důvodu, že je sami prožili a jinak jednat neumí. Jestliže chce tedy paní učitelka v mateřské škole mnohem důkladněji a lépe poznat jednotlivé dítě a jeho svět, je partnerství s rodiči zaručený způsob úspěchu (Svobodová, 2010, 62-64).

Také Smolková zdůrazňuje (2007, str. 48-49), že je pro práci waldorfské mateřské školy velmi důležitá spolupráce rodičů a učitelů. Jedná se o spolupráci mnohostrannou a také v co nejširších oblastech. Je vnímána na rozličných úrovních, ale také různými způsoby. Je zajímavé, že se každý měsíc scházejí rodiče dětí s učiteli na schůzkách přímo v mateřské škole. Vídají se však také na různých setkáních, jako jsou například měsíční slavnosti, přednášky určené veřejnosti nebo také umělecké trhy, kde jsou prezentovány výrobky dětí. Rodiče se také mohou zúčastňovat i některých konferencí, vzdělávacích nebo uměleckých kurzů určených pro učitele. Tím se tyto mateřské školy stávají pro dítě místem, kde se setkává společná práce jak učitelů, tak také jejich rodičů.

Pro vztah učitelek mateřských škol a rodičů dětí, je třeba zaujmout empatický postoj. Rodičům to umožní najít adekvátní styl výchovy, vhodný právě pro jejich dítě. Při své dlouholeté praxi se učitelky setkávají s různými rodiči. Jsou tací, jejichž chování je příjemné a sympatické, na spolupráci s nimi si nelze stěžovat. Naopak najdou se rodiče, s jejichž postojem učitelka nesouhlasí, k jejich výchovným metodám má spoustu výhrad. Dítě vidí jinýma očima, než jeho rodiče. Stojí na jeho straně a snaží se o ovlivnění chování rodičů jiným směrem. Je totiž nesmírně těžké chovat se empaticky jak k dítěti, tak také k jeho rodičům. Jestliže chce učitelka porozumět a hlavně nějak ovlivnit postoje rodičů, je třeba, aby je přijala bez kritiky a jakéhokoliv hodnocení. Existují však rodiče, kteří nejsou přístupní žádným změnám. Proto je nelze ovlivnit sebevstřícnějším přístupem. Dá se však naštěstí hovořit jen o výjimkách. Naopak, v dnešní době, kdy se rodiči stávají dospělí ve stále pozdějším věku, přistupují ke své roli stále zodpovědněji. Jsou úzkostlivější, plní obavy, zda svou úlohu vychovávat děti zvládnou. Trpí pocitem viny, pokud se nedaří vše dle jejich představ. Je to možná také tím, že rodičovství se dnes více zvažuje, volí se ta „správná a vhodná“ doba k početí dítěte. K této situaci přispívají také sdělovací prostředky, které upozorňují, že prostředí v rodině je velmi důležité pro předcházení všech negativních jevů. Ať už se jedná o různé poruchy v chování, či závislosti na návykových látkách. Proto zdůrazňování odpovědnosti rodičů, může být příčinou snižování ochoty k rodičovské roli a tím i k její připravenosti. Jen však ti rodiče, kteří poznali radostné a šťastné okamžiky se svými dětmi mohou potvrdit, jaká pozitiva přináší spokojená rodina (Mertin a Gillernová, 2010, s. 73-74).

Šťastné okamžiky také přináší společné chvíle, které spolu navzájem prožijí děti, rodiče a také pedagogové. Děti se netají tím, že je mají ve své velké oblibě. Mohou se totiž dmout pýchou, když ukazují své rodiče jak paní učitelce, tak i ostatním dětem ve třídě. Také rodiče nahlédnou „pod pokličku“ práce mateřské školy a lépe pochopí, jak to v ní běží. Tím také mezi všemi vznikají otevřenější vztahy. Je přínosné, pokud k organizaci společné akce přispějí také rodiče. Ať už se jedná o nápad, věnování ceny nebo napečením dobrot. Vše přispívá k vzájemné radosti a pohodě (Lažová, 2013, s. 27-28).

Také Šimanovský (2002, s. 12-13) je podobného názoru. Společné akce rodičů, dětí a pedagogů mateřské školy, přispívají k odbourání strachu a trémy, kterou mají někteří pedagogové před rodičovskými schůzkami. Rodiče mohou někdy trému sdílet a tím vzniká napětí. To vše se dá odbourat právě akcemi, na kterých se pedagogové a rodiče spolu seznámí. Mezi dospělými se tak vztahy výrazně změní. Ať už se jedná například o opékání buřtů na zahradě mateřské školy, společný výlet nebo brigáda.

Dle mého názoru, je spolupráce mateřské školy s rodiči přínosná, i s ohledem na mimoškolní aktivity dítěte. Některé maminky totiž děti zahlcují množstvím různých kroužků a činností. Myslí to jistě dobře, ale nadmíru aktivit dítě může zatěžovat. Z tohoto důvodu by bylo vhodné konzultovat s učitelkami v mateřské škole, zda dítě má pro tu kterou činnost předpoklady či vlohy. Přece vychovatelky, jsou ihned po rodičích, nejbližšími osobami, které dítě důvěrně znají. Aktivity v mateřské škole a samozřejmě také ještě v první třídě základní školy, jsou pro dítě náročné, až únavné. Je proto vhodné, pokud si dítě mimo stěny školky odpočine a načerpá nové síly. Hra o samotě v dětském pokojíčku naopak děti stimuluje a vede k samostatnosti. Jak však doporučuje Bacus (2004, s. 170-171), dítě do pěti let věku by mělo chodit nejvíce na jeden kroužek v týdnu. V pozdějším věku ne na více než dva. V každém případě je vhodné, aby rodiče brali ohled na to, co jejich dítě zajímá, co si samo zvolí. Jakékoliv mimoškolní aktivity však nemohou probíhat na úkor času, který lze prožít společně s rodinou. Ke zdravému vývoji dítěte patří také doba, kdy se bude nudit. Dítě se totiž také musí nechat vyvíjet samostatně. Je v našem zájmu ponechat mu prostor k vývoji, ale nesmí to být za každou cenu.

3 JAKÝ VLIV MÁ RODINA NA PŘEDŠKOLNÍ DÍTĚ V OBLASTI PREVENCE?

Děti jsou naše obrovská radost, jsou však také naše obrovská starost. Život bez nich by však byl velmi smutný a nudný. My rodiče, jsme děti většinou s láskou a touhou, přivedli na svět. Ony však neměly možnost vybrat si nás. Proto osobně cítím nesmírnou zodpovědnost za jejich život. My všichni jsme zodpovědní za to, aby byly na vstup do samostatného života náležitě připravené. Jsem přesvědčena, že dětství představuje ve vývoji dítěte nejvýznamnější období. Vtiskne mu jak jeho chování, tak také jeho charakter. Zároveň určuje další kroky v jeho dospělém životě. Nejdůležitější na této cestě do dospělého života je výchova. Především výchova v jeho rodině.

3.1 Rodina

Je nesporným faktem, že pro vývoj a výchovu mladé generace má zásadní význam rodina. Ta zaujímá své výsadní postavení mezi ostatními přirozenými prostředími. Jen rodina dává dítěti základní výchovu, kterou si však ponese po celý svůj další život. Jistě není náhodné, že mnoho pedagogů, sociologů a psychologů, vyzdvihují funkci rodiny na první místo v pomyslném žebříčku hodnot. Tato skutečnost nás nemusí překvapovat, neboť pokud nahlédneme do dávné historie, už řecký myslitel Platón rodinu označil za základní buňku společnosti, za hlavní instituci výchovy. A nejen to. Tuto myšlenku dovedl k dokonalosti, když požadoval také veřejný dozor nad výchovou, která v rodině probíhá. Ovšem musím podotknout, že význam rodiny není zúžený pouze na první roky dětského života. Ač si to dospívající jen těžko připouští, výchovné prostředí a role rodiny jsou mimořádně důležité také v době jejich dospívání. Jejich duševní život začíná nabývat na intenzitě a současně také začínají řešit problémy svého vlastního života. Období trvá až do dosažení samostatnosti, či ukončení vzdělávání. Vlastně až do doby, než se již dospělý člověk osamostatní (Wroczyński, 1968, s. 142-145).

Člověk, který žije v dnešní době, má rodinu zakořeněnou jako malou skupinu lidí, která žije společně, je spojena pokrevními vztahy a všechny její členy spojují velmi úzké citové vazby. Postavení rodiny se však ve své historii neustále vyvíjelo a měnilo a tím i postavení jejích členů (Kraus a Poláčková, 2001, s. 78).

Jak oba dále uvádějí, rodina je sociální útvar, který tvoří nejméně tři osoby. V ní existují různé vazby, jako jsou příbuzenské, rodičovské nebo manželské. Muž a žena však vždy budou tvořit dyadický pár, tedy určitou formu partnerství a manželství. Z toho vyplývá, že základ rodiny je postaven na vztahu osob opačného pohlaví. Vztah není krátkodobý, ale právě naopak trvalý. Alespoň jedno dítě je znakem existence každé rodiny.

Rodinu lze tedy charakterizovat jako určitý celek, který má systém. Svou původní myšlenku – předpoklad narození dítěte, rodina zaměřuje až za svůj výsledek. Tento ucelený systém primárně zabezpečuje nejen individuální potřeby, ale také potřeby a zájmy celé společnosti. Smysl a náplň rodiny, je pro své členy zajistit pocit bezpečí, stability. Zároveň vytvořit vhodné prostředí, ve kterém její členové sdílejí a produkují svůj život.

Nahlédneme-li do nedaleké minulosti rodiny, ve druhé polovině dvacátého století bylo znakem rodiny manželství. Bylo vlastně základní a požadovanou normou pro společný život partnerů. V dnešní moderní době však rodinu tvoří pár rodičů a jejich dítě, či děti. Sociologové hovoří při takovém složení, jako o rodině nukleární. Pokud se rodina rozroste o nejbližší příbuzné, tedy o prarodiče, tety a strýce, jedná se o rodinu rozšířenou. Dále lze rodinu specifikovat na rodinu orientační, do které se jedinec narodil a na rodinu prokreační. Tu si poté v dospělosti sám zakládá. Rodina úplná a neúplná zakládá další hledisko pro rozlišení rodiny.

Jak podotýkají Laca, S. a Laca, P. (2013, s. 87-88), každý člověk pochází z nějaké rodiny. Její prostředí jej formovalo, působilo na jeho růst a vývoj a významným způsobem ovlivnilo jeho budoucí život. Je nepochybné, že rodina má zásadní vliv na každého jednotlivce. Vztahy jednotlivých členů v rodině, totiž výrazně ovlivňují vývoj dítěte již od jeho narození. Proto jsou otázky rodinného prostředí a rodinné výchovy často diskutovanými právě sociálními pedagogy. I ve správně fungující rodině existují pevná pravidla soužití všech rodinných příslušníků. Dobré rodinné ovzduší přináší do lidské duše klid, pohodu, lásku a mnoho pozitivních zážitků. Především děti čerpají ze svých dospělých vzorů všechny poznatky a zkušenosti. Jak ty pozitivní, tak také ty negativní. Je tedy jisté, že pevné rodinné pouto mezi členy rodiny, zásadním způsobem ovlivňuje zdravý vývoj dítěte. Tím ho také vysílá na cestu životem tím správným směrem, čímž plní v jeho výchově nejdůležitější funkci.

Současnou rodinu lze charakterizovat dle některých důležitých skutečností, dle důležitých momentů, o kterých považují za nutné se zmínit. Některé funkce rodiny totiž převzaly jiné sociální instituce. Možná z tohoto důvodu, lze slyšet hlasy o krizi rodiny, její přežití či jejímu zániku. Manželství se z rodiny vytrácí, ta je naopak charakterizována partnerskou volností. Legální potvrzení manželství není podmínkou pro rodinný život. Manželství také velmi často končí rozvodem, čímž dochází k nárůstu rozvodovosti. Jedná se přibližně o čtyřicet procent manželských párů. Smutným faktem je, že většina dvojic, která se rozvádí má jedno nebo více dětí. Ty se v dnešní rodině méně rodí, vícegenerační soužití také dnes není tak časté. Na druhé straně ubývá nechtěně narozených dětí, tedy přerušeni těhotenství se velmi liberalizovalo. Jelikož se délka života člověka stále prodlužuje, prodlužuje se také délka trvání rodiny, po odchodu jejich dětí ze společné domácnosti. Tím dochází k propojení mladé generace se staršími členy rodiny.

V dnešní době se rodiči stávají lidé ve stále vyšším věku. Pokud dříve děvče či chlapec neuzavřeli manželství po dvacátém roce svého věku, společnost je považovala za „divné“ nebo „nenormální“. Dnes se děti začínají rodit až ve chvíli, kdy již spolu oba partneři nějakou dobu žijí. Na druhou stranu se však prarodičem stávají lidé, kteří jsou stále zapojeni do pracovního procesu. Nemohou být tedy svým dětem, svým vnukům z časových důvodů vždy k dispozici. Na tento problém navazuje také nedostatek času, který rodiče s dětmi a ostatními členy rodiny tráví. Nároky na čas, strávený v pracovním procesu se totiž neustále zvyšují. Rodiče se pracovním povinnostem věnují většinu dne. S tím také souvisí nárůst vzdělanosti a zvyšování kvalifikace, které zakládá tzv. dvoukariérová manželství. Ženy jsou emancipovány a stírají se rozdíly mezi muži a ženami. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 83-84).

Nadmíru pracovních povinností vyžaduje, aby došlo k jejich sladění s povinnostmi rodinnými. Nepochybně by tato opatření měla pozitivní vliv především na děti. Může se jednat například o efektivnější a vhodnější uspořádání pracovního času. Především jeho flexibilita a částečný pracovní úvazek. Tím totiž mohou oba rodiče pružně reagovat na potřeby a aktuální změny v rodině. Práci lze také vykonávat v domácím prostředí. Zaměstnavatel může rodičům vyjít vstříc udělením podnikového volna, které využijí ve prospěch rodinných povinností. V současné době poskytuje stále více zaměstnavatelů podnikové hlídání dětí nebo rovnou zařízení, ve formě mateřské školy (Bakošová, 2008, s. 90-91).

3.2 Funkční a dysfunkční rodina

Socializační proces má velmi zásadní význam v životě každého jedince. Rodina totiž plní určité funkce, které jsou nezbytné pro žádoucí sociální vývoj člověka. Pokud se rodině daří se svými funkcemi vypořádat a přiměřeně je plní, lze hovořit o rodině funkční. Naproti tomu existují rodiny dysfunkční, ve kterých dochází k velmi závažným poruchám, je zásadně narušována socializace dítěte a dochází k jejímu vnitřnímu rozkladu. Mezi rodinou funkční a dysfunkční nacházíme ještě rodiny funkční. Ty se vyznačují občasnými poruchami v plnění jedné nebo několika funkcí. Každodenní život rodiny však tyto poruchy nenarušují. Vliv na dítě není nijak zásadně narušen a na jeho vývoj tyto poruchy také nemají negativní vliv (Kraus a Poláčková, 2001, s. 79).

Významnou roli v rodině, hraje její prostředí a její atmosféra. Ta má bezpochyby vliv na výchovu dětí v rodině. Příznivá atmosféra, tedy ovzduší radosti a optimismu, pozitivně ovlivňuje výchovný proces. Naopak pesimistická a depresivní nálada, podněcuje nepřátelské prostředí a výchovu dítěte ztrpčuje. Naše děti musí vědět, že žijí v rodině, která jim poskytuje bezpečí, pomoc a pochopení. Musí si být ale také vědomy, že v ní existují určité mantinely a pravidla, které je třeba dodržovat. Rodiče by měli fungovat jako přirozená autorita, neboť slouží svým dětem jako vzor veškerého chování.

Pozitivní rodinné prostředí, respektive funkční rodina, má zásluhu na výchově dětí, které jsou schopny zapojit se do společnosti, které jsou schopny se integrovat. Na druhé straně dysfunkční rodina nemůže takové jedince vychovat. Proto se děti, pocházející z těchto rodin, do společnosti velmi špatně integrují. Je to z důvodu neplnění základních funkcí, pro které rodina vzniká. Jednou z takových funkcí je biologicko-sexuální. Pokud dítě není zplozeno s láskou, většinou se i jeho životní perspektiva nevyvíjí v příliš v růžových barvách. Pokud je narušena ekonomická funkce, rodina si není schopna poradit s materiálním zajištěním, neumí hospodařit s financemi. Jestliže se členům rodiny nedostává uspokojení základních biologických i emocionálních potřeb, je v nesouladu funkce ochranná a emocionální. Dítěti chybí láska, jistota, zázemí, péče a opora. Výchovná funkce rodiny, zajišťuje tu nejdůležitější péči o děti, tedy zajišťuje žádoucí výchovné působení. Pokud je narušeno, výchova, která zajistí bezproblémovou integraci do společnosti je v ohrožení (Laca, S. a Laca, P., 2013, s. 90-95).

Jak upozorňuje Bakošová (2008, s. 113-115), v rodinách, kde je narušena některá z jejích základních funkcí, je zapotřebí odborná pomoc sociálního pedagoga. Je totiž schopen odhalit možné problémy a především členy rodiny navést na cestu, která předejde vzniku její dysfunkce. K rizikovým rodinám můžeme dle autorky zařadit například rodiny s jedním dítětem. Dítě se ocitá ve středu zájmu rodičů a to může nabýt dojmu, že je jedinečné a tím i výjimečné. Není schopno pochopit potřeby a zájmy druhých. Osobně se s tímto názorem neztotožňuji. Znáám mnoho rodin, které vychovávají jedno dítě a rozhodně z nich nevyrostají sebestřední sobci, bez známky empatie. V rodinách, kde jsou rodiče již vyššího věku, zase dítěti ve výchově hrozí přílišná úzkostlivost, méně trpělivosti, častá únava, sklon k omezování. To vše samozřejmě ze strany jeho rodičů. Může to u dítěte vypěstovat nízké sebevědomí. Do skupiny rizikových rodin se řadí také manželé, kteří se věnují podnikatelským aktivitám nebo jsou pracovní velmi vytíženi. Rodiče postrádají volný čas, většinu jej věnují pracovním záležitostem. Děti jsou tak ochuzeni o lásku a blízkost svých nejbližších, naopak samota je jejich častý společník. Je jim to vynahrazováno materiálními hodnotami. Bohužel rychleji pronikají do dospělého života, ovšem také se všemi radostmi i starostmi. Rozpad rodiny, tedy rozvod rodičů je největší emocionální zátěž, která může dítě potkat. Všichni členové totiž tímto aktem někoho nebo něco ztrácejí. Smutné je, že zátěž je dlouhodobá, předchází ji krize v manželství. Manželé si proto musí uvědomit, že i po rozvodu zůstávají rodiči a dítěti věnovat maximální čas, péči a lásku.

Děti totiž potřebují to, co rodiče nestojí žádné peníze. Je to něco, co mohou rozdávat a nemusí vynaložit ani fyzické úsilí. Jde totiž o úsměv. Lidský, vroucí, laskavý úsměv, který potěší, zahřeje a pohladí.

Jak říká Matějček (1994, s. 67), úsměv má sílu, je to velmi mocný nástroj, kterým k sobě přitahujeme druhou osobu. A pokud je dítě šťastné, úsměvem k sobě přitahuje své rodiče. Osoby, které jsou pro něj vzorem, osoby, které ho vychovávají, ty osoby, které ho naplňují láskou. Je potřeba, aby se dítěti úsměvu dostávalo v co možná největší míře, neboť je kouzelný. Vždyť nás nutí usmát se na toho, kdo nám svůj úsměv věnoval. A v tom je jeho síla, jeho kouzlo. Naplňuje náš život jen vším pozitivním.

V životě však nastanou chvíle, kdy se smích z běžného dne vytratí a nastane smutné období. Nyní mám na mysli rozchod a rozvod rodičů. Bezbolestný rozchod neexistuje ani pro jednoho z partnerů, natož pak pro jejich děti. I pokud se rodičům daří uchránit své potomky před hádkami a nepřátelstvím, nikdy se už nemohou cítit v bezpečí. Pokud není doma příjemná a srdečná atmosféra, stává se situace velmi nepříjemná, až neúnosná. Je proto třeba dětem celou situaci vysvětlit, o všem s nimi mluvit. Prožívají totiž smutek, úzkost a nechápou, co se děje. V mnoha případech si rozchod rodičů dávají za vinu. Nejvíce náročné je období mezi třetím až šestým rokem věku dítěte. Žijí s představou, že vše, co si přejí, se jim také skutečně splní. Nevěří, že jejich rodiče jsou bezchybní, proto se často obviňují z jejich selhání. Je proto přímo nutností, aby v případě, že se rodiče rozejdou, byl dítěti opět vrácen pocit bezpečí. Vysvětlit mu, že za rozchod nenese žádnou zodpovědnost. Neustále mu poskytovat cit a něhu, musí cítit neumírající lásku obou rodičů. Nikdy nemluvit o druhém partnerovi negativně a to ani v jeho nepřítomnosti. Vynahrazovat dítěti nedostatek společného času hračkami je špatné řešení. Každé dítě má totiž právo na oba rodiče, nesmí být také ohrožen jeho budoucí citový a sexuální vývoj. Aby z chlapce mohl vyrůst silný muž, musí se ztotožnit se svým otcem. Dívka se musí naučit komunikaci s muži, proto je mužský vzor nenahraditelný. Společně prožité vánoční svátky, prázdniny, ve společnosti obou rodičů, babiček a dědečků je pro dítě obrovským štěstím a radostí, která mu jistě vykouzlí úsměv nejen na tváři, ale také v srdci (Bacus, 2004, s. 88-91).

Úsměv a smích je v dnešní době velmi důležitý, neboť svět je mnohem více komplikovaný a náročnější. Na děti jsou kladeny požadavky a kompetence, které si přinášejí do života z rodin, které se neustále zmenšují. Děti si s nimi mnohdy neumějí poradit a začínají se projevovat problémy. Může jít o špatné školní výsledky, lajdáctví a záškoláctví. Psychické, emocionální a tělesné poruchy na sebe nenechají dlouho čekat. Také rodiče se zmítají v problémech a začínají tápat, zda své děti správně vychovávají. Jedno je však jisté. Děti musí od svých rodičů dostat jen to, co je pro ně nejlepší a nejvíce správné. Ale otázkou je, co je tedy pro naše děti tím nej? Na to si však musíme najít odpověď každý sám. Naše děti jsou totiž jedinečné, jsou osobností a mnohdy je možné se od nich učit. My dospělí máme sice znalosti, máme zkušenosti, vlastníme věci a hmotné statky. Ale nezapomněli jsme být nadšeni? Být nadšeni z objevování krás světa a života? Být nadšeni sami ze sebe a ze svých dětí? Zamysleme se proto a zkusme otevřít oči. Vždyť výchova je přirozená. Stačí jen naslouchat hlasu svého srdce (Prekop a Hüther, 2008, s. 13-14).

3.3 Typy rodinné výchovy

Obecně lze výchovu pojmout jako vlastnost, která je specifická a vlastní pouze lidskému pokolení. Není to totiž působení na člověka pouze jednorázové, ale jedná se o dlouhodobý proces po celý život. (Laca, S. a Laca, P., 2013, s. 70–71).

Ať už se jedná o jakoukoliv rodinu, vždy by měla děti vychovávat k lásce, dobru, úctě, slušnosti, toleranci, pomoci, přátelství a dalším hodnotám. Výchova musí v první řadě rozvíjet vztah k sobě samému. V dítěti je vypěstována svoboda v rozhodování, zodpovědnost za své činy, lidskost a celkově radost ze života. Vztah k rodině, společnosti a k lidem by si měli děti osvojit od svého modelu, tedy od svých rodičů. Jde o nejbližší vazby k prarodičům a širší rodině. Poznávání krás přírody, seznamování se s její ochranou, bránit jejímu poškození, to je výchova, kterou rodiče u dětí vytvoří pozitivní vztah k přírodě (Bakošová, 2008, s. 94-95).

Na výchovu, která je dítěti zprostředkována dospělou osobou, má podobný názor Pitter. Smolková (2007, s. 35) jeho myšlenky uvádí v souvislosti s rolí učitele ve výchově dětí. Velmi mne zaujala jeho slova, která sdělují, že *„začátek všeho dobrého a zlého je v člověku. A začátek člověka je dítě. Všechna náprava začíná dítětem. Bude-li člověk dobrý, bude všechno dobré. Je marné chtít pravdivou společnost, vychováváme-li již děti ve lži. Marně se namáháme o svobodného člověka, dáváme-li dítěti v rodině, na ulici, ba i ve škole příklad otrockého života, v němž smutnou úlohu otroctví hrajeme sami upadáním v náruživost, v hrubé zločiny proti přírodě, proti zdraví těla i ducha. Můžeme chtít, aby naše děti byly naplněny duchem smířlivosti, když nevidí u dospělých, ba i mezi samotnými rodiči nic než popudlivost, hrubost a nelaskavost?“*

Z těchto slov mrazí a nezbyvá než dát jejich autorovi zapravdu.

Proto souhlasím s názorem Roggeho (1995, s. 69). Nebojí se prosazovat myšlenku, která spočívá ve stanovení hranic. Jak sám totiž sám říká, děti potřebují znát, kde začíná jejich hranice. Mnoho rodičů si však není jistých, od jakého věku dítěte je nutné takové meze nastavit. Obávají se například, že dítě v předškolním věku je přetěžováno. Také se dívají na problém stanovení hranic jako na něco negativního. Jsou vnímány jako jakýsi trest pro

dítě, jako jeho omezení, nadřazování rodiče nad dítě, jako nedostatek empatie. Rodičům dělá problém najít v tomto kroku přínos pro jejich dítě. Avšak troufám si říci, že opora, podpora a ochrana života jejich potomků, je přínosem velmi pozitivním.

Při narození našeho potomka si všichni přejeme, aby bylo dítě šťastné. Je až s podivem, jak se ze dvou buněk vyvine tvor, který překypuje energií a aktivitou. A ta je někdy unavující. Uměním ve výchově je tuto energii správně nasměrovat a vést děti k různým pozitivním aktivitám. Jde například o tvořící činnosti, učí se komunikovat nebo poznává nové věci. Tím je mysl dítěte zaměstnána a odváděna od bití a rozbíjení, bouchání, mlácení nebo izolování se od okolního světa. Je hloupost myslet si, že děti budou mít pouze laskavé a něžné myšlenky, protože potom nás najednou překvapí, jak se dokáže hněvat. Je proto nutné naučit děti schopnosti ovládat své emoce a vlastní energii. Musíme mu však být příkladem, aby tyto kvality od nás mohlo převzít. (Antier, 2004, s. 46-48).

Vzpomínám na dobu svého dětství, kdy jsem si v mnoha případech přísahala, že nebudu opakovat stejné chyby jako moje matka. Ovšem nyní, v době, kdy jsem sama rodičem, se v mnoha situacích přistihnu, že mé chování nápadně připomíná mou maminku. Výchova má na nás opravdu velmi silný vliv, sama jsem toho jasným příkladem.

Také Laca, S. a Laca, P. (2013, s. 96) jsou toho názoru, že jsme velmi ovlivněni svými rodiči. Opakujeme totiž nejen jejich chování a postoje, ale také jejich mimiku a gesta. Proto je důležité, jaké výchovné přístupy rodiče uplatňují. Dítě se totiž nejlépe učí metodou názorného příkladu. A právě rodičovské chování, jednání a výchova by měla sloužit jako vzor. Vzor, na který budou děti v době své dospělosti hrdé.

Jen vzory a pravidla nám totiž můžou zaručit, že správně vychovat naše děti se může podařit. Jak říkají Prekop a Hüther (2008, s. 49 – 50, 87), jde o jakési „zrcadlení“. Jen v nastaveném zrcadle se nám objeví pohled, jakým působíme na svého partnera, na své děti. To nám pomáhá poznat sebe. Nedělejme tedy dětem, ani svému partnerovi to, co nechceme, aby činili oni nám. Stojí to i v bibli: „Miluj bližního svého jako sebe sama“. Láska je základem pro dobrou výchovu. Je však také třeba, aby děti věděly, že jestliže hrubě poruší určená pravidla, bude následovat trest. Musí však být přiměřený přestupku. Pokud napří-

klad dítě odmítá jíst a jídlem hází, logickým trestem je talíř mu vzít a nechat je hladý. Nebát se dítěti ukázat, že i dospělý má právo na zlost a tím odhalit své pocity. Je nutné naučit děti vcítit se do emocí, které cítí druhé osoby. Rodiče však svým dětem mohou předat jen to, co si sami osvojili. Nic totiž nevznikne radikálním nařízením. Ani nejvyšší a nejdražší cit – láska. Musí se totiž vnímat a hlavně prožít.

Výchova je nejdůležitějším, ale také zároveň nejsložitějším procesem, který je vlastní lidstvu. Každého jedince připravuje na vstup do společnosti, na plnění různých rolí. Její význam si připisuje jak jednotlivec, tak celá společnost. Můžeme jmenovat několik typů výchovy.

- **Demokratická, harmonická výchova** – v této rodině převládá porozumění, pochopení a láska. Na místě je názor jednotlivých členů rodiny, který se zohledňuje při rozhodování rodinných problémů. Stanovená pravidla se dobrovolně dodržují, samozřejmě s přiměřenou kontrolou.
- **Autoritativní výchova** – je charakteristická různými zákazy a příkazy ze strany rodičů, kteří na své děti kladou veliké nároky. Oboustranná komunikace se nepripouští, je znát absolutní moc a nadvláda rodičů.
- **Liberální výchova** – zde jsou naopak rodiče velmi benevolentní. Svým dětem nechávají mnoho volnosti a také je nijak nekontrolují, ani neusměřňují.
- **Zanedbávající výchova** – rodiče jsou příliš zahleděni do svých problémů, svých aktivit a opomíjejí tak péči o své děti. Necháávají je tak napospas jejich volnému času, se kterým si děti samy neví rady.
- **Výchova nadměrně pečovatelská** – v této rodině se můžeme setkat s tzv. „opičí láskou“. Rodiče udělají pro své dítě první i poslední, vždy konají v jeho prospěch. Ovšem překračují běžnou péči až do extrémů.
- **Disharmonická výchova** – jedná se o výchovu velmi záluďnou. Rodiče se totiž projevují ve svém výchovném působení, dle své momentální nálady. Jindy jimi chválené chování, se ve stejných případech trestá.
- **Merkantilní výchova** – v případě této výchovy, se péče o děti opírá o jejich „kupování“ pomocí věcných a také finančních darů. Nesmyslně jsou děti odměňovány za jednání, které je jejich povinností (Laca, S. a Laca, P., 2013, s, 72-73).

3.4 Nevhodné způsoby prevence v rodině

Dnešní životní styl mnoha rodin je zaměřen pouze na výkon, rychlost a také přesnost. Je provozováno mnoho aktivit, které však zastiňují péče o dítě. To je tak samotné nepřírozeně odsouzeno pouze do jakési role pozorovatele svého okolí. Dítě však nemá možnost ho nijak ovlivnit. Například běžná činnost matiky, jako je praní, či umývání nádobí je skryta v činnostech elektrických spotřebičů, otec denně odchází do zaměstnání, o kterém si dítě neumí udělat nijakou představu. Dítě nemá co uchopit, nemá co napodobit, není mu umožněno prožít a také nalézt ke světu dospělých aktivní vztah. Mnoho činností, je totiž dětským očím skryto. Je odsouzeno do role pasivního, nezúčastněného pozorovatele. Dětská potřeba vše napodobovat je neuspokojena, je dítěti odepřena. Často pak vidáme děti bez zájmu a rezignující. Do právě poznávaného světa, do světa dospělých vstupují naopak negativními činnostmi. Mám na mysli například agresivní jednání, vandalismus nebo netoleranci. Protikladem tak může být právě výchova ve waldorfské mateřské škole, kde je dítě přítomno právě konkrétní práce dospělého, která je pro něj srozumitelná. Je rovněž přínosem, že se na ní podílí společně se svým učitelem. Vnímá tak průběh práce, vidí její výsledky, účastní se všech jejích etap. Velmi přirozeně tak v průběhu her dítě vnímá, jak paní učitelka myje nádobí, přesahuje květiny na zahrádce, převlíká peřinky panenčám nebo peče chléb (Smolková, 2007, s. 40).

Je bohužel velmi smutnou skutečností, že jsou mezi námi děti, které rodiče nikdy neobdávali láskou, něhou, porozuměním, péčí, laskavostí a dobrem. Naopak poznali jen krutost, ponižování, násilí, nezájem, týrání a bezcitnost. To vše od nejbližších osob, které jim dali život. Tyto děti se stali obětí domácího násilí, násilí páchané na dětech. Problém, který se odborně nazývá Syndrom CAN, se řadí k výčtu sociálně patologickým jevům, jenž trápí naši společnost. Zaujalo mne, že byl proveden výzkum v 92 rodinách, který měl analyzovat příčiny výskytu tohoto syndromu. Mimo jiné bylo zjištěno, že nedělá rozdíly mezi rodinami, ve kterých se vyskytuje. Ať už se jedná o rodinu funkční, dysfunkční nebo doplněnou o nového partnera. Ten v této rodině není schopen přijmout děti partnera za vlastní. Ty naopak reagují s nelibostí a se vzdorem. V rodinách dysfunkčních je znát riziko rozvodu, děti se ocitají v bezvýchodné situaci, o které nemohou sami rozhodovat. To jim způsobuje stresové stavy a jsou také velice zklamané. Některé rodiny se tváří jako funkční pouze formálně. Zde totiž otcové nefungují jako výchovný prvek a veškerou výchovu přenechávají mat-

kám. Jedno však mají všechny tyto rodiny společné. Nemůžeme u nich zaznamenat ani kladný, ani záporný výsledek výchovy, jelikož žádná z těchto rodin nemá výchovný cíl. Dá se říci, že děti jsou v těchto rodinách na podřadném místě, nemají pro své rodiče žádnou hodnotu. Naopak je zde uplatňován autoritativní výchovný styl. Rodiče používají při komunikaci často křik, při kterém děti také ponižují. Zanedbávání je nejčastější forma týrání dětí. Děti jsou při něm fyzicky a psychicky týrány. Není jim dopřáno ani kousek rodičovské přízně a lásky. Tím je porušováno jedno ze základních práv dítěte a to právo dětí na lásku. Je smutné, že ji nikdy nepoznají. Jsem však přesvědčená, že ji nepoznali ani rodiče těchto dětí. Proto ji neumí sami dávat (Bakošová, 2008, s. 99-103).

Velmi podobně se to může stát i dětem, jejichž rodiče se rozvedli nebo se narodili do nemanželských vztahů. Jak naléhavě upozorňuje Matějček (2008, s. 42, 55), v těchto rodinách, se totiž dětem neříká, že se jejich rodiče kdysi milovali, že k sobě cítili ten nejvšelejší cit, který na světě existuje – láska. Že vlastně dítě z lásky zplodili. Mluví o sobě většinou negativně, bez jakékoliv náklonnosti a laskavosti. A to je velká chyba, kterou se můžou na svých dětech dopustit. Kladné myšlenky, uvažování a vzpomínky jsou totiž velmi důležité pro vybudování pozitivní identity dítěte.

Jsem přesvědčená, že děti se z lásky zrodily a s láskou také mají právo žít. Láska člověka naplňuje štěstím a pohodou. Děti, kterým se v dospívání lásky nedostávalo, jsou v depresi. Neumí se smát a užívat si radost ze života. Naopak jim nedělá problém se někomu vysmívat, posmívat, častovat druhé posměšky. Je to velká škoda, jelikož smích je obohacení života. Smích je jakýsi vyšší stupeň v lidské komunikaci. Je to něco, co lidské bytosti spojuje. Něco, co je povznese, co je odpoutá od skutečnosti.

Přesto jsou mezi námi rodiče, kteří se o své děti nestarají právě nejlépe. Přehlízejí jejich potřeby, nebo jsou zahleděni do svých problémů. Starostí svých dětí si proto ani nestačí všimnout. Neukrojí si pár minut času, aby se mohli dětem věnovat. Místo své pozornosti a lásky je raději zahrnou hračkami. Přitom je nutné ukázat dítěti svou pozornost a zájem. Každé dítě chybuje. Není dobré mu nezdár vyčítat a zbytečně jej odsuzovat. Vždyť chybováním se všichni učíme. Někteří rodiče děti předělávají ke svému obrazu, nutí je řídit se dle přísných pravidel. Brání jim tak v jejich rozvoji a zadupávají utváření jejich přirozené osobnosti hluboko do země (Bacus, 2004, s. 43).

V mnoha rodinách se rodiče nemohou shodnout na různých otázkách výchovy. Každý z nich uplatňuje různý styl. Jeden je příliš mírný a shovívavý, naproti tomu druhý z rodičů je velmi přísný až autoritativní. Dítě se tak ocitá mezi dvěma mlýnskými kameny. Začíná srovnávat a samo zjišťuje, který ze stylů mu pomáhá posilovat sebevědomí, sebedůvěru a rozhodování. Při rozdílných způsobech výchovy tak dítě tápe, protože neví, na kterého z rodičů se v různých situacích obrátit. Neorientuje se, kdo a za co má odpovědnost. Na základě svých různých postojů, se mohou dospělí dětem vnučovat do přízně. Například větou: „Však si toho važ, já Ti přece dovolím mnohem víc!“ Je možné, že se budou rodiče snižovat v rámci citů. Příkladem budiž věta: „Jsem na Tebe hodnější.“ V těchto rodinách nejsou stanoveny základní pravidla a principy. Situace se může vyhrotit tak, že děti mohou začít tento nesprávný styl výchovy zneužívat. Začnou rodiče štvát proti sobě a také je ve svůj prospěch využívat. (Rogge, 2005, s. 62).

Jak upozorňuje Bacus (2004, s. 45), jsou rodiče, kteří své děti absolutně nerespektují. K tomu s nimi mluví neslušně a velmi tvrdě. Ve svém slovníku postrádají základní „kouzelná“ slovíčka „děkuji“ a „prosím“. Naopak jsou velmi hrubí, potomky ponižují a považují je za hlupáky. Jsou nervózní a ve stresu. Neustále dětem vyčítají, že se neumí chovat a peskují je za to. Je smutné, že i mnoho učitelů a vychovatelů neumějí nebo nedokážou s dětmi komunikovat s patřičným respektem a považovat je za své partnery.

Rodina v těchto formách totiž funguje jako zdroj, ve kterém sociálně patologické jevy vznikají a rozvíjejí se. Jde o problém rodiny dysfunkční až afunkční. Tím spíše, pokud jsou děti psychicky deprimovány. Najdeme také problémy spojené s neschopností rodičů o děti se postarat. Buď to neumí, nebo nechtějí. Mohou se dopouštět i antisociálního a asociálního chování. Nepochybně k těmto rodinám musíme přiřadit i rodiny, ve kterých se systematicky děti týrají a zneužívají. Bohužel, vliv na vznik sociálně patologického chování, má také ztráta a nefunkčnost rodiny prokreační. V ní, již dospělý jedinec, má uspokojovat své potřeby. Ať už se jedná o lásku, porozumění nebo seberealizaci. Velice často jsou delikvence a různé druhy závislosti, startovacím motorem různého patologického chování. Všechny tyto jevy v rodině mají za následek selhání rodičovské role a následně vznik sociálně patologických jevů (Fischer a Škoda, 2009, s. 140-141).

3.5 Možné způsoby prevence v rodině

Jsem přesvědčená, že hodnotné a přínosné využití volného času dětí, plní v oblasti prevence nežádoucích jevů velmi zásadní úlohu. Jak správně chápat pojem „volný čas“? Mně osobně se líbí se pojetí, které uvádí Wroczyński (1968, s. 232- 234). Podotýká, že volný čas neznamena pouze nečinnost, či jen absolutní negaci svých povinností. Jde o chvíle, do kterých člověka nikdo nenutí. Kdy se člověk zabývá činností dobrovolně, pouze ze své svobodné vůle. Způsoby trávení volného času u dětí a mládeže, lze rozřadit do jednoduchých skupin, nahodile řazených:

- Sport, pohybové hry,
- Turistika,
- Návštěva divadel, koncertů a amatérská umělecká činnost,
- Prostředky masové komunikace, jako je televize, film, rozhlas, četba, internet,
- Jiné formy intelektuální aktivity,
- Činnosti technického zaměření,
- Přátelství a společenské aktivity,
- Další aktivity, např. sběratelství.

Všechny výše uvedené způsoby trávení volného času poskytují dětem a mládeži výchovné hodnoty. Je však nutné, aby rodiče své děti vedli k jejich využívání a to již od nejútlejšího věku. Děti si musí navyknout, trávit volný čas přínosně a efektivně.

Nejen volný čas, je důležitý pro efektivní prevenci sociálně patologických jevů. Je nutné, aby rodiče u dětí vypěstovali pocit absolutní důvěry ve svou osobu. V tu stejnou osobu, která děti vychovává, která jim vštěpuje základní životní potřebu, čímž je jistota. V pocitu úzkosti se nedá žít. Až totiž tento pocit vznikne, bývá již pozdě. Je proto potřeba mít jistotu, jistotu v bezpečí dětského světa. Pociť důvěry je nutné pěstovat u dětí již v kojeneckém věku, jelikož potřeby dětí musí být uspokojovány ihned, jakmile se vyskytnou. V tomto případě není na místě obava, že budou děti rozmazlovány (Matějček, 2008, s. 35).

Ať už má dítě jakékoliv nedostatky, slabosti, poklesky nebo vrtochy, musí bezpodmínečně vědět, že je svými rodiči obdivováno a nekonečně milováno. Musí vědět, že ho jeho rodina

ochrání, musí se cítit v bezpečí. Jen tento pocit mu totiž dodá sílu, aby se odhodlalo jít životem svou vlastní cestou. Cestou, na které se bude dopouštět chyb. I to ho však posílí a tím se ponaučí. Vždy však tady budou rodiče, kteří mu pomohou, na které se může obrátit. Musí ovšem vědět, že se na ně může kdykoliv spolehnout (Prekop a Hüther, 2008, s. 48).

Dle mého názoru, je tedy pro prevenci důležité, aby měly děti vypěstovaný pocit absolutní důvěry ve své rodiče. Tím z nich vyrůstají lidé, kteří jsou po psychické stránce zdatní a také zdraví. K tomu je také třeba, aby dítě bylo vychováváno a vedeno k životu, ve kterém bude spokojeno samo se sebou, se svým životem a zároveň bude pro společnost užitečným. Dítě musí mít ve svých poznacích smysl, řád a stálost. Všechny zkušenosti dávají našemu žití důležitost. Jde totiž o učení. Učení, jak žít mezi lidmi, také jak žít s lidmi. Uspokojení potřeby jak citových, tak sociálních vztahů, je neméně významné. Jde totiž o uspokojení pocitu životní jistoty, která v dítěti posiluje zdravé sebevědomí. Vytvoření vědomí vlastního „já“, v dítěti evokuje osvojení společenských rolí, které jsou pro společnost přínosné. Zároveň je schopno si stanovit své životní cíle. K tomu je dobré věřit v perspektivní budoucnost, která udržuje člověka se svěží a optimistickou chutí do života (Matějček, 2008, s. 37-38).

Aby z dítěte vyrostl sebevědomý mladý člověk, který je ochoten respektovat určitá pravidla, je třeba již od útlého věku děti seznamovat s možnými nástrahami a záludnostmi světa a stanovovat jim hranice. V předškolním věku, tedy v době do tří až čtyř let, musí rodiče dětem předávat své představy v přijatelné a hlavně srozumitelné formě. Rogge (2005, s. 40-41) však na rodiče apeluje, aby neustrnuli a nezapomněli hranice dětem posouvat. Musí se tak dít zároveň s růstem a dospíváním dítěte. V pubertě totiž děti začínají s revoltou a zkoušejí se vzpínat proti pevnému rodičovskému poutu. I to však svědčí o zdravém vývoji a nastupujícím sebevědomí dítěte. Zároveň si ověřují, že mezi nimi a rodiči je vytvořeno partnerství a také silné pouto. Od rodičů sbírají zkušenosti, které teprve získají na cestě životem. Jsou to však zkušenosti velmi cenné, které slouží jako pevný schod na vykročení k samostatnosti. Zkušenosti, které by mohly a hlavně měly sloužit jako primární prevence.

Stejně uvažuje i Bacus (2004, s. 79-80, 157), která klade smysl pro morálku a odpovědnost na první místo hodnot, jež pomohou dítěti zapojit se do společnosti. Je však nutné dětem vštěpovat tyto hodnoty již od narození. Není pravdou, že jsou děti již od své přirozenosti

jen milé a laskavé a teprve poté je zkazí společnost. Kdo někdy děti alespoň chvíli hlídal, dá mi jistě zapravdu. Všichni již dnes víme, že každé dítě se rodí s určitými dispozicemi, které se postupem času rozvíjí. Vliv rodičů je proto nesmírně důležitý k tomu, aby se jejich potomci naučili rozlišovat, co je pro ně dobré, co je zlé, co je přínosné a co je naopak přivede do záhuby. Zkušenosti, které rodiče získali svým selháním, jsou však také velmi důležité. Mohou je s hrdostí a s poučením předat svým dětem. Ovšem ne je autoritativním způsobem vnucovat. Děti si sami vyberou, které hodnoty budou ctít a respektovat.

K tomu je nutné, aby rodiče své děti mezi sebou nesrovnávali, ale naopak je chválili. Chválili za vše, co bylo uděláno dobře. Podporovat rozvoj vlastní osobnosti, jak už bylo řečeno – stanovit jasně daná pravidla a učit je řešit konflikty s noblesou a asertivitou je nesmírně cennou devizou k odolání, či překonání nástrah života.

Pohlazení, zdánlivě jednoduchý čin, jednoduché gesto, které však má obrovský význam a ještě silnější účinky. Uvedu příklad na dítěti, které poznalo, že pohlazení vyvolá mnohem pozitivnější a kvalitnější účinek, než agresivita, síla a pevný stisk. Malé děti ještě nejsou schopny rozlišit, kdy se stane z přátelsky myšleného šťouchnutí úder, který zabolí. Proto Rogge (2005, s. 93) radí, aby rodiče umožnili dětem poznat všemi smysly, jak vnímají pohlazení a pevný stisk, stimulovaly jejich pocity masážemi různými materiály. Je dobré také v dětech podporovat aktivity k sportu, jako je judo, karate. Tyto disciplíny mají svůj význam v tom, že se děti při nich učí poznat reakce svého těla. Jednoduše cítí, co jim vlastní tělo říká.

Touha být agresivní je někdy silná. Zaujalo mne řešení agresivního chování v jedné základní škole u dětí ve věku šest až jedenáct let. O přestávkách děti projevovaly svou nahromaděnou agresivitu poškozováním věcí, ale také fyzickým zraněním. Školní řád tedy přísně zakázal jakékoliv běhání a také hlasité projevy. Děti svou zlobu přenášely na chvíle po vyučování, kdy se při cestě domů projevovaly způsobem, který jim byl školním řádem zakázán. Proto vedení školy přistoupilo k zvláštnímu, avšak účinnému kroku. Vymezilo dětem místo a čas, ve kterém všechny děti rituálním projevem uspokojily své potřeby. Což je pro mne zajímavý způsob předcházení tomuto závažnému sociálnímu problému.

4 PŮSOBÍ MÉDIA NA VZNIK SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ?

Ať se nám to může líbit či ne, v dnešní moderní době nastal velmi silný rozvoj komunikačních technologií. Televize a rozhlas již dávno nejsou jediným zdrojem informací. Dnes jsme zahlceni sociálními sítěmi různých kvalit, u kterých tráví skupiny dětí, mládeže a také dospělých svůj volný čas. Ze všech stran se na nás valí informace různé kvality a také různé kvantitativně. Je však jen na nás, jak se s touto skutečností vyrovnáme. Jsem totiž přesvědčená, že masová komunikační média významně ovlivňují výchovu a socializaci dítěte. Organizují také náš čas a prostor, ve kterém žijeme, přetvářejí sociální prostředí, ve kterém se dnes a denně pohybujeme.

4.1 Média jako součást komunikace

Zaujal mne původ samotného slova „médiu“. Pochází z latinského jazyka a označuje prostředek, něčeho či někoho prostředního, zprostředkujícího. Tedy toho, co zprostředkovává či zajišťuje. Dá se říci, že se jedná o označení toho, co zprostředkovává nějakou informaci či zprávu. Jde o médium, které komunikuje, jde o médium komunikační (Jiráková a Köpplová, 2003, s. 15-16).

Velmi pěkně je tento pojem vysvětlen v publikaci pro školáky. Autorka Smolíková (2006, s. 12) děti povzbuzuje, aby se významu tohoto výrazu neobávaly. S humorem sobě vlastním uvádí, že všechna média, bez výjimky také osob, které jsou napojeny na záhrobí, nám pomáhají ve věcech, které bychom jinak sami nezvládli. Anebo také zvládli, ale splnění úkolu by nás stálo hodně sil. Jak autorka radí, význam tohoto slova tedy lehce pochopíme, pokud použijeme místo slova „médiu“ český výraz, tedy „prostředek“. Proto nám média pomáhají, zprostředkovávají, prostě vše nám je ihned jasnější.

Všichni se shodneme na faktu, že samotný pojem „média“ se řadí k nejpoužívanějším pojmům současné doby. Ať už se vkládá do úst sociologům, psychologům, politikům či novinářům, vždy je používán v nespočtu významů a souvislostí. Jedná se především o televizi, rozhlas, tisk a samozřejmě také o digitálním přenášení dat, tedy o internet.

Jiráková a Köpplová (2003, s. 17) se shodují v názoru, že nejde jen o prostředky komunikace jako je televize, rozhlas, tisk, ale také o jakési kódy, které komunikace používá. Jednoduše jde o přirozený jazyk, v naší rodné zemi jde o češtinu. Tyto kódy jsou pak značeny soustavou slov a pravidel, která jsou nutná pro jejich používání. Lze je považovat za primární komunikační média, jelikož mezi účastníky komunikace přímo zprostředkovávají různá sdělení a zprávy.

Lidé si totiž začali od jisté doby uvědomovat, že používat jazyk je jakýsi druh společenské aktivity, díky níž si lidé utvářejí a opečovávají své vzájemné vztahy. Tím si tito jedinci vytvářejí společenský život, ve kterém se snaží o dosažení svých stanovených cílů a realizaci různých záměrů. Vše se odehrává za přítomnosti souboru okolností. Tyto jsou ovlivněny různými příležitostmi a sklony, které se nazývají „pole interakcí“. Pozice, kterou každý jednotlivec uvnitř tohoto pole zaujme, je ovlivněna jeho mocí, tedy jeho pozicí, kterou ve společnosti zaujímá (Thompson, 2004, s. 16-17).

Jak se však lidská společnost postupně rozvíjela a rostla, narůstala také potřeba sdílet informace na větší vzdálenost. A nejen to. Vzrostla také potřeba, předložit zprávy co největšímu množství lidí, v nejkratším čase. Neméně důležitým požadavkem byla také skutečnost, aby byla zaznamenána po co nejdélejší dobu. Vznikla tak média sekundární, která měla za úkol odstranit omezení vysílaných zpráv pouze na určitý čas a prostor.

K prostředkům komunikace lze také přiřadit dávné obrázky, které nalezneme již u pravěkých kreseb v jeskyních, písmo, informace, které se předávali prostřednictvím posílů, v pozdějších dobách tisk a také různé nahrávky. Ať už se jedná o mechanické či digitální nahrávání. Nesmím opomenout také prostředky přenosové a vysílací techniky, tedy například telefon a počítačovou síť. Ale to se již jedná o prostředky masové komunikace (Jiráková a Köpplová, 2003, s. 17).

Interpersonální, ale i skupinové komunikace se zúčastňovali vždy ti, kdo zprávy sdělovali i ti, kteří je přijímali. Vystupovali jako jednotlivci. V případě masové komunikace je příjemcem zpráv vždy anonymní masa lidí. Prostřednictvím masové komunikace je osloveno široké publikum příjemců. Proto mezi toto publikum a komunikátora, vstupuje médium.

Má funkci jakéhosi prostředníka, jehož úkolem je přenést sdělení skupině příjemců od jednoho subjektu, tedy od komunikátora. Podmínkou masové komunikace je však veřejnost informací. Komunikátor tak musí předpokládat, že jeho sdělení bude pro všechny členy publika dostupné. Pro masovou komunikaci je také příznačná skutečnost, že všechny druhy zpráv příjemce dostává pravidelně, v určitých intervalech. Pro příklad uvádím večerní televizní noviny, jejichž znělka nás vítá v pravidelnou denní dobu. Stejná situace je i u tisku a novin. Jejich vydání se objevuje na stánku denně, týdně, či měsíčně. Při masové komunikaci však není možné, aby došlo k výměně rolí mezi komunikátorem a příjemcem. Také neumožňuje komunikátorovi a příjemci jeho sdělení přímý kontakt. Jde pouze o kontakt velmi neosobní, který zprostředkovávají právě média (Pospíšil a Závodná, 2009, s. 9).

Zabřednu-li do historie, prvním médiem, které se dá označit za skutečně masové, byl tisk. Začal se rozvíjet nebývalou rychlostí v první třetině 19. století především v USA a Francii. Vedle sebe se rozvíjely dva různé typy periodik. Pro vzdělanější a majetnější skupinu s vyšších společenských tříd, byly určeny seriózní listy. Druhé skupině čtenářů, pocházející z nižších středních a nižších vrstev byl určen masový tisk. Byl zábavnější, věnoval se populárním tématům. Lidé si jej oblíbili, jelikož začal používat výraznější grafiku a titulky, barevné ilustrace, později také fotografie. V českých zemích, se masový tisk začal rozvíjet později než ve světě, až ve třetí třetině 19. století. Ihned se mu začalo říkat „bulvární“. Obliba tohoto typu tisku přetrvává i v dnešní moderní době, době převážně elektronické komunikace (Jiráková a Köpplová, 2003, s. 29-30).

Proč nás tak nenasytně pohltit bulvární tisk? Proč spousta lidí místo seriózního tisku a náročných knih vyhledává raději žánr lehký? Není přece nic špatného na situaci, kdy si chce čtenář, či televizní divák odpočinout a hlavně se pobavit. A právě tato média totiž spoléhají na to, že po dlouhém pracovním dnu, chce spousta lidí odpočívat u novin, které jim předloží události například ze života celebrit. Poukáže na jejich skandály a senzace a v neposlední řadě upozorní na zprávy z černé kroniky. Jsou to zprávy jedním slovem řečeno „bulvární“. Čím jsou tedy tato masová média pro společnost nebezpečná? Proč jsou vydávány tlusté knihy, které popisují nevhodný, či výstižněji řečeno špatný vliv masových médií?

Proč jsou označována za škodlivá? Nejzávažnějším důvodem je možnost zkreslení informací. Pro názornost uvedu příklad, z počátku vypuknutí první světové války. Jelikož se státy zručních válečných bojů nechtěly zúčastnit, využily tisku k manipulaci ostatních zemí bojechtivé vlády. Snažily se ovlivňovat obsah zpráv pomlouváním jiných států a národů. Do tisku uveřejňovaly lži a pomluvy o krutostech nepřátelských vojáků. Tato propaganda se bohužel osvědčila. Velmi smutné je, že byla použita také za druhé světové války (Smolíková, 2006, s. 65-69).

Dle mého názoru je tedy nutností, aby čtenáři, televizní diváci, rozhlasoví posluchači, prostě uživatelé masových médií neztratili touhu zajímat se o věci veřejné a utvořit si na svět svůj názor. Aby byli schopni vyhledat si další informace, kriticky myslet a nevěřit všemu, co vidí, čte a slyší. Jednoduše otevřít oči a podívat se na svět svými očima.

Jak již bylo zjištěno, masová média lze totiž využít jako dokonalý nástroj k manipulaci široké skupiny lidí. Ať už se jedná o zmiňovaný periodický tisk, s vysokým počtem výtisků, televizní a rozhlasové vysílání, ale také film a nahrávky, které nemají ambice považovat se za umělecké. Jak všichni víme, vývoj se však nezastavil u masových médií. Rozvinula se počítačová síť. S ní ruku v ruce následoval rozvoj internetu a propojení této sítě s celým světem. Tato média nám dnes slouží k podpoře a usnadnění interpersonální i masové komunikace. Jedná se například o e-maily, chaty, různé portály, vyhledávače a blogy (Jiráková a Köpplová, 2009, s. 40).

Bez těchto pomocníků si již běžný den neumíme představit. Nevýhodou této komunikace však je, že nemáme možnost okamžitě reagovat a podávat zpětnou vazbu. Docela se vytratila přímá reakce příjemců sdělení a samozřejmě také jejich přímý kontakt s komunikátorem. Na druhé straně však umožňuje velmi rychlé velkoplošné šíření informací (Pospíšil a Závodná, 2009, s. 10).

Jak dodává Jiráková a Köpplová (2003, s. 43), kromě toho také tato média podávají svědectví o světě, se kterým nemáme vlastní zkušenost, vysvětlují význam událostí, také přesvědčují

o správnosti určitého chování a umožňují v různých diskusích, vyjasnit si stanoviska a názory. V neposlední řadě média své příjemce baví, vzdělávají a poučují.

Je jisté, že se média stala neoddělitelnými od běžného života každého z nás. Stala se součástí společnosti i jedince. Otázkou však zůstává, zda převažuje jejich kladný vliv. Nemožu se ubránit dojmu, že se média vkradla do našich životů a velmi rychle a také velmi dokonale jej ovládla. Nikdo z nás si již nedokáže představit, že bychom si nemohli vyhledat informace na internetu, „popovídat“ si s přáteli na sociálních sítích. Osobně však vzpomínám na dobu mého dětství, kdy byl internet a mobilní telefon neznámý pojem. Společně s kamarády jsme čas trávili převážně venku a skutečně si povídali. Povídali si o tom, co nám činí radost i o tom co nás trápí. Probírali jsme běžné starosti přiměřené věku a době. Byla to však komunikace z očí do očí, neboli komunikace „tváří v tvář“. Každý z nás byl fyzicky přítomen emocím toho druhého. Prožitek, který v nás zůstal po těchto setkáních, kouzlo přítomnosti druhého člověka, se nedá srovnat. Nedá se ani v nejmenším srovnávat s komunikací, kterou dnes upřednostňuje velká část mladé populace – prožitkem z komunikace přes sociální síť. A tak na mou mysl stále útočí otázka: „Ovládáme my média, nebo média ovládají nás?“

4.2 Podpora žádoucího chování přístupu k médiím

Jsem si vědoma skutečnosti, že okolní svět nám velkou měrou zprostředkovávají právě média. Významně ovlivňují jak život společenský, kulturní, sportovní, tak také život politický. Do jisté míry jsou jimi ovlivňovány naše postoje, útočí na naše myšlení. Je však již jen na našem rozumu a uvážení, jak dalece se jimi necháme ovládat. Alarmující je, že dnešní děti a mládež, tráví převážnou část svého volného času u internetu a televizní obrazovky. Právě televize a internet se staly jakousi jejich dominantou, či snad dokonce pilířem života. Nerada bych však média jen zatracovala. Mají jistě i svůj kladný přínos. Je pouze třeba, abychom byli našim dětem nápomocni, abychom je navedly na tu cestu vlivu médií, která je obohatí. Je více než nutné, abychom je naučili, jak nasytit duši a přitom ji ještě obohatili. Jednoduše, je třeba děti usměřňovat a dohlížet na jejich volnočasové aktivity.

V dřívějších dobách, když ještě nebyl rozhlas ani televize, lidé si vyprávěli příběhy, četli knihy a zpívali písničky. Jsem přesvědčená, že to mělo své kouzlo. Dnešní doba je však charakteristická tím, že média jsou velmi jednoduše dostupná a velmi přitažlivá. Pokud si má dnes člověk vybrat, jestli si příběh přečte v knize, nebo vyslechne v rozhlase či ji raději shlédne se stereo zvukem v kině či televizi, je jisté, co si zvolí. Sledování televize nás neunaví tolik, jako když se musíme soustředit na čtení nebo naslouchání. Obraz v rozmanitých barvách, je také pro naše smysly mnohem více přitažlivý. Jak jsem již zmínila, dalším neméně podstatným ukazatelem je dostupnost médií. Vždyť je přece daleko příjemnější, sledovat sportovní utkání doma na gauči a nemuset přitom vynaložit žádné úsilí. A ještě to bude pohodlnější a téměř zdarma. Do pozadí se tak dostává skutečná fyzická aktivita, v podobě tělesného cvičení, sportu a her (Říčan a Pithartová, 1995, s. 11).

Také Fürst (1993, s. 164) je podobného názoru. Je bohužel smutnou skutečností, že se média stala jakousi náhražkou, za vyprávění maminek, tatínků nebo prarodičů. Děti jsou novými technickými vymoženostmi ochuzovány o možnost poznání. O poznání kouzla z prožitku času se svými nejbližšími, o poznání příběhů a pohádek vůbec. Větší část dětí, se totiž s pohádkami setkává pouze v jejich televizní a filmové podobě. To bohužel dětem neumožňuje jejich hlubší prožitek a účinek. V tomto předložení totiž pohádky klesají na zábavu, která není tak významná, jako dětské představy při čtení příběhu z knižního podání. Poohlédneme-li se do lidských dějin, obohacovaly děti svůj intelektuální život právě na základě poznatků a vyprávění mýtů, legend a pohádek. Jejich fantazie fungovala na plné obrátky. Pohádky a jakékoliv příběhy byly významné při socializaci dětí, jelikož odpovídaly na důležité otázky, které si děti kladly. Vytvářely si tak své pojetí světa.

Někteří rodiče si stojí za názorem, že by měly být jejich děti chráněny před strachem a stinných stránek tohoto světa. Měly by tak žít v jakémsi „zdravém“ světě. Neuvědomují si ovšem, že pokud budou dítěti namlouvat, že na světě existuje jen dobro a že všichni lidé jsou dobří, může si jejich potomek připadat v situaci své projevené agresivity, jako nějaká obluda. Pohádky mají své kouzlo a také své poslání. Jasně rozlišují dobro a zlo, přičemž dobro vždy vítězí a zlo je potrestáno. Situace v pohádkách jsou srozumitelné a pochopitelné. Pokud dítěti vyprávějí pohádky rodiče, dostávají děti důležitý důkaz toho, že jejich vnitřní zkušenosti, které nabyly pohádkami, jsou užitečné, významné a také reálné. Jsem přesvědčená, že děti jednoduše pohádky potřebují k pochopení záludností světa.

Je to velice důležité z jednoho prostého důvodu. Za pravdu mi dá jistě každý, kdo dnes tráví alespoň nějaký čas u televizní obrazovky, že se stává svědkem nespočtu negativních jevů. Ať už se jedná o řadu jak předstíraných, tak skutečných vražd a úmrtí, děti umírající nemocí a hladem, nenávist mezi lidmi, konflikty a války. Také sledujeme násilně potlačované demonstrace, ať už v naší zemi nebo v nejrůznějších koutech na světě. Tyto scény bychom neviděli nikdy, pokud by do našeho života nevrhla televize. Nikdy bychom nenašli tyto zkušenosti. Ano můžeme namítnout, že se jedná pouze o zprostředkovanou či „mediovanou“ zkušenost, tedy o takovou, kterou si osvojíme na základě zprostředkování právě tolik diskutovaných médií. Jsou to ovšem situace a události, s nimiž se člověk pravděpodobně při svých obvyklých činnostech nesetká. Naše žitá a prožitá zkušenost se liší tím, že ji získáváme právě praxí v každodenním životě. Tato zkušenost je zásadní a nezpochybnitelná. Věřím, že převažují lidé, kteří si cení těchto žitých zkušeností a prožitků před zkušenostmi zprostředkovanými právě médií. I když na opačném konci můžeme najít ty, pro které je mediovaná zkušenost rozhodujícím faktorem při utváření sebepojetí. Je velmi smutné, že si tito lidé organizují svůj život právě podle této zkušeností, kterou získali prostřednictvím médií. Pokud bych měla zmínit extrém, jsou tací, kteří mediovanou zkušeností raději nahrazují zkušenost žitou. Bohužel někteří z nás, si své mediované zkušenosti zařazují plánovaně do svého vlastního času. Mám na mysli například různé televizní seriály, soap opery, sportovní klání nebo také pravidelné večerní zpravodajství. Skutečností, že je zapracujeme do našeho denního rozvrhu, stávají se tyto prožitky rutinními a začnou utvářet náš běžný každodenní život. Tímto smutným konstatováním, se zásadně liší život náš, od života generací, které nás předcházejí (Thompson, 2004, s. 182-184).

Jirák a Köpplová (2003, s. 158) jsou také v souladu s touto skutečností a upozorňují na některé situace, kterých média zneužívají. Jako důsledky jejich působení lze zaznamenat mnoho různých případů změn a pohybů v postojích a chování lidí. Jedná se například o způsob, jakým dnešní společnost vyplňuje svůj volný čas. Většinu ho totiž tráví sledováním televize či filmu, popřípadě internetových médií. Média jsou také hojně využívána k působení a k dosažení nejrůznějších cílů. Ať už jsou v jejich zájmu jednotlivci nebo jednotlivé cílové skupiny obyvatel. Mám na mysli reklamu a propagandu, jejímž účelem je manipulace veřejného mínění.

Pokud lze pozorovat, že chování uživatelů médií odpovídá stanoveným cílům, dá se hovořit o úspěšném plánování médií. Jde o takové plánování, které mělo působit na mínění jednotlivců, skupin i celé společnosti. Záměrný vliv, či dopad má například reklama na spotřebitelské chování, účinek politických kampaní na chování voličů, účinek osvětových a sociálních kpaní na zvýšení solidárního chování ve společnosti i na chování jednotlivce. Nezanedbatelné jsou také účinky propagandy na ideologii a mediálních rituálů na sociální kontrolu každého uživatele médií. Podstatné pro toto záměrné působení je, že cílová skupina či jednotlivec je přesvědčován a manipulován. Je mu vsugerováno dosažení nějaké změny, s cílem změnit jeho chování a postoje, které se týkají jak jeho soukromého, tak i veřejného života (Jirák a Köpplová, 2009, s. 337).

O nezáměrných účincích médií se zmíním v následující části kapitoly.

Média však mají kromě negativního vlivu, také některé své pozitivní stránky. Mám na mysli například sociální funkci, tedy přesněji její dobrou stránku. Ta pomáhá utvářet a udržovat demokratické uspořádání světa. Pomáhá tak pochopit souvislosti chování celé společnosti. Jednotlivci si tak vytvářejí vlastní představu a obrázek o tom, jak se chovají lidé nejen v jeho blízkém okolí, ale i ve světě.

Ovšem primární funkcí médií je přenos informací. Díky nim nám je zprostředkován obraz o světě. Aniz bychom museli opustit pohodlí domova, můžeme se podívat do dalekých zemí. Můžeme mít nepřetržitý kontakt se světem a poznat jak je to s děním doma i ve světě. Velmi pozitivní skutečností je, že nejsme omezeni jen možnostmi vlastního poznání.

Kulturní funkce médií se také řadí k jejich kladným stránkám. Umožňují totiž nabízet stejná sdělení rozsáhlým masám obyvatel. Prospěšné je seznamování s tradičními kulturními projevy či seznamování společnosti s její historií (Pospíšil a Závodná, 2009, s. 34-36).

Jaké společenské funkce mají média plnit, shrnul Jirák a Köpplová (2009, s. 94). Jde hlavně o informování. Tedy informace o tom, co se událo, o tom, jaké je uspořádání mocenských vztahů, či jak se vyvíjí pokrok a inovace. Socializace má za úkol vysvětlovat význam událostí, vytvářet konsenzus a nastolovat priority. Další funkcí médií je podporovat kulturu, její kulturní vzorce, nové směry v jejím vývoji a také objevovat subkulturu. V poslední řadě zprostředkovávají také pobavení, napětí, rozptýlení a uvolnění.

Co tedy dělat, abychom u dětí podpořili žádoucí chování přístupu k médiím? Nabízí se jednoduchá odpověď: „Ovládněme obrazovku!“

Dle názoru Antier (2004, s. 72- 75) je správný přístup takový, kdy vybíráme televizní programy společně s dětmi. Je také dobré filmy nahrávat, abychom mohli rozhodnout o čase, ve kterém se na ně bude naše dítě dívat. Vhodné je sledovat programy společně s ním, pořady komentovat a objasňovat dítěti jejich smysl. Doba dívání se na televizi by však měla odpovídat věku dítěte. Důležitým poznatkem je, abychom dítěti nedávali televizi do dětského pokoje, do osmnácti let věku. Tedy do doby, než ukončí svůj vývoj.

Pokud budeme se svou dcerou či synem denně komunikovat, nehrozí jim ze strany médií žádné nebezpečí. Je nutné svým dětem co nejvíc porozumět, hovořit s nimi, vysvětlovat a povzbuzovat je. Potom jim televize, internet ani počítačové hry neuškodí. Největší chybou je dětem se nevěnovat a dostatečně s nimi nekomunikovat.

Jsou však mezi námi také lidé, kteří si televizor vůbec nepořídili nebo ho ze svých domácností odstranili. Myslím si však, že to není ideální řešení. Je důležité naučit sebe i své děti s médií žít. Je totiž důležité učit vybírat si programy. Není uměním sednout si v kterýkoli čas před televizor a bezmyšlenkovitě jej zapnout. Náročnějším úkolem však je, naučit děti programy plánovaně vybírat a v neposlední řadě také naučit televizor vypínat. Je také nutné, abychom dětem co nejvíce vysvětlovali. Vysvětlovat, jak škodí mediální násilí, pornografie, kýchče, senzacechtivé zpravodajství či hloupé reklamy. To pochopí již starší děti. S dospívajícími dětmi je třeba mluvit již na stejné úrovni. Jsou totiž natolik chytré, že jsou schopny odhalit akční kýchče a psychologické fínty, které na ně z televizní obrazovky útočí. Základem úspěchu je však rodičovská autorita. Aby se nám podařilo zvládnout trojúhelník rodič – dítě – obrazovka, musí dítě vědět zásadní skutečnost. Pokud dítěti některý program zakážeme, máme k tomu jako rodiče jistě velmi dobrý důvod. Tím důvodem je ochránění dítěte před zhrubnutím jeho duše (Říčan a Pithartová, 1995, s. 35-39).

4.3 Výchovná rizika médií

Jak jsem se již zmínila v předcházejících částech této kapitoly, stala se média běžnou součástí našich životů. Každý den pocítujeme útok na naše myšlení, na naše citění, na naše chování, na naše vyjadřování. My dospělí dokážeme tomuto tlaku odolat, ovšem jsem si jista, že děti nejsou schopny rozlišit, co jejich vývoji prospívá a co naopak škodí. Proto je naší povinností, abychom na děti dostatečně výchovně působili, abychom jim nabídli různé aktivity k vyplnění jejich volného času. Média totiž v sobě skrývají výchovná rizika.

Kladný vliv televizních pořadů na naše děti není v takovém rozsahu, jaký bychom si přáli. Reklama, která je záměrně do dětských pořadů zařazována, zrovna k výchově nepřispívá. A právě výrobci těchto reklamních šotů dobře ví, že pokud do těchto pořadů zařadí reklamy, ve kterých děti přímo vystupují, nebo které jsou přímo na dětského diváka zaměřeny, dosáhnou tím maximálního efektu. Bohužel reklamy, které poutají pozornost na předražené hračky, značkové oblečení či nezdravé sladkosti, mají u dětí mimořádný úspěch. Následně po zhlédnutí, děti na rodiče vytrvale naléhají a chtějí toto zboží koupit. Nejedna rodič, jen aby už měl klid, podlehne.

Nelze si také nevšimnout, že již v odpoledních hodinách jsou zařazovány filmy, které nejsou pro děti zrovna vhodné. Ne náhodou se tak děje právě v době, kdy se ještě rodiče nestihli vrátit ze zaměstnání domů a nemohou tak své potomky kontrolovat při výběru pořadů. Již v tuto dobu lze najít v programu filmy, ve kterých se vyskytují násilné nebo erotické scény. Ovšem ne u všech dětí a mládeže, sklízí tato filmová nabídka úspěch. Stále více dětí a mladých lidí se věnuje ve svém volném čase sportovním aktivitám, navštěvují různé zájmové kroužky, čtou knihy nejrůznějších žánrů. (Smolíková, 2006, s. 93).

Média však hluboce zasahují také do každodenního života dospělých. Nejedna z nás si dle televizního vysílání organizuje svůj program, svůj osobní život. Vzpomeňme například „významný“ večerní okamžik v některých rodinách, kdy její členové pravidelně usedají k televizním novinám. Za zmínku stojí také spousta seriálů, které se hrdě hlásí k přívlastku rodinné. Děje se to o i přes skutečnost možnosti zaznamenat si televizní pořad na záznamový nosič. Denní tisk se zase stal součástí snídaně. Naproti tomu, dlouho do noci tráví čas mnoho lidí na internetu. Takovému vyplnění času na úkor svého spánku a odpočinku,

se vznešeně říká „trávit čas na síti“. Bohužel, činí tak místo skutečné komunikace se svými fyzicky přítomnými partnery, se svými dětmi. Nejsem si jista, zda se mám pobavit či naopak podívat, uvědomím-li si, že v některých domácnostech mají zažité některé rituály, které jsou spojeny právě s médii. Mám na mysli například výsadu osoby, která jediná smí přepínat televizní programy dálkovým ovladačem. Zajímavé je také vymezení pravidel času, pro jednotlivé členy domácnosti, kteří tráví čas u počítače na internetu. Je tedy více než jisté, že média velmi hluboce zasahují jak do osobního a rodinného životního prostoru, tak do organizace času běžného dne. Dají se na ně pohlížet z hlediska pozitivní stránky, tedy že podporují soudržnost. Ovšem na druhé straně si zaslouží kritiku, neboť ztělesňují nadvládu nad lidským pokolením (Jiráková a Köpplová, 2009, s. 117-118).

Také Pospíšil a Závadná (2009, s. 34-35) mají podobný názor. Zdůrazňují, že média jsou prostředkem jednoduché, stereotypní a laciné zábavy, která dělá z jejich uživatelů jen pasivní příjemce. Zábava má velmi nízkou kulturní hodnotu. Poukazují na velmi markantní rozdíl, v situaci, pokud si děti mají vybrat mezi sledováním filmu a přečtením jeho literární podoby v knize. Obávají se totiž budoucnosti příštích generací, jelikož zábava, která je provozována masovými médii omezuje představivost. Lidé si nechají diktovat vkus, nehledě na skutečnost, že tato zábava značně snižuje měřítko a nárok na kulturu. Jelikož díky tomu spousta lidí utíká do světa, který není reálný, do světa, který je přeplněný „celebritami“, exotikou, erotikou, pornografií, existuje reálné a silné varování. Mládež může přestat rozlišovat reálný svět od toho mediálního a tím se přestane orientovat, nebude schopna navázat mezilidské vztahy. Opravdový život těmto mladým lidem bude cizí.

Malé děti nejsou schopny rozlišovat realitu od pohádek a příběhů, které jsou jim předkládány médii. Příkladem budiž příběh chlapce předškolního věku, který se srdcervoucím pláčem běží k babičce. Ta se v té chvíli snaží v kuchyni připravit večeři. Chlapec právě shlédl v televizi večerníček, jeden z příběhů amerického kresleného seriálu určený dětem - *Méd'a Béd'a*. Mezi slzami vzlyká, že medvídek spálil. Babička bere vnučka do náruče, sedne si s ním před televizní obrazovku a nechá si převyprávět, kdo koho spálil a také proč to udělal. Ovšem nepodařilo se jí zjistit, proč se to vlastně stalo. Proč bylo nutné, zařadit tuto scénu do příběhu. Chlapec nechápal, že je to „jen“ pohádka, která se v jeho očích prolíná s realitou (Říčan a Pithartová, 1995, s. 17).

Je více než jisté, že média působí na naše vnímání, chování, vyvolávají v nás emoce. Jsme-li vystaveni různým mediálními obsahům, projeví se některé reakce. Ať už se jedná o reakce okamžité, bezprostřední nebo také reakce pomíjivé. Takové, které se projeví na naší emocionální, konativní či fyziologické povaze. Všichni jsme se již určitě setkali s napínavým příběhem, či hororem, který v nás vyvolal napětí a strach, projevíly se změny v tepové frekvenci. Z obavy, co uvidíme, si zakrýváme oči, pohoršujeme se nad zprávami o násilné kriminalitě. Také zpravodajství o politice, či různé televizní diskuze vyvolává různé spontánní reakce. Projevujeme se bohužel vulgárně a vzrušením, ale také našťástí smíchem, a uvolněním.

Média nás tedy ovlivňují, nutí nás reagovat, nutí nás reagovat, nutí nás též uvažovat. Také jsou ovšem nás diváky, nás příjemce schopny pěstovat a kultivovat. Jednoduše ve vztahu mezi publikem a médiem, jde o ovlivňování navzájem. Média nezpůsobují změny v postojích, v chování, či v emocích sama o sobě, ale je v jejich schopnostech je posilovat nebo oslabovat, potvrzovat či zpochybňovat. (Jiráka a Köpplová, 2009, s. 329-334).

Nejchoulostivější a také nejrizikovější skupiny, které jsou vlivem médií nejvíce ohroženy, jsou však děti a mladí lidé. Působení na jejich vývoje je nesporný. My rodiče bychom měli znát dopady příliš dlouhého vystavování médiím. To má totiž vliv na zdravotní stav dětí, jako je nezdravý vývoj mozku, obezita, předčasná sexuální aktivita. Děti a mládež zkouší předčasně užívat alkohol a drogy, projevují se u nich špatné výsledky ve škole. Proto je na nás, rodičích, abychom svým dětem pomohli orientovat se v kvalitě nabízených produktů. Musíme vědět, jaké filmy sledují, jaké videohry hrají, jakou hudbu děti poslouchají. Situaci máme ztíženou, jelikož v minulosti byla výchova a vzdělávání zajištěna pomocí knih a slov. Naproti tomu v dnešní době jsou informace vnímány přednostně přes počítač, mobilní telefon, internet a film. Určitým pomocníkem nám můžou být média, která jsou vytvářena právě dětmi a mladými lidmi. Jejich úkolem a cílem je informovat o různých oblastech života, ale také samy o sobě. Dospělí se tak dozví o tom, jak žije dnešní mládež. Podstatou celého projektu je, že se v těchto médiích stanou děti a mladí lidé redaktory, dopisovateli, reportéry nebo také technickými pracovníky. Vše se však děje pod vedením zkušených dospělých a rádců v jedné osobě. Mám na mysli projekt s názvem „Dětská televize“, která má redakční působnost v patnácti městech naší republiky (Pospíšil a Závodná, 2009, s. 60-62).

Budiž je tento projekt „Dětské televize spojován s pozitivním působením na naše děti a mládež. Je to velmi chvályhodné, neboť média jsou spojována nejen s přímým a nepřímým působením, ale také se záměrnými vlivy či účinky, o kterých jsem se zmínila v předcházející části této kapitoly a s účinky nezáměrnými.

Jak předesílá Jirák a Köpplová (2009, s. 335-337), nezáměrným dopadem se myslí takový, který nikdo dopředu neplánoval a ani se nad ním dopředu nezamýšlel. Nejčastěji se v souvislosti s tímto nezáměrným účinkem mluví o mediálním násilí a agresivním chování a násilí. Podrobněji se o něm pokusím pojednat v další části. Média ovlivňují náš životní styl a vkus, ovlivňují naši poznávací činnost. Neméně závažný je dopad mediálního obrazu či image na sociální realitu a samozřejmě vliv erotických a sexuálních scén na jednání a postoje. Zvláště pornografie a násilí, mají přímý vliv na nedospělé jedince a tím ovlivňují jejich citový a mravní vývoj. Vliv je o to silnější a zákeřnější, jelikož se může projevit až později, se značným časovým odstupem. Sdělení s xenofobním laděním zase může ovlivnit některé skupiny a vyvolat rasovou nesnášenlivost.

Život ve světě přeplněném médiem s sebou totiž nese také odpovědnost. Stali jsme se diváky, kteří pozorují vzdálené země a vzdálené lidi, jsme přímými svědky jejich činů. Děláme si názory na problémy, které se udály v různých koutech světa. Zaujímáme postoje k událostem a zároveň přebíráme na sebe díl odpovědnosti. Známý je například případ, který se stal v Londýně v roce 1993. Graham Bamford se před britským parlamentem upálil na protest proti hrůzným činům v Bosně. Nelíbilo se mu, že britská vláda nezabránila bosenské tragédii. Dalo by se namítnout, že je tento čin již extrémní. Ano, souhlasím. Ovšem chtěla jsem jen poukázat na situaci, kdy může odpovědnost člověka dovést až k tak zoufalému činu. Graham Bamford neunesl morální odpovědnost, neunesl tíhu a bolest, která mu byla předkládána právě médiem (Thompson, 2004, s. 186-187).

Jsem toho názoru, že pokud tedy chceme v tomto mediovaném světě obstát, musíme se naučit najít vyváženou polohu. Polohu, ve které budeme dále žít, kterou sami před sebou a před svým svědomím, dokážeme obhájit.

4.4 Vliv televizního násilí

Pokládám si otázku, zda mají média, převážně televizního a filmového průmyslu vliv na lidskou agresivitu. Troufám si tvrdit, že se touto problematikou zabývá jistě spousta odborníků. Ať už se jedná o řadu psychologů nebo mediálních analytiků. Prostudováním různých odborných knih a článků jsem nabyla přesvědčení, že společnost se dělí na dva rozdílné tábory. Jedna skupina přikládá médiím výrazný vliv na chování dětí a mládeže. Stojí si za názorem, že děti se po zhlédnutí násilných scén v televizi, na filmovém plátně nebo v počítači, identifikují s násilníkem. Druhá strana tábora s tímto názorem zásadně nesouhlasí a tvrdí, že jednoznačnou kauzalitu nelze prokázat. Jaká je tedy skutečnost? Dá se vliv televizního násilí vůbec objektivně posoudit?

Začněme u předsudků. Všichni víme, že se jedná o přisuzování vlastností, které jsou většinou negativní. Přisuzujeme je lidem již dopředu, aniž bychom se je nejdříve snažili poznat. Záporně je hodnotíme a zároveň je naše chování vůči jejich osobě negativní. Proč se tak děje? Podíl na vytváření těchto stereotypů mají média. Pokud nemáme sami vlastní zkušenosti s danou problematikou, lehce přebereme názory z médií. Tím si však vytvoříme představu, která je nesprávná. Pro názornou představu uvedu případ, který zveřejnila televize. Parta potetovaných kluků vykrádá auta a ničí cizí majetek. Po zhlédnutí budeme mít automaticky pocit, že jakmile uvidíme potetovaného kluka, hrozí nám nebezpečí. Již se neubráníme vlastnímu vytvořenému přesvědčení a budeme jednat s tímto mladým mužem s obavou a možná také s hrubostí. Naopak tyto potetované osoby, které jsou zařazeny do stereotypní skupiny, propadají pocitu beznaděje a vyloučení. Cítí se vyloučení ze společnosti. Bohužel problém je v tom, že stereotypy, které zažijeme nebo vidíme například v televizi, jen velmi těžko měníme. Vryjí se nám do našeho vědomí, vryjí se nám do našeho chování, nedaří se nám vymanit z jejich moci. Také významné osobnosti mají na vytváření našich názorů významný vliv. Ať už se jedná o projevy prezidentů, významných politiků, lékařů nebo herců. Jednoduše jedním ze způsobů vytváření našeho názoru, je zprostředkovaně, pomocí nejrůznějších médií (Pospíšil a Závodná, 2009, s. 61).

Také Hroncová (2004, s. 21) se přiklání k názoru, že masová média, zvláště pak televize, se řadí mezi sociální vlivy, které se spolupodílí na vzniku deviantního chování. Jsou totiž charakteristická vysokou dávkou fiktivní i reálné brutality. Ta otupuje dětem citlivost vůči zločinu.

Je chvályhodné, že mnohé země regulují obsahy programů, které vysílají televize, které lze zhlédnout v kinech, počítačových her, které lze zapůjčit v řadách půjčoven. Jde především o násilné scény, projevy fyzického nebo také psychického násilí vůči osobám. Děje se tak hlavně proto, že rostou obavy z negativního dopadu a to obzvláště na kategorii dětí a mládeže. Zaměřeno je především na obsahy s fyzickým násilím. Jedná se o záměrné působení na druhou osobu, s úmyslem mu poškodit zdraví, působit bolest nebo mu dokonce vzít život. Na druhé straně je však opomíjeno násilí psychické, tedy citové vydírání nebo slovní urážky. Jak jsem se již zmínila výše, existují názory předpoklady, že existuje souvislost mezi mírou násilných televizních scén a narůstajícím agresivním chováním a úzkostnými stavy, které se objevují právě nejvíce u dětí. Je totiž více než jisté, že schopností medií je vyvolávat reakce a také pěstovat jednání jejich příjemců (Jiráková a Köpplová, 2009, s. 317, 329).

Fürst (1997, s. 131) předkládá důkazy, které zobrazují výsledky výzkumů zjištění účinků předváděného násilí na děti a mládež. Výsledky jsou alarmující, neboť upozorňují, že pokud mají tyto skupiny sklon chovat se agresivně, značně se po zhlédnutí násilného chování, stupňuje jejich sklon k agresivitě. Toto chování si často osvojí a uplatňují jej při mnoha životních situacích, které nejsou schopny řešit jiným způsobem. Pokud je však divák silná osobnost, která se může pyšnit sebevědomím a pevným sociálním zázemím, lze jej masovými médii jen velmi těžko ovlivnit. Nejvíce ohroženy masovým konzumem jsou však přecitlivělé děti. Mají tendenci se totiž věrohodně vžít přímo do děje filmu. Bylo prokázáno, že agresivní a násilné scény vyhledávají převážně děti, které postrádají lásku své matky a zároveň citový vztah blízkých osob. Sledováním těchto scén si tak tyto vztahy nahrazují.

Také Říčan a Pithartová (1995, s. 22-23) tuto skutečnost potvrzují. Ovšem zdůrazňují, že záleží také na tom, jak je násilí do příběhu zasazeno. V pohádkách, kde vítězí dobro nad zlem, má totiž velmi důležitou funkci. Zde se malé dítě naučí nebát se ho více, než je zdravo a začne si vštěpovat, že jednou se musí zlu umět postavit, tak jako jeho oblíbený pohádkový hrdina - rytíř v brnění. Nebezpečnější je však znázornění drastičnosti celého děje. Pokud je příběh vyprávěn citlivě, například ukřižování Ježíše, v dítěti naopak vyvolá dojetí. Problém je v tom, že média si libují v častém předkládání bolesti bez soucitu a smrti bez

lítosti. Je potom smutnou skutečností, že naše děti citově i rozumově zrají v kultuře, která zlehčuje utrpení a oslavuje násilí.

Pokud člověk sleduje agresivní scény, klesá jeho schopnost vcítit se do druhého člověka. Klesá tedy jeho schopnost empatie a také se mění jeho prožívání. Je zajímavé, že nyní bylo také prokázáno narušení paměti po sledování některých agresivních scén, které nám navozují stres. Vlivem prožitku z traumatických situací totiž nemůže dojít k uložení paměťových stop do dlouhodobé paměti. Mimo to se v mozku vyplavují excitační aminokyseliny, které mají za úkol ničit nervové buňky tvořící mozkovou tkáň. U malých dětí ještě navíc v důsledku prožitku strachu a napětí s agresivních záběrů, klesá inteligenční kvocient a děti jsou také více násilně nabuzeny. To se projevuje mimo jiné probouzením se ze snu, pronásledují je noční můry a vkládají své agresivní zážitky do hry s ostatními dětmi (Pokorný, Tomko, Telcová, 2001, s. 95).

Není se čemu divit, neboť již pořady, které jsou určeny nejmenším, tedy předškolním dětem jsou sice poměrně nevinné, ale pouze zdaleka. Nenajdeme zde mnoho krve a vražd. Ovšem děsím se skutečnosti. V těchto pořadech se najde nejvíce násilí vůbec. Pouze v jeho měkčí podobě. Hrdinové těchto příběhů se honí, nadávají a vyhrožují si navzájem, dostávají výprask, honí se a podobně. Je to však jen podoba násilí přizpůsobená jejich věku (Říčan a Pithartová, 1995, s. 18).

Jiráková a Köpplová (2009, s. 334) předkládají k úvaze tzv. kultivační teorii, která je spojována se jménem amerického sociologa George Gerbnera. Je známá tím, že zmíněný autor hledal souvislosti mezi dlouhodobým sledováním násilné kriminality a pocitů ohrožení. Studii prováděl u vybraných skupin diváků. Dle něj se v každé kultuře vyprávějí příběhy, které člověka kultivují, dávají mu řád a smysl pro jeho konání. Závěry zkonstatoval zjištěním: *“Je-li někdo dlouhodobě vystaven působení televize, v níž se častému násilí doslova nedá uniknout, vede to k tendenci pěstovat představu relativně nevstřícného a nebezpečného světa.”*

Bohužel, nezbyvá nám než konstatovat, jak jsem se již zmínila v předcházející části této kapitoly, že účinky mediálního násilí musíme zařadit k těm nezáměrným účinkům či vlivům na jeho diváka.

Nejen násilí všeho druhu se však řadí k mediálním obsahům, které se dají označit za „pokleslou zábavu“. Jedná se o publikované informace, které pojednávají o lidech či událostech. Je však použito vulgárních nebo drastických prostředků. Mám na mysli žurnalistiku, ovšem ne seriózní, ale žurnalistiku bulvární. Zabývá se hlavně drastickými záběry z neštěstí a nehod, již zmíněným násilím a agresivitou. V neposlední řadě také zveřejňuje intimní informace ze života známých osobností a bohužel i pornografii. Média jsou si velmi dobře vědoma, že tento typ žurnalistiky má schopnost oslovit naše hluboce ukryté pudy, tedy pudy nejnižší. A naše lačnost po tomto druhu „pokleslé zábavy“, přináší bulvárním médiím nemalé zisky. Nutně však musím podotknout, že k jejich velké radosti (Pospíšil a Závodná, 2009, s. 47).

Musíme si uvědomit, že jsme spoluvůrci kultury této naší krásné země. Zároveň si připisujeme odpovědnost za to, jak se bude vyvíjet její přítomnost a následně také její budoucnost. Věřme v umění ovlivnění citění všech lidí, ovlivnění citění hlavně dětí a mládeže. Jinak by vše ztratilo svůj smysl. Je zjištěno, že české dítě sledující televizní obrazovku shlédne stříkající krev mnohem vícekrát, než voják, který bojuje v první linii. Lidí, kteří zemřeli tomuto dětskému divákovi před očima, by s jistotou naplnili masový hrob. Zvedněme proto své hlasy proti nebezpečí, které na nás výhružně hledí z televizních obrazovek. Jeho síla totiž nabývá obludných rozměrů (Říčan a Pithartová, 1995, s. 22-23).

Závěrem lze říci, že média tedy mohou být jakýmsi spouštěčem či stimulem násilného jednání. Ovšem nikdy nejsou pouze jeho původcem. Dle mého názoru je základem správné mediální výchovy silná a vyrovnaná rodina. Děti, které však žijí v narušeném sociálním prostředí, jsou mediálním násilím ohroženy mnohem více, než děti ze sociálního prostředí.

5 JAK MŮŽE SOCIÁLNÍ PEDAGOG PŘÍSPĚT V PREVENCI SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ?

Profese sociálního pedagoga zůstává velké části naší veřejnosti utajena. Nevědí, jakou náplň činnosti si mají představit. Často je chybně zaměňována s profesí speciálního pedagoga nebo sociálního pracovníka. Považuji tedy za přínosné objasnit, co se pod profesí sociálního pedagoga skrývá, čím nám může být prospěšná.

5.1 Sociální pedagog

Pokud vyslovíme samotný pojem „profese“, musíme si uvědomit, že je nutné chápat jej specifičtěji, neboť jeho obsah je mnohem užší než další pojem „povolání“. Povolání totiž zajišťuje existenci člověka a jeho finanční zabezpečení. Zároveň slouží k seberealizaci, k dobrému pocitu užitečnosti a samozřejmě je důležitým prvkem socializace jedince. Na výkon profese se člověk připravuje nejdříve dlouze teoreticky. Je to nutné jako základ jeho profesní aktivity. Protože je profesionální autorita založena přednostně na znalostech, je třeba také vyšší kvalifikace, než u povolání. Nesmím opomenout etický kodex, jenž se potvrzuje slibem při nástupu do praxe a později se také sám praxí ještě více prohlubuje. Je totiž důležitý svou závazností, jelikož profese slouží k tomu, aby bylo prosazováno veřejné blaho. Sociální role, které jsou spojeny s profesí, tvoří profesionální kulturu. Její subkulturou jsou specifické hodnoty, normy a symboly (Kraus a Poláčková, 2001. s. 33).

Laca, S. a Laca, P. (2013, s. 58-59) uvádí, že profesi sociálního pedagoga lze zařadit do skupiny pomáhajících profesí. Jeho odborné znalosti, schopnosti a také kompetence ho předurčují pro práci s různými skupinami, které se vyskytují v běžné populaci. Jedná se například o skupiny znevýhodněné, ohrožené, sociálně vyloučené či marginální. Oba autoři také upozorňují, že je nutno usilovat o profilaci profese sociálního pedagoga, z důvodu rozvoje samotného oboru a jeho zkvalitnění.

Sociálního pedagoga charakterizuje také Bakošová (2008, s. 192), jako odborníka, který se teoreticky i prakticky vzdělával ve vysokoškolském magisterském studijním programu, studijní obor pedagogika, filosofie nebo sociologie, se zaměřením na sociálně výchovnou činnost.

Jeho odborným úkolem je pomáhat a podporovat jak děti a mládež, tak také dospělé. Úloha sociálního pedagoga spočívá v pomoci při hledání cesty, jak zlepšit kvalitu života klientů. Používá všechny dostupné prostředky poradenství, prevence, vzdělávání a v neposlední řadě také výchovy.

Jak podotýká Wroczyński (1968, s. 63), sociální pedagogové cíleně zaměřují svůj zájem na prostředí, ve kterém se dítě socializuje. Prostor totiž hraje velmi zásadní roli v procesu cílevědomé výchovy. Jeho význam spočívá ve stejném působení, jako můžeme zaznamenat u výchovného procesu, neboť plánovitě uvolňuje podněty důležité pro správný rozvoj dítěte. Proto je velmi důležitá v procesu výchovy také druh a hlavně kvalita podnětů, která na dítě působí. A právě z tohoto důvodu, je prostředí hlavním předmětem zájmu sociálního pedagoga.

Je ovšem nutné podotknout, že profese sociálního pedagoga je stále charakterizována pouze z hlediska jakéhosi modelu. Například dosud není zařazena do katalogu prací, i když byly příslušné kroky provedeny. Je smutné, že v místech jeho uplatnění stále nacházíme pouze pracovníky, kteří jsou nám známi jako vychovatelé. Absolventi studijního oboru sociální pedagogika, jsou dostatečně kvalifikováni pro výkon své profese v rezortu školství mládeže a tělovýchovy, spravedlnosti, práce a sociálních věcí, v rezortu vnitra a také v oblasti církevních, společenských a neziskových organizací. Tuto skutečnost obsahuje zákon o výchovných pracovnících a také zákon o sociálních službách (Kraus, 2008, s. 198, s. 205).

Je tedy jisté, že modelově charakterizovat profesi sociálního pedagoga, ve srovnání s učitelským povoláním, je úkolem složitým a nejednoznačným. Ačkoliv se jeho práce podobá náplni profese učitele, psychologa či psychoterapeuta, není možné ji za ně nahradit. Pokud tedy chceme vymezit hlavní funkce sociálního pedagoga, dají se vymezit do dvou skupin. V první řadě se jedná se o funkci integrační. Poskytuje odbornou pomoc osobám, které se ocitly v kritické životní situaci nebo se dostaly do stavu psychického, sociálního či psychosociálního ohrožení. Samy se tak dostávají do pozice, kdy představují jakousi překážku ve společnosti. Další funkcí sociálního pedagoga je funkce rozvoje. V tomto případě je poskytována pomoc v zajištění rozvoje osobnosti žádoucím směrem. Klientovi je nabídnuta rada

v oblasti hodnotného naplnění volného času. Nelze si nevšimnout, že tak naplňuje i velmi důležitou činnost v oblasti prevence, která se týká se především dětí a mládeže. Z této skutečnosti lze tedy odvodit, že profese sociálního pedagoga je velmi potřebná. Její význam totiž spočívá v potřebě pro zdravou a fungující společnost. Vždyť vzpomeňme jen dnešní výchovné působení v rodině, které se v důsledku podnikatelských aktivit rodičů značně oslabilo. Přibylo tak dětí a mladých lidí, kteří neumí ve svůj prospěch využít volný čas a zároveň sami nejsou schopni řešit své životní problémy (Kraus a Poláčková, 2001. s. 34).

Také Laca, S. a Laca, P. (2013, s. 58-62) se přiklání k názoru, že sociální pedagog svou odbornou působnost směřuje do oblasti prevence a intervence. V neposlední řadě poskytuje také poradenství v oblasti sociálně patologických jevů. Pomoc nabízí především dětem a mládeži, která pochází ze sociálně znevýhodněných rodin, je závislá na drogách nebo je jinak znevýhodněná. Role sociálního pedagoga, spočívá především v oblasti sociální výchovy, podporuje etické a prosociální chování. Poskytuje také sociálně pedagogickou diagnostiku prostředí a v něm vzájemných vztahů. Osvěta a expertíza je součástí jeho profese. I přes všechnu tuto zásluhou činnost, není role sociálního pedagoga společností dostatečně oceněna a prestiž této profese není na vysoké úrovni.

Stejného názoru je také Kraus a Poláčková (2001. s. 34). Nahlíží na pozici a prestiž profese sociálního pedagoga z pohledu, který neodpovídá jeho odborným znalostem a schopnostem. Jeho činnost také není dostatečně finančně ohodnocena, neboť je spojována s nižší kvalifikací a nižším postavením. Světýlkem v temnotě však je, že společnost začíná vnímat pozici sociálního pedagoga jinými a to příznivějšíma očima. Především tedy politici a vláda, by měla učinit maximum, aby bylo poslání profese sociálního pedagoga konečně oceněno.

Na závěr tedy můžeme profesi sociálního pedagoga shrnout do balíčku profesionála, jenž výchovný proces dětí, mládeže, ale i dospělých řídí na velmi vysoké profesionální úrovni. Působí pozitivním směrem jejich osobnostního rozvoje, především v oblasti vyplnění volného času. V neposlední řadě se zasazuje o integraci osob, které se ocitly v krizových životních situacích a nutně potřebují vyhledat odbornou pomoc.

5.2 Osobnost sociálního pedagoga

Sociální pedagog je člověk, který by dle mého názoru, měl být nejen kvalifikovaným odborníkem, ale především by měl být osobností.

Pokorný, Tomko a Telcová (2001, s. 14) uvádějí, že osobností rozumíme jakýsi celek, tvořící duševní života člověka. Definice, které nám vysvětlují pojem „osobnost“, je nejméně na padesát druhů. Mají však jedno společné. A to je vlastní jedinečnost osobnosti, její výlučnost. Tím se odlišuje od ostatních osobností. Vymezuje ji za pomoci specifických psychických vlastností či rysů, které můžeme vyzorovat u každého jednotlivce zvlášť. Jde tedy o jakýsi systém, jenž nám umožňuje popsat charakteristiky osobnosti jedince. V běžném životě se to projevuje tím, že člověka poznáváme skrze jeho vlastnosti a zároveň tím také poznáváme jeho osobnost. Pokud tedy člověk reaguje relativně stálým způsobem v podobných situacích, jedná se právě o jeho psychické vlastnosti. Ty se neustále rozvíjejí a mění vlivem jak vnějších vlivů, zkušeností člověka, jeho výchovou, tak také vlivem aktuálních stavů.

Jaké jsou tedy požadované osobnostní vlastnosti a schopnosti pro profesi sociálního pedagoga? Baranová a Mikulová ve sborníku referátů *Sociální pedagog* (2006, s. 46) jsou toho názoru, že jedním z osobnostních předpokladů je při práci s klientem uplatňovat sociální citění. Je totiž nutné umět se vžít do problémů svého klienta. Toho, co cítí, toho co prožívá. Je také potřeba, aby sociální pedagog pracoval samostatně a uplatňoval svou kreativitu. Musí umět řešit situace, které se každý den objevují. Informace, které jsou mu poskytnuty je nutno uchovávat v diskrétnosti a musí s nimi zacházet také velmi zodpovědně. Nesmí se dopouštět diskriminačního chování vůči svým klientům a zároveň musí potlačit předsudky, pokud je má. V neposlední řadě je povinností sociálního pedagoga chovat se ke klientům s tolerancí a ohleduplností.

Kraus a Poláčková (2001, s. 36) se připojují s názorem, že požadavky na vlastnosti osobnosti je třeba rozlišit dle stránky psychické, ale jsou důležité také předpoklady dle stránky fyzické.

K psychickým předpokladům sociálního pedagoga lze na první místo zařadit vnímavost pro životní situace, které člověka potkají. Také by neměl postrádat cit pro vnímavost různých prostředí. Naopak by měl oplývat celkovou vyrovnaností a být emočně stabilní. Samozřejmě by mělo být, aby osobnost sociálního pedagoga vyzařovala také vysokými morálními hodnotami. Velmi důležitá je také sebekontrola a trpělivost, v neposlední řadě je potřebné, aby osobnost sociálního pedagoga oplývala schopností kreativního myšlení, asertivního chování a disponovala celkovou aktivitou.

Je také zajímavé zmínit se o několika profesních typologiích, které lze zaznamenat na základě charakterizování pracovních aktivit pedagogických pracovníků. Existují například čtyři možné varianty pedagogického pracovníka, který se projevuje nezdravým, až deformovaným přístupem k profesi. Jedná se o pracovníka velmi přísného. Své žáky vnímá jako zlobivé a velmi přísně je trestá. Jeho jednání je nekompromisní. Naopak shovívavý typ pracovníka je, dle mého názoru u některých oblíben, neboť svým přístupem poskytuje volnost a svobodu. Ta je ovšem žáky zneužívána. Nelíbí se mi také typ pracovníka, který je lhostejný ke své profesi. Vykonává ji totiž pouze z povinnosti. O žácích nesmyšlí jako o lidských bytostech, ale jako o „materiálu“, který je potřeba přetvořit. Nejvíce záluďná povaha je typ demagoga. Projevuje se autoritativně, pedantsky, podezřívavě a vztahovačně. Neustále má chuť moralizovat a mentorovat, velmi rychle mění nálady.

Mühlpachr (2009, s. 71-72) také dodává, že vychovatel by měl také oplývat láskou k lidem. Vráti se mu to totiž několikanásobně silněji, ve formě radosti. Musí být stále připraven k setkání s dětmi, či klienty a také je třeba, aby byl schopen rozlišit potřeby své vlastní, od vývojových potřeb dětí. Musí jednat zodpovědně pouze sám za sebe a v rámci svých kompetencí. Svůj život žít velmi zodpovědně, tedy dle nejlepšího vědomí a svědomí. Je správně, pokud své prožitky umí sdílet s ostatními lidmi. Umí také beze strachu vyjádřit radost a lásku. Velmi zásadní předpoklad profese vychovatele či pedagoga je schopnost pomáhat ostatním v rámci potřeb a svých možností. Ne však vést děti na jinou cestu, než na jejich vlastní.

Děti a mládež tak sociální pedagog podporuje nejen v jejich osobním růstu, ale je hlavně tou osobou, která jim ukazuje správný směr na cestu životem, jak být dobrým člověkem. Tím také nejen rozvíjí, ale také podporuje prosociální chování. Nejsou mu cizí vlastnosti jako spolucítění, solidarita, úcta a lidskost. Svým svěřencům radí, jak efektivně komunikovat, jak se asertivně chovat, jak pomáhat ostatním lidem v úzkých. Nejzáslužnějším posláním sociálního pedagoga však je ukázat všem, jak být v životě potřebný. Hledá také různé cesty, na kterých najde možnosti ke zdokonalení své osobnosti. Předpokladem však je nejprve důkladně poznat sám sebe. Poté se přijmout se všemi přednostmi, ale také vidět své nedostatky. Předností je jistě být při svých činnostech trpělivý a také vytrvalý. Ideál osobnosti sociálního pedagoga osobně vidím v tom, pokud sám působí jako vzor pro své svěřence. Tedy ukázat, jak lze zvládat nedostatky, jak se poprat s životními překážkami, jak správně pracovat s vnitřními a také s vnějšími podněty. Vzorem budiž také jeho sebevzdělávání, jelikož sociální pedagog se musí ve své profesi neustále vyvíjet a tím podporovat děti a mládež, k jejich správnému rozvoji (Bakošová, 2008, s. 193-194).

Kraus (in Mühlpachr a kol., 2011, s. 241) připomíná, že kromě toho, že sociální pedagog musí být vybaven nejen vědomostmi a dovednostmi, ale také disponovat některými důležitými osobnostními vlastnostmi. Souhlasím s názorem autora, že se k takovým vlastnostem řadí především cit a vnímání různých životních situací a v neposlední řadě také schopnost je řešit.

Pokud mám shrnout požadavky na osobnost sociálního pedagoga, je mou povinností se ještě zmínit o jejich projevech. Lze je totiž posuzovat dle tří různých oblastí. Zajímá nás, jak dobrý výkon sociální pedagog podává, tedy oblast, jak je schopný, zkušený či jakými dovednostmi disponuje. Druhá oblast nahlíží na jeho osobnost z hlediska „proč dělá to, co dělá“. Ta v sobě skrývá motivaci, postoje, charakter a zájmy pedagoga. V poslední oblasti se jedná o jeho temperament, tedy jak svou činnost provádí a také prožívá.

Osobnost sociálního pedagoga je tedy jakýsi neustále se vyvíjející systém, na který působí vlivy okolí, které také on sám ovlivňuje, a který je schopen řídit své vlastní chování směrem, jenž si sám zvolí (Pokorný, Tomko a Telcová, 2001, s. 15).

5.3 Sociální pedagog v teorii i praxi

Obecně lze za cíl sociální pedagogiky, respektive za cíl práce sociálního pedagoga považovat preventivní působení na děti, mládež i dospělé a odstraňovat sociálně patologické problémy. Působí na skupiny populace, které se více – méně odlišují od ostatních obyvatel a jsou určitým způsobem vytlačovány na okraj společnosti. Jedná se o skupiny marginalizované. Zaměřuje se také na část populace, u které se může vyskytnout problém s deviantním chováním nebo je ohrožen jejich správný sociální vývoj. Důraz se klade především na prostředí a jeho organizaci. Je to důležité zejména pro utváření výchovně hodnotných podmětů, což si klade sociální pedagogika také za cíl (Vavřík, 2009, s. 4).

Vágnerová (2004, s. 15) upřesňuje, že pomáhající profese, ke kterým se profese sociálního pedagoga řadí, preferují přístup, jenž se nezaměřuje pouze na jednotlivce a jeho problémy. Soustřeďuje se také na jeho nejbližší okolí, tedy na jeho rodinu a na širší sociální souvislosti, odehrávající se v životě jednotlivce. Je to nezbytné zejména pro pochopení klienta a jeho vztahů, jeho sociálního systému. Sociálním pedagogům a také všem pracovníkům pomáhajících profesí, to usnadní vyhledat příčiny obtíží a samozřejmě i možnost řešení problémů klientů. Dalo by se říci, že se přímo jedná o základní podmínku úspěšnosti jeho pomoci, tedy o naplnění jeho profesního poslání.

Činnosti, které sociální pedagog při své profesi vykonává, jsou velmi rozmanité a široké. Lze říci, že každý den se objevují činnosti nové, které se neopakují, které jsou svým způsobem jedinečné. Sociální pedagog tak při nich musí být aktivní, ale při některých stačí, aby byl pouze přítomen. Děje se tak například při nočních službách v některých zařízeních. Převažují však činnosti, při kterých sociální pedagog svého klienta směřuje na správnou cestu při zvládnání náročných životních situací, kdy je mu nápomocen při jeho individuálním rozvoji. Dá se říci, že sociální pedagog působí na své klienty především v oblasti volného času, kdy jim pomáhá vyplnit jej hodnotnými aktivitami. Také poskytuje diagnostiku a poradenskou činnost při problémech, do kterých se klient ve svém životě dostává. V neposlední řadě se zaměřuje na reedukační a resocializační péči, včetně práce v terénu (Kraus a Poláčková, 2001, s. 35).

Je jisté, že při tak široké škále činností v profesi sociálního pedagoga, se vyskytují také závažné a komplikované problémy, které musí řešit. K tomu, aby je zvládl, je nutná jeho vysoká lidská kvalita a odborné vzdělání. Základní vlastnosti sociálního pedagoga lze vymezit do dvou skupin. První se zaměřuje na vlastnosti funkcionální. Lze k nim přiřadit citlivost k lidskému trápení a problémům, starost o své klienty, samozřejmě být nezaújatý, pozitivní. S tím ruku v ruce nikomu nestránit a ctít důstojnost každého z nich. Být ochoten pomáhat, zajímat se o každodenní problémy člověka, zaujímat empatický postoj. K sobě být sebekritický, být schopen sebekontroly. Musí umět ve svém klientovi vypěstovat chuť k řešení svých vlastních problémů. K tomu je nutné s lehkostí navazovat kontakty při komunikaci, být trpělivý a vytrvalý, poslouchat s otevřeným srdcem.

Druhá skupina vlastností se zaměřuje především na schopnosti organizační, což obnáší správně rozpoznávat, diagnostikovat a také sociální problémy řešit. K tomu je zapotřebí být svědomitý, mít ve věcech systém a pořádek, který vyžaduje vnitřní disciplínu. Sociální pedagog musí umět rozhodovat, musí být zodpovědný za svá slova a za své skutky. Nepochybně k němu patří vnímavost a citlivost, dobrá sociální představitivost. Samozřejmostí by měla být jeho duševní pohoda a vyrovnanost se smyslem pro humor. Ideální stav je, pokud se sociální pedagog se svou profesí dokonale ztotožní a identifikuje (Laca, S. a Laca, P., 2013, s. 65-66).

Kraus a Poláčková (2001, s. 35) dodávají, že k činnosti sociálního pedagoga je zapotřebí také organizačních schopností. Setkává se totiž s dalšími pedagogickými a sociálními pracovníky, s různými odborníky. Musí si umět svou práci správně koncepčně rozvrhnout, uspořádat ji metodicky a manažersky. Na základě svých vědomostí a praktických schopností, je připraven řešit problémy, které se při vykonávání jeho profese vyskytují. Uplatnění sociálního pedagoga je totiž velmi široké. Může pracovat jak v oblastech sociálních, výchovných či nápravných. To však obnáší disponovat širokými vědomostmi v oblasti obecné pedagogiky, psychologie, sociologie a filozofie, práva, práce a sociální politiky. Ale také z oblasti biologie člověka, zdraví a nemoci, somatologie. Vědomosti z oblasti sociální pedagogiky, pedagogiky volného času, metody sociálně výchovné práce, znát teorii komunikace a umět organizovat a řídit výchovu ve volném čase je základním předpokladem znalostí profese sociálního pedagoga.

K dovednostem můžeme zařadit oblast sociální komunikace, diagnostiku jedince i jeho prostředí. Musí znát a umět využívat metody sociálně pedagogické prevence a také terapie. Asertivně řešit problémy, tvořit různé projekty a mít dovednosti v zájmových oblastech.

Baranová a Mikulová se ve sborníku referátů *Sociálny pedagóg* (2006, s. 46) také zmiňují o odborných schopnostech. Jedná se hlavně o schopnost umět aplikovat své nabyté vědomosti do praxe, zabezpečit bez cizí pomoci péči o své klienty, znát a určovat cíle své profese. Sociální pedagog také musí ovládat působení při integraci sociálně znevýhodněných jedinců či skupin a také jedinců zdravotně postižených. Uplatňování interdisciplinárního přístupu při sociální péči, ctění etického kodexu nebo uplatňování schopností při práci s počítačem, informačními technologiemi a v neposlední řadě také v korespondenci, by měl sociální pedagog bravurně ovládat. K této profesi patří nepochybně stres, který pramení z rizikového povolání. Je proto namístě, aby se člověk tohoto povolání dokonale naučil zvládat stres, aby si byl vědom, že mu mohou být nápomocny různé techniky seberegulace a sebepoznání. Citlivost při komunikaci s klienty je nezbytným předpokladem úspěšné práce sociálního pedagoga.

Jak jsme se mohli přesvědčit, paleta činností sociálního pedagoga je opravdu velmi široká a pestrá. I přes to všechno, stále není v žebříčku profesí legislativně upraven. V podvědomí veřejnosti je nesprávně zapsán jako učitel nebo vychovatel. Lidé si neuvědomují, že toto označení není zdaleka výstižné. Informace o náplni profese sociálního pedagoga není stále rozšířená. Přitom jeho činnost obnáší výchovně – vzdělávací působení v oblasti volného času, poskytuje poradenskou činnost, diagnostiku, analýzu situace. Zabývá se reedukací a resocializací svých klientů. Ti jsou velmi rozmanití. Věková hranice neexistuje, neboť klientela je tvořena od dětí a mládeže, přes dospělou populaci, až po seniorský věk. A to je právě pro sociálního pedagoga specifické. Poskytuje pomoc a poradenství lidem a skupinám nejrůznějšího věku, nejrůznějších problémů. Může se jednat o deficity v oblasti hledání zlepšení možností kvality života. K tomu budiž nápomocna výchova, vzdělávání, poradenství a prevence (Laca, S. a Laca, P., 2013, s. 63-66).

Bakošová (2008, s. 193-196) kompetence sociálního pedagoga shrnuje do pěti specifikovaných skupin. Nejdříve se jedná se o kompetence v oblasti výchovy a vzdělávání, tedy výchovně podporuje klienty na cestě k jejich osobnímu růstu. Přípravuje vzdělávací projekty jak pro děti a mládež, tak také pro rodiče, dospělé, či jedince nebo skupiny. Pracuje však také na sebevzdělávání a sebevýchově. Musí být totiž sám všem příkladem. Sociální pedagog také umí na základně svých odborných znalostí diagnostikovat odchylku od normy. Tedy je schopen převychovávat. Jedná se o další kompetenci – převýchovy. V oblasti třetí kompetence, kompetence poradenství, musí umět sociální pedagog hlavně aktivně naslouchat. Je třeba klientům umět navrhnout několik vhodných způsobů řešení jejich problémů. Dle mého názoru, jim musí dodat chuť překážky řešit, dodat klientům chuť do života. Co se týká oblasti kompetence prevence, tady je pomoc sociálního pedagoga cenná především v preventivním působení primárním a také sekundárním. Je nutné naučit společnost vnímat, také pochopit její problémy a hlavně odstranit předsudky hluboko v ní zakořeněné. Pátou a poslední, je kompetence managementu. Zde sociální pedagog zastává funkci prostředníka mezi klientem a úřadem, či různým typem odborných vyšetření.

Považuji za důležité připomenout, že taková náročnost profese sociálního pedagoga, přináší nutně psychické problémy a může být také poznamenáno zdraví. Dostavuje se jak únava psychická, tak také fyzická. Ovšem mnoho sociálních kontaktů, neustálá vytiženost v komunikaci, přináší také únavu sociální. Velmi smutným faktem je, že se tyto problémy začnou prolínat také do soukromí a do rodinného života. Člověk se začne projevovat změnami ve svém chování a to izolací od okolního světa. Snaží se uniknout od dalších kontaktů nehledě na skutečnost, že se jedná o členy jeho nejbližší rodiny Kraus (in Mühlpachr a kol., 2001, s. 242).

Jak jsme se mohli přesvědčit, je však nesporným faktem, že význam profese sociálního pedagoga rok od roku narůstá. Možnosti jeho uplatnění jsou totiž velmi široké. Jeho odborná pomoc je více než potřebná v různých oborech lidské činnosti. Jsem přesvědčená, že společnost dokáže již v nejbližší době ocenit kvality, které tato profese nabízí.

5.4 Úloha sociálního pedagoga v předškolním vzdělávání

Jak jsem se bohužel mohla přesvědčit při práci na praktické části své diplomové práce, problém sociálně patologických jevů je aktuální již v předškolním věku dětí. Ve všech čtyřech mateřských školách, kde jsem se dotazovala ředitelky, se nějaký z problémů vyskytl. Tato situace je bohužel dle mého názoru, alarmující. Je proto nutné, výchovně působit na děti již v předškolním vzdělávání. Z tohoto důvodu je úloha a přítomnost sociálního pedagoga v tomto období vývoje dítěte nezbytná.

Jak říká Emmerová (2007, s. 122), měla by být jistě činnost sociálního pedagoga zajištěna na základních a středních školách. Troufám si však říci, že je potřeba již ve školách mateřských. Jeho činnost totiž spočívá v aktivitách, které by jistě uplatnil již u dětí předškolního věku. Jedná se v první řadě o realizaci primární prevence. Samozřejmě formou, která je srozumitelná dětem navštěvující mateřské školy. Předpokládám, že by se zabýval přednostně nezdravými hygienickými návyky, kouřením nebo agresivním chováním, společenským chováním. Pomáhal by také s organizací volného času. A to jak pedagogickým pracovníkům, tak také rodičům dětí. Při výskytu problémů v sociální oblasti, by jistě bylo oceněno jeho sociální poradenství. Pokud třídu navštěvují děti ze sociálně znevýhodněných rodin, může s nimi sociální pedagog aktivně pracovat. Samozřejmostí by byla spolupráce s rodiči dětí, ale také s pedagogickými pracovníky mateřské školy.

V souvislosti s nárůstem sociálně patologických jevů u dětí a mládeže nebo s krizí rodiny, jsou totiž profese typu „pomáhající“ velmi žádoucí. Sociální pedagog je schopen rozpoznat rizikové faktory, které mohou nepříznivě ovlivňovat optimální vývoj jak dětí, tak i mládeže. Myslím si proto, že pracovní pozice pro sociálního pedagoga by měla být vytvořena nejen na každé základní a střední škole, ale také ve školách mateřských.

Bakošová ve sborníku referátů *Sociálny pedagóg* (2006, s. 27- 28), specifikuje činnost sociálního pedagoga ve vztahu k učitelům ve škole a ve vztahu k rodičům dětí. Pokud si však přečteme následující řádky, jistě se nebudu mýlit, když stejné činnosti přiřadím také k sociálnímu pedagogovi, který pracuje v mateřské škole.

Tak tedy ve vztahu učitelů ve škole, sociální pedagog pomáhá řešit především začínajícím učitelům různé situace, které se vyskytnou při výchovném procesu. Vše samozřejmě také monitoruje. V důsledku dopadu syndromu vyhoření, tedy burn out efektu, pomáhá učitelům s citlivostí řešit tento problém. Může jim tak pomáhat v oblasti psychohygieny a relaxace. V neposlední řadě pedagogickým pracovníkům pomáhá tomuto syndromu předcházet. Podporuje učitele v jejich sebevzdělávání, vyhledává a předkládá různé knižní novinky a časopisy, podílí se na organizování vzdělávacích kurzů. Jeho činnost je nezanedbatelná také při ochraně práv učitelů a vychovatelů ve vztahu k rodičům, kteří se projevují nezdravě agresivně.

Naopak v případě vztahů k rodičům dětí, může být sociální pedagog nápomocen v rodinách, kde je její prostředí narušeno. Zde existuje disharmonie v jejich vztazích, a proto mohou nastat různé výchovné problémy. Ty také pomáhá rodičům vyřešit svou odbornou radou. Správný výchovný proces je i o efektivní komunikaci mezi rodiči a jejich dětmi.

K tomu pomáhá objasnit sociálně patologické jevy a předcházet možným rizikům, které děti mohou potkat. Rodičům je nápomocen poskytnutím kvalifikovaného poradenství a konzultací s jednotlivými rodiči.

V běžném, každodenním životě se totiž lidé mohou projevovat různými způsoby. Pozorujeme jejich chování, jejich reakce. Snažíme se odhadovat, jak lidé uvažují, jak přemýšlejí, jak hodnotí běžné nebo také neobvyklé situace. Je totiž známo, že odlišné reakce můžeme odhalit z velké části v stresových a zátěžových podmínkách, kterým je člověk vystaven. Pokud se totiž jedná o běžné situace, lidé se většinou chovají standardním způsobem. Naopak nestandardní situace vyvolává nečekané a neobvyklé reakce. Pokud tedy máme v úmyslu různé projevy různých lidí hodnotit, je třeba se vždy dopředu zamyslet, o jakou osobnost se jedná, jaké má vlastnosti a jaké jsou její kompetence. Jsou totiž mezi námi jedinci, kteří mohou reagovat pro nás zvláštně, rušivě, či dokonce nepochopitelně. Je však třeba podotknout, že i oni jsou členové naší společnosti. Proto je třeba k nim přistupovat se vší zodpovědností. Jeho jednání v nestandardních situacích také může mít původ v různém charakteru prostředí, ve kterém jedinec žije nebo také vyrůstal. Pochopit a pomoci jedinci a zároveň odhalit jeho možné odchylky od normy lze jen tehdy, pokud známe příčiny jejich vzniku. Touto schopností disponují právě pomáhající profese (Vágnerová, 2004, s. 19-20).

Co však slovo „pomáhající“ vlastně znamená? Jak si tento pojem správně vysvětlit? K čemu a komu tyto profese pomáhají?

Jak uvádí Haškovec ve sborníku referátů *Sociálny pedagóg* (2006, s. 237), jsou to profese, které jsou schopny pomoci. Jsou schopny pomoci najít v každém jedinci, v každém člověku určitý vztah. Jedná se o vědomí k sobě samému a také ke světu. Svět totiž obsahuje prostředí jak to lidské, tak také prostředí přírodní. Jednoduše vše, co člověka obklopuje, prostor, ve kterém žije. Prostor, který jej obohacuje, ve kterém denně nachází inspiraci k plnohodnotnému životu. Pomáhající profese, které mají odborné znalosti, schopnosti a vědomosti, jsou schopny se v tomto prostoru orientovat. A nejen to. Jsou nápomocny na cestě, při překonávání překážek, jenž klade do cesty sám život.

Všemi těmito odbornými vědomostmi a schopnosti, disponuje právě profese sociálního pedagoga. Dle mého názoru je pryč doba, kdy na základních a středních školách stačilo pouze působení učitelů, vychovatelů a jiných odborníků. Je třeba, aby se tito odborně kvalifikovaní lidé rozšířili nejen do škol základních a středních, ale také do škol mateřských. A to především z důvodů preventivního působení na naše nejmenší děti.

Jak upozorňuje Bakošová (2008, s. 196-197), projevy negativního chování dnešních dětí na základních školách jsou alarmující. To znamená, že je nutná přítomnost a působení právě sociálních pedagogů. Tedy dalších odborníků. Jak autorka podotýká, s takovým řešením problémů se setkala při své návštěvě státu Florida v USA. Na zdejších školách, jak základních, středních tak i vysokých, se učitelé věnují vyučování svých žáků a jiní odborníci se zase věnují problémům žáků a studentů.

Přítomnost sociálních pedagogů na všech stupních škol, včetně mateřských vnímám potřebnou právě z důvodu, že tito lidé studovali mimo pedagogiky také sociologii, psychologii, filozofii a sociální práci. To jim zajišťuje široký rozhled a pochopení různých problémů, které se na školách vyskytují. Mohou tedy přispět svým odborným, citlivým a nestranným názorem, při řešení široké palety problémových situací. Vlaštovkou ve snažení, zařadit profesi sociálního pedagoga mezi pedagogické zaměstnance škol, je Slovenská republika. Tam se tento záměr podařilo uskutečnit již v roce 2007, kdy tehdejší vláda tento záměr zlegalizovala. Nezbyvá než doufat, že se profese sociálního pedagoga brzy zapíše i do platné legislativy naší země.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 PREVENTIVNÍ PŮSOBNÍ, V OBLASTI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ, OČIMA RODIČŮ A ŘEDITELEK MATEŘSKÝCH ŠKOL

V praktické části diplomové práce jsem se zaměřila na čtyři vybrané předškolní děti. Zajímalo mne, jak na ně preventivně působí mateřská škola a zároveň rodina. Oslovila jsem tedy čtyři ředitelky, jejichž mateřskou školu tyto děti denně navštěvují a také jejich matky. Zjišťovala jsem názory a postoje k prevenci sociálně patologických jevů. Pro výzkumnou část práce jsem zvolila metodu kvalitativního přístupu a jeho formu polostrukturovaného rozhovoru. Ve své bakalářské práci jsem pracovala s číselnými údaji. Možná proto mne kvalitativní metoda výzkumu velmi lákala, neboť jde do hloubky a do podstaty problému.

Zajímalo mě tedy působení v oblasti primární prevence sociopatologických jevů na čtyři konkrétní děti z hlediska možností jeho rodičů a také z hlediska výchovného prostředí mateřské školy, kterou denně navštěvuje. Tato strategie mně umožnila získat komplexnější porozumění problému.

Kromě hlavního cíle kvalitativního výzkumu, což bylo **zaměřit se na hlubší prostudování prevence sociálně patologických jevů v předškolním věku dítěte, získání základních informací o těchto nežádoucích jevech a možnostech jejich předcházení**, jsem stanovila základní otázku:

Jaké formy primární prevence sociálně patologických jevů existují v prostředí mateřské školy a v prostředí rodiny?

Otázku jsem rozpracovala do šesti dílčích hypotéz:

H1 – Domnívám se, že se již v mateřských školách objevuje rizikové chování dětí a z toho důvodu je z pohledu ředitelek těchto škol primární prevence potřebná.

H2 – Lze předpokládat, že mateřské školy mají zpracovaný program týkající se prevence rizikového chování.

H3 – Mateřské školy ve své praxi cíleně využívají připravené preventivní programy.

H4 – Komunikace a spolupráce rodičů s mateřskou školou má pozitivní vliv na účinnost prevence výskytu sociálně patologických jevů u dítěte.

H5 – Způsoby výchovy v rodině předškoláků mají vliv na budoucí chování dítěte a také na případný výskyt sociálně patologických jevů v této věkové skupině.

H6 – Účelně prožitý volný čas dětí s rodiči, je předpokladem minimálního výskytu sociálně patologických jevů.

Oslovila jsem matky čtyř předškolních dětí, od kterých jsem již předem dostala souhlas s rozhovorem. Žádná z nich mou žádost neodmítla. Naopak, odpovídaly vždy ochotně, s radostí a také s láskou. Každé z jejich dětí navštěvuje jinou mateřskou školu v Brně nebo blízkém okolí. Osobně znám všechny matky dětí, se kterými jsem výzkum provedla. Dobrá znalost respondentů, je dle Hendla považována za důležitý předpoklad kvalitativního výzkumu. Po formulaci výzkumných otázek a po realizaci rozhovorů s matkami dětí, jsem oslovila také ředitelky konkrétních mateřských škol, které navštěvují děti dotazovaných rodičů. Všechny mnou oslovené paní ředitelky, byly velmi vstřícné a ochotné odpovídat. Musím podotknout, že všechny kromě své funkce, také působí jako pedagogické pracovníce svých tříd. Získala jsem tak spoustu cenných a odborných informací. Dohodly jsme se, že záměrně nebudu uvádět přesné sídlo, ani název mateřské školy. Tento požadavek plně respektuji.

Matkám dětí jsem pokládala sedmnáct a ředitelkám šestnáct základních otázek, které jsem měla předem připravené. Průběžně jsem je však během rozhovorů doplňovala a přizpůsobovala aktuálním odpovědím. Rozhovory jsem prováděla s matkami v přirozeném prostředí, tedy v jejich domácnostech, s ředitelkami přímo v mateřských školách. Odpovědi jsem nahrávala a následně doslovně přepsala. Nakonec je všechny shrnula, porovнала mezi sebou a slovně vyhodnotila.

Před každým rozhovorem jsme si vždy vyjasnili, o jakém tématu budeme hovořit. Vysvětlila jsem, že se ve své DP se zabývám prevencí sociálně patologických jevů u dětí předškolního věku a objasnila, že se jedná se o projevy nežádoucího chování například v oblasti:

nezdravých hygienických návyků a zdraví obecně, v oblasti agresivního chování, někdy hraničící s šikanou, také v oblasti kouření, užívání alkoholu a drog, v oblasti sobectví, dětské krádeže, lži, vandalismu, rasismu.

K rozhovorům jsem si připravila základní otázky, které měly potvrdit či vyvrátit šest stanovených dílčích hypotéz.

Jedná se o otázky následujícího znění:

Rodiče:

1. Vaše dítě navštěvuje mateřskou školu. Chodí do ní rádo? Těší se na své kamarády, na paní učitelky ve třídě?
2. Museli jste společně s dítětem překonávat nějaké těžkosti či problémy spojené s nežádoucím chováním?
3. Má mateřská škola, kterou Vaše dítě navštěvuje, zařazeny do svého programu také aktivity, které slouží k seznámení dětí s možným nežádoucím chováním a které také dětem vysvětlují jak mu předcházet? H3
4. Zajímáte se o výchovný program, kterým se mateřská škola řídí v denní výuce? H4
5. Dle mého názoru je v oblasti primární prevence také důležitá spolupráce a komunikace rodičů s mateřskou školou. Nabízí Vám mateřská škola, do které chodí Vaše dítě zúčastnit se různých aktivit společně s dětmi? H4
6. Pokud ano, myslíte si, že tyto aktivity mají pozitivní vliv na účinnost prevence sociálně patologických jevů?
7. Zamýšleli jste se již jako rodiče nad otázkou, jak lze do budoucna dítě připravit na možné setkání se sociálně patologickými jevy, či ještě lépe – naučit jej, jak se před nimi chránit? H5
8. Jaká je dle Vašeho názoru optimální doba, kdy by mělo být dítě vhodnou formou informováno o tom, co škodí jeho zdraví, co je pro něj nebezpečné? H5
9. Vykládáte si s dětmi o možných nebezpečích, která je mohou potkat? Jde například o nezdravé kouření, alkohol, drogy, setkání s cizími lidmi, kteří mu mohou ublížit. H5
10. Máte s dětmi jasně stanovená pravidla? Ať už se týkají chování nebo denního režimu? Trestáte děti za jejich porušení? H5
11. Co se týká stylu výchovy. Upřednostňujete spíše více chvály, nebo naopak více kritiky? H5
12. Jste spíše rodič přísný, nebo jste schopen slevit ze svých zásad? Dáváte dítěti prostor pro svůj názor? H5
13. Dáváte dítěti najevo cit a lásku? Posilujete v dítěti zdravé sebevědomí? H5
14. Jak trávíte s dětmi volný čas? Máte nějaké společné aktivity, které vás stmelují? Máte nějaké rodinné tradice? H6
15. Sportujete s dětmi? Vedete je k fyzickým aktivitám? Je dle Vašeho názoru sport, hry a cvičení důležité pro účelné využití volného času? H6
16. Čtete dětem? Vedete je k objevování krás a předností četby? H6
17. Podnikáte společně s dětmi výlety do přírody? H6
18. Povídáte si s nimi o prožitém dnu, o jejich pocitech štěstí a trápení? Snažíte se u dětí pěstovat pocit důvěry ve Vaši osobu? H6

Ředitelky:

1. Ve své DP se zabývám sociálně patologickými jevy a jejich prevencí u dětí předškolního věku. Jsem přesvědčená, že tato prevence patří již do předškolního vzdělávání. Jaký je Váš názor? H1
2. Osobně vnímám v současné době problém u dětí hlavně v oblasti nezdravých hygienických návyků a zdraví obecně, v oblasti agresivního chování, někdy hraničící s šikanou, také v oblasti kouření, užívání alkoholu a drog, v oblasti sobectví, dětské krádeže, lži, vandalismu, rasismu. Jak tento problém vnímáte vy osobně? H1
3. Vyskytl se některý z těchto jevů ve Vaší mateřské škole?
4. Pokud ano, jak jste problém řešili? H1
5. Dá se obecně specifikovat, se kterým nežádoucím chováním se nejčastěji v mateřské škole setkáváte? H1
6. Dnes se již často setkáváme se zahrnutím primární prevence přímo do Školního vzdělávacího programu. Obsahuje primární prevenci také program Vaší mateřské školy? H2
7. Najdeme ve Vašem ŠVP nějaké cíle, kterými se odlišujete od ostatních mateřských škol? H2
8. Absolvovala jste vy, nebo některá z pedagogických pracovník Vaší školy seminář či školení týkající se prevence sociálně patologických jevů u předškolních dětí?
9. Věnujete se cíleně primární prevenci v hlavním tématu zaměstnání? H3
10. Jakými činnostmi nejčastěji předcházíte vzniku sociálně patologických jevů?
11. Používáte nějaké své vlastní aktivity týkající se prevence? H3
12. Existují také různé preventivní programy. Znáte nějaké a máte s nimi v rámci zaměstnání praktické zkušenosti? H3
13. Pokud ne, uvítala byste nějaké konkrétní metodické materiály? H3
14. Dle mého názoru je v oblasti primární prevence také důležitá spolupráce a komunikace rodičů s mateřskou školou. Nabízí Vaše mateřská škola rodičům zúčastnit se různých aktivit společně s dětmi? H4
15. Máte od rodičů zpětnou vazbu o dopadu těchto aktivit na jejich děti? H4
16. Cítíte od rodičů zájem a ochotu spolupracovat s mateřskou školou, nebo naopak převažuje jejich negativní postoj? H4
17. Informujete rodiče v případě, že se u jejich dětí vyskytne nežádoucí chování, nebo se snažíte problém vyřešit na půdě mateřské školy? H4

Cílem rozhovorů tedy bylo potvrdit, případně vyvrátit, či lépe upřesnit, zda se předložené hypotézy kryjí s realitou. Nezajímala mě četnost zkoumaného jevu, ale skutečnost, zda se vůbec vyskytuje a jestli ano, tak v jaké formě.

6.1 Základní charakteristika výběrového souboru

Dítě 1: Viktorie – 5 let

sourozenci: Elen 8 let

Daniel 2,5 roku

rodiče: matka Martina, 39 let, středoškolské vzdělání s maturitou

otec Vladimír, 42 let, středoškolské vzdělání s maturitou

bydliště: Brno, rodinný dům

navštěvuje: MŠ v Brně, která se nachází na okraji města. Je zasazena do okolní přírody, disponuje rozlehlou zahradou. V její těsné blízkosti však probíhá čilá výstavba nových bytových jednotek. Provozuje 2 věkově smíšené, tedy heterogenní třídy v celkovém počtu 50 dětí. Ve školním programu je zařazena spolupráce s rodiči, také podrobně prevence sociálně patologických jevů. Záměrem školky je pootevřít dětem „okno do světa, přírody, tvorů a lidí kolem nás“. Navázat na dosavadní život v rodině, ukázat dětem svět kamarádů. Pomáhat rodičům s výchovou dítěte v sebevědomého a samostatného člověka. Vytvářet a rozvíjet citové vztahy k sobě i svému okolí.

Dítě 2: Štěpán – 5 let

sourozenci: Ondra 8 let

rodiče: matka Pavla, 40 let, středoškolské vzdělání s maturitou

otec Petr, 44 let, středoškolské vzdělání s maturitou

bydliště: Brno, rodinný dům

navštěvuje: MŠ v Brně, která se nachází přímo ve středu města, u frekventované městské silnice. Na pobyt venku děti využívají vnitroblok budovy mateřské školy. Mohou používat také lesopark, který se nachází ve spodní části areálu. Mají možnost také pobývat v altánku, využívat pískoviště houpačky a průlezky. Školka provozuje 4 heterogenní třídy v celkovém počtu 104 dětí. Školní program vychází z vývojových a psychických zvláštností dětí, je v něm zařazena spoluúčast rodičů na dění školy, možnost účastnit se různých programů. Mateřská škola spoluvytváří pravidla chování a řeší problémové situace v komunitním – diskusním kruhu, za účasti všech dětí.

Dítě 3: Teodor – 5 let

sourozenci: Elen, 2,5 roku

rodiče: matka Kateřina, 40 let, středoškolské vzdělání s maturitou

otec Jarmil, 42 let, středoškolské vzdělání s maturitou

v současné době rodiče žijí odděleně.

bydliště: Brno, rodinný dům

navštěvuje: MŠ v Brně, která se nachází v okrajové části města, v těsné blízkosti polí a lesa. Příroda sama o sobě vybízí k procházkám. Tato brněnská část je dnes již z větší části zastavěna novými rodinnými domy. Budova školky je moderní, nově postavená. Provozuje 4 třídy, rozděleny dle věků, v celkovém počtu 103 dětí. Nejmladší třída, je zaměřena na adaptaci dětí v MŠ, podporuje celkový rozvoj a také je zaměřena zejména na rozvoj řeči. Další třída je zaměřena na rozvoj pohybu a zpěvu různorodou hravou formou, na kreativní výtvarné a rukodělné činnosti, rozvíjení jemné motoriky. Třetí třída učí děti základům hry na hudební nástroj, notám a melodiím ve „flétnohrátkách“. Poslední třída nejstarších dětí, předškolní, je zaměřena na logopedickou péči. Dětem s odkladem školní docházky pomáhá pomocí individuálních vzdělávacích plánů s přípravou na další vzdělávání. Také se věnuje dramatické výchově, která umožňuje rozvoj dětí v oblasti řečové, fyzické i psychické.

Dítě 4: Nikol – 5 let

sourozenci: Jakub 1,5 roku

rodiče: matka Jana, 36 let, vyšší odborné vzdělání s maturitou

otec Jakub, 36 let, vysokoškolské vzdělání

bydliště: Brno-venkov, bytová jednotka

navštěvuje: MŠ v Brně-venkově, která se nachází v malé obci. Obklopuje ji malebná příroda a blízký les. Školka provozuje 2 třídy, ve kterých jsou děti rozděleny dle věku. Třída nejmladších a třída starších+ předškolních dětí, v celkovém počtu 42, z toho 19 předškoláku. Školní vzdělávací program je zaměřen na zajištění všestranného harmonického vývoje nejen po stránce vzdělávací, ale také po stránce výchovné, hygienické, zdravotní a citové. Navazuje na výchovu v rodině v součinnosti s rodiči. Klade důraz na rozvíjení učení a poznávání, osvojení si hodnot a získání osobnostních postojů.

6.2 Dílčí vyhodnocení hypotéz

Dítě 1: Viktorie – 5 let

H1 – Domnívám se, že se již v mateřských školách objevuje rizikové chování dětí a z toho důvodu je z pohledu ředitelky těchto škol primární prevence potřebná.

Paní ředitelka zásadně souhlasí s názorem, že prevence patří do předškolního vzdělávání, ovšem pouze v případě, že je přizpůsobená věku dětí. Ona sama se také řídí aktuální situací, jako například tehdy, když děti samy upozorní na nějaký negativní jev, se kterým se setkají. Naposledy to bylo upozornění na cigaretový nedopalek. Má zpracovanou také prevenci, při které upozorňuje na drogovou problematiku, projevy agresivity. Vše zpracuje formou pohádky nebo příběhu, velmi se jí osvědčil projekt zvaný Zajíček a divná tráva. Prevenci osobně zapracovala do Školního vzdělávacího programu, společně se zlepšováním sociálního chování a klimatu ve třídě. Osobně dohlíží na to, aby byla prevence zařazována do běžného denního programu. Týká se to převážně zdraví a zdravých životních návyků, také projevů agresivity. Jelikož je její mateřská škola pouze dvoutřídní, upozorňuje, že jen minimální náznak nežádoucího chování lze velmi rychle podchytit. Jako příklad uvedla chlapce romské národnosti, jenž neuměl s dětmi komunikovat, jelikož nechodil do kolektivu. Vše řešil štípnutím, bouchnutím. Paní ředitelka se začala chlapci individuálně věnovat a při sebemenším úspěchu v činnosti jej pochválila a dávala vzorem ostatním dětem. Chlapec své chování proměnil v pomoc dětem ve třídě.

Pro předcházení nežádoucího chování mezi dětmi, paní ředitelka doporučuje zavedení heterogenních tříd. I přes počáteční nesouhlas rodičů s jejich zavedením, se všem velmi osvědčily a jsou nyní přijímány s vděčností a radostí. Jak uvádí, pokud měla třídy rozděleny dle věku dětí, nežádoucí chování se vyskytovalo mezi nejstaršími dětmi, které mezi sebou soutěžily. Jakmile zavedla v mateřské škole heterogenní třídy, zlepšilo se okamžitě sociální chování i dovednosti mezi dětmi. Starší děti rády pomáhají mladším i bez upozornění a požádání učitelky, mladší děti jsou zase pyšné na svého staršího kamaráda, ke kterému shlížejí s respektem. Starší děti získaly na citlivosti a ti mladší mají chuť učit se stále novým věcem.

H1 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H2 – Lze předpokládat, že mateřské školy mají zpracovaný program týkající se prevence rizikového chování.

Zařazení prevence rizikového chování do programu mateřské školy, považuje paní ředitelka ve svém důsledku jako nejdůležitější, zásadní a prvotní. Z tohoto důvodu má sociálně patologickou prevenci zařazenou do vzdělávacího programu mateřské školy. Osobně jej zpracovala a co je důležitější, užívá jej také v praxi. Je však třeba dokonale znát podmínky, ve kterých se program bude realizovat. Jak také upozorňuje, program upravuje a stanovuje vždy dle svých potřeb, respektive dle potřeb aktuálního dění v mateřské škole. Tím se stává pro potřeby všech zúčastněných vyhovujícím. Je pyšná na skutečnost, že mateřská škola byla vždy posazena uprostřed přírody, i když ve městě. Proto také nedá dopustit na environmentální výchovu, která směřuje k myšlení člověka v soulad s přírodou a životním prostředím. Jde o jakousi filosofii, která je celou mateřskou školou a také všemi dětmi prostoupena. Tím, dle mého názoru, velkou měrou přispívá k prevenci rizikového chování.

H2 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.**H3 – Mateřské školy ve své praxi cíleně využívají připravené preventivní programy.**

Mateřská škola, kterou navštěvuje Viktorie, se primární prevencí věnuje cíleně. Soustředí se především na skutečnost, aby byla zasazena aktuálně do jednotlivých témat, se kterými jsou děti seznamovány. Jelikož v době našeho rozhovoru bylo léto v plném proudu, byl mi uveden příklad na dvou velrybách v moři a jejich projevech agresivity, či přátelských vztahů. Dětem se tak předkládá přirozenou cestou, dramatizací příběhu, prevence jakéhokoliv sociálně patologického jevu. Programy si vytváří jednotlivé pedagogické pracovnice samy, zpracovávají je na každý pracovní týden zvlášť. Na základě kostry, tzv. myšlenkové mapy, kterou jim vytvoří paní ředitelka, připraví téma, které se dotkne prevence sociálně patologických jevů. V myšlenkových mapách nesmí být opomenuta inteligence verbální, logiko-matematická, interpersonální, tělesná. Dbá se na to, aby učitelky pracovaly s odbornou literaturou, s informacemi na internetu. Reagují na konkrétní situace a prevenci zařazují do denního programu. Paní ředitelka velmi úzce spolupracuje s ostatními mateřskými školami a navzájem si předávají zkušenosti a materiály. Cenné informace také čerpá z Pedagogicko-psychologické poradny, která nabízí velké množství materiálu. Osobně mi představila knihu Filipova dobrodružství, která má prevenci velmi dobře zpracovanou. Učitelkám tak stačí daný příběh pouze načíst a dětem formou vyprávění předat.

Z pohledu matky Viktorie, paní Martiny, je prevence v mateřské škole velmi důležitá. Až z našeho povídání se dověděla, že může být, a že také je zařazována do běžného denního programu mateřské školy. Potvrdila informaci paní ředitelky, že týdenní témata, jsou vždy vyvěšena na nástěnce. Velmi chválí práci pedagogických pracovníků a nespočet aktivit, které školka nabízí. Také vyzdvihuje přístup školky v oblasti a výchovy zdraví. Děti nejsou nuceny dojídat a jíst jídla, která nemají v oblibě. Jsou také vedeny k pravidelné hygieně a po každém jídle k čištění zubů. Je tedy vštěpován kladný postoj k péči o své zdraví a ke zdravému životnímu stylu vůbec.

H3 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H4 – Komunikace a spolupráce rodičů s mateřskou školou má pozitivní vliv na účinnost prevence výskytu sociálně patologických jevů u dítěte.

Spolupráci a komunikaci s rodiči, považuje paní ředitelka za naprostý základ a zdůraznila jakési „gró“, které musí vždy fungovat. Dbá na skutečnost, že nejen dítě musí být ve školce šťastné, ale také rodič musí být spokojený. Proto pořádá spoustu akcí, kterých se zúčastňují rodiče společně se svými dětmi. Také jsem zjistila, že na konci každého školního roku předkládá rodičům anketu, ve které se mají možnost vyjádřit k její práci za uplynulý rok. Její znění je uvedeno v rozhovoru s maminkou Viktorky. Jak paní ředitelka zdůrazňuje, všechny připomínky jí obohacují a posouvají dál v její činnosti. Vše je o vzájemné komunikaci. Vždy uvítá jakoukoliv připomínku či podnět, k vyřešení problému. Velmi se jí osvědčily edukativně stimulační skupiny, ve kterých pracují rodiče společně se svými dětmi. Mají možnost pozorování a zároveň je jim tak dostává srovnání s ostatními dětmi. Vidí, jak jejich syn nebo dcera pracují, jak se v kolektivu projevují, jak spolupracují. Ohlas mezi dětmi i dospělými mělo setkání s jinou generací, kdy byly do školky pozvány babičky a společně s dětmi pekly sladkosti. Od rodičů dostává paní ředitelka zpětnou vazbu. Rodiče projevují, dle jejich slov, obrovský zájem o spolupráci s mateřskou školou. Negativní postoj zatím nezaznamenala. Pokud se vyskytne u dítěte problém, rodič je informován, dle mého názoru, velice citlivě. Paní ředitelka dbá na to, aby se na problému pracovalo vždy společně, tedy ve spolupráci školka – rodič. Líbil se mi její způsob oslovení rodičů: „Pojďme společně zkusit na tomto problému pracovat. Vy to zkusíte doma a já to vyzkouším ve třídě a uvidíme.“ Opět zde klade důraz na komunikaci a informovanost. Konkrétní příklad mi také uvedla. Chtěla upravovat ve třídách rovnoměrně počet holčiček a chlapců,

také starších a mladších dětí. Jak už jsem uvedla výše, je zastáncem názoru, že takto bude třída nejlépe fungovat. Předtím, se však zeptala na názor rodičů. Vždy trvá na tom, aby výsledek vyhovoval všem zúčastněným. Takto je to v této mateřské škole nastaveno a také se to shledává s velmi pozitivním hodnocením.

Matka Viktorie, Martina stojí za názorem, že tyto společné aktivity, mají pozitivní vliv na účinnost prevence sociálně patologických jevů a výchovu dítěte obecně. Na spoustu aktivit v mateřské škole byla pozvána a některých se společně se svou dcerou také zúčastnila. Ať už se jedná o vánoční besídku, karneval nebo oslava Dne matek. Také ocenila například návštěvu psycholožky, která pomohla osvětlit a přiblížit celou otázku prevence. Jak sama říká, určitě tyto přednášky mají svůj smysl. Spolupráci s mateřskou školou hodnotí paní Martina velmi kladně, je spokojena s přístupem školy jak k dětem, tak k rodičům. Vyzdvihla velmi citlivý a mateřský přístup všech pedagogických pracovníků. Jak sama řekla, všechny jsou schopny dát dětem lásku, tak jako rodiče.

Komunikace a vztahy s rodiči v mateřské škole, kterou Viktorie navštěvuje je na vysoké úrovni. Pozitivní atmosféra je umocňována nespočtem společných akcí, které se pořádají během celého školního roku. Pokud se vyskytne jakýkoliv problém, řeší se vždy společně.

H4 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H5 – Způsoby výchovy v rodině předškoláků mají vliv na budoucí chování dítěte a také na případný výskyt sociálně patologických jevů v této věkové skupině.

Jsem si více než jista, že rodina, ve které Viktorie vyrůstá, poskytuje jak jí, tak jejím sourozencům optimální a také láskyplné prostředí. O správném výchovném působení jsem se osobně přesvědčila již dříve, neboť matka Viktorie Martina, je moje sestra. Nutno podotknout, že i přes tuto skutečnost mám nezaujatý pohled. Totiž vše, co mi v našem povídání prozradila, je tak i ve skutečnosti. Vidím to na rozzářených očích všech tří dětí, znám to z našeho častého setkávání. Všechny tři děti jsou na svůj věk velmi rozumné, chytré, a šikovné. Když jsem se sestry zeptala, jestli si s dětmi povídala o možných nebezpečích, které na ně v životě čekají, dozvěděla jsem se mnoho přínosných skutečností. Líbilo se mi například, jakým způsobem vysvětlila kouření a proč to někteří lidé dělají. Děvčata se divila, proč vlastně jejich babička kouří, když to smrdí. Maminka velmi pohotově objasnila, že kouření není dobré pro tělíčko, pro celý organismus a proto je škodlivé. Každý člověk má však možnost volby. Je pouze na něm, jestli kouřit bude nebo ne. Děti tedy odpověděly, že

ony kouřit nebudou, protože nekouří ani jejich maminka, ani tatínek. Zde vidím optimální působení na výchovu, na základě vzoru v dospělé osobě. V osobě rodiče, která je pro dítě nejdůležitější. Martina vytváří pocit absolutní důvěry ve svou osobu. Ať děti přijdou s jakoukoliv otázkou nebo problémem, vždy se snaží přímo a na rovinu odpovědět a věc bez nepřiměřených emocí vyřešit. Děti jsou velmi vnímavé a také citlivé. Jak jejich matka se slzami v očích řekla: „Jsou to takové ty čisté dušičky, které pořád věří, že jsou všichni hodní a vše myslí dobře.“ Zajímaly se například o otázky: „Jak se rodí děti? Proč se unášejí děti? Proč lidé kouří? Proč pijí alkohol? Proč se nenávidí? Proč jsou na sebe zlí?“

V rodině jsou také zavedena pravidla, které všichni členové běžně dodržují. Děti samy, bez pobízení, vykonávají úklid svého pokoje, přípravu na školku nebo na školu. Mladší Viktorie vidí ve své starší sestře vzor, i když každá vyniká svou individuální osobností. Viktorie je velmi citlivá, proto musí být matka s kritikou velmi opatrná. Jak sama říká, je důležité ji nejprve pochválit a až poté velice opatrně vytknout. Pochvala ji potěší a nabije energií. Jako příklad maminka uvedla, když se Viktorie velmi brzy naučila sama zavazovat tkaničky u bot. Zadostiučinění se jí dostalo ve školce, kdy ji za vzor své dceři dávala jiná maminka. Naopak starší Elen kritiku nejen ustojí, ale také ji dodá impulz a další sílu. Oceňuji individuální přístup rodičů k dcerám. Matka zdůrazňuje, že samozřejmostí je prosit, děkovat, zdravit, neskákat do řeči. Zásady, které jsou dětem denně vštěpovány. Oceňuji, že v roli matky je má sestra důsledná a také přísná. V zásadách se snaží neustoupit. Na druhou stranu, pokud si uvědomí, že v některých situacích jednala přehnaně, dokáže se dětem omluvit a objasnit, proč tak jednala. Snaží se jim vysvětlit, že i ona je člověk, kterému na dětech záleží, člověk, který má své city a emoce. Přesně vím, jak se v těchto chvílích matka cítí. Několikrát jsem je zažila na vlastní kůži. Na základě těchto poznatků mohu s jistotou tuto hypotézu potvrdit.

H5 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H6 – Účelně prožitý volný čas dětí s rodiči, je předpokladem minimálního výskytu sociálně patologických jevů.

Rodiče Viktorie jsou oba sportovně, manuálně, umělecky založení, a proto vedou ke stejným aktivitám i své děti. Velkou část volného času věnují sportovním aktivitám. Společně jezdí na kole, na bruslích, v zimě na lyžích, chodí plavat. Hrají různé hry, ať už stolní nebo pohybové. Prostor na zahradě k takovým hrám přímo vybízí. Rodina navštěvuje hrady,

zámky, podniká výlety do přírody. S tatínkem se děti věnují kreslení, nutno podotknout, že s úspěchem. Jsou zaujatí pro každou zábavu. Důkazem je velice častá otázka dětí: „Jakou budeme mít aktivitu, maminko?“ Častým společníkem celé rodiny je také kniha. Děti jsou vedeny k četbě již od útlého věku. Večer je tradičně spojen se čtením pohádky.

Z mého pohledu netradičně, pojala rodina svou tradici. Každý z členů rodiny, tedy včetně dětí, má na zahradě zasazený svůj strom, o který se stará. Rodiče dětem vysvětlili, že jej musí zalévat a každý rok se děti i stromečky změří, o kolik vyrostly. Jak mi sestra vysvětlila, tento nápad vyplynul ze známého „muž má postavit dům, zplodit dítě a zasadit strom“. Děti jsou tak přirozeně vedeny k péči, odpovědnosti a starostlivosti o živý strom.

Každý večer je věnován povídání o uplynulém dnu. Děti si s matkou povídají o svých zážitcích, o tom, co se odehrálo. Řeknou si, co je čeká druhý den, na co se těší, čeho se naopak obávají. Je v nich tedy utvrzován pocit, že rodiče jsou vždy na blízku, aby se děti mohly se vším svěřit. Rodina Viktorie nabízí nespočet aktivit a činností k účelnému vyplnění volného času, je poskytován prostor k odpovědnosti a také k vzájemné důvěře.

H6 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

Dítě 2: Štěpán – 5 let

H1 – Domnívám se, že se již v mateřských školách objevuje rizikové chování dětí a z toho důvodu je z pohledu ředitelk těchto škol primární prevence potřebná.

V případě mateřské školy, kterou navštěvuje Štěpán, je názor, že je primární prevence u dětí předškolního věku více než potřebná, na místě. Paní ředitelka mě šokovala hned v úvodu našeho povídání. Osobně řešila jak dětskou krádež, dětskou lež, sobectví, tak také šikanování. Naopak vyloučila alkohol a drogy. Velmi podrobně popsala, jak se o všech projevech dozvěděla, jak se toto chování projevovalo a v neposlední řadě také to, jak je řešila. V případě dětských krádeží jedno děvčátko bralo ostatním dětem ve třídě hračky. Naštěstí si je však schovávalo na přístupných místech, takže se velmi brzy samo prozradilo. S pomocí psychologičky dívka pochopila, že její chování není správné. Dívka pocházela ze sociálně slabší rodiny. Doma nebyla doceněná a také ji nebyla věnována dostatečná pozornost. Její matka totiž řešila partnerské problémy a na svou dceru neměla čas.

Paní ředitelka vzpomíná na chlapce, který velmi často lhal. Co je však horší, i když se vědělo, že to provedl on, všem do očí tvrdil, že to tak není. Chlapec byl, dle jejich slov, rozumově vyspělé dítě. Možná právě proto, posléze uznal, že jeho chování je nevhodné.

Nejhlubší dojem ve mně zanechalo vyprávění o chlapci, který měl potřebu šikanovat. Paní ředitelka předesílá, že už samotná atmosféra při řešení, byla velmi napjatá a vyhrocená. Rodiče si chodili stěžovat, že je jejich dětem ubližováno. Chlapec, který se choval nepřátelsky, byl velice chytrý, vždy se za někoho schoval, někoho naváděl, zneužíval. Paní ředitelka podotýká, že přece hloupé dítě šikanovat nebude. Dětem dokonce vyhrožoval zabitím. Smutnou skutečností bylo, že chlapec chodil hrát fotbal a jeho trenér v něm a také v ostatních hráčích záměrně agresí vyvolával. Dokonce je často vybízel, aby byli útoční a navzájem do sebe kopali. Rodiče chlapce byli neteční a nechtěli situaci jakkoliv řešit. Naopak hájili se tím, že to jejich chlapec přece dělat nemůže. Až se vložila do celé záležitosti dětská psychologka, problém se uklidnil a stabilizoval. Paní ředitelka mne také upozornila, že učitelky, tedy pedagogové takové chování nesmí nazývat šikanou. Takto označit ho může pouze psycholog nebo psychiatr. Z těchto zjištěných informací lze provést jednoznačný závěr.

H1 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H2 – Lze předpokládat, že mateřské školy mají zpracovaný program týkající se prevence rizikového chování.

Štěpánova mateřská škola má ve svém Školním vzdělávacím programu prioritní zaměření na prevenci šikany a patologických jevů u dětí. To chce docílit zaměřením se na neformální vztahy ve třídě. Děti tak směřují k prosociálnímu chování. Pokud se vyskytne jakýkoliv problém s nežádoucím chováním, učitelky jej řeší společně s dětmi, povídají si v tzv. Komunitním kruhu. Každé dítě se může vyjádřit, říct svůj názor. Je proto důležité, aby každé dítě mělo možnost rozvíjet se přirozeně, nebylo zesměšňováno a jakkoliv podceňováno. Mateřská škola se snaží, aby vytvořila pro děti spokojené a pohodové prostředí, ve kterém se budou také cítit bezpečně. Tato mateřská škola nebere prevenci sociálně patologických jevů na lehkou váhu.

H2 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H3 – Mateřské školy ve své praxi cíleně využívají připravené preventivní programy.

Pokud se v Šimonově mateřské škole vyskytne jakýkoliv problém, zdůrazňuje paní ředitelka, že se musí řešit v co nejkratším možném času. Snaží se nejdříve promluvit si se všemi dětmi. K těmto účelům využívají Komunitní kruh, jenž pomohl k řešení již zmíněného šikanování. Učitelky dětem pokládají různé otázky typu: „Děti, jak byste se asi cítili, kdyby si s vámi kamarád odmítl hrát?“ „Jak by ti bylo, kdyby se ti ztratila tvá oblíbená hračka?“ Děti si podávají plyšové sluníčko a hovoří vždy pouze to dítě, které má v tu chvíli hračku v ruce. Ostatní pouze naslouchají. Pokud už dítě mluvit nechce, předá hračku dalšímu. Jindy se stalo, že se několik děvčat domluvilo a vyhazovaly jiné dívce oblečení do koše. I o tomto problému si děti povídaly v komunitním kruhu. Paní ředitelka na můj dotaz, zda by uvítala nějaké pracovní listy, či metodické materiály k prevenci patologického chování odpověděla, že za svou praxi již nabyla hodně zkušeností a žádné nepotřebuje. Myslím si, že v tomto případě se mýlí. Je třeba se v této oblasti neustále vzdělávat a informace doplňovat.

Mateřská škola úzce spolupracuje s Pedagogicko-psychologickou poradnou na Kohoutové ulici v Brně. Problém s šikanováním prodiskutovala právě s odborníky této poradny. Jelikož mateřská škola působí společně se školou základní, je jí s dispozicí vlastní psycholog. Jeho odborná pomoc byla nutná právě při spolupráci s rodiči v již zmíněném případě dětské šikany. Nutno podotknout, že s úspěchem.

Matka Štěpána, paní Pavla potvrzuje, že byla na schůzce rodičů seznámena se skutečností, že při zaměstnání dětí na prevenci průběžně upozorňují a také ji probírají. Odpovídají tomu i témata, která jsou každý týden vyvěšována na nástěnce. Matka Štěpána má však výhrady k heterogenním třídám. Myslí si, že nejsou pro nejmenší děti prospěšné, jelikož nestačí dětem starším. Syn měl také problémy s adaptací na školku. Starší kamarádi mu tu v ničem neulehčovali, často byl terčem šťouchanců a bouchání. I přes počáteční zádrhele, však Štěpán do kolektivu zapadl. Právě také díky Komunitnímu kruhu.

Dle mého názoru se může považovat styl práce mateřské školy za prevenci nežádoucích jevů a z tohoto důvodu také s hypotézou souhlasit.

H3 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H4 – Komunikace a spolupráce rodičů s mateřskou školou má pozitivní vliv na účinnost prevence výskytu sociálně patologických jevů u dítěte.

Veškeré problémy v chování dětí, které se v této mateřské škole vyskytly, se vždy řešily také s rodiči dětí. Jak paní ředitelka podotýká, děje se tak pouze v případech, kdy k vyřešení problému nestačí pouze práce s dětmi v Komunitním kruhu. Škola však neorganizuje žádné programy cíleně, takové, do kterých se rodiče dětí zapojují. Mohou se pouze akcí zúčastnit. Zpětnou vazbu od rodičů si naopak paní ředitelka pochvaluje. Je nadšená ze spolupráce s rodiči, která vzniká při řešení spousty problémů s chováním dětí. Jak sama říká, byla naopak vstřícnou reakcí rodičů překvapena. Dokonce byli rodiče rádi, že byli včas informováni. Ochotu spolupracovat a zároveň dobré vztahy s rodiči, vyzdvihuje paní ředitelka na přední místo pomyslného žebříčku.

To potvrzuje i Štěpánova maminka Pavla. Plán programu, zaměstnání a akcí, je vždy vyvěšen s dostatečným předstihem na nástěnce školy. Rodiče však nejsou osobně oslovováni přímo za účelem společného programu. Štěpánova matka i otec, se pravidelně zúčastňují vystoupení dětí ke Dni matek nebo Mikulášské a vánoční besídky. Pavla zdůraznila, že je přesvědčená o tom, že jakýkoliv čas, prožitý společně se svými dětmi, má vliv na prevenci jejich nežádoucího, špatného chování. Na základě těchto zjištěných skutečností, mohou hypotézu potvrdit.

H4 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.**H5 – Způsoby výchovy v rodině předškoláků mají vliv na budoucí chování dítěte a také na případný výskyt sociálně patologických jevů v této věkové skupině.**

Rodičům Štěpána nepůsobí žádný problém vysvětlit, že ne vše, co ho v životě může potkat, bude příjemné a přínosné. Jak Štěpánovi, tak jeho staršímu bratrovi vysvětlují vše, na co se děti samy zeptají. Pokud se naskytne příležitost, aktuální situace, ihned se snaží reagovat a přiměřeně k věku dětí ji objasnit. Dostali se tak již k tématům, jako jsou drogy, kouření, zlí, cizí lidé. Je přesvědčená, že i mateřská škola se dětem v tomto směru věnuje. Vštěpuje zásadní pravidla chování – pomáháme si, neubližujeme si, jelikož jsme kamarádi, nemluvíme škaredě. Denní režim v rodině Štěpána je standardně nastaven. Oba chlapci již sami vykonávají běžné činnosti od ranní hygieny, přes denní úkoly, úklid pokoje i svých osobních věcí. Jak Pavla pyšně říká, všechno běží již automaticky. Štěpán se velmi rychle naučil samostatnosti, možná také proto, že spoustu věcí odkoukal od svého staršího bratra.

Chlapcům se také od rodičů dostává mnohem více chvály. Jejich matka tak usuzuje v porovnání se svými rodiči. Pochvalu se snaží používat za každou drobnost, která se chlapcům podaří. Na druhou stranu jsou rodiče přísní a důslední. Pokud nechtějí chlapci poslechnout, musí přijít také na řadu trest. Na každého z bratrů však platí jiný způsob potrestání. Mladší Štěpán, je dle slov maminky, paličatý a nefunguje na něj pouze zákaz sledování pohádky, tak jako na staršího Ondru. Dostatečným potrestáním je pro něj být na hanbě. Citově děti v žádném případě nestrádají, neboť se jim dostává mnoho rodičovské lásky. Maminka však i zde vidí rozdíly mezi chlapci. Štěpánek se rád více mazlí, sám se přitulí. Láskou nestrádá žádný z nich. Rodinné prostředí je prosyceno city, porozuměním a teplem domova. Pomazlení najde Štěpán také u paní učitelky ve školce. Jak říká jeho maminka, děti berou „jako svoje“ a láska je cítit i v mateřské škole. V této rodině je vzhledem k věku dětí, dostatečná informovanost o nežádoucích jevech ve společnosti.

H5 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H6 – Účelně prožitý volný čas dětí s rodiči, je předpokladem minimálního výskytu sociálně patologických jevů.

Každý víkend se rodina snaží trávit společně a vymýšlí se aktivity, které by děti zabavily. Hodně sportují, jezdí na kolech, kluci hrají s tátou fotbal. Jak říká maminka, jsou aktivity, které jsou výhradně pánské a do kterých se sama nezapojuje. Řadí se k nim například stavební práce, ke kterým slouží zahrada. Štěpán také chodí v mateřské škole do karate a do plavání, čím si zvyšuje svou tělesnou kondici. Naopak mozek si trénuje v kroužku angličtiny. Maminka je spokojená s využitím volného času svých dětí. Společně také jezdí na výlety do lesa, kde rodiče děti nenásilně seznamují s přírodou. Poznávají různé rostliny, zvířata, sbírají houby. Problém byl ze začátku se čtením knih. Chlapci neměli o knihy zájem. A proto jejich máma koupila komiksy, které vyvolaly velký úspěch. Kombinace obrázků a slov chlapce zaujala a dnes již bez čtení před spaním neusnou. Maminka si s dětmi povídá o prožitém dnu již na cestě ze školky a ze školy. Při našem rozhovoru vzpomněla právě na dobu, kdy si Štěpán ve školce zvykal, v noci se pomočoval a měl problém s chováním některých předškolních chlapců. I toto povídání přispělo k rychlejšímu uklidnění situace. Důvěra v osobu matky je trvale pěstována a utužována.

H6 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

Dítě 3: Teodor – 5 let**H1 – Domnívám se, že se již v mateřských školách objevuje rizikové chování dětí a z toho důvodu je z pohledu ředitelk těchto škol primární prevence potřebná.**

Paní ředitelka mateřské školy, kterou denně Teodor navštěvuje, je zapálená pro práci s dětmi a samozřejmě je také zastánkyní prevence sociálně patologických jevů již v předškolním věku. Z tohoto důvodu je její propagátorkou. Dle jejích slov, celkově zraje společnost a tím i děti jsou dnes mnohem vyspělejší. Proto si myslí, že i z tohoto důvodu se nežádoucí jevy mezi dětmi vyskytují ve větší míře. Jak však zdůrazňuje, v dnešní době je dítě ve středu zájmu a chce s ním spolupracovat. Brát jej za svého partnera. Proto, když se ve třídě vyskytla šikana, řešila ji nejdříve se samotnými dětmi. Skutečnost, že se děti nejdříve obrátily na učitelky, bere paní ředitelka za pozitivní v tom smyslu, že k nim mají důvěru. Děsivé bylo, že toto nežádoucí chování měly děti propracované a domluvené. Vždy se skupinka domluvila a vyčlenila kamaráda z kolektivu. Celý případ se řešil v rámci celé třídy dětí. Následně byli na pomoc přizváni i rodiče. Paní učitelky vypracovaly týdenní program, se zaměřením na agresivní chování. Vše probíhalo formou relaxace a her na zmírnění agresivního chování. Nikdy ne ve smyslu posadit dítě do kroužku a říct: „Ty jsi byl na někoho zlý, proč jsi to dělal?“ Vždy na dítě působit pozitivním způsobem, zjišťovat a hledat „proč“? V této mateřské škole je prevence brána jako prioritní záležitost. Škola podporuje zdravý životní styl a zdravé životní návyky. Problém s kouřením, alkoholem a drogami paní ředitelka řešit nemusela. Ovšem sobectví se vyskytuje docela často. Jak sama říká, každé dítě je prvotně sobec a teprve následně se musí naučit žít s ostatními ve skupině. Zdůrazňuje však, že sobectví úzce souvisí s výchovou v rodině. „My na to přece máme, vy ne!“ Školku navštěvuje hodně dětí z bohatých rodin. Najdeme u nich neúctu k věcem, jelikož nemají potřebu je ochraňovat a starat se o ně. „Však maminka nebo tatínek koupí nové.“ Taková slova jsou často slyšet z dětských úst. Řešila se také dětská krádež. Byla nevinná, jelikož děvčátku se hračka líbila, a proto si ji chtěla přivlastnit. Lež, která se ve třídě vyskytla, však již byla cílená, směřovaná k získání vlastního prospěchu. Naopak s rasisticky orientovaným chováním ve třídě problém nevzniká, i když ji navštěvuje vietnamské a romské dítě. Dle slov paní ředitelky děti totiž nevnímají rozdíly, dokud jim dospělí nevloží předsudky do myšlení. Na základě mnoha případů nežádoucího chování, které se již v této mateřské škole vyskytly, nezbyvá, než souhlasit, že primární prevence rizikového chování v předškolním věku, je více než potřebná.

H1 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H2 – Lze předpokládat, že mateřské školy mají zpracovaný program týkající se prevence rizikového chování.

Teodorova mateřská škola má ochranu před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí zařazenou do svého Školního vzdělávacího programu. Na děti je vhodnou, nenásilnou formou působeno přiměřeně k jejich věku a schopnostem, aby pochopily a porozuměly dané problematice. Jsou seznamovány s nebezpečím drogové závislosti, alkoholismu, kouření, virtuální závislosti – počítače, televizor, video, patologického hráčství, vandalismu, kriminality a jiných forem násilného chování. Dětem jsou vysvětlena pozitiva zdravého životního stylu, jako důležitý prvek ochrany před těmito jevy. Paní ředitelce také velmi záleží na obnovení klasických tradic staré vesnice. Ráda by do školního plánu zakomponovala také tradiční hody, masopust a jiné akce. Chtěla by dětem předložit tradiční žebříček hodnot a zařadit jej do prostředí jejich moderní mateřské školy. Propojit jejich myšlení a vzbudit v nich touhu po těchto tradicích. Jak sama říká, mateřská škola je ideálním prostředím, ve kterém se s dětmi sejdou i jejich rodiče. Místem, které bude příjemné, ve kterém bude všem dobře. Dle mého názoru, má Teodorova mateřská škola, důkladně propracovaný program prevence rizikového chování.

H2 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.**H3 – Mateřské školy ve své praxi cíleně využívají připravené preventivní programy.**

V rámci prevence před projevy nepřátelství, diskriminace a násilí, provádí v této mateřské škole její pedagogičtí pracovníci monitoring vztahů mezi dětmi ve třídních kolektivech. Děje se tak za účelem řešení případných deformujících vztahů mezi dětmi a to již v jejich počátcích. Vše ve spolupráci rodičů dětí, případně také za pomoci školských poradenských zařízení. S úspěchem tato mateřská škola používá jak v rámci prevence, tak již i v případě výskytu nežádoucího chování vypracované programy ve formě různě zaměřených her. U nejmladších dětí volí formu maňáskového divadla, které používá, například když děti rozbijí nějakou hračku. U starších dětí musí již být program cíleně připraven. Pokud byl ve třídě chlapec šikanovaný z důvodu, že mluvil „přes nos“, program byl zaměřen na logopedickou prevenci. Tím se děti zajímavou formou seznámily, proč některé vady vznikají, že má onen chlapec zvětšenou mandlí, a proto je jeho výslovnost nesrozumitelná. Děti si tak uvědomily, že se chlapci směly neprávem, protože za to, jak mluví, vlastně nemůže. Jiný chlapec byl terčem posměchu, protože zrovna neměl hračku, kterou chtěli ostatní.

Tehdy paní ředitelka program zaměřila na seznámení dětí s ekonomickými věcmi, jak a proč dospělí vydělávají peníze, proč má někdo peněz víc a někdo zase méně. Samozřejmě vše formou hry a zábavy. Jak říká, nesmí to být kázání. Rozdíly ve společenských třídách v dnešní době, by smazaly jednotné uniformy ve třídách. Jejich zavedení by se paní ředitelka nebránila. Její prioritou je stále s dětmi pracovat. Posteskla si nad celkovou absencí metodiky k primární prevenci v předškolním vzdělávání. Proto si preventivní programy vytváří tato mateřská škola sama.

Matka Teodora, paní Kateřina však o těchto programech neměla až do našeho povídání tušení. Jak uvádí, blíže se o to sama nezajímala. Dle mého názoru je to právě z důvodu, že jsou průběžně zařazovány do přirozených her při zaměstnání. Byla si však vědoma, že děti jsou seznamovány s dopravními předpisy, jak se bránit neznámým a zlým lidem. Jelikož si Teodorova mateřská škola vytváří a cíleně užívá preventivní programy, mohu s touto hypotézou s jistotou souhlasit.

H3 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H4 – Komunikace a spolupráce rodičů s mateřskou školou má pozitivní vliv na účinnost prevence výskytu sociálně patologických jevů u dítěte.

Za důležité v rámci předcházení výskytu sociálně patologického chování, paní ředitelka považuje také vytvoření příznivého sociálního klimatu jak mezi dětmi navzájem, tak mezi pedagogickými pracovníky a zákonnými zástupci dětí. Z tohoto důvodu zařadila tuto skutečnost do svého Školního vzdělávacího programu. Komunikaci s rodiči dětí považuje za prioritní. Jak si však posteskla, někteří rodiče i přes její osobní pozvání na schůzku, přednášku nebo společnou aktivitu nechodí z časových důvodů. Mateřská škola pořádá na podzim Bramboriádu, vánoční dílničky, zahradní slavnosti. Paní ředitelka má v plánu dělat mnohem víc akcí, do kterých se zapojí také rodiče. Proto zjišťovala dotazníkovou formou, zda by měli rodiče zájem. Byla potěšena, neboť většina chce mnohem víc spolupracovat, takže paní ředitelka se již na takové společné akce velmi těší a hodlá jich naplánovat a uskutečnit co nejvíce. Pokud se v mateřské škole vyskytl jakýkoliv problém s chováním dětí, vždy se postarala, aby byli ihned informováni rodiče, ovšem bez přítomnosti dítěte. Vždy se však snaží problém řešit nejdříve na půdě mateřské školy. Jako příklad mi uvedla chlapce Honzika, který se mezi dětmi projevoval agresivně. Paní ředitelka se snažila najít odpověď na otázku: „Proč vlastně zlobí? Proč je agresivní?“ Velmi si chválila spolupráci

s jeho maminkou, která souhlasila, že pokud se synovo chování nezlepší, vyhledají společně pomoc dětského psychologa. Nakonec jeho služeb nebylo třeba, neboť paní ředitelka zjistila, že na Honzika platí pozitivní přístup a chvála. A tak ho denně úkolovala a označovala jej za hrdinu, pokud se mu činnost podařila. Jeho chování se opravdu zlepšilo a děti začali Honzika zařazovat do svých her. Paní ředitelka zdůrazňuje, že to však vyžaduje stejný přístup všech pedagogických pracovníků, na kterém trvá a také na něj osobně dohlíží. Maminka Teodora, paní Kateřina vyjmenovala širokou škálu témat, které jsou dětem během školního roku předkládány. Ať už se jedná o roční období, povolání, zvířátka, rostliny. Děti se učí anglická slovíčka, hraní na flétnu, plavou, skládají lego. Kateřina si nejvíce pochvaluje vánoční dílničky, ve kterých rodiče společně s dětmi vyráběli přáníčka a z těsta pekli ozdoby na vánoční stromeček. Účastnila se také divadelního představení, které si děti připravily a opékání špekáčku na Bramboriádě. Maminka Teodora ocení, pokud je informovaná o všem, co se v mateřské škole děje. Dělá jí radost, pokud se může zapojit do programu svého syna a je přesvědčená, že všechny tyto společné aktivity mají pozitivní vliv na účinnost prevence sociálně patologických jevů. Na základě všech těchto poznatků, mohou tuto hypotézu potvrdit.

H4 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H5 – Způsoby výchovy v rodině předškoláků mají vliv na budoucí chování dítěte a také na případný výskyt sociálně patologických jevů v této věkové skupině.

Když maminka Teodora zavzpomínala na své dětství, vybavilo se jí svobodné pobíhání po venku, bez jakékoliv rodičovské kontroly. V dnešní době si něco takového neumí představit. I když dětem musí být, dle jejích slov, dána určitá volnost, aby se naučily v takových situacích chovat. Nejvíce Teovi vštěpuje, jak se má chovat, když ho osloví někdo cizí, když se někdo zle chová k jeho sestře. Matka učí syna zodpovědnosti. Když se jí Teodor zeptal na tmavou barvu pleti u černého muže, odpověděla mu, že je to černoš z Afriky. Ze země, kde celý den svítí sluníčko, proto jsou tam všichni lidé tmaví. Také se snaží děti nijak neupozorňovat na romskou národnost. Jak sama říká, chce, aby si syn udělal svůj názor sám. Vytkla mu však sprostá slova, které Teo odposlouchal od svého kamaráda ve školce a začal je také často používat. Snažila se synovi vysvětlit, že jejich používání není vhodné, tím spíše u tak malých dětí.

Optimální doba, kdy by měla děti seznamovat s tím, co škodí jejich zdraví nebo co je pro ně nebezpečné, je dle jejích slov, pátý rok věku. Děti již jsou schopny chápat důležitost a také závažnost tohoto jednání. Proto si již se synem vysvětlila škodlivost kouření a alkoholu. Není příznivcem ani přeslazených limonád, proto je dětem nedává. Naopak riziko drogové závislosti ještě nezmínila. Z mého pohledu je to docela na škodu. Přijatelnou formou lze dětem objasnit i tuto problematiku. Jako tresty za nesplnění povinnosti, například úklid pokoje je nepřečtení večerní pohádky. Fyzické tresty matka odmítá. Snaží se o důslednost, i když si je vědoma právě v této oblasti svých nedostatků. Některé výhrůžky nemyslí vážně a již dopředu ví, že je nehodlá dodržet. Na druhou stranu své děti hodně chválí. Jak říká, sebevědomí dětí se musí budovat, jelikož přijde hodně životních situací, které je srazí na kolena. Z tohoto důvodu chce dětem dát co nejvíce jistoty v rodině. Situaci má o to více ztíženou, neboť v této době sama prožívá těžké období. Její manžel se od rodiny odstěhoval a tak je na celou výchovu v podstatě sama. Možná proto je někdy na děti, dle mého názoru, moc mírná a v také našem povídání použila větu: „Děti si oprašuju, vím, že musím trošku přitvrdit.“ Mě osobně totiž zarazila skutečnost, že jí není známo, zda její syn ve školce používá nůž. Sama mu v jeho pěti letech krájí jídlo a večer ho celého sama umývá a utírá. Prý je to rychlejší. Je si však vědoma, že i ona, jako matka dělá chyby, a proto je dětem také přízná. Vždy se snaží své jednání dětem zdůvodnit. To platí jak u chyb svých, tak také u chyb dětí. Striktně a jasně vysvětlí, co se jí na takovém jednání nelíbí. Dospělý někdy uplatňuje svou autoritu jen na základě své rodičovské role, které se tak malé děti nedokáží bránit. O to více dává dětem pocítit svou mateřskou lásku. Nejen ráno a večer před spaním, kdy jsou již pusinky a obětí zažitým rituálem, ale co nejvíce i během dne. Jak si hořce posteskla, snaží se, aby děti cítily lásku, i když jejich otec nefunguje a děti tak nemohou odkoukat pusinky a pohlazení od svých rodičů. Přeje si, aby z dětí vyrostly silné osobnosti. I přes skutečnost, že je matka na výchovu svých dětí převážně sama, mohu s touto hypotézou souhlasit.

H5 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H6 – Účelně prožitý volný čas dětí s rodiči, je předpokladem minimálního výskytu sociálně patologických jevů.

V době, kdy rodiče Teodora ještě žili spolu, všechny víkendy trávil rodina na společných výletech. Paní Kateřina říká, že to vždy bylo přání manžela. Až v současné době si užívá

volný čas o víkendech s dětmi také doma na zahradě. Radost jí udělal Teodor, když jednoho dne přišel a povídá: „Všude dobře doma nejlíp, mami. Že si to napíšeme na cedulku a nalepíme na dveře?“ Vnímá to jako svou pochvalu, neboť se snaží, pokud je s dětmi doma, co nejvíc kreslit, modelovat, zapojit se do společenských her. Často také jezdí na kole, chodí plavat a na hřiště. Ráda by syna zapsala do juda a na floorbal. Prostě jej seznámit s co největšími možnostmi sportu. Nezanedbává ani četbu knížek. S dětmi čte již od malinka. Zdůrazňuje, že čtení knížek je důležité pro rozvoj slovní zásoby. Také fyzický kontakt, kdy se každý večer děti k mamince přitisknou při listování knihou, je nepopsatelný a nenahraditelný. Zve na návštěvu také kamarády dětí, aby se společně pobavili. Na druhé straně chce dětem dopřát také „chvilku času jen pro sebe“. Docela důležitou myšlenku, jsem paní Kateřině vnukla svou otázkou, zdali si s dětmi povídá o prožitém dnu, o jejich pocitech štěstí a trápení? Přiznala, že se pouze zeptá po nějaké akci, jak by zážitek vyhodnotili. Odhalila mi také, že její syn často trpí „nočními můrami“. Přisuzuje to také jejich aktuální situaci v rodině. Byla ráda, že jsem jí tuto myšlenku předložila, neboť by chtěla každý den večer vědět, co nového děti prožily, co se jim přihodilo. Doba před spaním mně osobně připadá vhodná, jelikož právě večer člověk bilancuje uběhlý den. Jak říká i maminka Teodora: „Děti už jsou vymydlené, válíme se, dotýkáme a to možná vede k tomu, že se člověk otevře. A tím, že se mi svěří, důvěřují mi a já si toho nesmírně vážím.“ Já si zase vážím jejího velmi otevřeného a emotivního povídání. I přes skutečnost, že s dětmi tráví volný čas převážně sama, se dětem dle mého názoru, věnuje s maximálně možným nasazením. Proto mohu také tuto hypotézu potvrdit.

H6 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

Dítě 4: Nikol – 5 let

H1 – Domnívám se, že se již v mateřských školách objevuje rizikové chování dětí a z toho důvodu je z pohledu ředitelky těchto škol primární prevence potřebná.

Paní ředitelka mateřské školy, kterou Nikol navštěvuje, byla dlouhodobě nemocná. Proto jsem si povídala s paní učitelkou, která ji po dobu nepřítomnosti zastupovala. Osobně s určitostí prosazuje prevenci sociálně patologických jevů již v předškolním věku dětí. Má k tomu své důvody, neboť se s projevy nežádoucího chování již několikrát setkala. Jak předeslala, chování dětí se „přioštrilo“. Zatím ne na závažné úrovni v podobě setkání s drogou a alkoholem, ale agresivní chování, šikana, krádeže, slovní napadání, vulgární

slova a nadávky se mezi dětmi již několikrát vyskytly. Vzpomínala na krádež mobilního telefonu, který se ztratil ve třídě přímo paní učitelce. Vzal ho chlapec, kterému se pouze líbil. Nepotřeboval jej, neboť svůj již vlastnil. Jelikož sám neuměl vypnout zvonění, našel se velice rychle. Schoval ho v šatně, mezi své věci do ponožky. Mnohem složitější k řešení však byl případ agresivního chování mezi dvěma chlapci. Tahání za vlasy, trhání oblečení, bouchání, žduchání, tahání o hračky. Různé postřikování a dohadování o hračky k předškolnímu věku patří, v tomto případě však bylo již na hranici únosnosti. V počátku se chování řešilo pouze s chlapci, kteří však trvali na tom, že jsou kamarádi a své chování ani v nejmenším nepovažovali za nesprávné. Bohužel, i přístup rodičů obou chlapců, k urovnání situace nebyl příznivý. Byli přesvědčeni o tom, že se nic špatného neděje, jsou přece kamarádi a mezi sebou nemají problém. Názor však velmi rychle změnili, jakmile chlapci předvedli své „kamarádké chování“ na vánoční besídce. Situace byla vyřešena, po souhlasu rodičů, přeřazením jednoho z chlapců do vedlejší třídy. Totiž ve chvíli, kdy nejsou spolu, umí si hrát s ostatními bez problémů. Paní učitelka také poukázala na nedostatky v některých hygienických návycích. Když bylo matce chlapce oznámeno, že se její syn několikrát denně pomočí, reagovala slovy: „Však vy ho to naučíte, ne? My na to nemáme čas, chodíme do práce!“ I přesto jsme se s paní učitelkou shodly, že každý takový problém je vytvořen již v rodině, a že základ chování je ve výchově. I v případě této mateřské školy lze tuto hypotézu potvrdit.

H1 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H2 – Lze předpokládat, že mateřské školy mají zpracovaný program týkající se prevence rizikového chování.

Tato mateřská škola, zatím ve svém Školním vzdělávacím programu nemá zařazenu prevenci sociálně patologických jevů. I přes výskyt různého nežádoucího dětského chování ve třídách školy, se neuvažuje o jejím zařazení do programu. Paní učitelka také projevila zájem projít Kurzem na usměrňování agresivity, který byl však minulý rok zrušen. Proto doufá, že se jí letos podaří jej absolvovat. I přes tuto skutečnost nelze s hypotézou souhlasit.

H2 – dílčí závěr: Hypotéza byla vyvrácena.

H3 – Mateřské školy ve své praxi cíleně využívají připravené preventivní programy.

Ihned od začátku školního roku, probíhá v této mateřské škole program „Já a moji kamarádi“, ve kterém je zařazena právě prevence šikanování, agresivního chování, krádeže a dalšího nežádoucího chování. Pokud se vyskytne jakýkoliv problém, jako například s chováním dvou chlapců, začnou se ihned více do běžného denního programu třídy zařazovat hry, které přispívají k usměrnění agresivity. Paní učitelka jmenovala hru Šáteček. Také různé společenské hry mají v prevenci svůj význam, jelikož podporují a utužují kamarádství. V neposlední řadě je hra přirozenou dětskou činností. Velmi často si děti povídají v Komunitním kruhu, který zařazují do programu vždy v pondělí, v pátek a také tehdy, vyskytne-li se aktuálně ve třídě problém. Na začátku týdne si děti vyprávějí, co s rodiči dělaly o víkendu, na konci týdne zase na co nového se ve volné dny těší. Situaci s agresivními chlapci, prodiskutovali také společně se všemi dětmi. Všechny děti živě reagovaly, uvědomovaly si, že v jejich třídě nastal problém. I mezi sebou byli vstřícnější a hodnější. Pouze chlapci, kterých se agresivní chování týkalo, neprojeví snahu, aby se situace uklidnila. Dle názoru paní učitelky, zřejmě trpí chlapci poruchou chování. Bez souhlasu rodičů však nemůže dát doporučení na jejich vyšetření. Vyjádřila však své nadšení pro činnost v Komunitním kruhu, neboť si všimla, že jsou děti pro povídání nadšené. „Vidím na nich, jak jim září oči, když je oslovím a chci znát jejich názor.“ Říká a já vidím, jak zase naopak září oči paní učitelce. Možná je to také proto, že doma už se povídání tolik nepraktikuje. Je to škoda, neboť děti jsou velmi komunikativní a mají zájem sdílet zážitky své i ostatních. Proto je pro tuto školku Komunitní kruh zásadní činností, která je pro prevenci vzniku sociálně patologických jevů nenahraditelnou. Paní učitelka také nedá dopustit na různé speciální publikace a pracovní listy, které jsou zaměřeny na problematiku prevence. Hodně je ve své praxi používá a případně také upraví přímo pro potřeby své mateřské školy. Vzpomněla problematiku zdraví a listy s názvem „Já už kouřit nebudu a vím proč“.

Matka Nikolý, paní Jana, při našem povídání netušila, jakou preventivní činnost mateřská škola její dcery, zařadila do svého programu. Velmi by prevenci nežádoucího chování ocenila, neboť se její dcera stala terčem agresivního chování jiné dívky. Bylo to však většinou mimo prostředí mateřské školy a to na dětském hřišti, přímo před zraky matek obou dívek.

Dle mého názoru mateřská škola používá dostatečnou preventivní činnost. Proto mohu tuto hypotézu potvrdit.

H3 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H4 – Komunikace a spolupráce rodičů s mateřskou školou má pozitivní vliv na účinnost prevence výskytu sociálně patologických jevů u dítěte.

Mateřská škola pořádá pro rodiče tradiční besídky. Ať už se jedná o vánoční, velikonoční, ke Dni matek nebo otců. Rodiče mohou přijít i na dětský karneval. Samozřejmostí jsou schůzky rodičů s pedagogickými pracovníky. Paní učitelka si je jistá, že společné akce rodičů a dětí přispívají k příznivé atmosféře a dobrým vztahům. Svědčí o tom zájem rodičů, slzy radosti v očích při vystoupení svých dětí. Rodiče s dětmi se mohou také scházet mimo budovu školy a to v Mateřském centru, které založili sami rodiče. Jelikož se jedná o malou obec, i přes to je nabídka aktivit pro rodiče s dětmi opravdu bohatá a dále se jí snaží, svou pílí, neustále rozšiřovat. Mohou si společně zacvičit, vytvořit různé výrobky, zahrát divadlo, namalovat obrázek. Někteří rodiče projevují sami od sebe ochotu s mateřskou školou spolupracovat, sami nabídnou svou pomoc. Naopak najdou se takoví, kteří své dítě odevzdají ráno ve třídě, měsíčně zaplatí školné a tím jejich veškerá aktivita končí. Jak říká paní učitelka, i tato vlastnost se projevuje v chování jejich dětí. Rodiče, kteří mají o dění ve školce zájem a jsou ochotní jakkoliv pomoci, mají také vstřícné a společenské děti. „Ostatní můžeme pouze usměrňovat, ale pokud doma vidí určitý vzor chování, s tím už bohužel nic neuděláme!“ Povzdechla si upřímně paní učitelka. Na druhou stranu však následně ocenila jak chování již zmíněného chlapce, který si chtěl odnést mobilní telefon paní učitelky, tak také jeho rodičů. Ihned v den, kdy se událost přihodila, se chlapec ještě v šatně sám mamince přiznal, co provedl. Paní učitelka však považovala oznámením rodičům věc za vyřízenou, neboť chlapec byl vždy bezproblémový. Druhý den donesl chlapec paní učitelce na omluvu kytku a bylo to velmi dojemné. Všechny problémy, které se ve školce vyskytly, se vždy vyřešily na její půdě, ve spolupráci s rodiči. Pokud by však nastala složitější situace, se kterou by si paní učitelka nevěděla rady, obrátila by se o pomoc na Středisko služeb školám. I když doufá, že takovou pomoc nebude nikdy potřebovat.

Matka Nikoly, paní Jana chválí společné akce, které mateřská škola pořádá. Ráda se přijde na dceru a ostatní děti podívat. Také se ráda potká s dalšími rodiči, s paní učitelkou. Zdůrazňuje, že tyto setkání mají zásadní vliv na účinnost nežádoucího chování dětí. Jak uvedla, všichni se vidíme, řekneme si, co se nám líbí, co se nám nelíbí a jsme si i po lidské stránce blíže. Jelikož se v této mateřské škole žádný případ agresivního chování po delší dobu nevyskytl a také průběžně probíhají ve školce různé preventivní programy, mohu s touto hypotézou souhlasit.

H4 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H5 – Způsoby výchovy v rodině předškoláků mají vliv na budoucí chování dítěte a také na případný výskyt sociálně patologických jevů v této věkové skupině.

Paní Jana je zodpovědná matka, co se týká poučení Nikoly o zlých lidech, které ji mohou potkat například na ulici. S nikým cizím si nepovídá, nic si od nikoho nebrat patří k základnímu chování v těchto situacích. Matka má svou negativní zkušenost z doby svého dětství, proto je v tomto případě velmi úzkostlivá a také citlivá. Jelikož má Nikol negativní zkušenost s agresivním chováním vůči své osobě, snaží se o dostatečné budování sebevědomí své dcery. Dle jejích slov se to úspěšně daří. Dceru také poučila o škodlivosti kouření, neboť na tento nešvar upozornila sama Nikola, když si s kamarády hrávala v jejich kuřácké rodině. Nelíbil se jí zápach, který cítila i po návratu domů. Paní Jana také vzpomněla na dotaz dcery, kdy jí zajímalo, jak vlastně maminka jejího bratra porodila. Mě osobně překvapilo její svérázné vysvětlení, když porod dítěte přirovnala k snůšce vajíčka slepicí. Když jsem se nad tímto přirovnáním zamyslela, nejdříve jsem se zarazila, ale pak jsem si řekla, že každý jsme jiná osobnost, proto volíme také jiný styl osvěty. Já jsem svým dcerám vždy říkala pravdu, samozřejmě přizpůsobenou jejich věku. Když jsem ji upozornila, že je to zvláštní způsob vysvětlení, dostala jsem odpověď, že na pravdu má dcera ještě čas, a že se sama skutečně „hrozí“ až bude muset vysvětlovat sexuální osvětu. Trošku mě to zarazilo, neboť paní Jana je profesí zdravotnice, proto by jí toto téma nemělo činit potíže. Na druhou stranu je Jana vždy snaží o vysvětlení, nenechat svou dceru bez odpovědi. Nikola je velmi zvědavé dítě, zajímá ji spousta informací o lidském těle, o přírodě, o zvířatech, o životě celkově. Také při našem povídání s její maminkou, byla neustále na blízku a velmi živě vstupovala do rozhovoru. Výchova v této rodině má svá pravidla, ovšem jak sama paní Jana přiznala, v současné době, kdy se stará také o rok a půl starého Jakuba, není režim důsledný. Je to také tím, že otec dětí, je většinu času pracovně mimo domov. Maminka někdy podlehne své únavě a ve výchově není tak přísná, jak by si sama přála. Důležité však je, že Nikola není rozmazlené dítě, naopak je velmi slušně vychovaná, pozdraví, poprosí, poděkuje, velmi vyspěle se vyjadřuje. To mohu osobně z vlastní zkušenosti potvrdit. Matka i otec zahrnují své děti láskou a dávají najevo také své city. Láskyplná náruč je základní jistotou a potřebou, při výchově každého dítěte.

H5 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

H6 – Účelně prožitý volný čas dětí s rodiči, je předpokladem minimálního výskytu sociálně patologických jevů.

Nikol je na svůj věk mentálně vyspělejší. Je to dívka velmi zvědavá a pohotová. Od malička jí rodiče četli pohádky a společně listovali v knihách. Tato záliba jí zůstala do dnes. Zajímají ji všechny žánry, velmi ráda si čte, hlavně s otcem v různých encyklopediích a knihách o přírodě. Zajímá se o vědu, techniku, záhady a přírodní zákonitosti. Paní Jana doplňuje, že ještě dnes dětem vypráví večer před spaním pohádky a zpívá písničky. Všechny to uklidní a navodí příjemnou večerní atmosféru. Nikol však má také ráda pohyb, jezdí na kole, koloběžce, s matkou chodí na dětské hřiště, s babičkou se věnuje plavání. Ráda by se naučila hrát na klavír. Celá rodina chodí ráda na různé výlety a pobyty do přírody, do lesa. Mají rádi stanování, návštěvu hradů a zámků. Maminka si posteskla, že postrádají zahradu, kterou si ovšem vynahrazují u prarodičů, ke kterým jezdí převážně o víkendech. Na závěr našeho povídání, mně paní Jana prozradila, že si každý den s Nikol povídá o tom, co nového prožila, co jí udělalo radost, co jí naopak zarmoutilo. Vždy dá dceři prostor vyjádřit se, říci svůj názor. Důvěra je ve vztahu velmi důležitá. Láska v této rodině nechybí, mazlení a objímání patří k běžnému kontaktu mezi dětmi a rodiči. Jsem si jista, že v Nikol jsou pěstovány dobré základy k využívání volného času, a proto s touto hypotézou mohu souhlasit.

H6 – dílčí závěr: Hypotéza byla potvrzena.

7 MOŽNOSTI PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ V PROSTŘEDÍ RODIN A MATEŘSKÝCH ŠKOL

I když se z mého pohledu, sociálně patologické jevy u dětí předškolního věku jeví jako závažné a nelehké téma, každé mé povídání, ať už s maminkami nebo pedagogickými pracovníci probíhalo ve velmi příjemné atmosféře. Získala jsem spoustu cenných informací ze soukromého života čtyř rodin a také z nelehké a náročné práce čtyř mateřských škol. Mohu tedy shrnout své poznatky, dojmy a zážitky v závěrečném, společném vyhodnocení všech respondentů.

Závěrečné vyhodnocení hypotéz

H1 – Domnívám se, že se již v mateřských školách objevuje rizikové chování dětí a z toho důvodu je z pohledu ředitelk těchto škol primární prevence potřebná.

Všechny čtyři, mnou oslovené ředitelky mateřských škol zastávají názor, že primární prevence u dětí v předškolním věku, je více než potřebná. Jednoduše řečeno, je nutná. Dnešní společnost celkově zraje, tedy i samotné děti jsou vyspělejší. Nežádoucí chování se vyskytuje také ve větší míře. Přímo v těchto mateřských školách, byly zaznamenány případy agresivního chování, šikanování, dětské krádeže, účelové a cílové lži, sobectví, neúcty k věcem. V neposlední řadě jsou zjištěny také nedostatky v některých hygienických návycích, což je problém související s tematikou zdraví a zdravého životního stylu. Jelikož rizikové chování bylo zaznamenáno ve všech mateřských školách, které jsem navštívila, musím s touto hypotézou souhlasit.

H1 – Hypotéza byla potvrzena.

H2 – Lze předpokládat, že mateřské školy mají zpracovaný program týkající se prevence rizikového chování.

Jak jsem se již mohla přesvědčit, nežádoucí chování se u dětí v předškolním věku, vyskytlo v každé mnou sledované mateřské škole. Z tohoto důvodu bych očekávala, že vzdělávací program školy, bude obsahovat sociálně patologickou prevenci. Nemýlila jsem se u tří mateřských škol. Každá z nich považuje její zařazení jako nejdůležitější, zásadní a prioritní. Rozdíl lze zaznamenat pouze v jejich pojetí prevence. Přizpůsobují si ji svým potřebám dle aktuálních dětí. Pouze jedna mateřská škola nemá preventivní program zpracován. Používá

však různé formy činností, ve kterých lze prevenci nalézt. I přes toto zjištění lze s hypotézou souhlasit.

H2 – Hypotéza byla potvrzena.

H3 – Mateřské školy ve své praxi cíleně využívají připravené preventivní programy.

Přesvědčila jsem se, že všechny mateřské školy se věnují primární prevenci cíleně a přistupují k ní s maximální zodpovědností. Snaží se, aby byla zasazena přirozenou cestou do jednotlivých témat, se kterými jsou děti v průběhu roku seznamovány. Vždy reagují na konkrétní a aktuální situace, které se vyskytnou. Preventivní působení zařazují do denních programů. Jak každá paní ředitelka zdůraznila, musí jít o přirozenou formu her a zábavy, nikoliv o kázání a přikazování. Jednou z forem prevence je zaměření se na rozvoj prosociálního chování. V „Komunitním kruhu“ si děti povídají s paní učitelkou o radostech i starostech, řeší se aktuální problémy, i běžné situace. Děti tuto formu činnosti velmi oceňují a mají ji rády, neboť touží po komunikaci, touží sdílet své zážitky s ostatními. K usměrnění agresivního chování také slouží různé hry, společenské hry zase podporují kamarádství. V rámci prevence se provádí také monitorování vztahů, které probíhají mezi dětmi. Tato činnost má odhalit v samotném počátku vztahy nezdravé. Nesmím opomenout spoustu odborných publikací a pracovních listů, které jsou na problematiku prevence zaměřeny. Pro seznámení s účinky kouření mohu uvést například sešit „Já už kouřit nebudu a vím proč“. Na účinky alkoholu a drog lze děti upozornit publikací „Zajíček a kouzelná tráva“, „Alkohol, drogy a vaše děti“ či „Panenka Jablenka a kluk Viktor“. O sexu vhodnou formou informuje kniha „Než se dítě zeptá, aneb program sexuální výchovy dětí předškolního věku“. Byla jsem překvapena, jaké množství a forem primární prevence pro děti v této věkové skupině existuje a ještě více mne mile potěšilo, že všechny tyto formy, jsou v mnou oslovených mateřských školách také prakticky využívány a uplatňovány. Na základě všech zjištěných skutečností mohu tuto hypotézu potvrdit.

H3 – Hypotéza byla potvrzena.

H4 – Komunikace a spolupráce rodičů s mateřskou školou má pozitivní vliv na účinnost prevence výskytu sociálně patologických jevů u dítěte.

Jakmile se v kterékoliv mateřské škole vyskytl problém mezi dětmi, ihned byli jejich rodiče informováni a požádáni školou o spolupráci na jeho vyřešení. Většina rodičů se vždy ke komunikaci stavěla s ochotou a vstřícností, i když se našli rodiče, kteří neměli o spolupráci zájem. V konečném důsledku se však vždy problém ze spoluúčasti rodičů vyřešil a v budoucnu se již nevyskytoval. Každá z mateřských škol dbá o komunikaci, budování a rozvíjení vzájemných vztahů s rodiči dětí. Považují je za naprostý základ prevence sociálně patologického chování. Zpětná rodičovská vazba, dodává práci pedagogických pracovníků sílu a elán. Pozitivní a přátelské vztahy s rodiči se utužují na mnoha společných akcích, které jsou mateřskými školami pořádány. Zaznamenala jsem také spoustu rodičovských nabídek na různé formy pomoci mateřským školám. To svědčí o pozitivních vztazích mezi rodiči a mateřskými školami. Ve všech případech, kdy byli rodiče osloveni a požádáni o pomoc s vyřešením problému, se situace stabilizovala a v budoucnu již neopakovala. Z tohoto důvodu lze hypotézu potvrdit.

H4 – Hypotéza byla potvrzena.**H5 – Způsoby výchovy v rodině předškoláků mají vliv na budoucí chování dítěte a také na případný výskyt sociálně patologických jevů v této věkové skupině.**

Mohu konstatovat, že v každé mnou oslovené rodině, jsou děti vedeny k důslednosti, zodpovědnosti, slušnému chování. Nastavená pravidla v rodinách jsou všemi dodržována. Již od mala, jsou dětem vštěpována základní pravidla společenského chování – pozdravit, poprosit, poděkovat, pomáhat, neubližovat. Všechny maminky se snaží děti průběžně seznamovat s možnými nástrahami života, jako je například nezdravé kouření, alkoholová a drogová závislost, agresivní chování, šikana, krádeže, zlí a cizí lidé, které je mohou oslovit přímo na ulici. Maminky se nabrání žádné odpovědi, na otázky svých zvědavých dětí. I když se jedná o rodiče, kteří ve výchově uplatňují převážně přísnost a důslednost, neopominají své děti zahrnovat láskou a budovat v nich zdravé sebevědomí. Způsoby výchovy v těchto rodinách mne přesvědčily o jejich správném působení, a proto musím s touto hypotézou souhlasit.

H5 – Hypotéza byla potvrzena.

H6 – Účelně prožitý volný čas dětí s rodiči, je předpokladem minimálního výskytu sociálně patologických jevů.

Ve všech rodinách jsou děti ve volném čase vedeny jak k jeho účelnému využití, tak také k rozvoji osobnosti dětí. Je utužována jejich tělesná zdatnost pěstováním různých druhů sportů. Děti jezdí na kole, na bruslích, na lyžích, běhají, hrají různé hry, cvičí aerobik, chodí na karate nebo na fotbal, tancují, zpívají. Baví je také tvořit a vyrábět, proto kreslí, malují, tvoří z modelíny a plastelíny. Všechny rodiny rády jezdí na výlety, chodí do přírody, poznávají zvířata a rostliny, navštěvují hrady a zámky. V neposlední řadě, je kniha jejich častým společníkem a přítelem. Zpříjemňuje všem členům rodiny volné chvíle. Dětem rozvíjí fantazii, obohacuje vědomosti a činí život barevnější. Každá z maminek dětí se živě zajímá o jejich pocity, problémy a radosti. Jejich komunikace je tak živá a bohatá. Všichni rodiče se svým dětem věnují s maximálním nasazením a také se snaží v dětech pěstovat sebedůvěru, sebevědomí a individualitu. Věří, že z jejich dětí vyrostou samostatní a soběstační jedinci. Volný čas rodičů a dětí je dle mého názoru, vyplňován zcela plnohodnotným způsobem.

H6 – Hypotéza byla potvrzena.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem si položila základní otázku: „**Jaké formy primární prevence sociálně patologických jevů existují v prostředí mateřské školy a v prostředí rodiny?**“

Na základě svých rozhovorů jak s ředitelkami mateřských škol, tak s maminkami čtyř dětí jsem se dozvěděla, že je dostatečné množství různých forem primární prevence pro předškolní děti. A co je ještě více potěšující, že jsou hojně a cíleně využívány v praxi. Důležitým pravidlem všech mateřských škol je, aby prevence probíhala co nejpřirozenější cestou, která bude přijatelnou formou zařazena do běžného denního programu. Volí tedy nejlepší a nejpřirozenější cestu, tedy formu her a zábavy. Ať už se jedná o různé maňáskové divadlo, společenské hry, hry na usměrnění agresivity, ale také písničky a pohádky. Děti i pedagogy velmi oblíbený je tzv. „Komunitní kruh“. Jde o formu komunikace, kde se mohou děti vyjádřit jak k aktuálním problémům či běžným situacím, tak ke svým prožitkům, pocitům, radostem, starostem. V rámci prevence některé mateřské školy provádí monitorování vztahů, které probíhají mezi dětmi. Tato činnost má odhalit již na samém počátku vztahy, které nejsou právě zdravé. Nesmím opomenout spoustu odborných publikací a pracovních listů, které jsou na problematiku prevence zaměřeny. Zásadní a prioritní v oblasti primární prevence, je spolupráce a komunikace mezi mateřskou školou a rodiči dětí. Jedná se o nepochybný základ, který musí být vždy funkční. Nejen děti, ale i rodiče musí být s prací mateřských škol spokojeni a také naopak. Pedagogové musí mít vždy jistotu, že se mohou na rodiče obrátit s jakoukoliv prosbou.

Rodiče dětí dbají na účelné a smysluplné využití volného času. Nabízí svým dětem široké možnosti aktivit, které lze provozovat. Ať už se jedná o sport a tělesné cvičení, tanec, rukodělnou výrobu, kreslení, malování, tak různé výlety do přírody, výlety na hrady a zámky. Neopomenutelným společníkem je celé rodině kniha a její četba. Děti jsou zvědavé, a proto je trávení volného času s knihou velmi cenným zdrojem nových informací. Rodiče své děti v rámci prevence sociálně patologických jevů, připravují na možné nežádoucí jevy, které jejich potomky mohou cestou životem potkat a to již velmi brzy. Proto jsou děti informovány a poučeny o škodlivosti kouření, alkoholu, různých drogových a virtuálních závislostí, patologickém hráčství, kriminalitě, různých forem násilného chování. Zároveň rodiče umí vysvětlit a děti připravit, jak je možné se proti těmto projevům chránit. Zdravý životní styl a jeho pozitiva, je nejen objasňován teoreticky, ale v rodinách je dodržován i v praxi.

Cit a láska jsou nejdůležitějšími hodnotami, které mohou rodiče svým dětem nabídnout. Ve všech mnou sledovaných rodinách jsou děti zahrnovány spoustou lásky, ale zároveň jsou vedeny k důslednosti, odpovědnosti, samostatnosti, slušnému chování, pomoci druhým a potřebným. Dodržování jasně daných pravidel v rodině je samozřejmostí.

Jsem si naprosto jista, že forem primární prevence sociálně patologických jevů u dětí v předškolním věku je dostatečné množství. Pokud jsou uplatňovány jak pedagogickými pracovníky v mateřské škole, tak rodiči ve výchově, již v tomto předškolním věku dětí, účinnost prevence se několikanásobně zvýší.

Je pro mne velmi pozitivním a potěšujícím zjištěním, že se tak skutečně děje i v praxi.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ANTIER, Edwige, 2004. *Agresivita dětí*. Překlad Kristyna Křížová. Praha: Portál, 101 s. ISBN 80-717-8808-2.
- [2] BACUS, Anne, 2004. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 174 s. ISBN 80-717-8862-7.
- [3] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 251 s. ISBN 978-809-6994-403.
- [4] BARGEL, Miroslav a Pavel MÜHLPACHR, 2010. *Inkluze versus exkluze - dilema sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 184 s. Sociopedie (Institut mezioborových studií). ISBN 978-808-7182-123.
- [5] DEISLER, Hans Herbert, 1994. *Každodenní problémy v mateřské škole: pomoc pro učitelky a rodiče*. 1. vyd. Překlad Zdeněk Jančařík. Praha: Portál, 108 s. ISBN 80-717-8010-3.
- [6] ELLIOTTOVÁ, Michele, 1995. *Jak ochránit své dítě*. Vyd. 1. Praha: Portál, 173 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8034-0.
- [7] EMMEROVÁ, Ingrid, 2007. *Prevenencia sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 129 s. ISBN 978-80-8083-440-1.
- [8] FULGHUM, Robert. *Všetchno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské škole: neobyčejné přemýšlení o obyčejných věcech*. 1996. Vyd. 5., v Argu 1. Praha: Argo, 159 s. ISBN 80-720-3028-0.
- [9] FÜRST, Maria, 1997. *Psychologie: včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. Olomouc: Votobia, 263 s. ISBN 80-719-8199-0.
- [10] FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2009. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 218 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.
- [11] HRONCOVÁ, Jolana, 2004. *Sociálna patológia*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 191 s. ISBN 80-8055-926-0.
- [12] , Jan a Barbara KÖ , 2003. . *nost*. Praha: Por , 207 s. ISBN 80-717-8697-7.

- [13] JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ, 2009. *Masová média*. Praha: Portál, 413 s. ISBN 978-807-3674-663.
- [14] KOLÁŘ, Michal, 2005. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 256 s. ISBN 80-736-7014-3.
- [15] KOŤÁTKOVÁ, Soňa, 2005. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi: význam hry, role pedagoga, cíl hry, soubor her*. Vyd. 1. Praha: Grada, 184 s. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0852-3.
- [16] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-807-3673-833.
- [17] KRAUS, Blahoslav a POLÁČKOVÁ, Věra, 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 199 s. ISBN 80-731-5004-2.
- [18] LACA, Slavomír a LACA, Peter, 2013. *Úvod do sociálnej pedagogiky*. Bratislava: Tlačiareň Svidnická, 235 s. ISBN 978-80-89392-56-8.
- [19] LAŽOVÁ, Ladislava, 2013. *Mateřská škola komunikuje s rodiči: výměna informací, řešení problémů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 130 s. ISBN 978-80-262-0378-0.
- [20] MERTIN, Václav a GILLERNOVÁ Ilona, 2010. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Portál, 247 s. ISBN 978-807-3676-278.
- [21] MATĚJČEK, Zdeněk, 2008. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 108 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-807-3675-042.
- [22] MÜHLPACHR, Pavel, 2009. *Sociopatologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 194 s.
- [23] MÜHLPACHR, Pavel a kol., 2011. *Sociální pedagogika II*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 251 s.
- [24] POKORNÝ, Vratislav, Anton TOMKO a Jana TELCOVÁ, 2001. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 115 s. ISBN 80-865-68-00-8.
- [25] POSPÍŠIL, Jan a Lucie Sára ZÁVODNÁ, 2009. *Mediální výchova*. Kralice na Hané: Computer Media, 88 s. ISBN 978-807-4020-223.

- [26] PREKOP, Jirina a Gerald HÜTHER, 2008. *Odhalte poklad u svého dítěte: kniha pro zvědavé rodiče*. Vyd. 1. Praha: Grada, 94 s. Pro rodiče. ISBN 978-802-4720-708.
- [27] PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 203 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705.
- [28] ROGGE, Jan-Uwe, 2005. *Rodiče určují hranice*. Praha: Portál, 182 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8990-9.
- [29] ŘÍČAN, Pavel a Drahomíra PITHARTOVÁ, 1995. *Krotíme obrazovku: jak vést děti k rozumnému užívání médií*. Praha. 62 s. ISBN 80-717-8084-7.
- [30] SMOLKOVÁ, Táňa, 2007. *Dítě v úctě přijmout: vzdělávací program waldorfské mateřské školy*. Praha: Maitrea, 112 s. ISBN 978-80-903761-2-0.
- [31] SMOLÍKOVÁ, Kateřina, 2004. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 48 s. ISBN 80-870-0000-5.
- [32] SMOLÍKOVÁ, Kateřina a Alžběta PALATINOVÁ, 1999. *Normální je nekouřit - Já kouřit nebudu a vím proč: Preventivní program o kouření a zdraví pro předškolní populaci*. Praha: Liga proti rakovině, 24 s.
- [33] , Katerina a Růžena , 1997. *Než se dítě zeptá: program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Por , 48 s. ISBN 80-717-8132-0.
- [34] SMOLÍKOVÁ, Klára, 2006. *Ovladač je můj!, aneb, Jak na média: praktický rádce pro každého, kdo chce mít média v hrsti*. 1. vyd. Praha: Albatros, 110 s. ISBN 80-000-1865-9.
- [35] Sociálny pedagóg: 2006. *Zborník referátov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 242 s. ISBN 80-223-2205-9.
- [36] SVOBODOVÁ, Eva, a kol, 2010. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: Portál, 168 s. ISBN 978-80-7367-774-9.
- [37] ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk, 2002. *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. Praha: Portál, 75 s. ISBN 80-717-8689-6.
- [38] THOMPSON, John B, 2004. *Média a modernita: sociální teorie médií*. Praha: Karolinum, 219 s. ISBN 80-246-0652-6.

- [39] VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 870 s. ISBN 80-717-8802-3.
- [40] VAVŘÍK, Michal, 2009. *Úvod do sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 40 s.
- [41] WINTERHOFF, Michael, 2011. *Proč se z našich dětí stávají tyrani, aneb, Ztracené dětství*. Vyd. 1. Překlad Dagmar Hoangová. Praha: Ikar, 328 s. ISBN 978-802-4915-647.
- [42] WROCZYŃSKI, Ryszard, 1968. *Sociálna pedagogika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 309 s.

Časopisy

- Informatorium: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD*.
Praha: Portál, 2013, roč. 2013, č. 4. ISSN 1210-7506.
- Informatorium: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD*.
Praha: Portál, 2012, roč. 2012, č. 9. ISSN 1210-7506.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha I Dítě 1 -Viktorie, matka Martina
- Příloha II Dítě 2 - Štěpán, matka Pavla
- Příloha III Dítě 3 - Teodor, matka Kateřina
- Příloha IV Dítě 4 - Nikol, matka Jana
- Příloha V Dítě 1 - Viktorie, MŠ 1
- Příloha VI Dítě 2 - Štěpán, MŠ 2
- Příloha VII Dítě 3 - Teodor, MŠ 3
- Příloha VIII Dítě 4 - Nikol, MŠ 4
- Příloha IX Než se dítě zeptá... - titul
- Příloha X Než se dítě zeptá... - obsah
- Příloha XI Než se dítě zeptá... - příklad poučení
- Příloha XII Než se dítě zeptá... - obrázek k textu
- Příloha XIII Prevence drogových závislostí - titul
- Příloha XIV Prevence drogových závislostí - úvod
- Příloha XV Prevence drogových závislostí - text
- Příloha XVI Já kouřit nebudu a vím proč - titul
- Příloha XVII Já kouřit nebudu a vím proč - program
- Příloha XVIII Já kouřit nebudu a vím proč - text
- Příloha XIX Já kouřit nebudu a vím proč - pohádka

PŘÍLOHA P I: DÍTĚ 1 – VIKTORIE, MATKA MARTINA

1. Viktorka navštěvuje mateřskou školu. Zajímalo by mne, jestli do ní chodí ráda a jestli se těší se na své kamarády, na paní učitelky ve třídě?

Viktorka chodí do školky velice ráda, má teda krásný vztah vůbec nejenom s paní učitelkama, ale i se svýma spolužákama ze třídy. A protože je to vlastně rodinná školka, tak vlastně všichni vzájemně znají a všichni mají krásné vztahy. Aspoň co jsem mohla poznat, tak paní učitelky se chovají k dětem jako maminky. Do slova a do písmene je objímají a hladí a prostě pusinkují. Sotva přijde Viktorka do třídy, tak jí skočí do náruče. Takže v tomhleto smyslu se do školky těší, už jenom proto, že se tam cítí asi jako doma.

Je pěkné, když se tak učitelky k dětem chovají. Protože děti jak ucítí lásku, tak se do školky těší.

Takže určitě se těší, nejenom na kamarády, ale i na paní učitelky ve třídě, to určitě.

2. Co se týče druhé otázky. Museli jste společně s dítětem překonávat nějaké těžkosti či problémy spojené s nežádoucím chováním?

Přemýšlím.

Nemusí to být konkrétně Viktorka, ale jestli jste zaznamenali jako rodiče, že by se ve školce dělo něco, co by se vám nelíbilo, že byste chtěli zasáhnout.

Konkrétní případy určitě nemám. Já si nemůžu vůbec na nic stěžovat. Nemůžu si nic vybavit. Je tam určitě ve třídě jeden cikán, jsou tam i Vietnamci. S Vietnamci problém není, s Cikánama...No někdy si Viktorka postěžuje, že jí třeba šťouchne jenom, nebo že teď si nevzpomínám, jak se jmenuje...Gusta, Gusta mě zase šťouchl, Gusta mě...Ale zase na druhou stranu, Gusta mně nosí bonbóny. Takže on má asi v sobě nějakou tu agresivitu, ale na druhou stranu zas jí nosí dárečky, takže není to nic, nic vážnýho. To můžu říct. Maminka vždycky zdraví, je slušná a také celá rodina vypadá slušně. Čistě oblečení, zdraví a vždycky se usmívají, takže toto není rodina nějaká problémová.

3. Nyní by mě zajímalo, jestli víš, že by mateřská škola, kterou Viktorka navštěvuje, měla zařazeny do svého programu také aktivity, které slouží k seznámení dětí

s možným nežádoucím chováním a které také dětem vysvětlují jak mu předcházet?

H3

Nevěděla jsem o tom, ale až teď od tebe vím, že se tím zabýváš. Tak vlastně ty jsi mě s tím seznámila. Až teď vím, že školka může mít program, kterým děti zároveň vyučují.

Ano, programy existují, ale školky je neprezentují přímo. Školky je nazvou třeba: „Nikdy nebudu kouřit“. Kouření je nezdravé, k tomu si vyplňují různé pracovní listy. K tomu si vysvětlují téma, jak kouření škodí.

No vlastně já jsem se až v téhle školce seznámila s tím, že děti mají týdenní programy. Oni mají na nástěnce vypsané, co konkrétně dělají, aby vlastně ti rodiče si to mohli přečíst. Takže si vždycky čtu, co oni mají za ten program. Je fakt, že Viktorka už je druhým rokem ve školce a za tu dobu se událo hrozně moc. Přejde mě to. To oni opravdu se jim jako hodně věnují a rozvíjejí jim osobnost a ty informace. Takže vždycky si čtu, ale nějakou takovou problematiku nežádoucích jevů jsem přímo nenašla. Oni to asi zaobalí do toho konkrétního tématu.

Ano to máš pravdu. Už to vím od paní učitelky. V této školce je prevence velmi rozsáhlá. Tím můžu porovnávat skutečnosti a zkušenosti tvoje a také školky.

4. Zároveň jsi mě tím odpověděla i na otázku, jestli se zajímáš o výchovný program, kterým se mateřská škola řídí v denní výuce? Už vím, že děti se řídí týdenním programem. Takže o tom určitě přehled máš. H4

To jo, to tam je jasně na nástěnce daný. A je to tam rozepsaný hodně podrobně, v několika bodech, takže to určitě je srozumitelný těm rodičům. Jako že si můžou přečíst, co zrovna běží. Myslím si, že kdybych se zeptala nějak blíž, tak že to určitě rozvedou.

Tento týden je jaké téma nebo minulý. Víme, že byly čarodějnice. Jak tedy bylo téma zaměřené?

Ano, to bylo jaro, jaro přichází a všechny ty projevy jara. Jeho příznaky, příroda, že chodí do přírody. Všechno poznávají, pojmenovávají a vlastně se s tou čarodějnici loučí. Tady v tom smyslu to bylo. Vždycky je to aktuální téma.

5. Diplomku jsem zaměřila na skutečnost, že dle mého názoru je v oblasti primární prevence také důležitá spolupráce a komunikace rodičů s mateřskou školou. Takže by mě zajímalo, jestli vám rodičům nabízí mateřská škola, do které Viktorka chodí zúčastnit se různých aktivit společně s dětmi? Jestli vás k nim pozvou? H4

Hm...

Pokud ano, myslíš si, že tyto aktivity mají pozitivní vliv na účinnost prevence sociálně patologických jevů a výchovu dítěte obecně?

Určitě, určitě. Už kolikrát jsem byla pozvána. Ať už to byly jakýkoliv programy, nebo vůbec zábava veškerého stylu. Přijďte paní ... i vy, jste zvaná kdykoliv, přijďte i s dětma. Bylo mi nabídnuto dokonce nedávno, že můžu chodit i s Danielkem. (pozn. autorky – třetí dítě, nejmladší, 2 roky starý syn) On nikdy nechce ráno odcházet ze školky. Tak mě paní ředitelka říkala, ať s nima chodím na hřiště, když chodí ven, tak klidně jako že můžu. Tak to ano, no a já vím, že určitě tam byly nějaké nabídky i třeba co se týče i těch specifických programů, ale já jsem to nikdy nevyužila. Z hlediska časového. Ono je třeba na nástěnce, že zveme rodiče, budeme probírat takové a takové téma. Dokonce tam pozvali nějakou psycholožku nebo někoho takovýho odborného. Takže byla nějaká přednáška, to si pamatuju. To tam bylo vypsáno, ale já jsem se toho nezúčastnila. To byl Daniel ještě úplně malý. Ale možnosti ve školce určitě jsou.

Tím mi potvrzuješ to, co říká i paní učitelka.

To si vybavuju, že bylo na nástěnce. Už konkrétně nevím, co to byla za přednášku, ale vím, že to byl nějaký specialista, psycholog, někdo, kdo se věnuje dětské problematice.

Myslíš si tedy, že by vám rodičům mohl psycholog celou otázku prevence nějak bliž přiblížit, osvětlit, pomoci vám ji pochopit?

Určitě, určitě to má vliv. Když si to člověk vyslechne, poslechne si to, seznámí se s tím, udělá si na to svůj názor nebo si z toho něco vezme. Určitě to má smysl. Proto se to dělá, že?

6. Zamýšleli jste se již jako rodiče nad otázkou, jak lze do budoucna vaše děti připravit na možné setkání se sociálně patologickými jevy, či ještě lépe – naučit je, jak se před nimi chránit? Že jim může někdo nabídnout cigaretu, drogy nebo je může svádět ke špatným činům. Jestli bys věděla, jak to dětem vysvětlit? H5

Hm...tak co se týče drog, tak drogy jsme ještě vůbec neprobírali. Možná tak jako to bylo téma kouření. Protože já ani Vladimír (pozn. autorky manžel) nekouříme, ale kouří babička, hodně. Tak to vím, že se mě děti ptaly, proč kouří, jo? Proč to kouří, když to smrdí? Proč to vlastně dělá? Tak to jsme nějak vysvětlovali. To jsme doma probírali. Takže jsem jim vysvětlila vlastně, co že to ta babička dělá, jako že to nechápali. Proč jako že něco tahá, že to smrdí. No, takže to jsem jim vysvětlovala, že to škodí zdraví, v tom smyslu, že to není dobrý. Že sice každý má volbu buď kouřit – nekouřit, že to záleží na té osobě samotné, jak se rozhodne, ale že každopádně je to škodlivý a že to není dobrý pro tělíčko, pro ten organismus. Že to škodí všem těm orgánům a tak jako to pochopily a řekly: „No tak to my kouřit nebudeme. Maminka taky nekouří, tatínek taky nekouří.“ No takže to tak nějak jako bylo jednoduchý s těma cigaretami, ale vím, že jsme hodně probírali jako by ohledně těch únosů.

Takže spíš si povídáte podle aktuální situace...

To ano, když na to přijde náhodou řeč, nebo když to někdo donese domů, nebo když se někdo zeptá, tak se o tom mluví, protože... Jako že bych si sedla a najednou s něma něco probírala, tak to ne.

7. Tím pádem další otázka, jaká je dle Tvého názoru optimální doba, kdy by mělo být dítě vhodnou formou informováno o tom, co škodí jeho zdraví, co je pro něj nebezpečné, je také nepřímou zodpovězena. Vysvětluješ dle aktuální situace. H5

Přesně tak. Já to nějak neberu na věk. Já si prostě myslím, že každá věc je důležitá, prostě to momentálně říct. Když se na to ptají, tak to prostě vysvětlím a neberu ohledy na věk, jestli má tři, čtyři pět, šest, sedm, osm. Prostě jsou to moje děti a záleží mi na tom, aby, aby vlastně věděly, jak mají zareagovat, že?

To jsi řekla velice pěkně.

Takže prostě když se zeptají, tak jim to řeknu. Ať je to rození dětí, ať jsou to zrovna ty únosy, ať je to kouření nebo alkohol nebo i ta nenávist nebo vůbec... Ony jsou prostě takový, že strašně reagují na nespravedlnost. Jako že, když někdo

někomu křivdí, jo, tak to taky se jich dotýká. Takže to taky řešíme, že? Je lepší vždycky jako pomáhat druhým a nelhat a říkat pravdu a vždycky prostě přijít a říct na rovinu, že mám nějaký problém a že prostě... To jim jako hodně se snažím pořád opakovat, že jsem tady od toho, abych jim prostě všechno vysvětlila, a abych jim se vším pomohla. Když jim prostě něco bude, jako s čím si nebudou vědět rady nebo by měly jakýkoliv problém, tak můžou přijít a říct to na rovinu. A já teda bych jim to strašně ráda vysvětlila, že?

Sama vidíš, že tento přístup má plody. Přijdou a nemají strach ti něco říct.

A ted' Elenka (pozn. autorky – nejstarší Elen, 8 let), je v té fázi, kdy řekne: „Mami, já ti to řeknu na rovinu, ted'ka prostě, udělala jsem to a to a ví, že já nemůžu říct ani „Ň“, protože jsem jí řekla, že když takhle přijde a řekne mně pravdu hned, tak budu ráda, nic se nestane. Naopak jí poděkuju a řeknu: „Děkuju, žes přišla, žes mi to oznámila a nic se nestane. Takže lepší takhle, než řešit katastrofy.

To moc děkuji za takovou krásnou, vyčerpávající odpověď.

8. Co se týče další otázky. Vykládáte si s dětmi o možných nebezpečích, která je mohou potkat? Jde například o nezdravé kouření, alkohol, drogy, setkání s cizími lidmi, kteří mu mohou ublížit.

To jsi mně ted' krásně popsala. H5

Ano. Nezdravé kouření, to jsme probírali, alkohol tak to taky ví, že alkohol je jenom pro dospělé, ten jsme taky probrali. Drogy, drogy zatím podle mě ještě netuší. I když možná Elenka se s tím ve škole možná setkala, ale zatím jsme o tom doma nemluvili. Setkání s cizími lidmi, tak to je určitě tématika probraná několikrát, protože to slyší i v těch televizních novinách, jako co se děje a kolik je těch případů. Tak to jim pořád opakuju dokolečka. S nikým cizím nemluvit, s nikým se nezastavovat, at' jim dávají cokoli a přemlouvají...no s lidmi, kteří mu mohou ublížit. Je fakt, že oni jsou teda hodně takoví jako, takoví ty dušičky čistý, že pořád věří, že jsou všichni hodní a dobří a že to myslí všichni dobře. Ale snad to, no, snad to chápou, jako co jim říkám. (má slzy v očích)

Taky už poznaly, že všichni na světě nejsou hodní. Čím budou starší, tím víc se budou setkávat s větší špínou. Ale už základ je ten, že jim vysvětluješ, že je dobro o zlo a že vše se dá řešit také po dobrém, ne jen po zlém.

No to jo, to se dá.

9. Máte s dětmi nějaká jasně stanovená pravidla? Ať už se týkají chování nebo denního režimu? Trestáte děti za jejich porušení? H5

Pravidla, pravidla těch je několik, vlastně nespočet. Pravidla jsou pořád a ty se prostě musí dodržovat. (pousměje se) Ať je to, já nevím, úklid nebo...nebo...

Jestli můžu pomoci, jde o denní režim. Jestli ví, že v týdnu to probíhá tímto způsobem a o víkendech je to volnější. Jestli mají nějaké své úkoly nebo povinnosti.

Úkoly určitě. No ten úklid to už mají daný. To oni si uklízí sami v pokojíčku. Takže to já jenom večer řeknu: "Uklízíme" a oni už běží uklidit si to. Takže to oni mají zavedený, více méně, že už jako ani neočekávají, že bych jim tam uklízela. Jenom přijdu to jakoby zkontrolovat a řeknu ještě co jako je potřeba no a další ty stanovený pravidla. Tak úklid co dál?

Myslela jsem tuto otázku i z hlediska chování.

Tak pravidla. Důležitý, nejdůležitější pravidla se pořád opakují. Zdraví se, děkovat prosit, základ pozdravit. To jako se neustále vštěpuje. Pak další takový chování neskákat do řeči.

A co se týče úkolů po návratu ze školky, ze školy? Jestli musí nejdříve udělat nějakou činnost?

No tak ta starší Elenka to má už od první třídy zavedený tak, že jsme se domluvili, že přijde ze školy a udělá si hned úkoly. Takže ona přijde, automaticky sedá a udělá úkoly a pak až je má hotový, tak může jít si za zábavou nebo.

Takže to jsou ty pravidla, který vy už máte nepsané, dávno zaseté.

Já to vlastně ani jakoby nevnímám, protože automaticky ona to dělá tak nějak sama od sebe nebo jsme si to před tím rokem a půl a teď to takhle běží. No takže. A Viktorka ta zatím že jo nechodí do školy, tak ohledně školy žádný pravidla nemá, ale vždycky je to tak, že když Elenka dělá úkoly, tak ona si dělá něco. Třeba si kreslí nebo jí dám třeba papír, ať se naučí to svoje jméno. Tak jí to napíšu a ona si to podle toho vzoru zkouší a teď už je ve fázi, kdy už to umí.

Tím se vlastně učí a přivyká stejnému režimu, jako má starší dcera, tedy školnímu.

Učí se, učí a ona už díky té Elence chce a má zájem. Ona když vidí, že dělá něco do školy, tak si také dělá vedle ní něco jednoduššího, ale taky se snaží. A říká: „Já už se taky těším do školy!“ Takže já již třeba fakt dávám jako už psaní, počítání.

Ona v Elence také vidí svůj vzor, tak se také od ní hodně učí.

Ano. Anebo já nevím, řeknu jí: „Pojď se naučit vázat tkaničky, takže ona si to tam začne zkoušet a už to teď umí. A když přijde do školky a obouvá si boty, tak jsou tam také ti nejstarší, kteří neumí vázat boty. Tak slyším, jak jiná cizí maminka řekne: „Vidíš, Viktorka si sama váže botu.“ A jí to tak potěší. Pravidla jsou a snažíme se je dodržovat.

A jak je to u vás s trestáním dětí?

No trestání dětí za porušení pravidel. Jo, tak jediný, co funguje, že se nebudou dívat na televizi, takže to vidím, že hned všechno začne fungovat.

Počítač ještě není na běžném denním režimu?

Ne, ne tak to vůbec. I když znám rodiny, kde malé děti sedí celé odpoledne u počítače a rodiče se jim nevěnují.

10. Nahrála jsi mi tím na další otázku, která se týká stylu výchovy. Upřednostňujete vy, jako rodiče spíše více chvály, nebo naopak více kritiky a řeknete“ „Vidíš, ta Elenka to udělala lépe jak ty? H5

Tak to ne, to ne. Protože každá z dcer je jiná. Na Elenku třeba zabírá kritika, ona potřebuje podpořit jinak. Na Elenku zabírá samozřejmě chvála, ale na druhou stranu i kritika. Ji to víc nakopne. Elenku to víc nakopne. Ale Viktorka ta je naopak zase tak citlivá, že tu kdybych zkritizovala, tak ta se rozbrečí a už nic neudělá. Takže ona spíš pochválit a ještě potom udělá větší výkon.

Takže jak na které dítě.

Na Viktorku platí chvála a na Elenku samozřejmě protože je lev, tak pochválit, ale pak ji říct ještě výtky a ona si z toho vezme to potřebné. Ona to unese.

11. Pokud se nad sebou zamyslíš, jaký jsi rodič. Jsi spíše matka přísná, nebo jsi schopna slevit ze svých zásad? H5

Jsem přísná, na děti jsem hodně přísná.

To co stanovíš, tak neporušíš? Nikdy neustoupíš?

No ano, snažím se, snažím se neustoupit, protože tak děti toho hned využijou a vycítí to. Když něco řeknu, tak se snažím to dodržet. Protože oni si to pak budou prosazovat.

A naopak dáváš dětem prostor pro svůj názor v nějaké situaci?

Ale jo. Někdy se stane, že to přeženu, že zbytečně začnu křičet a nějak, jakoby přehnaně reaguju. (odmlčí se) A až vychladnu, tak cítím, že jsem to třeba přehnal, že zbytečně jsem na ně až moc, že jsem jim to hodně dávala pocítit, že to tak nemuselo být, že stačilo to říct třeba třikrát. Jenomže já jsem o tom furt mluvila a furt dokolečka a pak když jsem vychladla, tak mě to přišlo taky líto, jako že už jsem na nich viděla, že to pochopily. No a tak kolikrát taky přijdu a začnu jim to vysvětlovat, že mě to není jedno, že bych chtěla, aby to pochopily, aby to dělaly samy od sebe. Ne abych to musela stále připomínat a opakovat, takže na jednu stranu se omluvím, že mě to mrzí, že jsem jim to řekla až takovým stylem, ale na druhou stranu si to aspoň zapamatujou. Není, to nikdy tak tragický, že by litaly vařečky, nebo že bych je bila, ale tím, že křičím a furt dokola o tom mluvím...(smutně se odmlčí)

Mně se naopak líbí, že dáš dětem najevo, že i ty máš své city a že jim dáš najevo, že se tě to nějakým způsobem dotkne a zasáhne. Takže když by se měly dostat znovu do stejné situace, už ví, že to raději neudělají. Protože v tobě to vyvolá stav, že se tím budeš trápit.

12. Tím jsme plynule přešly k další otázce, která už je předem zodpovězená a dá se říct, že zbytečná, protože vás znám. Dáváš dětem najevo cit a lásku? Ví, že v tomto domě je lásky spousta, ale zeptám se, posilujete s Vladimírem v dětech zdravé sebevědomí? H5

Chválím děti hodně, hodně. Tím, že vlastně Vladimír (pozn. autorky - manžel) je furt v práci a já více méně jsem na ně sama, tak na výchovu sama – nemůžu říct jen sama, ale jakoby na ty věci, o kterých mluvíme, tak na ty se spíš zaměřuju já. Protože Vladimír přijde a spíš si s nima hraje, že? To začne zábava, zábava, protože on je pro zábavu, že? Takže jako vím, že musím já tady toto s nima řešit a mluvit o tom.

A to posilování zdravého sebevědomí? Jak to u vás vypadá?

Tak to já opravdu pořád chválím. Mám radost, když se dětem povede, o co se snažily.

13. Jak trávíte s dětmi volný čas? Máte nějaké společné aktivity, které vás stmelují? Máte nějaké rodinné tradice? H6

Společný čas, no tak většinou, až dětem skončí kroužky, jednotlivý, že? Tak já nevím, když jsme doma celá rodina, no tak to se vymyslí ať už nějaká sportovní aktivita, třeba kola nebo se jde plavat nebo brusle, furt něco. Nebo v zimě lyže. Co víkend, tak furt se něco děje. A když netrávíme čas sportovně, tak jedeme na nějaký výlet, třeba zámky, hrady nebo někam do přírody. Ted' jsme byli minulý víkend na přehradě, na parníku. To bylo úžasný. Hned jak jsem přijela, jsme šli do ZOO a jeli jsme parníkem až na Veveří. Tam jsme vlastně prošli hrad no a jeli jsme zase parníkem zpátky.

Na sport jsem se tě chtěla zeptat v další otázce.

Když je kolikrát špatný počasí, tak se hrajou stolní hry. U nich se toho taky hodně naučí. Dámu Elenka už pěkně ovládá. Nebo Viktorka na to, že má těch pět let, tak už krásně ví co a jak, taky se učí z toho. A karty taky. Nebo malují, oni třeba si vezmou malířský stojan a Vladimír jim dá tempery barvy a malují.

Děti jsou tedy všestranné. Pokud tedy máte oba s mužem volno, dětem se věnujete a vymýšlíte společné aktivity.

Děti zajímá naštěstí všechno, i po umělecké stránce i na sport i na výlety. Jsou pro každou zábavu. Jde o to, abychom byli spolu, jim jde o to, abychom byli spolu. Ptají se vždycky, kdy bude tatínek doma, kdy budeme mít společnou aktivitu. Vždy slyším: „Jakou budeme mít aktivitu, maminko?“ (obě se smějeme) Tak to je jejich.

A co se týká rodinných tradic? Máte nějaké?

No máme, máme. Každý má na zahradě zasazený svůj strom, ano, už od miminka. Takže maminka má strom, tatínek má strom, Elenka má strom, Viktorka má strom, Danielek má strom a každý si ho musí zalívat.

A jaký má kdo strom, konkrétně?

No tak první se narodila Elenka, tak té se zasadil dub, dub zelený. Potom vlastně Viktorka, ta má buk červen. Potom se sadil tatínek, tatínkův strom javor, javor

červený, no, a protože ten můj, ten mně nějak umřel, tak tatínek mi koupil, tedy maminka si mohla vybrat, tak já mám největší strom ze všech a to je nějaký liliovník – nevím, nevím přesně. Protože to není český strom, to je nějaký cizí liliovník. No a Daniel, ten má nějaký krásný kanadský strom. Takže každý má svůj strom a musí si ho zalívat a vždy po roce se u něho stojí a musí se změřit, kolik vyrostlo dítě, kolik strom. A protože jsme jim řekli, že strom poroste rychleji a že vlastně se budou dívat, jak jim ty stromečky rostou před očima a vlastně až budou mít oni třeba osmnáct let, tak ten strom bude najednou vysoký až po střechu.

To je zřejmě ojedinělá tradice.

Tradice zřejmě jsou, ale toto není asi běžný.

Mně se velice líbí, protože každý z těch stromů je symbol jednoho z vás. Je to stmenění vaší rodiny.

Tak jak se říká, že muž má postavit dům, zasadit strom a zplodit dítě. No to tak začalo prvním dítětem, nebo i tím domem, že? Tím, že máme velkou zahradu, tak se to tak nabízelo.

14. V další otázce jsem se chtěla zeptat na sport. Ale to jsi mi už odpověděla. Vedete je k fyzickým aktivitám? Je dle Vašeho názoru sport, hry a cvičení důležité pro účelné využití volného času? H6

Fyzické aktivity jsou běžný, děti jsou neustále na zahradě, nebo jezdí na kole, Elenka každou neděli jezdí na koni, jezdíme na bruslích, všichni skáčou na trampolíně. Prostě jsou pořád v pohybu. A důležité určitě jsou, rozvíjí je a nejsou z nich peciválové.

15. Čtete dětem? Vedete je k objevování krás a předností četby? H6

Chodíme do knihovny. Elenka má kartičku, vlastně už od dvou let chodíme do knihovny, takže od té doby vlastně pravidelně chodíme co měsíc. No takže s knížkama jsou hodně spjatí a není den, kdy by si sami nevzali knížku a nečetli si. Elenka si už umí číst, takže ona už má knížky, které jsme jí koupili a čte si je sama.

A chodí se chlubit, kolik stránek přečte už sama. Říkala jsem jí: „Elenko, večer, když budeš mít čas, tak si lehni, vezmi si knížku a čti si. Uvidíš, že ti to udělá

dobře. Lepší než televize“. Tak mi dala za pravdu, teď to poznala, takže si čte večer, nebo přes den, když má chuť. Viktorka, ta ještě neumí číst, ale ta si taky strašně ráda prohlíží knížky. A Daniel, ten má necelý rok a tři čtvrtě a ten je furt v knížkách. Denně má několik zastávek u knih a je vidět, že ho to taky hodně zajímá. Takže knížky určitě jsou u nás vítané a chodíme pořád do knihovny, čteme. Nakoupili jsme různé encyklopedie. Samy je chtěly koupit a mají o ně zájem, takže si v nich čtou. A Elenka si sama z encyklopedie vypisuje. Má sešit a píše si do něho zajímavosti.

16. Podnikáte společně s dětmi výlety do přírody? H6

Chodíme, určitě, i když máme velkou zahradu, tak se nedá být pořád doma. Chodíme se projít do obory nakrmit prasátka nebo kačeny, do lesa. Procházkou zvířata nakrmíme.

17. Povídáte si s nimi o prožitém dnu, o jejich pocitech štěstí a trápení? Snažíte se u dětí pěstovat pocit důvěry ve Vaši osobu? H6

Tak určitě, snažím se s nimi povídat o zážitcích, hlavně večer jsou zvyklí, že si chtěou povídat obě, když už jsou v posteli. Ale o samotě jako, chtějí mě mít jako každá pro sebe.

To je zvláštní, ještě jsem se totiž chtěla zeptat, jestli se snažíte u dětí pěstovat pocit důvěry ve Tvou osobu? Tím, že si s dětma vykládáš, tak je vlastně podněcuješ, když říkáš ano, já jsem tady od toho, abych vás vyslechla. Za mnou můžete kdykoliv přijít.

Ano, určitě. Každý den jim to říkám, s tím oni usínají. Napřed to teda probereme, co se teda ten den odehrálo, o tom oni samy chtějí mluvit. To už mají naučený. Oni třeba říkají zážitky, viš, mami, to bylo pěkný. Už se těším na zítřka, co mě čeká. No, a takže to jakoby probereme ve zkratce a pak jim popřeju hezký sny. Teď se pomodlí, to je taky taková tradice. Řeknou si tu modlitbičku, každá zvlášť, každá je ve svém pokojíčku – Andělíčku můj strážníčku, opatruj mi mou dušičku a vždycky poděkujou, já jim popřeju dobrou noc a řeknu, že se na nich už zítřka zase těším. A pak mě zas už volá Viktorka: „Mami, už pojd’.“

To Daniel už spí.

Daniel spí jako první, protože s holkama to je nejmíň na hodinu. To ukládání. Protože se čte ještě pohádka.

A v kolik hodin si tedy chodí lehnout? Jak dlouho trvá to kolečko, než odejdeš z pokojíčků?

Po sedmé, o čtvrt na osm už je musím hnát do postele, abychom četli pohádku, protože to je tak minimálně čtvrt hodiny, dvacet minut. A pak ještě se jde koupelna, hygiena, no a teprve vím, že když řeknu: „Tak pojd'te už do postýlek“, tak to je u každé minimálně ještě deset minut. Takže ono to tak hodinu zabere, než řeknu, aby už nevyhlížely z postýlek. Takže po té sedmé už to musím hnát. Protože to není takový, pojd'te si lehnout a zavírám dveře. Prostě, oni by ani neusnuly bez toho, aniž bych jim neřekla dobrou noc a šla je uložit. Prostě čekají.

To se jim musí dobře usínat. Protože se očistí od celého prožitého dne a zároveň se těší už na zítřka.

No přesně. A vždy ještě říkají, co by si přály za sny. No a tak já jim vždy říkám, že andělíček je s nimi, celou noc a dám jim křížek na čelíčko a jdou spinkat. A vždy, když by měly nějaký problém v noci, kdyby je náhodou něco probudilo, tak můžou kdykoliv přijít do ložnice, to oni ví. Bud'to je doprovodím zase zpátky, nebo si s něma lehnu, než jako usnou, nebo než se zase uklidní. A jinak prostě můžou přijít za náma, kdyby něco...

Budíte ve mně dojem, že se dětem všestranně věnujete a do života si odnesou velmi pevné základy.

No, mě ani nepřijde, že děláme něco jakoby nad rámec. Mě to přijde normální.

Ne opravdu, děti mají široký rozhled. Sama vidím, jak se vyjadřují.

Ale to je možná proto, že to samy vyjadřují. Elenka je sama taková zvědavá. Ona se pídí po tom, když jí něco zajímá. Tak já jí řeknu, ať si to zjistí tam nebo tam a ona si to opravdu přečte. A jako je sama zvědavá. A je fakt, že o věcech mluvíme normálně. Ted' jsem se přesvědčila, že jsou třeba ve třídě děti, které nemají přehled, jaké jsou třeba druhy ovoce. Když ve škole přišla s tím, že tam měli nějakou tu zdravotku, a že měli vyjmenovat druhy obilí, takže se děcka nechytaly. Vlastně díky ní to vyhrály, protože ona měla největší přehled.

Nemyslíš, že je to tím, že rodiče to dětem nevysvětlí? Že s dětma o tom vůbec nemluví? Vy jim ten čas věnujete, od všeho jim ukážete kousek, takže vy jim dáváte

ten základ. To si možná ani neuvědomujete. A oni už si budou vybírat, kam a kterou cestou se dají.

No, Elenka mi řekla: „Mami, já vůbec nevím, co budu dělat, mě všechno baví, mě všechno zajímá, já fakt nevím, co bych si měla vybrat.“ Já jí říkám: „To sama poznáš za pár let, teď musíš všechno vyzkoušet, všechno ochutnávat. A potom budeš dělat, co sama budeš chtít, co tě zaujme. Nemůžeš to vědět už teď.“ A Viktorka to samozřejmě všechno slyší, co říkám Elence, nepřímo, takže ona to bere tak, jako že mluvím taky k ní.

Děkuji za krásné povídání o školce a o výchově.

No co se týče školky, tak jsem velmi spokojená. Mám totiž možnost srovnat školku Elenky, která chodila jinam a teď vlastně Viktorky. Takže rozdíl tam jsou veliký, už jenom v přístupu těch učitelek, v chování k dětem. Že vlastně ony jsou schopny dát tu lásku, tak jako rodiče. A dokážou ty rodiče zastat až se děje co se děje. A opravdu ty děti se na ně a do školky těší. Setkala jsem se už několikrát, že ony upozorňují, když je nějaký problém přes den. Takže není to tak, že bych se nic nedozvěděla. Ony hned, když dítě odchází, tak ho doprovodí a řeknou, paní ..., stalo se to a to, no nevím teď honem co konkrétně, ale třeba příklad spadla na koleno, abyste o tom věděla, ale hned jsme to ošetřily, ale raději se na to ještě podívejte. Jednou jsem Viktorce dávala kapky do očí, protože měla nějaký problém a Viktorka mi říkala, že to nesmí, že to tam nesmí sama používat. Že mají svoji lékárničku, a že děti si samy nesmí nic aplikovat. Takže to měla v batohu a nesměla to vůbec vytáhnout. No a co se týče jídla, když jsem se ptala jak jí, tak říkala, že jsou jídla, které ji nechutnají, ale že paní učitelky v žádném případě netrvají na tom, aby dítě sedělo a dojíдалo. To u nich tak nefunguje. Paní učitelka říkala, že to u nich se vůbec nepraktikuje. Ano samozřejmě se snaží, aby dítě snědlo alespoň pár soust, to ony si pohlídají, ale když vidí, že dítě opravdu už nechce, tak ho nenutí a může to odnést. Takže to je pro mě taky novinka, protože ve školce u Elenky, tam musely děti sedět tak dlouho, dokud to nesnědly. Takže to se mně taky líbí. Tak jako čištění zubů. Vlastně oni mají pravidelně čištění po každé svačince, po každém jídle. Automaticky si jdou čistit zuby po obědě, automaticky vždy po svačince. Takže oni si čistí zuby nejméně třikrát ve školce.

Jsem ráda, že mi to říkáš, protože téma zdraví je také součástí zdravých životních návyků.

Oni je tak ve školce vedou k hygieně. Takže když prostě ráno někdy nestíháme, tak vím, že Viktorka si stihne za den ještě nejmíň čtyřikrát ty zuby vyčistit. Takže to je taky dobrý. Protože ve staré školce neměly vůbec kartáček. Až teď jsem mluvila s tou bývalou paní učitelkou a ona říkala, že až teď to ředitelka zavedla. Že už je to asi povinný, že dostali nařízení. Takže vidím rozdíl velký.

Myslím, že rozhovor můžeme již ukončit. Hodně jsi se rozpovídala, hodně jsem se také dověděla. Ještě jednou mnohokrát děkuji.

Konec rozhovoru to však ještě nebyl, jelikož si ještě při dalším povídání Martina vzpomněla, že ve školce byla rodičům rozdána anketa, která zjišťovala jejich spokojenost či nespokojenost, týkající se mnoha oblastí v jejich mateřské škole. Začala jsem tedy další část – neplánovanou opět nahrávat.

Mám tady list z mateřské školky, co jsme dostali, je to pro rodiče anketa mateřské školy. Obsahuje nějakých šest otázek, je to anonymní.

Ještě jste anketu nevyplňovali?

Ne, ještě ne. I když ve školce už je schránka na vložení vyplněných anket.

Dostali jste nějaký konkrétní čas na vyplnění? Je vyplnění povinné?

Povinné to není.

A jaké otázky tedy mateřskou školu zajímají?

První otázka je: „JSOU SPOKOJENY VAŠE DĚTI V NAŠÍ MATEŘSKÉ ŠKOLCE?“ To je určitě jasné a bez debat.

Druhá otázka: „JSTE SPOKOJENI S PŘÍSTUPEM PEDAGOGICKÝCH PRACOVNIC K VAŠIM DĚTEM I K VÁM RODIČŮM?“ Tak to já budu pozitivně hodnotit.

Třetí otázka: „JSTE SPOKOJENI S PŘÍSTUPEM PROVOZNÍCH PRACOVNIC K VAŠIM DĚTEM I K VÁM RODIČŮM?“ Tak to určitě spokojeni jsme. To se zřejmě týká školnic a pomocnic. To musím říct, že se nejedná přímo o kuchařku, ale to je paní Irenka, chystá svačinky a vozí je těm dětem a zase je odváží. Tak na tu Viktorka nedá dopustit. Paní Irenku tu miluje.

Takže další otázka: „JAK SE VÁM LÍBÍ PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLKY, CO SE TÝČE VYBAVENOSTI ŠKOLNÍ ZAHRADY A TAK DÁLE?“

Jsou nějaké výhrady z vaší strany?

Tak hřiště je jako každý jiný. Mají tam pískoviště, prolézačky. Je mezi stromy, je vlastně ohrazený, takže ideální.

A pátá otázka: „Jak JSTE SPOKOJENI S KVALITOU STRAVY V MATEŘSKÉ ŠKOLCE? Kvalita stravy (zamyslí se) – no nikdy jsem neměla ji možnost ochutnat, ale Viktorka si nestěžuje, Viktorka si jídlo chválí. Kolikrát přijde s tím, že jí věci, které doma nejí. Takže ji zřejmě chutná.

Nikdy jsi oběd nevyzvedávala do jídlonosiče?

To bylo jen jedinkrát. Byl zrovna nějaký řízek, bramborová kaše. Byla jsem i několikrát svědkem, když jsem byla ve školce, když nás pozvali na nějaké setkání rodičů s dětmi. To bylo vlastně tři týdny zpátky, že jsme mohli vzít menší sourozence a oni pro ně připravili akci. Hraní s dětmi. To byla akce něco ve smyslu – přijďte se sourozenci, jsou zváni babičky, tetičky, dědečci, máme pro vás připraveny hry a můžete se zapojit. Takže když jsme tam přišli, už tam byly připraveny vozičky se svačinou, krásně nakrájený ovoce. Tak to bylo moc hezký. To jsem tam koukala na to. Děcka se na to vrhly.

A poslední otázka: „CHYBÍ VÁM NĚCO V PRÁCI MATEŘSKÉ ŠKOLKY VE VZTAHU K DĚTEM I K VÁM RODIČŮM?“ Tak to si myslím, že asi bych nic nenašla, kdybych nad tím přemýšlela. Jestli mi něco chybí, asi ne. Naopak.

Takže jsi spokojená s tím, co všechno školka nabízí.

Ano, to jsem.

Já jsem zase ráda, že sis na tuto anketu vzpomněla. Tak víme, že paní učitelky zájímá zpětná vazba od vás – rodičů na jejich práci.

Je tady dokonce poznámka paní učitelky, že prosí a přivítá, budou-li odpovědi konkrétní a obsírnější a máme využít i druhou stranu prvního listu, takže chce určitě co nejvíc informací.

Je určitě ráda za každý podnět. To je tedy doklad o tom, že tato mateřská škola je dětem velmi důkladně věnuje a že se snaží o to, aby vyhověli jak dětem, tak vám

rodičům. Abyste byli spokojeni všichni. Což je základ pro spokojený život jak vás, tak děti. To je vlastně ideál, super. Děkuji znovu.

Já bych se ještě chtěla vrátit k tomu, když jsi se mě ptala, jestli se dětem věnuju, jestli jim dávám lásku, jak jim tu lásku dávám, tak ještě jsem ti neřekla, že teď se vždycky objímáme. Že jim vždy říkám: „Jste sourozenci a musíte se obejmout a dát si lásku, ať se děje, co se děje. Když si ublížíte, tak se musíte omluvit, musíte se obejmout a dát si tu lásku. Poslat si ji k sobě.“ Jo?

Ano to můžu potvrdit. Zrovna dnes, když jsme dojedli, tak Viktorka odnesla Elence talíř a Elenka ji objala a řekla: „Jé děkuju“. Takže to funguje. A je to hlavně o tom, že ty to dětem vysvětlíš, že si s nimi povídáš.

Ano, snažím se jim to každý den připomínat, že prostě spolu vyrůstají a budou spolu, i když už budou velicí. A že se budou potřebovat a že se navzájem musí mít rádi a pomáhat si a prostě musí se jeden na druhého spolehnout. Že opravdu budou rádi, že jeden druhého budou mít. A vždycky jim dávám za příklad mě a tebe. Jako podívejte se na mě a na tetu Evičku. My jsme sestry a taky se vidáme a prostě jsme rády, že se máme a že si navzájem vždycky pomáháme. Že se vidáme a navštěvujeme, že prostě si tu lásku musíte pořád dávat. No takže se objímáme, vždycky se obejmeme a říkám jim, ať to procítí a opravdu tu lásku dají. Ať se na to zaměří, ať si řeknou, že vyšlu lásku do tělíčka. Takže oni fakt si stoupnou a objímají se. Říkám jim, ať si dají pusinku, pohlad'te se. Protože ta něha a city jsou fakt důležité si předávat. A třeba přijde táta domů po delší době, tak se všichni objímáme. Přijde Daniel, takhle pod nás, stoupne si, tak ho táta vezme do náruče. Pak přijdou holky, tak vezme Vladimír i holky, tak všichni stojíme, nás pět a objímáme se a dáváme si lásku. No a holky vždycky zpívaly: „My se máme rádi, my jsme kamarádi“. No, tak to si myslím, že je hodně důležitý. To já jim vždycky říkám, že je to potřeba. I když se samozřejmě bouchnou, nebo se urazí jedna na druhou, tak v tu chvíli hned se omluvit, vyřešit to a zase si tu lásku předat. A říct promiň, všechno je jakoby smazaný.

(Sedíme obě dojaté a uvědomujeme si sílu těchto slov.)

Je to tak jak říkáš. Jsem také ráda, že jsem to se svými dcerami dělala podobně, že jsem výchovu nikde nezanedbala. A že i dnes přijdou samy, i když už jsou velké, obejmou mě, dostanu pusu a mluvíme spolu, povídáme si.

Ano, brát to tak, že dávat si lásku je přirozený. Prostě láska je přirozená. Obejmout, dát pusku a opravdu aby to braly jako samozřejmost a přirozenost a ne něco zvláštního.

Nebo něco, za co je třeba se stydět.

Dokonce když přijdu za Elenkou do družiny, tak utíká za mnou, že mě obejmě. A to taky učitelka říká, že máme tak krásný vztah, že je vidět, že naše děti mají city. Že některé děti ani nepozdraví své rodiče, že je pomalu ignorují a prostě si ji chválí. Říkají mi, že jsou rádi, že ta Elenka tam s nimi je, že všem dodává energii, že je jejich sluníčko, ona je tak strhující, ona je organizátorka, ona něco vymyslí a všichni jdou za ní. My kdybychom ji tady neměli, nevím, co bysme dělali. Takže oni jsou z ní taky nadšeni.

Já jsem zase ráda, že tě náš rozhovor přiměl zamyslet se nad tím, že práci rodiče děláš dobře.

No ani ne, ale jsem ráda, že mi to říkáš.

Říkám ti to. Protože sama vidíš, že to má plody. Už jen tehdy, že ti to řekne paní učitelka. To je opravdu velký kus práce, který s dětmi odvádíš.

Takže končíme, jelikož máme obě, již po několikáté slzy v očích.

PŘÍLOHA P II: DÍTĚ 2 – ŠTĚPÁN, MATKA PAVLA

1. Štěpán navštěvuje mateřskou školu. Zajímalo by mne, jestli do ní chodí rád a jestli se těší se na své kamarády, na paní učitelky ve třídě? Jaký máš ty osobně, jako matka pocit. Celkově.

Celkově do školky Štěpánek chodí rád, ale u něj už od začátku bylo to, že si hůř zvykal. On je asi docela na nás hodně fixovaný, takže pro něj je nejlepší a neideálnější, když do školky nemusí. A je třeba s babičkou, nebo se mnou. Ale jinak má tam kamarády, samozřejmě taky snaží se kamarádit s těma většíma. Ti někdy ho berou, někdy ne, ale centrálně takhle má rád i paní učitelky, jo, i děti. Dokonce už i holčičky, což ti kluci někdy neberou. Takže myslím si, že celkově je spokojený.

2. Když si tedy Štěpán na denní docházku do školky zvykal, byly to problémy spojené s běžnou adaptací na nové prostředí nebo nějaké konkrétní těžkosti spojené s nežádoucím chováním?

Konkrétně pro něj bylo nejhorší to se odpoutat, protože je fixovaný jak na mě, tak na tatínka. Nebo jako hůř si zvykal, takže tam bylo to, že plakal, že nechtěl. Ale řešíme to tak, že když může babička, tak chodí dvakrát týdně po obědě a už to má tak naučený. Ale už je taky větší.

V kolika letech šel Štěpán do školky?

Ve třech letech, ale on byl, jakoby nejmenší ve třídě, takže o to hůř si tam zvykal, že? On je narozený v létě, takže on byl opravdu nemladší. Proto si tak špatně zvykal. On ten podzim byl proto tak těžký, že Štěpánek plakal jo? Ten první týden byl nadšenej, protože to bylo něco nového, ale pak jak zjistil, že to bude pořád, tak furt vždycky poplakával, ale pak se to během toho půl roku srovnalo a teď už je to v pořádku. Ale s nežádoucím chováním jsme se nesetkali.

3. Má mateřská škola, kterou Štěpánek navštěvuje, zařazeny do svého programu také aktivity, které slouží k seznámení dětí s možným nežádoucím chováním a které také dětem vysvětlují jak mu předcházet? Jestli mají například informace vyvěšené ve školce na nástěnkách? H3

Mají, mají tam vyvěšený na nástěnkách jako různé věci, který třeba ten měsíc dělají. A vlastně, i když byla schůzka, tak nám to říkali, že to s dětmi tak nějak jakoby průběžně probírají a upozorňují je na to. Nebo když mají nějaký ty programy,

kam chodí školky, třeba nějaký ty divadélka, tak to mají i nějak tématicky zaměřený. Takže si myslím, že ta prevence tam tak nějak je, jo?

Když jsem s paní učitelkou mluvila, tak mi říkala, že si dětmi opravdu o nežádoucím chování povídají. Dokonce řešili i problém s chlapcem, který některé děti šikanoval. Ale to zřejmě nebylo ve třídě Štěpána.

Ne nebylo. Ale u Štěpánka jsme řešili. Tím, že má o tři roky staršího brácha, tak on vlastně od začátku se snažil kamarádit s těma staršíma a samozřejmě je jasný, že ti předškoláci o takové mrňouse moc nemají zájem. A samozřejmě tím, že se snažil jim vyrovnat, tak jim nestíhal a občas taky přišel, že ho šťouchli, bouchli nebo přišel s modřinou. Ale u něj je to taky tím, že je divokej, takže on si to kolikrát způsobí i sám. A vím, že paní učitelka už mě upozorňovala, že Štěpánek má modřinu, ale že udělal si to tam a tam. On sám řekl, že se s klukama párkrát pošťuchovali. Protože on se třeba snaží, ale tím, že oni jsou třeba o tři roky starší, tak oni, když do něj šťouchnou, tak to je jiná energie. No, takže vím, že ve školce byl problém trošku s těma předškolákama.

Vím, že školka, do které chodí Štěpánek má věkově rozlišené třídy.

No bohužel.

Já si ale nemyslím, že je to vždy na škodu. Ony ty mladší děti se rády učí od těch starších.

Jenomže ty menší nestíhají vůbec, jako to co už umí a to, co už dokážou ti starší, jo? Štěpánek zas je třeba takovej, že furt se snaží ty starší dohánět a ne vždycky to umí anebo mu to jde. Ted' už bude ten největší skoro, že, ale jako, když byl menší a začínal tam, tak to tak ideální nebylo. A on konkrétně je takovej, že se nedá odbyt a pak je snadný, že třeba dostane šťouchanec, jo a on se zase brání, tak to tak dopadne.

4. Zajímáš se o výchovný program, kterým se mateřská škola řídí v denní výuce? Četla jsi někdy jejich denní program, co mají přímo v náplni dne? H4

No četla. Ona totiž tato mateřská škola je propojená se základní školou. Mají týdenní konkrétní témata, ale ne, že by nás nějak dopředu upozorňovali. Oni každý týden vyvěšují ty výrobky, co to namalovali, o čem se bavili a na to téma pak děti malují, jo a je fakt, že třeba, když byl menší, tak stejně jsi z něho nic nedostala.

Ted' už kolikrát sám přijde, že dělali to, či ono a mají jako určitě ty tematický týdny. Oni to mají i na ten půlrok vyvěšený dopředu. Takže jsme program prolis- tovali a věděli jsme, co se bude ve školce dít.

5. Dle mého názoru je v oblasti primární prevence také důležitá spolupráce a komuni- kace rodičů s mateřskou školou. Nabízí Vám mateřská škola, do které chodí Štěpán zúčastnit se různých aktivit společně s dětmi? H4

No tak oni tam třeba většinou dělají tu mikulášskou besídku, pak dělají ke Dni maminek. Ono je to takový složitý to propojit, protože oni tam dělají, teda ta zá- kladní škola, kam chodí ten starší, tak oni tam dělají například Den země nebo Jarmark, ale jako kdyby do toho měli míchat i děti ze školky, protože oni všechno dělají tak jako hromadně. Takže můžu se toho zúčastnit, ale není to teda nějak cí- leně, jako že by rodiče tam zvali. My jsme třeba na školní schůzce říkali, že klidně přijdeme, jenomže nás nezvali...

Já jsem tuto otázku myslela spíše ve smyslu té prevence, víš? To, o čem mluvíš, to jsou ty běžné aktivity.

Aha.

A myslíš si, že tyto aktivity mají pozitivní vliv na účinnost prevence sociálně pato- logických jevů?

Myslím, že jakýkoliv čas, který je prožitý společně s dětmi má vliv na prevenci to- ho nežádoucího, špatného chování, to určitě.

6. Zamýšleli jste se již jako rodiče nad otázkou, jak lze do budoucna děti připravit na možné setkání se sociálně patologickými jevy, či ještě lépe – naučit je, jak se před nimi chránit? H5

No, tak s tím starším už to třeba nat'ukáváme, protože už se o tom třeba baví. Oni už měli různé besedy o zdraví a o zdravé výživě, takže oni tím pak půl roku žijou potom.

Ona tahle škola má program, který se jmenuje Tvořivá škola a zdravá škola a dě- lají tady tyto akce, ale ve školce asi ještě tak ne, protože ty děti ještě stejně pořá- dně neví, jo? Tak tedy adekvátně k věku. Vždycky, když na něco zabrousíme, tak to řešíme a bavíme se o tom tak nějak, jo, ale nevím. Ve školce určitě taky. Oni je

tak nějak vedou spíš k tomu, že si musí pomáhat, že jsou kamarádi a že si neublíží, že se škaředě nemluví.

Však to k tomu přesně patří. Nenásilnou formou seznámit děti s tím, co je a co není správné.

No, no, no. U nás se to pak opakuje, samozřejmě tím, že máme chlapečky. Takže když se naskytne jakákoliv příležitost, hned vysvětlujeme.

7. Jaká je dle Vašeho názoru optimální doba, kdy by mělo být dítě vhodnou formou informováno o tom, co škodí jeho zdraví, co je pro něj nebezpečné? H5

Tak třeba u Štěpánka jsme to ještě nijak neřešili, protože on se nemůže setkat sám s cizíma lidma. My ho vyzvedáváme a vodíme. Ale bavíme se o tom s Ondrou, hlavně když začal chodit do školy. Aby se nebavil s cizíma lidma, i když ho taky před školou vyzvedáváme, ale hlavně už to nat'ukáváme, protože se to může stát a už ho připravujeme na to, že bude třeba chodit sám a bude vodit bráču. Že to bezprostředně nehrozí, ale už to ví, jo? Myslím si, že optimální doba není, prostě průběžně, vzhledem k aktuální situaci.

8. Vykládáte si s dětmi o možných nebezpečích, která je mohou potkat? Jde například o nezdravé kouření, alkohol, drogy, setkání s cizími lidmi, kteří mu mohou ublížit. H5

Přesně tohleto už jsme řešili, tady ty cizí lidi a drogy takový to, aby se nebavil s cizíma lidma a aby si nic od nikoho nebral. Tak to už určitě jo.

9. Máte s dětmi jasně stanovená pravidla? Ať už se týkají chování nebo denního režimu? A v případě jejich porušení, děti trestáte? H5

Tak režim, režim. No tak samozřejmě mají nastavené to, že se ráno vstane, snídá se, pak si po sobě uklízí ze stolu, pak si umyjou zuby, to už mají prostě naučený. To jsou takový ty věci, že když přijdou ze školy, tak si umyjou ruce, uklidí si svoje věci jo, do skříňky si dají batůžky nebo aktovky. Uklidí si aktovku jo, aby nezůstala ležet a připravuje se, že jo. Bud', se teda nachystá na druhý den do školy a malej, malej ten si uklidí akorát věci do skříňky, umyje si ruce, prostě to obkouvává od staršího.

10. Co se týká stylu výchovy. Upřednostňujete spíše více chvály, nebo naopak více kritiky? H5

Chválíme, chválíme no. To jsme řešili kolikrát, že ve srovnání s našima rodičema, my určitě více chválíme.

Někdo zase naopak hlavně kritizuje a málo chválí.

Určitě ne, jako my se snažíme prostě chválit za každou drobnost, která se jim podaří, a když dostane třeba horší známku, tak řeknu, že tak to se stane. Příště aspoň ví, že si to musí vždycky zopakovat. A u Štěpánka, tam víceméně, to se týče spíš věku, já nevím, no. Samozřejmě už oba ví moc dobře, že když něco řeknu, tak to platí. Říkám: „Pánové, říkám to naposledy, jo.“ A pokud to neudělají, tak pak už jsou tresty jo? Ten starší dostal tablet od Ježíška, takže prostě se to pak řeší tím, že se mu pak zkracuje časový limit. On má vždycky tak půl hodiny denně. Nebo mu ho pak normálně zabavím a pak ho nevidí den, dva.

A funguje tato metoda?

Funguje to. No a u toho menšího to je složitý. On je hrozně paličatej jo, ale u něj se zase vyplatí to, že když něco provede, tak jde na hanbu a to je pro něj dostatečný trest.

To je psychická záležitost.

No a taky je to lepší, než ho bít, no. Jako občas taky dostane jo, ale tohle až tak moc nefunguje. On je takový tvrd'ák a pak dělá hrdinu. Tady tohle holt už máme vyzkoušený. Anebo není pohádka a jde se spát, že?

11. Jsi jako rodič přísná, nebo dokážeš slevit ze svých zásad? H5

Ne, já když něco řeknu, tak to platí.

Dáváš dětem prostor pro svůj názor, jsi přístupná diskusi?

No tak Štěpánek ten odpovídá téměř na všechno, i když mu říkám: „Nic neříkej.“ Určitě jo, určitě jo, je to adekvátní věku. Zeptám se, co mi k tomu poví. Snažíme se, snažíme se vyjít přátelskou formou, obzvlášť u těch kluků.

12. Dáváte dítěti najevo cit a lásku? Posilujete v dítěti zdravé sebevědomí? H5

Určitě, jo. Malej ten je teda hodně mazlivej, tak ten i sám. Ten se na tebe pověsí. A Ondra ten od malinka byl takovej, že se moc netulil, nechoval, nemazlil, tak toho si vždycky spíš já chytanu. A samozřejmě je tady ta rivalita mezi těma chlapečkama a on sám se přiznal, že žárlí na malýho. Že ho furt chováme a mazlíme a já mu říkám, že to je prostě to, že ty sám nepřijdeš. Štěpánek si sedne na klín, sám se přitulí, sám tě chňapne. Ale Ondra není tak kontaktní. Já vždycky spíš za ním chodím, já si chci vykládat nebo si ho vezmu. Anebo třeba on někdy přijde, když

si čteme pohádky, tak si ke mně lehne. Ale není až tak kontaktní, třeba jak Štěpánek.

Tím, že mu dáváš najevo, že může kdykoliv přijít a svěřit se, posiluješ v něm zdravé sebevědomí.

No tak to on ví. Štěpánek ten se sám ozve, když se mu něco nelíbí. U Ondry to je tak, že ten se zase uzavře do sebe. Takže to já na něj musím trošku jinou metodou.

Důležité je, že víš, co na kterého syna platí.

13. Jak trávíte s dětmi volný čas? Máte nějaké společné aktivity, které vás stmelují?

Máte nějaké rodinné tradice? H6

Tak dle možností. Víkendy, víkendy, o víkendech jsme vesměs takhle společně. Snažíme se vždycky vymyslet nějaké aktivity, program pro ty děti. Nebo jedem na výlet nebo na kolo nebo jdou s tátou jenom, no. To oni už to mají takový, že jdou jenom s tátou, třeba do města na párek v rohlíku.

14. Sportujete s dětmi, říkáte jsi hlavně kolo? Vedete je k fyzickým aktivitám?

H6

Tak oni mají hlavně kolo a pak když chtějí jít ven, tak u nás je problém, že u nás není hřiště, kde by si šli třeba kopat. Takže to se musí řešit spíš, když jsme na chalupě. Ale oni dělají takový ty klučičí aktivity, hlavně se zapojuje, teď jak už jsou kluci větší i tatínek, jo a myslím si, že kluci ho mají hodně rádi a já jsem ráda, no. Protože přece jenom ta vazba mezi klukama a tatínkem je trošku jiná. Oni už teďka jako chtějí dělat ty klučičí věci. Tam dělají něco do stavby a já tomu nerozumím a říkají: „Mami, tys nám to zbourala a popletla.“ Tak já zase říkám, že táta to postaví líp. Takže když mě přizvou, tak jo, zúčastňuji se, ale takto se jim hodně věnuje Pet'a, co se týče tady těch staveb. A kreslí spolu vlaky, no a samozřejmě já taky, když není doma. My se tak snažíme si to prostě rozdělit a v tom týdnu samozřejmě, to je takový ten kolotoč. A ve školce, taky musím říct, samozřejmě když byl ten první nebo druhý rok, oni hlavně mají takové ty aktivity pro ty předškoláky, protože ta škola je hodně zaměřena na angličtinu, protože oni ji mají už v první třídě nepovinně, tak už ve školce to nabízí pro ty předškoláky, tak to tam mají a Štěpánek teďka vlastně jak už chodil druhéj rok do školky, tak nám paní učitelka doporučila karate. Oni tam přímo ve škole mají karate a on si pro ně přímo do školky chodí trenér. Takže to mají jako dobrý, že nikam nemusí cho-

dit. Tak chodí právě na tento kroužek a pro předškoláky vím, že tam ještě můžou chodit na plavání a pak tam mají holčičky nějaký aerobiky a tu angličtinu nepovinně, no.

Kluci tedy nemají moc volného času, když ještě odpoledne chodí do kroužků.

No tak Štěpánek hlavně ty sportovní, protože on je hodně sportovní a potřebuje se někde vybit, on je přímo takový akční a Ondra teda má taky, no. Ondra chodí na šachy, ty má taky ve škole.

Je dle Tvého názoru sport a cvičení důležité pro účelné využití volného času?

Jo, tak to určitě důležité je. Kluci mají každý něco a já jsem spokojená, že je to baví.

15. Čtete dětem? Vedete je k objevování krás a předností četby? H6

Čteme si, čteme si a Ondra ten ti teda taky čte, jako na doporučení známých, co mají starší chlapečky. Právě protože taky jejich kluci sami číst moc nechcou, tak jsem koupila takový jako kreslený komiksový knížky a ty mají velkej úspěch. Sice je to takový no, není to prostě taková ta moje romantika, ale těm dětem se to líbí. Je to kreslený a je to zkombinovaný s tím psáním a dobře se jim to čte.

To je podobné, jako když my jsme četly Čtyřlístek.

No ale tak tohle je už trochu jiný, ale Ondra čte od té doby pořád.

Tak se to vyplatilo a kluci našli zálibu ve čtení.

16. Podnikáte společně s dětmi výlety do přírody? H6

No tak my jezdíme na tu chalupu, takže my jsme v přírodě furt. V lese staví s tatínkem domečky pro trpaslíky, chodíme na houby, poznáváme různé rostliny a zvířata. Snažíme se tak všestranně kluky seznamovat s přírodou, hlavně nenásilně.

17. Povídáte si s nimi o prožitém dnu, o jejich pocitech štěstí a trápení? Co kluci v uplynulém dnu zažili? To pěkné i to špatné? Snažíte se u dětí pěstovat pocit důvěry ve Vaši osobu? H6

Většinou to tak řešíme, že po cestě ze školy a ze školky, ale ono je to takový, že více méně jsme ještě v autě a bavíme se s něma, protože pak už jak jsme doma, tak vždycky, že jo se věnuju spíš Ondrovi, s ním mám co dělat, pak chystám večeri a to už potom čas až tak není. Ale oni jak kdy, někdy si chcou povídat a já říkám: „Co bylo dnes ve školce, bylo to dobrý?“ A řešili jsme spolu právě ty předškoláky právě, protože nějak dva ho zlobili, jo, tak jsme vždycky řešili, jestli byl klid nebo

nebyl. Ale ono je fakt, že se to vždycky pak promítlo, no jako že on nedal nic najevo. Ale on jak byl tak malej a vstoupil do té školky, tak začal mít problémy právě ty první tři měsíce, jako že se občas, víš, v noci počůral. Ale u něj to bylo opravdu to, teda on tvrdě spí, to za A a za B on všechno řeší ve spaní. On jakmile prožije něco negativního, tak on potom má prostě divoký spaní a má můry. Takže se snažíme úplně vyhýbat tady těm kresleným pohádkám, tím akčním, protože se na to samozřejmě už chce dívat ten starší. Ale má smůlu, protože tady ty Spidermany a spol prostě nemám ráda. Takže my se díváme opravdu na to, co pustím, jo. Krteček, Pat a Mat a takový ty klasický pohádky. Hlavně na uklidnění. Protože Ondra pak všechno fakt zpracovává ve spaní. Takže já se vždycky na školku Štěpánka ptám, protože už vím a u Ondry taky se ptám, co bylo ve škole, jestli mají hodně úkolů a jestli někdo z kámošů chyběl a tak. Takže to se vždycky zeptám. Nebo když byli na výletě, tak on mi pak řekne, že už to zapomněl za půl dne jo (směje se). A já mu říkám: „No tak to je dobrý, teda, tak si to piš.“ Ale jako jo, určitě se o každém dnu bavíme.

To je dobře, protože tím si pěstujete u kluků důvěru.

Však já jim taky říkám, že jsem dnes měla hodně práce, vždycky jim řeknu třeba, když se mi něco zajímavýho stane, tak to jim taky vykládám.

Poslední otázka mimo plán. Jste celkově spokojeni s mateřskou školou, kam chodí Štěpán?

V té minulé školce, kam chodil Ondra, tak tam se fakt nenaučil vůbec nic. To se vůbec s touto, kam chodí Štěpánek, nedá srovnat. Oni tam pořád něco vyrábí. Samozřejmě taky, myslím si, že při tom množství dětí oni nemají tu šanci všechno uhlídat jo nebo se jim naplno věnovat, jak by chtěli. Ale říkám, v té minulé školce já jsem u Ondry vůbec nepozorovala nějaký pokrok. On chodil do kroužku, kde dělal něco navíc jo, ale nic nového se nedozvěděl. V té školce jim bylo zatěžko udělat besídku pro maminky. Tam byla taková stará ředitelka, která si všechno usnadňovala. Ale zase na druhou stranu nelenili jezdit na školku v přírodě a k moři organizovali zájezdy. No já bych s nimi děti nepustila teda, ale tam bylo snad jedno dobře, že Ondra byl zas takovej, jakej byl, protože on nebyl konfliktní. Štěpánek kdyby tam byl, tak to oni by byli z něho šílený.

Novou školkou jste si tedy polepšili. Jak vy rodiče, tak Štěpán.

V této nové školce berou děti jako svoje. Oni se s dětma i pomazlí. Sice ne tak úplně jako my, ale taky se k nim hezky chovají. I přesto, že Štěpánek je pěkný číslo. Vždycky se hrozím, jestli dneska zase něco nebude, jestli zase něco neprovedl. Ale jako nejhorší na tom je, že on kolikrát je divokej, ale hodnej. A je fakt, že se na něm taky sveze kdeco potom. To vždycky od učitelky slyším: „Jo, jo, zase Štěpánek, stará firma“. On Štěpánek je takové hlučné, živé dítě, ale zase je fakt, že je oblíbenej. Oni děti ho mají fakt hodně rády. A do dnešního dne třeba Ondra si dělá srandu a říká: „Tak co holky?“ A Štěpánek jen mávne rukou, prosím tě. Ale už má dvě baby ve školce, jo. A nejlepší je, jak jsme se smály, že obě se jmenují Štěpánky. To aby se mu to nepletlo. Tak dělá výběrové řízení. Ale to jsou takové ty pěkné, dětské lásky.

To k předškolnímu věku také patří.

Ještě musím říct, co se mi na této školce líbí, že ona si už ty předškolní děti připravuje, ne všechny děti samozřejmě, protože všechny tam nebudou, ale ty děti, které tam vstoupí do té jejich základní školy, což taky není špatný a chodívají tam. Právě třeba vím, že Štěpánek říkal, že tam za nima byli na návštěvě děcka jako ze školy. No takže právě předškoláci taky chodí podívat se za prvňáčkama o pololetí, že se jdou podívat do prvních tříd, víš. Takže oni tam tu školku mají se školou propojenou a to se mi líbí. Ono to náhodou není špatný, že to tak mají udělaný.

Většina předškoláků pak plynule přechází přímo do první třídy, takže ví už předem, do čeho jdou, na co se můžou těšit a nejsou tak vystresovaní.

Ano, není to pro ně už tak cizí prostředí. Tím, že už třeba Štěpánek přechází přes tu jejich velkou budovu na to karate, tak už prostě ví, jak to tam vypadá. Štěpán má karate a Ondra šachy.

Každý je jiný.

Určitě. Do Ondry šťouchneš a už letí a křičí. On je takový introvert. Štěpán se naopak rád předvádí.

Děkuji mockrát za spoustu poznatků a přeji tobě i manželovi, ať vám kluci dělají jenom radost.

PŘÍLOHA P III: DÍTĚ 3 – TEODOR, MATKA KATEŘINA

1. Vaše dítě navštěvuje mateřskou školu. Chodí do ní Teo rád? Těší se na své kamarády, na paní učitelky ve třídě?

Teo se těší do školky, těší se na kamarády. Já myslím, že ty paní učitelky nejsou pro něho tak důležitý, protože ještě klidně v půlce roku neví, jak se jmenujou. To jde mimo něho prostě, to on neřeší. Ale na kamarády se moc těší. Vždy když doběhne do školky, tak se porozhlídne po šatně a vidí, kdo už tam je oblečený, převlečený a říká: „Jo, už je tam, už je tam.“ Ten a ten kamarád. Takže to je v pohodě. Nikdy, jako párkrát se stane a řekne, já nevím třikrát do roka, že nechce do školky, ale v podstatě on je bezproblémový. I ten vstup do školky byl bezproblémový. My jsme totiž chodili do předškolní přípravy, tady do toho mateřského centra, takže on už byl zvyklý na ty děti, takže to bylo bez problému. Je takový komunikativní a nemá problémy.

A paní učitelky ho tedy nezajímají?

Já se třeba zeptám, jestli jsou hodné a on řekne, že jo. Ačkoliv třeba na mě můžou působit jinak, ale pokud Teo si prostě nestěžuje, tak myslím, že nemá cenu nějak to víc řešit, nějak ho víc zpovídat. Já si myslím, že kdyby mu prostě něco nesedělo, tak to řekne.

2. Museli jste společně s dítětem překonávat nějaké těžkosti či problémy spojené s nežádoucím chováním?

Vůbec nic. Říkám.

Ani nevíš nic o tom, že by byl ve školce problém, spojený s nežádoucím chováním? Že by například děti byly na sebe zlé nebo dokonce zlé na Tea?

Jako jak to je mezi dětma. Vždycky když jsou tři kamarádi, tak prostě dva táhnou spolu a ten třetí je tam takovej ten ocásek. Takže jako s tímhle určitě zkušenosti má, že třeba ti dva si vymyslí - chceme hrát tady na tohle a on chce hrát něco jinýho a oni prostě mu řeknou: „Tak s náma si hrát nebudeš.“ To jsou, ale myslím si konflikty, které se musí naučit řešit v kolektivu. Prostě já mu na to konto řeknu vždycky: „Dělej si to, jak chceš ty. To, že oni si s tebou nechcú hrát, to je jejich věc. Najdi si někoho jiného na hraní.“ Někdy taky říká: „Mami, oni se mně smějou, že si hraju s holkama.“ Já mu říkám: „Teo, chceš si hrát s holčičkama, hrej

si. Kluci ti jenom závidí, že si s něma hraješ. Prostě ty máš volbu, hrej si, s kým chceš, s kým ty to uznáš za vhodný.

Vidiš, já jsem dnes řešila podobný problém se svou patnáctiletou dcerou, která je na tanečním soustředění. Taky měla pocit, že ji holky vyčleňují.

No ono v patnácti je to trošku jiný, než v té mateřské školce. Si myslím, že tam prostě hrajou roli emoce těch dětí, že je nedokážou ještě tak usměrnit. Tak možná je to tam takový, jako výbušný. Ale ten Teo nepatří mezi ty ocásky. Jako on patří do té špičky ve školce, umí se ozvat, že jako bude ten živější. Určitě.

To je dobrá vlastnost do života.

Jako taky vidím, že je někdy smutnej. Ale on jako o tom moc nemluví. Když se ho ptám: „Co bylo ve školce?“ Odpoví: „Dobry.“ Někdy se nerozpovídává, ale potom najednou, že jo, při nějaké hře doma, třeba si hraje s dinosaurama, tak ho to asi napadne, tak řekne: „Ondra Zelenka s Matouškem, nechcou abych byl masožravej dinosaurus.“ Jo. Já se tedy ptám proč? „Oni řekli, že to neumím“. Říkám: „Aha.“ Takže jsme byli na dětském táboře, byli tam tady ti dva kluci taky, tak jsem prostě začla s Matouškem a říkám: „Tobě by se taky nelíbilo, kdyby sis nemohl hrát s čím chceš.“ „Von to neumí.“ „A jak to víš, že to neumí, když prostě ho to nikdy nenecháš vyzkoušet. Tak ho to nechej vyzkoušet!“ Prostě už jsem potom na to reagovala tak, že jsem s tím dítětem to jako probrala. No nevím, jestli se to mine účinkem nebo se to zlepší.

My jako matky, cítíme povinnost neustále své děti chránit.

I když si myslím, že prostě ty děti, takový ty běžný konflikty se musí naučit řešit samy. Maminka nemůže být pořád jako za zadkem.

3. Má mateřská škola, kterou Teo navštěvuje, zařazeny do svého programu také aktivity, které slouží k seznámení dětí s možným nežádoucím chováním a které také dětem vysvětlují jak mu předcházet? H3

Já vůbec nevím, jako já fakt nevím. Já vím, že tam jezdí jako policisté, dvakrát do roka, že jim tam prostě předvádí něco se psem a u toho jim určitě vysvětlují nějaký dopravní předpisy a možná, jestli jim říkají, kdyby je někdo napadl nebo co mají dělat. Ale vážně jsem se o to blíž nezajímala.

4. Zajímáš se tedy o výchovný program, kterým se mateřská škola řídí v běžné denní výuce? H4

Denní program mají vyvěšený na nástěnce, co se ten týden učí, to mají, ano. Probírají určitě jaro, léto, podzim, zima, tedy to roční období, aby se děti prostě seznámily s tím, co je typický pro ty roční období a také všechny svátky. Ty se tam určitě probírají. Potom tam měli povolání, potom já nevím třeba mají téma zvířátka. To mají vždycky vyvěšený, teda jako zkopírovaný obal knihy, kterou zrovna dětem čtou, teda když mají spát. A loni dokonce chodil do třídy angličtinářské, takže tam měli to, že se učili i nějaký slovíčka v angličtině. Ted' je to myslím třída, kde se dělá s legem nebo je to až ta další? V tomto ročníku mají výuku na flétničku. Tady v tomto ročníku. Lego tam skládají a sem tam nějaký to divadélko přijede nebo kouzelník.

Chodí také do divadel?

To právě se neděje u nás, že by expandovali. Poprvé, když byli mimo školku, tak to bylo až letos a to byli v zoologické zahradě. Protože divadlo buď přijede k nám anebo se šlo do kulturního domu. Ale prostě tady ty výjezdy autobusem moc ne. Ted' myslím, že dvakrát nebo třikrát byla školka v přírodě. Jako že odjeli na týden. Ale to jsem jako že když paní ředitelka nastoupila, to je vlastně mladá školka. To je teprve tři roky nebo čtyři roky, co je otevřená. Tak říkala: „Dejte mi dva roky a budou i tyhle věci.“ Prostě asi si potřebovala zaběhnout různé věci. Takže letos byly v té zoologické zahradě. A plavání, hodně chodí plavat. Tak to jezdí autobusem do plavání. Já vím, že Teo se mi dostal do Brna do školky u Ústředního hřbitova, ted' nevím, jak se jmenuje, ted' si nevzpomenu a tam měli i tanečky, i judo tam nabízeli. Tady v naší školce takovýchle aktivity nejsou, prostě aby tam byla třída, kde by ty děti potom po školce zůstávaly. Tady je fakt, že pro děti je hodně aktivit v našem kulturním domě. Tam je prostě sál a tam jsou tady ty florbal, tanečky, prostě cvičení, judo.

Účelem školky však ani není, aby nabízela spoustu kroužků.

5. Dle mého názoru je v oblasti primární prevence také důležitá spolupráce a komunikace rodičů s mateřskou školou. Nabízí rodičům mateřská škola, do které chodí Teo zúčastnit se různých aktivit společně s dětmi? H4

O vánocích jsme vyráběli, bylo tam prostě představení, bylo tam divadýlko pro děti. Potom děti samy sehrály divadlo ještě. A potom tam byla jako dílnička, že jo. Každý tam měl donést trošku cukroví. To bylo loni i předloni, teď je to vlastně druhým rokem. Byla uspořádaná dílnička, takže se vyráběly přáníčka a z takovýho těsta ozdůbky na stromeček. Potom mají vlastně tu zahradní párty pro předškoláčky, rozloučení s předškoláčkama. Takže každá třída si nacvičí program, je tam někdo, kdo to moderuje. Potom je pasování předškoláčků a opíkání buřtíků. Všichni. Školka zajistí chléb a hořčici, buřty si přinese s sebou. (směje se) A potom ještě možná je tam nějaká Bramboriáda. Na ten podzim vím, že tam něco bylo. Když přijedou ti policajti, tak třeba když bych řekla, jestli může Elenka se tam jít taky podívat, tak oni řeknou, že v pohodě. Focení dětí, tam přijdou rodiče, to je tak běžný. Rodiče nevyčleňují. A klidně mi řeknou, když chodil loni se tam za dětma jen podívat, takže úplně v klidu můžeme tam prostě přijít, třeba ho vyzvednout o chvílku dřív z té jeho třídy a může si tam zase pohrát s těma hračkama a podívat se na paní učitelky.

To jste se chodili podívat do třídy, když ještě Teo nechodil denně do školky?

Chodili jsme tam dvakrát týdně, aby se seznámil s prostředím, kam potom od září nastoupí.

Myslíš si, že tyto aktivity mají pozitivní vliv na účinnost prevence sociálně patologických jevů?

Zřejmě ano, protože já jako rodič ocením, pokud jsem informovaná o tom, co se děje ve třídě, co se děje ve školce. Pokud bych mohla nějakým způsobem pomoci, ráda to udělám. A jsem taky ráda, pokud se můžu zapojit do programu třídy.

6. Zamýšleli jste se již jako rodiče nad otázkou, jak lze do budoucna dítě připravit na možné setkání se sociálně patologickými jevy, či ještě lépe – naučit jej, jak se před nimi chránit? H5

Já jako, samozřejmě my, když jsme byli malí, tak jsme lítali a tři hodiny jsme byli venku. Tohle dneska nejde. Teď si říkám: „Ježišmarja, jak to mamka mohla.“ Ale prostě náká ta volnost a jakoby zodpovědnost sama za sebe v určitém věku, ta

jim prostě musí být dána, aby se naučily s těma situacema vycházet. Takže já Teovi třeba říkám, že nesmí jít nikam s nikým cizím, jo to mu říkám. Říkám: „Ani kdyby ti říkal, že maminka se nabourala, prostě nesmíš. I kdyby ti ukazoval koťátka, kokinka tak nesmíš! I kdyby ten člověk toho nenechal, tak Teiku nejlepší obrana je strašně nahlas začít křičet a utíkat pryč. Prostě křič co nejvíc a utíkej, aby si toho prostě okolí všimlo.“ To mu říkám. Potom jsme probírali, kdyby někdo Elenku bil na hřišti. Říkám: „Tak se jí zastaneš.“ A Teík: „Co kdyby jich bylo moc?“ Říkám: „Tak řekneš kamarádům, musíte prostě si pomáhat jo.“ To stejný jak jsme teď byli v těch termálech, tři kluci a spousta dalších dětí. Tak jsem si je zavolala a říkám: „Kluci, tady vás nemůžeme uhlídat, i když jsme tady dvě mamky. Prostě nemůžeme. Musíte se navzájem hlídat.“ Už jsou ti dva starší. Tak říkám: „Ondro, on už je sedmák, rozumíte tomu, musíte pořád vědět, kde jste, protože my to s mamkou nezvládneme.“ Tak jako že jo a pustila jsem je. Já si myslím, že děcka vždycky tu zodpovědnost rády přeberou. Hned se ptaly: „Kde je ten, kde je ten?“ Rády převzaly tu zodpovědnost, a že to fungovalo. Nic se nestalo. Asi tak.

Děti tak mají pocit důležitosti z toho, že můžou pomoci.

Ano. Já si myslím, že v sedmé třídě už je dost starej na to, aby to chápal. To dítě to chápe, chápe.

A co rasová otázka. Už jste se setkali s různými barvami pleti?

Ve školce jsou myslím, že Asiati, ale Teo nemá nikoho ve třídě, takže vůbec nevím, jak to tam je.

Je zvláštní, že už i malé děti vnímají, že je jiný.

Hm, já vždycky jen řeknu odkud je a proč je prostě tmavej, protože prostě se tak narodil a nerozebírám to nijak ani se nesnažím to zbytečně rozvíjet.

Teo se tě přímo zeptal?

No tak třeba když vidím černýho člověka, tak se zeptá: „Proč je černej, kdo to je, co to je?“ Tak prostě řeknu, že je to černochoz z Afriky, že tam svítí sluníčko, že oni prostě jsou tmaví a basta fídlí.

Berete to oba jako hotovou věc.

Jo, snažím se i na ty cikány nějak neupozorňovat, jako i když to my všichni v sobě máme, aby si udělal prostě svůj názor no. Samozřejmě člověk chce dítě ochránit, ale to jedna kamarádka je děsná rasistka. Ona to teda ventiluje úplně šíleným způsobem a pak mi řekla: „Kdyby si dovedl domů ten náš Adámek domů t'amáka, vyrazím ho hned.“ Já jí říkám, že je hrozná. A ona: „No co, co bys dělala ty, kdyby si Teo jednou dovedl dom Romku?“ Jako potom, až bude velkej. A já říkám, musím z toho ven takticky a tak jsem řekla: „Žádná nebude dost dobrá.“ Ale byl by to asi šok no taky. Ale zatím to, jako ty rasistický věci nijak neřešíme. Prostě jako měli tam loni Lilianu ve třídě, holčičku, ta teda dělala naschvály. Třeba prokopla okno nebo já nevím, když tam mají ten barel s čajíkem, tak pustila schválně kohoutek a šla pryč. Teda vím, že už i učitelky to řešily. Jako rodiče si pozvaly a říkaly, že by bylo vhodné i dětského psychologa zapojit nebo co. Další rok Liliana přestoupila, vlastně přeskočila jednu třídu, už byla v předškolákách, takže už s něma nebyla ve třídě a asi se to nějakým způsobem uklidnilo. Pak mají ve třídě Rudíka, to je takovej divokej kluk, dost divokej a Teův dobrej kamarád samozřejmě. Ale ten Ruda není v jádru zlej, on prostě bude jenom takový aktivnější prostě. A že hraje hokej, tak on prostě používá ty různé výrazy a pak s tím děcka přijdou domů a divíme se. A Ruda to prostě normálně říká a já můžu vysvětlovat furt dokola, že to prostě malý dítě neříká.

Sprostý slova?

No, sprostý slova.

Tomu se neubráníš.

Ne. My jsme teď byli minulý týden na dovolený v termálech s klukama, s druhákem a se sedmákem a Teo to prostě začal říkat. Říkám: „Teíku, jestli tak budeš mluvit, tak příště s těma klukama nikam nepojedeme. Uvědom si, že seš ještě malej a že maminka si to nepřeje.“ Prostě ulítne mu to. Já věřím, že časem se to všecho obrousí jo. Jako to nepoužívají ve školce běžně, ty slova, takže vím, že to nebude říkat, ale prostě vyrazil mi dech z toho, co jako říkal.

Bohužel, děti nemůžeme izolovat.

Já vždycky říkám: „Mamince taky někdy něco uklouzne, ani maminka by to neměla říkat, ale to už dospělí se tak nějak ventilují, když jsou prostě nazlobení.“

Tím je vlastně učíš přímo na příkladu.

No jasně, vím, že ty chyby taky dělám, takže vím, že to musím přiznat. To jako kdybych si hrála na svatou před těma dětma. A i když mi pak třeba ujedou nervy, tak se jim snažím vždycky omluvit. Protože dospělej jako dokáže být hnusnej a oni jsou malí a nedokážou se bránit. Jako to vydírání a prostě člověk řekne různý věci. A už když to říkám, tak vím v té chvíli, že je to špatné, ale prostě to ze mě jede no.

Důležitý je, že si to uvědomíš a umíš se omluvit. Taky se mi to stávalo.

7. Jaká je dle Tvého názoru optimální doba, kdy by mělo být dítě vhodnou formou informováno o tom, co škodí jeho zdraví, co je pro něj nebezpečné? H5

Já si myslím, že ten pátej rok je dost dobrej. Jako že ty děcka už jsou přístupný, že už leccos chápe, že se už v tom světě trošičku jakoby orientuje. Já nevím, myslím, že loni jsem to až tak v té školce neřešila. Že jsem až letos začala tady ty věci probírat. Ani jsem ho nechtěla strašit zase zbytečně. Oni jsou malí. Jako jo, říkala jsem mu vždycky, když mi utíkal, říkala jsem mu: „Vezme si nějakej škaredej pán, tam se nebudeš mít jako u maminky.“ To prostě člověk vždycky takhle straší. A ted' jsem začla vysvětlovat. Jako že nejsou všichni hodní.

8. Vykládáš si s dětmi o možných nebezpečích, která je mohou potkat? Patří k nim nezdravé kouření, alkohol. Mluvila jsi o setkání s cizími lidmi, kteří mu mohou ublížit. Co takhle drogy? H5

O drogách myslím, že jako to je ještě brzo, prostě. Když se řekne drogy, tak všichni myslíme ty tvrdé drogy. No a potom prevence kouření. To jako u nás kouří synovec. A tak říkám vždycky: „Teiku, podívej se, jak smrdí, podívej se, je to nezdravý, je to nepěkný a stojí to hodně peněz. Podívej se, já, ani tatínek nekouříme, není to hezký prostě.“ Takhle mu to říkám jo? Jenže on to ještě asi nevstřebává. Jo, on si vezme tužku a dělá, že kouří. To jsme dělali všichni. To už potom bude záviset na něm, jak si bude sám sebe vážit. Jestli to bude používat v pubertě jako berličku, aby teda byl jako že geroj.

Ptal se tě, proč lidé kouří?

No jako jo, to víš, že jo. Tak jsem řekla, že jim to chutná. Prostě někomu chutná čokoláda, někomu chutná to kouření, ale že to kouření otravuje ostatní prostě a že to není zdravý. Takže takhle.

Co alkohol?

Alkohol, alkohol. On ví, že pijou dospělí. U nás se jako doma moc nepije, takže tam nevidí, že bysme byli opilí nebo něco. Prostě si t'uknu vínem nebo já nevím, teď je léto, tak to ovocný pivo. To ochutnal prostě. Říkám: „Teíku, to je pro dospělý.“ Prostě do normálního piva, když strčí prst, tak udělá blé, ale u toho ovocného říká, že mu to chutná. Ale já říkám: „To není pití pro tebe.“ To stejný s Coca colou. Jen ve výjimečných případech, za odměnu, že dobře všechno snědl. Tak doma, tak jednou za měsíc. Doma mu trochu naleju, protože aby si pak někde za žádama nekoupil celou plechovku. Prostě aby věděl co to je. Jako nezakazuju to striktně, ale nedávám mu to. Fakt jenom při nějaký příležitosti, jakože odměnu. Trošičku prostě. A většinou jsem zjistila, že když si objedná a řekne: „Kup mě támdle Sprite nebo něco.“ Tak já říkám: „Dobry, jsme na dovolené.“ Vypije trochu, zbytek já, když mu to nechutná.

Děti zjistí, že je to přeslazený.

Je to přeslazený. Takže tady s tím zas takový problémy nejsou.

9. Máte s dětmi jasně stanovená pravidla? Ať už se týkají chování nebo denního režimu? Trestáte děti za jejich porušení? H5

Jistě. No tresty. No jako že nebudu číst večer pohádku, když si neuklidí pokoj, třeba. Jo, říkám: „Uklid' si to, čím dýl ti to bude trvat, tak tím míň bude čas potom večer na tu pohádku.“ Protože si u toho hraje. Tohle jako. Pak ta hygiena, že jo samozřejmě, ráno umýt pusy, ruce, po záchodě umývat ruce, z venku umýt ruce, vyčistit zuby dvakrát denně. Dvakrát denně si čistí zuby. Víckrát to nestihnou. Prostě většinou u nich musím stát. Ještě to nemají zautomatizovaný. Ty ruce už jo, když už přijdou z venku, tak už si ty ruce umejou. A po záchodě mám takovou kontrolu. Vždycky říkám: „Umyl sis ruce?“ A Teo: „Jo.“ Říkám: „Mýdlem?“ „Jo.“ „Tak mi dej čichnout.“ A on najednou: „Jsem zapomněl.“ Anebo prostě říká: „Jo, jo, jo.“ A já: „Pojd' sem, zmáčknu ti nos, a když bude měkkej, tak vím, že lžeš.“ A už stačí jenom říct: „Pojd' sem, zmáčknu ti nos.“ A už slyším: „Já jsem vlastně zapomněl.“

To ti ještě neprokoukl? (obě se smějeme)

Ne. To ještě ne. No a tresty. Tresty tam se jedná u nás většinou o uklízení hraček. Teď třeba Teo: „Já si to zapnu tu televizi.“ Já: „Ne nezapneš.“ Jo, teď to takhle

zkouší, zkouší a většinou řeknu: „Tak dobře, když si to zapneš, tak nepůjdeš třeba s náma do zoologické.“ To jsou takový ty výhrůžky, který člověk ani nechce splnit, i když by asi měl do důsledků. Takže takhle u nás. Na zadek už ani nedostává. To už není potřeba.

10. Tím jsi pěkně přeplula do další otázky, která se týká stylu výchovy. Upřednostňuješ spíše více chvály, nebo naopak více kritiky? H5

Ne, ne, ne. Rozhodně chválu. Jasně že, když udělají něco špatně, tak první člověk vypění. Pak ale se snažím uklidnit a vysvětlit mu, proč je to takhle špatně nebo proč se mi to jeho chování nelíbí. Většinou snažím se říkat, že si to nepřeju. Ne, že to nesmíš. I když je spousta věcí, kde řeknu, že nesmí prostě. „Nesmíš si teď vzít to sladký jo, až po obědě.“ Nebo tady takovýdle věci. Ale většinou se mu to snažím vysvětlit: „Mně se to nelíbí, protože prostě já nevím, teď si zaplácáš břicho a pak bys nejedl ten oběd, mamka uvařila. Po obědě si to můžeš dát.“

Uvedeš důvod, což je jasný argument.

Jo. Chválím, hodně chválím. Snažím se je hodně chválit. Prostě to sebevědomí se musí budovat a přijde ještě tolik životních situací, kdy budou sražení na kolena. Takže si myslím, že to od té matky, ten základ, co dostanou v té rodině, tak na tom se dá potom stavět jako. Takže se snažím. I když třeba namaluje čmáranici, tak řeknu: „No ale to je čmáranice teda, to není obrázek. To se snaž, to umíš líp.“ Ale když byl menší, tak jsem i ty čmáranice chválila. Hlavně, že byla nějaká aktivita. A jako je fakt, že kolikrát mě překvapí, že třeba někdy musím říkat hodně krát, aby si uklidil ty hračky nebo poskládal oblečení a pak z ničeho nic přijde a řekne: „Hele mamko, já už to mám, podívej se, pojd' se podívat.“ Takže to mě taky překvapí, jako že přijde, že sám vyvine tu aktivitu a udělá to mamince k dobru prostě.

Což tě určitě potěší.

No sice je to zřídka, ale někdy se to stává. No ale on je vyčuranej. Třeba jako jsem vůbec neřešila skládání oblečení. Přitom mě to u mého muže děsně štválo jo. Že jeho matka vůbec nefungovala po tédle stránce jo. A teď jsme prostě někdy v zimě přišli do školky a ten jeho kamarád si to všechno pěkně poskládal. A já teda říkám: „Aha, tak když Ondra si to umí poskládat, tak Teo, ty to umíš taky?“ „Jasně!“ A teď to tam nějak poskládal a já říkám: „Tak dobře.“ Takže jsme začali, aby si to skládal nebo alespoň dával přes židli. Aby to prostě nelítalo. Jako

jde to pomalu, ale jde to. A on si teď našel takovej styl, že řekne: „Mami, já poskládám Tea.“ A vlastně jenom rozprostře to oblečení na zem do postavičky jo? Že to teda není takhle zmuchlaný, ale v podstatě to neskládá jo. Tak někdy jako řeknu: „Dobře, udělej Tea.“ Někdy zase řeknu: „Ne Teiku, tady to nebude, prostě.“ A tím pádem se snažím svoje věci prostě nepohazovat. Taky že jo, člověk práskne tričko, neposkládá si ho. Takže si říkám: „No vidí to u mě, to je špatný, jasně, musím se taky snažit.“ Aby prostě věděl, že se to vážně skládá.

Tím, že to viděl u kamaráda, tak se mu tím pádem snaží přizpůsobit a napodobit ho.

Třeba vůbec nevím, jestli umí krájet nožem u oběda jo? Ve školce asi ty příbory mají, ale já prostě tím, že je ta Elenka ještě malá, tak já jim pořád dávám vidličku nebo lžičku, takže vůbec nevím, jak je zdatný, co se týče stolování. Ale říkám si: „Měla bych to vyzkoušet.“

Už je pětiletý, je předškolák, tak předpokládám, že určitě ve školce používá nůž.

No myslím, že už to tam v tý školce mají, ale on doma vůbec nůž nevyžaduje. Jako jo: „Jo, pomůžu ti nakrájet meloun.“ To se mu líbí, že mám takovoudle kudlu jako jo? (rukama rozhazuje co nejvíce do stran). Tak to držíme spolu a já jenom trnu, aby s tím nějak nesekl.

To víš, že je mu příjemnější, když maminka jídlo nakrájí.

No jasně no. Ale já si děti oprašuju no, to je úplně strašný jako. Vím, že musím trošku přitvrdit. Aby se začal mydlit sám v koupelně, abych ho furt neutírala. Když ono je to tak zautomatizovaný, aby to měl člověk rychlejší. Jedno děcko, druhý děcko. Ale teď jsi říkám: „Už je velkej, no, on už se prostě namydlí.“ Takže když mu to řeknu, tak se prostě namydlí a s těma žádama mu pak pomůžu.

11. Jsi spíše rodič přísný, nebo jsi schopna slevit ze svých zásad? Dáváte dítěti prostor pro svůj názor? H5

Snažím se to, co řeknu, tak dodržet. Teď mě napatá třeba tato situace. V podstatě Teo to vždycky zkouší u snídaně. Jako než nachystám snídani, tak mu pustím ty ranní programy. Ale zjistila jsem, že u nich nejí. Takže jsem řekla: „Během snídaně se nebudeš dívat a až se najíš, tak si to můžeš zase samozřejmě zapnout.“ Jo, tak to samozřejmě zkouší: „A mami, nech to, já se budu dívat a budu u toho jíst.“ Takže já sem-tam povolím a pak jsem si řekla, že to je to špatný právě. Takže teď

jsem jako řekla striktně, že prostě u jídla chci mít klid, a že se v klidu najíme. A že i když on to prostě narve bleskurychle do pusy, tak to neznamená, že si to pustí, protože ještě já snídám a Elenka snídá jo. Takže to jsem zjistila, že stačí, když to člověk prostě dodrží tři dny, tak ty děcka to vezmou. No a za měsíc to zkusí zase. Tak a pak už je na mě, jestli já vyměknu. Ale zase jsem si řekla na co vyměkávat, když už jako vím, že to funguje. Svůj názor říká většinou v každé situaci, ale společně se domluvíme na nejlepším řešení. Chci, aby měl to jednání vždycky zdůvodněné. Hlavně když se mu nelíbí něco, co má udělat.

12. Dáváte dítěti najevo cit a lásku? Posilujete v dítěti zdravé sebevědomí? To je u vás bezpředmětná otázka. H5

No jasně. Mazlíme se, pusinky chci. Ted' mě to i několikrát překvapilo, že přišel i sám a dal mně tu pusu. A jako i když prostě vypěním, zrovna včera jsem mu dávala antibiotika. Naštval mě, protože on si toho hodně vzal do hrnku. Měl prášek a hodil si ho do čaje. A já jsem se nad tím pozastavila a zděsila se. A ono se to rozpustilo. Tak jsem si říkala, že dobrý, tak to vypije, Jenže toho bylo moc a von prostě jak to pil a bylo to hořký, tak už to nedal a vyzvracel to. Takže jsem mu nadala, že si za to může sám, že to neměl házet do toho čaje, co ho to napadlo. A on se mně pak omlouval: „Maminko, nezlob se, že jsem se poblíkal.“ A já říkám: „Ty se na mě nezlob, že jsem tady na tebe křičela, tak prostě příště to uděláme jinak.“ Takže dneska ho spolknul, tak jsem mu vysvětlila, jak to má udělat. Tak to udělal a pochvala velká a obejmutí, nejhodnější chlapeček. Takže si nemyslím, že by toho mazlení u nás bylo málo. Ráno vždycky, když se vyspíná, ještě se potulíme trošku a večer prostě máme ten rituálek pohádka, písnička, pusinka. Jako že se snažím, aby ty děti cítily lásku, i když ted' třeba jako ten jejich otec nefunguje v rodině, jako nežije s náma, aby tu lásku jako dostali. Ted' lásku nemůžou od nás odkoukat. Ty pusy, obětí a takový ty věci. Takže aspoň jako já se snažím jim to dávat, aby to měly od mámy. A tím to sebevědomí určitě posiluju. Každý z nich je osobnost.

13. Jak trávíte s dětmi volný čas? Máte nějaké společné aktivity, které vás stmelují? Máte nějaké rodinné tradice? H6

No takže. Totiž manžel je zastáncem toho, že nejlepší trávení volného času je jezdit na výlety. Takže pořád nějaká aktivita. Takže jsme sobota, neděle furt někde jezdili. Ať už se třeba vzaly kola a někam se dojelo na rozhlednu nebo se šlo do

lesa. Já jsem ale pak zjistila, že neumíme odpočívat, jo. Že já jsem pořád v balení, abychom něco nezapomněli, potom hlídám ty děcka na cestě, aby pily pořád. Takže jsem si uvědomila, když odešel, že jsem si říkala, ježíšmarja, že vůbec neumíme být doma. Že ty děti jsou naučený být doma jako, že v domě, ale třeba na terasu a na zahradu samy nechodily. A já jsem přemýšlela, čím to je a to je tím, že my jsme to nepoužívali nikdy před tím. O víkendech jsme byli pryč, takže oni nejsou zvyklí tam chodit. Takže teď jsem začala tu terasu prostě víc používat, že teda jsem jim tam dala ještě nějaký hračky a že tam chodíme i jíst, aby prostě vyšly ven z toho domu. Jako jde to pomalu, ale jde to. Takže tohle děláme. Potom máme plastelíny, tak si plastelínujeme. Puzzle, teď jsme si kreslili, prostě Teo chtěl. Všude dobře, doma nejlíp. Když jsme dojeli z těch termálů, tak to řekl. Já říkám: „Kdes na tom byl prosím tě?“ „Tom a Jery to říkají v jednom dílu, a že si to napíšeme na cedulky a nalepíme na dveře?“ Tak to máme prostě z venku na dveřích a na dveřích v pokojíku. Jo ale nejde to pořád se těm dětem věnovat, že jo. Ten dům a ta domácnost zabere taky spoustu času, ale prostě snažím se. Když řeknou: „Maminko, pojď si hrát.“ Tak udělám to nejnnutnější a snažím se aspoň chvílku, protože jsou dva, takže si můžou pohrát i spolu. Ale snažím se nějak zapojit do toho hraní.

14. Sportujete s dětmi? Vedete je k fyzickým aktivitám? Je dle Vašeho názoru sport, hry a cvičení důležité pro účelné využití volného času? H6

Teo chodí do plavání, máme to kolo, chodíme na hřiště. Teď jsem chtěla, aby příští školní rok chodil do juda nebo ten floorbal. Takže bych ho určitě na něco dala. Já si myslím, že to plavání je fajn, i když je to jenom jednou týdně. Ale ty děcka oni dost běhají. Oni se prostě strašně vyběhají v průběhu dne. Chodil do tanečků, jako nemyslím si, že je to zase dobrý, aby každý den, dělal nějaký sport nebo kroužek. Že prostě nemají ten čas pro sebe. Jako zatím to nehrotím. Kolo, brusle, naučil se lyžovat letos. Prostě takový to, aby se prostě začlenil do toho normálního, co člověk dělá no.

15. Čtete dětem? Vedete je k objevování krás a předností četby? H6

Čteme si knížky, jako, to si čteme. To máme rádi. Čteme si, určitě od malička. To je hodně důležitý pro rozvoj slovní zásoby, to stoprocentně. A vůbec ten kontakt s tím dítětem je nepostradatelný. Večer dokáže každé pustit televizi. Mám jednu kamarádku, mají prostě stejně starý děti jak my, prostě pět-šest a tři. Takže jim

tam koupili do pokoje velkou televizi a prostě ty děti usínají u té televize jo? A mě teda, pro mě, prostě pocitově, když se ke mně přitulí jeden zprava a druhý zleva a když čteme tu pohádku a ty komentáře k tomu. Naše děti, když ležely třeba tady s těmato dětma, tak oni se dívají, dokud ta pohádka neskončí. Oni to nemají jako uspávací. Tamti jsou po třech minutách tuzí. Takže samozřejmě se na televizi dívají, jako jo. Ty dětský pořady. Běží pohádky, třeba když Elenka spí přes poledne, tak Teovi pustím větší pohádku, aby se tak jako uklidnil. Protože on už nechodí spát. A zase nějaký aktivitu, abych si s ním kreslila, to ne pokaždý. Myslím si, že on taky potřebuje chvíli času prostě jenom pro sebe. Anebo jsem líná no, pro děti něco dělat.

Podle toho, co mi povídáš, líná určitě nejsi. Děti opravdu potřebují mít chvíli pro sebe.

Někdy řekne: „Maminko, pojd' se dívat se mnou.“ A já tam tak pobíhám a něco dělám a poklízím po obědě. Takže čteme knížky i ráno, prostě když nám zbývá čas, když ještě nechci, aby šly dolů a zaply ty dětský pořady, tak řeknu: „Pojd'te, budeme si číst.“ Ted' jsme objevili Čtyřlístek nebo si čteme s Elenkou knížky. Takže určitě večer vždycky. Pokud nepadnou, jako že než se stihneme umejt všichni a už jsou tuzí, ale večer čteme vždycky a někdy i ráno, prostě když to stíháme.

16. Výlety s dětmi do přírody. Říkala jsi, že ty jste podnikali každý víkend. H6

Ano, každý víkend. Manžel, když je má teda jednou za čtrnáct dní, tak s něma stále chodí, v podstatě. On to jinak neumí, takže chodí na ty výlety. No a já jsem si zas na druhou stranu řekla, že jako každé víkend, to máš osmkrát do měsíce. Jako za prvé je to docela náročné finančně a za druhé stačí, když půjdeme jednou nebo dvakrát za měsíc a pak přijdou naopak děti, jako kamarádi k nám na návštěvu. Takže to jim dá možná víc, než návštěva hradu někde no.

To byly pokaždé jiné výlety?

Víš, manžel si to vystříhuje z novin, on hodně prostě jezdí no. Málokdy se stalo, že jsme jeli na stejné místo, jezdili jsme tak různě po okolí, vždycky jsme někam jeli. Třeba na splav nebo prostě do ZOO nebo prostě na nějaký ten hrad. On byl v tomhle dobřej. Prostě se naložily kola a jelo se. No takže chci to v tomhle směru trochu změnit. Protože s tím otcem budou mít ty výlety a já prostě chci si to taky

užít doma. Asi tak. Že prostě si pozveme ty známý. Když jsou u nás, tak prostě děcka blbnou.

Ted' nechci, aby to nevyznělo škaredě, ale tím, že muž odešel, získala jsi na sebe a na svůj život úplně jiný pohled.

Určitě, určitě no. Jde to pomalu. Jako že fakt člověk se hledá. Protože jsem byla tažená fakt dvacet let. Na jednu stranu fakt se člověk bál, ale prostě jde to, jde to. Jenom se prostě otevřou nové možnosti. Asi tak.

Jsem přesvědčená, že život nekončí. Jen získáš jiný pohled na svět.

No já totiž ted', jak jsem byla na ten týden v termálech, v těch lázních, to jsem byla já s dětma a kámoška s dětma. A ta prostě žije asi ve strašném manželství. Ona si pořád v podstatě stěžuje, furt, furt, furt. Tady má ty dvě vrásky a mračí se a na ty kluky štěká jo a na moje se zase usmívala. Což mě teda přišlo hrozný. Na ty moje t'u, t'u, t'u a na ty její bu, bu, bu. No je to tím, že má prostě chlapa na nic. A já jsem si v duchu říkala: „Ježišmarja, já jsem tak ráda, že to už nemusím.“ Prostě ve spoustě věcech jsem se viděla, jo jako jak to u nich funguje, jak to u nás funguje. Jako manžel je o něco lepší teda, než ten její, to musí jako říct nebo o hodně lepší, ale stejně to bylo hrozný. Takže si říkám, že ted' jsem se fakt jakoby osvobodila, i když zase na druhou stranu člověk získá spoustu jiných strachů, že. Finanční stránka a já nevím co, ale to všechno se nějak urovná.

Vím, že to není jednoduché, ale dýcháš.

Jo dýcháš. Žádný stres, člověk si může dělat věci po svém. On mě dal vychutnat ten pocit, že jsem k ničemu a to dvakrát v podstatě. Ale už rok na sobě pracuju. Dívám se jinak. V prvním kole jsem si říkala, že on se třeba vrátí a bude to dobrý jo, furt člověk žije v té naději. Ale ted' už jsem teda fakt řekla, že ne. A ani nejsem na něho nějak extra našťvaná. Snažím se myslet pozitivně a hlavně mám ty děti. To je výhra v loterii. Být ještě bez dětí, tady ve svém věku, myslím si to je hodně deprimující.

17. Mám poslední otázku. Povídáš si s nimi o prožitém dnu, o jejich pocitech štěstí a trápení? Snažíš se u dětí pěstovat pocit důvěry ve Vaši osobu? H6

Já vždycky Teovi říkám, třeba tady na tohle téma „manžel“, že se mě může na cokoliv zeptat, že se mu budu snažit odpovědět, když ho něco bude trápit, protože vím, že má noční můry. On se teda moc nevyptává jo.

Promiň, ale nemyslíš, že ty můry jsou spojený s vámi? Protože děti jsou velice citlivé a všechno vnímají.

Určitě, rozhodně. Jako třeba Elenka se zeptá: „Táta tady je?“ a Teo řekne: „Eli, ale on je přece u tety Hanky.“ Nechápe ty příčiny. On to bere jenom jako, že tatínek je náš a akorát bydlí jinde. Ale neví prostě. Třeba řekne: „Proč se s ní nechceš, maminko seznámit?“ Říkám: „Teičku, teď ještě nechci, možná někdy přijde čas, kdy se s ní budu chtít seznámit, ale tomu ty ještě nemůžeš rozumět. Prostě tatínek u ní teď bydlí, třeba řeknu, že se nezachoval hezky, ale on to nechápe. Takže si myslím, že to nemá cenu teď mu to nějak vysvětlovat, protože on si mele tu svou a já si melu tu svou. Tak si říkám, na co ho zatěžovat, prostě když přijdou od nich, tak se zeptám, jestli se jim to všechno líbilo, jestli to bylo hezký, jestli si to užili. A oni řeknou, že jo. Nechci se vyptávat jo, rejpat do toho, co se tam dělalo a nedělalo. Ony ty děcka samy časem jako řeknou a pak se jenom člověk naštve.

Možná lepší je nevědět. Jak často si děti bere?

Co čtrnáct dní. Ty strachy byly strašný. Když si je měl vzít, tak říkám: „Jarmile, vždyť to je cizí ženská, co to musí být, když si musí ulovit ženatýho chlapa? Co to je za chudinku?“ Ale na druhou stranu myslím na pud sebezáchovy. Já prostě potřebuju ten volnej čas pro sebe. Věnuju se jim dvacet čtyři hodin denně, sedm dní v týdnu. Takže když byly děti první víkend pryč, tak fakt jsem si říkala: „Jé, to je času!“ Šla jsem tam a tam s kámoškou a řekla jsem si, že nic dělat nebudu, no prostě si to užiju jo?

No a ta rekapitulace. Každý den to neděláme. Většinou se jich zeptám, když přijdeme z nějaké akce, tak se jich zeptám, co se jim nejvíc líbilo, jako aby to vyhodnotili. Ale vidíš, to jsem se nikdy nezamyslela, že bych se jich ptala každéj den.

Třeba večer, víš?

V té posteli bych to tak nějak shrnula. Asi bych měla častěji no. To je dobrej nápad.

To já mám tak ověřený, že večer je vhodná doba. Ty jako máma jim tím můžeš hodně pomoci. Stačí jen tím slovem, protože děti si někdy neumí poradit.

No tak vidíš, no. To já si vezmu k srdci. Ale máš pravdu, protože právě večer někdy z toho Tea vypadne to, že ti kamarádi si s ním nechtěli hrát.

My přece také, když si večer lehneme do postele, promítne se nám před očima celý den.

Možná teda nevím, jestli by se ty hovory měly odehrávat v posteli, kdy by už měl být člověk v klidu. Víš, že i ty partnerský problémy by se neměly řešit v posteli, aby to tam pak nebylo zatížený tou negativní energií. Ale zase to je ten čas, když jsme zase u sebe, tak jako intimně jo s těma dětma. Jako že už jsme vymydlení, že už se tam prostě válíme a dotýkáme se. Tak možná to jakoby vede k tomu, že se člověk otevře.

A tím, že se mi svěří, tím mi důvěřují a já si toho nesmírně vážím.

Děkuji mnohokrát za velice emotivní a upřímné povídání. Přeji ti hodně síly a radosti. Ať se ti daří.

PŘÍLOHA P IV: DÍTĚ 4 – NIKOL, MATKA JANA

1. Jani, Nikolka navštěvuje mateřskou školu. Chodí do ní ráda? Těší se na své kamarády, na paní učitelky ve třídě?

Jo, chodí ráda do školky, až teďka poslední rok předškoláka, protože už je nejstarší. Ale předtím se jí teda moc nechtělo, protože to bylo pro ni nový, noví kamarádi a tak. Až potom si našla jakoby partu, dá se to tak říci, tam měli partu asi pěti holčiček a z toho zůstaly teďka asi jenom dvě. Tak se strašně těší každý den. Ráno když jdeme, tak se vždycky ptá, jestli tam je Magdička, Sofinka. Takže bych řekla, teď je klidný období pro mě. Protože opravdu se tam těší a co se týká paní učitelek, tak Nikolka má takovou smůlu, že se jí mění každý rok učitelka. Ta hlavní jí zůstává, to je taková nejstarší, která by už měla jít do důchodu a ta už je taková, ne že by t nezvládala, ale už přece jenom toho má asi dost. Takže Nikolka třeba, ne že by s ní nebyla spokojená, ale má radši ty mladší, co vždycky se mění. Takže teďka tam mají další paní učitelku. Ale je spokojená. Přišla domů, měla teďka druhý týden, že a je spokojená. Říkala, že je příjemná, tak snad to bude i dál.

2. Museli jste společně s Nikolkou překonávat nějaké těžkosti či problémy spojené s nežádoucím chováním?

Měli jsme problém a teď už se asi spolu dostaneme k tomu, co jsi mi říkala o té šikaně. Protože jsme měli kamarádku, bydlela tady na naší ulici. Holky se dostaly obě do školky, my maminy jsme byly hrozně nadšený, že budou spolu vycházet, ale té kamarádky dcera, tak Nikolce jakoby ubližovala. Prostě píchala ji do očí, jo, dělala jí takový věci. Když jsme se třeba oblíkaly v šatně, tak ona ji začala schválně stahovat třeba mikinu. Ale bohužel její maminka nereagovala. Ta dcera je jejich první miminko, je to vymodlené miminko, teď už holčička, slečna skoro a ona nikdy nevěděla, co dělá dcera špatně. A já tím, že jsem byla zrovna v té době těhotná s Kubíčkem, tak jsem byla taky taková citlivější, ale dokázala jsem prostě rozpoznat, co dělá moje dítě špatně a co dělá její dítě špatně, jo? A to bylo ten první rok. Takže jsme chodili každý den s brekem, nechtěla tam vůbec spávat. Já jsem teda říkala, že týden ji nechám aklimatizovat a nechám ji, ať si prostě nějak zvykne. Ale to bylo pořád tou holčičkou, která pořád jakoby nedala pokoj.

A její maminka byla tedy Tvoje kamarádka.

Byla to moje kamarádka, se kterou já jsem kdysi pracovala, vlastně. Ona otěhotněla stejně jak já a my jsme o sobě dlouho nevěděly. Ona od nás z práce odešla a my jsme se pak viděly na přijímačkách, vlastně když šly naše děti na pohovor do školky. A byly jsme strašně rády, že máme stejně starý holčičky. A asi z její strany takový to uměle vytvořený, že si myslela, že když my dvě spolu vycházíme, že musí i ty naše děti. Což si myslím, že byl ten zádrhel. No a ta její holčička, no musím říci, že každé dítě má svoje vrtochy, ale na ní bylo vidět, že ona Nikolce opravdu ubližovala. Ale Nikolka je zas taková, že ona je na svůj věk zas vyspělejší. Ona třeba, ona by nikoho neplácla. Ale ona prostě třeba řekne: „Klaudi, nedělej to!“ A ta holčička, místo aby to vzala tak, že řekne, třeba neříkej mi to, tak ona ju žduchla nebo shodila, jo?

A ty jsi byla svědkem?

Ano, já jsem byla několikrát, byla jsem několikrát. Jednou teda jsem to řekla té kamarádce, že její dcera Nikolce ubližovala. A ona na to, že Nikolka taky není svatá. A já říkám, že ale Nikolka by nikdy v životě nikomu neublížila, ona by nevztáhla ruku na nikoho, ona není zlá. Akorát prostě ona to řekne tak, že když vidí třeba, že ta holčička šla do kaluže, její maminka jí nic neřekla. Já jsem jí řekla: „Nikolko, nechod' do té kaluže.“ Tak a ted' jsem si připadala divně, protože ona jí to dovolila a já ne a potom když šla, tak stoupla na tu Nikolku, špláchla na ni, tak matka stála a nic jí neřekla. Takže já už jsem potom byla taková, no nechtěla jsem čerit vodu a říkat nic nebudu a vydržím to. A potom, když byl s ní manžel, a viděl přímo, jak jí ta holčička do těch očí píchá, tak už po ní teda vyjel. Jo, ta se teda jako zarazila a pak to trvalo ještě nějakou dobu, no a pak byl trochu takový útlum chvilčku, protože já už jsem pak měla malýho, tak už jsem tak nějak potom, to člověk přestává vnímat. Má jiný starosti. Ale skončilo to. Minulý rok ta holčička byla hodně nemocná, takže do školky málo chodila a Nikolka byla prostě vždycky, když tam nebyla, byla ráda. A bylo to na ní znát. Protože vždycky přišla a říkala: „Ona tam nebyla, bylo to fajn.“

Jsou ještě spolu ve třídě?

Ne, naštěstí ted'ka poslední rok, se ta maminka, ona je trošku taková jako psychicky labilní, odstěhovali se prostě jinam. A tu holčičku vzali do školky zase jinam. Takže odešli. Ale myslím si, že asi možná, konečně jí došlo, že opravdu je

chyba v nich a ne v nás. Protože Nikolka, když jdeme ze školky a volají na ni děti, které s ní chodily, když ona plakávala ten první rok, tak kluci volají: „Ahoj Niki!“ Takže si nemyslím, že ona byla ta špatná, takže oni nebudou na ňu volat a tak, jo? A když jdeme tady za barák si hrát na hřiště, tak já o ní nevím. Ona je vždy mezi kamarádama, prostě vždycky v partě. Není nikdy, že by stála sama. Tak bych si řekla, že jsem se na to dívala špatně. Ne prostě, ten první rok, i ten druhý do půlky, prostě tam byla ta holčička, přitom ona byla o deset kilo lehčí, menší, jo, a dokázala tu Nikolku shodit na sněhu třeba nebo do kaluže. A naše Niki prostě stála a nic, jo?

Takže jste si to vyřešily mezi sebou?

Takže jsme si to vyřešily, já jsem jí to prostě řekla, řekla jsem jí, co si myslím a tak a můžu říct, že od té doby se ani nestýkáme. Protože já jsem si hájila svoje a říkala jsem si, že je to prostě moje dítě a já si je budu hájit. Ani manžel už to nevydržel. My jsme hlavně do té školky chodili vždycky se strachem. Já jsem chodila s tím, že Ježíši, co zase bude, prostě, jo? A já jsem takovej prud'as a vždycky jsem si říkala, že to bude dobrý. Dívej se na to, jestli třeba ta naše Niki jí něco neříká, ne. Prostě si sedla a začala se oblíkat a ona do ní začala schválně žduchat. Takže tak no, tak jsme prožili takový krušný chvíle.

3. Má mateřská škola, kterou Tvá dcera navštěvuje, zařazeny do svého programu také aktivity, které slouží k seznámení dětí s možným nežádoucím chováním a které také dětem vysvětlují jak mu předcházet? H3

Určitě ty první dva roky ne, já si myslím, že to teďka budou dělat s těma předškolákama. Jakoby to budou nějak probírat, protože vždycky vím, že předškoláci mívají složky a v tom si teda něco jako tvoří. Takže zatím jsem se s tím nesetkala a myslím si, že to bude až v tento předškolní rok. Že tam je nějaký kurz první pomoci. Je pravda, že během těch dvou let, co chodila Nikolka před tím, tak byla například Medvídková nemocnice. Že třeba ty děti se tam učily ošetřovat, měly teda první pomoc. Nebo co se musí dělat, když hoří. Takže vím, že měli ve školce hasiče, policajty a Medvídkovou nemocnici.

Tak o tom jsem ještě neslyšela.

No ano. On si každý vzal do školky svého medvídka a ošetřovali toho medvídka. Tak to je takový jak, že naučný, ale jinak takový to kouření a ostatní, bude až teď

v tom předškolním věku. Že teď budou mít takové ty besedy, vím, budou chodit víc i do divadla a takový. V naší školce to tak je, že ten poslední rok je pro děti ten nejlepší.

Předškolákum se budou určitě víc věnovat.

4. Zajímáš se o výchovný program, kterým se mateřská škola řídí v denní výuce? Četla jsi ho? H4

Já jsem si ho četla, když jsme nastupovali. Řekla bych, že je každý rok stejný.

Není v něm něco výjimečného, co by například jiná školka neměla?

Je tam jakoby extra třída logopedická, takže se věnuje dětem s problémy řeči. A je dobrý v tom, že děti, které nejsou zařazeny do té logopedické třídy, se vlastně v průběhu, v té době co chodí do školky, můžou do ní také zařadit. Když někdo třeba špatně říká „ř“, tak jim to bude doporučeno, tou učitelkou. A ty pak se rozhodneš, jestli chceš do té logopedické nebo ne. My naštěstí problém nemáme, Nikola mluví dobře. Takže logopedie. Tam je vyloženě logopedické zaměření, na poruchy řeči.

Mají děti ve školce každý týden tématickou výuku?

To nevím, jestli mají, ale co jsem se ptala kamarádek, tak děti mají složky nějaký a učí se podle těch složek. Paní učitelka to s dětmi probírá. Teď začínají nějak ty písmenka a cvičí to. Bych řekla, že je to něco podobného, jako když jde člověk na logopedii k doktorovi, tak tady vlastně se paní ředitelka věnuje tady těm dětem. Mají tam asi čtrnáct dětí, což je dobrý, že má na ně čas. Takže tady tato školka je spíš zaměřena na vady řeči.

Je to jistě přínosné, protože některé dnešní děti mají s výslovností problém.

5. Dle mého názoru je v oblasti primární prevence také důležitá spolupráce a komunikace rodičů s mateřskou školou. Nabízí Vám mateřská škola, do které chodí Nikola zúčastnit se různých aktivit společně s dětmi? H4

Ano, jsou tady společné akce. Řekla bych, že tady ta naše školka, co takhle slychávám má toho docela dost oproti jiným. Takže vím, že my máme například pro děti Bílý den. Děti jdou v bílém triku nebo něco bílého musí mít. Pak mají Červený den, Zelený a Žlutý bývá. A vždycky je i takový jídlo. Že i ty kuchařky se snaží udělat do té barvy jídelníček. Což je strašně dobrý. My třeba už přemýšlíme do-

předu a nakupujeme červený oblečení tak, abychom se mohli sladit. Tak to se mi třeba líbí. Začíná to vždycky po tom novém roku, od února. Únor je bílý den, protože je sníh. Potom tam teda bývá karneval pro děti, čarodějnice s dětmi. Na vše chodíme jako rodiče, také. Opíkáme buřty na hřišti. Pak bývá také Den tatíneků, jo, že jsou jenom tatínci s dětmi ve školce, což je supr. Pak bývá vlastně pro předškoláky noc ve školce, kdy tam stráví noc a pak si opíkají a tak. Takže to taky je bezvadný. No a potom co má asi každá školka, tak je pasování předškoláků. To se zase sezvou rodiče, babičky, dědečci a chodíme do velké haly. Tam zase se předškoláci pasují na toho školáka. A jinak také ještě bývá vánoční besídka. Jak říkám, je toho docela hodně. Furt něco. Kromě toho teda samozřejmě dvakrát do roka jsou schůzky rodičů a jinak, když může jakýkoliv tatínek něco pomoci ve školce nějak, tak to nás taky osloví. Takže tatínci pomáhají i v průběhu roku. Například s nějakou přípravou na nějaké ty aktivity, no. A pak vlastně výlet, to je každý rok. Já bych řekla, že je toho dost. V naší obci také funguje Mateřské sdružení, do kterého občas docházíme. Dá se tam s dětma cvičit, můžeme vyrábět například z keramiky, tvořit vánoční přání. To však probíhá mimo naši budovu mateřské školy.

Byli jste se na Nikolku podívat i s taťkou?

Byli jsme, chodíme pravidelně, vlastně i s malým Kubíčkem chodíme. Akorát tím, že muž jezdí každou chvíli mimo město, tak vždycky přijede na poslední chvíli, ale stihne to. Což je důležitý. Takže Nikolka to velice prožívá, chodíme všichni.

Myslíš si, že tyto aktivity mají pozitivní vliv na účinnost prevence sociálně patologických jevů?

Ano, to určitě. Je fajn, že se spolu všichni vidíme a i na těch třídních schůzkách si řekneme, co se nám třeba líbí nebo nelíbí. To teďka třeba zrovna bude, to bývá vždycky v září. A pak děti jdou vlastně do kroužků, to bývá vždycky od začátku října. A potom ke konci toho roku zase. To každá ta maminka se vždy ptá, jak to probíhá, jestli je něco potřeba, jak to tomu dítěti jde. Já už se teda teďka na nic neptám, protože vím, že Nikolka je za vodou. Takže čekám, že když by mě něco paní učitelka řekla, tak až potom.

6. Když je Nikola takto vyspělá, zamýšleli jste se již jako rodiče nad otázkou, jak lze do budoucna děti připravit na možné setkání se sociálně patologickými jevy, či ještě lépe – naučit je, jak se před nimi chránit? H5

No není to žádný med. Jako je to pravda. Chci říct, že jí třeba říkám o možných zlých lidech na ulici, že nesmí teda od nikoho si nic brát. Nesmí, když nezdravím já, pozdravit někoho cizího ona. Jako třeba nějakou paní v obchodě, kterou ona nikdy neviděla, tak jí říkám, že pokud zdravím já, tak má zdravit i ona. Samozřejmě cizí nezdravit a nic si od nikoho nebrat. Takže spíš takhle, toto je taková ta první příprava. Říkám jí teda, že už ve škole to bude jiný v tom, že už bude nějaký ten režim a že už nebude moct říct: „Maminko, mě se dneska nechce do školy.“ Ale bude muset prostě jít, že život je o tom trošičku o něčem jiným. Ale jinak takhle asi se nezeptala.

Co třeba kouření, ptala se na něj?

Ptala se, protože u nás v rodině nekouří nikdo a babičky taky ne a dědečci, našťástí. Ale takhle strejda náš jo a my ho občas vidíme. Tak Nikolka se ptá, proč to jako dělá. Proč, když nekouřím já, proč on. Já říkám, že to je hroznej zlozvyk, jo, že každej to jednou zkusil, jsem jí říkala, ale to až budeš prostě větší. Prostě každý si tím projde, no nevím, co jí mám říct.

Vždycky je lepší, když se Tě na to zeptá, než jí začít z ničeho nic vysvětlovat nesouvislou věc.

Takže já spíš čekám, hrozím se toho, kdy s čím přijde. Že třeba se mě teďka nedávno ptala, jak jsem toho Kubička porodila teda. Tak jsem jí prostě říkala, jako mě tak napadlo, že to je jak slepička, když snáší vajíčko. (Směje se, naopak já jsem v úžasu.) Jo, že prostě zatlačí a je to. Takže furt přemýšlela, jak to teda je, ale takové to základní, že ta maminka s tím tatínkem, to jsme ještě nějak neprobírali. Ale myslím si, že v té školce, že to přijde. Jo, že už to tam bude.

A nemyslíš si, že zrovna toto téma bys měla dceři objasnit spíše Ty, jako matka?

Myslím si, že má ještě čas. Uvidím, jestli ve školce už to budou trošku probírat. Protože lidský tělo ona takhle zná, jednak proto, že jsem zdravotník, a jednak proto, že, když něco vidí v té mé knížce – ve zdravotvědě, tak pak se zeptá: „A mami, co ta kostra?“ „No, to je kostra, kterou máme všichni, to jsou svaly.“ A teď to vykládám a čím více ona nad tím přemýšlí, tak se mě furt ptá. Takže spíš ji zajímá

ten člověk jako celek, jo, jako zatím z vnějšku. No ona prostě přijde s nějakou otázkou, tak vždycky si říkám, co to asi bude. Ale zatím si vím vždycky rady, prostě to nějak zakoulím, jo. Ale nikdy jsem jí třeba neřekla, když se mě zeptala, že bych řekla: „Nevím.“ Já se snažím vždycky nějak odpovědět. Ne, aby to byla sebemenší bláznovina, to ne. Ale snažím se, aby měla ten pocit, že vždycky, když přijde za maminkou, že maminka jí vždycky musí nějak poradit. A to prostě tak je. Takže se snažím.

7. Tím jsi mi pěkně nahrála na další otázku. Jaká je dle Tvého názoru optimální doba, kdy by mělo být dítě vhodnou formou informováno o tom, co škodí jeho zdraví, co je pro něj nebezpečné? H5

No, myslím si, že optimální doba není žádná, protože každé děcko je jiné. Asi, já nevím. Jestli je to takové to tabu, jako až to Nikolka u někoho uvidí. Nebo spíš uslyší, ale doma jí to nepřijde, že by se na to musela asi ptát.

Spíš asi, až se s tím setká ve skutečnosti.

Až se s tím setká. Třeba, když vidí v televizi něco, já nevím dva se tam líbou nebo něco, tak ona se koukala a nezeptala se. Nikdy se na to nezeptala. Je pravda, že třeba manžel přijde, dá mně pusku, pusinkuje malého, Nikolku, takže jí to přijde normální. Podle mě se na to teďka nezeptá.

8. Vykládáte si s dětmi o možných nebezpečích, která je mohou potkat? Jde například o nezdravé kouření, alkohol, drogy, setkání s cizími lidmi, kteří mu mohou ublížit. H5

Drogy ještě určitě ne, to kouření. Sousedka tady vedle kouří, když k nim chodí. Má tam kamaráda. Oni si spolu strašně rozumí a hrajou si spolu. Nikolka vždycky, když tam jde, tak oni kouří doma. Jo, a mě to strašně vadí. A ona přijde vždycky a strašně smrdí. Já jsem se začala jako rozčilovat, a říkala jsem: „Nikolko, ty už tam chodit nebudeš, strašně smrdíš.“ To jako nemůžou jít na balkon? Jak kdyby ho neměli. Ne, oni jsou tak strašně závislí, že kouří doma a je jim to jedno, že tam jsou děti a smrdí jim vlasy. Tak já jsem říkala: „Nikolko, to vůbec není hezký.“ No a ona přišla teď nedávno a říkala: „Mami, já už tam nechci chodit, mně to tam smrdí, mně to vadí.“ To je fakt všechno načuchlý, takže o tom kouření, o tom ví a řekla jsem jí, že prostě je to škaredý, že to není hezký. Samozřejmě, že když bude velká, tak tím třeba projde, ale jinak ne. Drogy, o tom jsme ještě ne-

mluvili a ani ji to nenapadlo, zatím. Ty cizí lidi, to jsme říkali. To jí teda furt říkám. Že třeba, když jsme v Albertu, tak jí říkám: „Niki, vždycky se drž u mě, a když by ti někdo cizí nabízel čokoládu, bonbóny, cokoliv, tak nikdy nic neber.“ Protože já sama si pamatuju, jako děcko, když jsme bydleli, že jsem šla po ulici, šla jsem sama ze školy, já jsem mohla být tak v druhé třídě. A vím, že naši ve mně měli důvěru. Já jsem chodila brzo sama ze školy, protože jsme měli ještě segru o tři roky mladší a mamka vlastně pracovala tenkrát. Takže já jsem musela jít sama, to si pamatuju. A oslovil mě nějaký chlap na ulici. Já si ho do teďka pamatuju. Vysoký chlap a nabízel mi sušenku nějakou. A já jsem se prostě zastavila a teď jsem nevěděla, co mám dělat. Přitom mi to maminka vždycky říkala, taky: „Nebav se s nikým cizím.“ Tak jsem se sice zastavila, ale našťěstí kolem jel pán, který nás znal a zavolal na mě. A já jsem se na něj otočila a šla jsem k němu, k tomu kolu. A pak jsem se otočila zpátky, a ten chlap už tam nebyl. Jo, takže jsem si potom říkala, že možná, kdybych ho nepotkala, tak by mě chlap chytl za ruku a někam by mě odtáhl. Takže to si prostě pamatuju jak dnes, tak proto já jí pořád říkám, že nesmí s nikým cizím mluvit. Že už su blázen, že jí to pořád opakuju. Ale já sama z toho mám hrůzu. Ted' ještě o té Ikei vykládají, jak se tam unáší děti. Já jsem z toho prostě špatná. To kolikrát je venku, tady na hřišti, hraje si a pak najednou je jenom kousíček za tím, že ji nevidím. A zděsím se, kde je to děcko. A ted' se dívám, že tam je. Ale nevím, nemyslím si, že by s někým šla. Ale nikdy člověk neví. Může to být někdo třeba známej, takže radši opakovat stokrát. Takže tohle si myslím, že snad má zažítý.

Je jisté, že to je první věc, která by se měla těmto malým dětem říkat.

9. Máte s dětmi už jasně stanovená pravidla? Ať už se týkají chování nebo denního režimu? Trestáte děti za jejich porušení? H5

Já bych řekla, že ne. My máme takovou, já bych řekla, ne že by volnou výchovu, ale já se řídím podle nich, podle těch dětí. Ted'ka je to blbý, skloubit s ním Kubíčkem. Oba dva se s mužem snažíme, aby šli po té osmé spát, jo nebo tak. Ale máme takový ty rituály ráno, že se vzbudí, nasnídají se, umyjeme se, oblečeme se, jdeme do školky. To je takový ten hlavní rituál, když chodíme přes týden. Tak do těch devíti večer maximálně si musí jít lehnout. Teda aspoň ta Nikolka. O víkendech je takovej volnej režim no, jak se chce, tak se chce. Takže nějak jako nemáme tresty. Jako tresty žádný nedávám jí vůbec, jako, že bych dala. Ale vyhrožuju jí třeba tím,

že jak si sedne k televizi, tak už se jí nic nechce. Když řeknu jako: „Běž se umýt, nebo si už nebudeš moct pustit pohádku.“ Umyje se a pak prostě ji pustím. Ale musí mít pocit, že ji nepustím. Ale můžu říct, že jsem docela měkká, protože já, přes ten týden jsem s něma třeba sama, ty dva, tři dny. A já, jako povolím jim, jo. Snažím se teda být na ně jako přísná. Ale myslím si, že když jsme sami, funguje to líp, než když pak přijde zase ten chlap. Ne, že by nám to nějak jako narušoval, ale už je to jiný. Už je to prostě jiný. Když jsou se mnou sami, ona ví, že nejdřív se musím postarat o Kubíka. Takže prostě čeká, až na ni přijde řada, tak na ni přijde řada. Takže tak, ale nějaký pravidla, že bysme za něco trestali, ne. Ale je fakt, že kolem třetího roku dostala vařečkou, protože to už bylo prostě neúnosný. Prostě vztekala se. Ona si teda nikdy nelehla na zem, že by kopala, nikdy nebyla tak zlá, že by někoho bouchala, ale měla takový období. Ty děti mě přijdou, že jim prostě prochází kolem toho třetího roku. A byla taková, já nevím, nedalo se s ní vůbec nic. My jsme s ní malovali, ne, ona se vztekala. My jsme s ní modelovali, ona prostě nechtěla nic. Chodit nechtěla, jo, do kočáru ani chodit. Takže jen chovat. Takže to vím, že potom prostě jsme jí pohrozili a dostala tou vařečkou na zadek, a můžu říct, že to pomohlo. A od té doby stačí říct jenom „vařečka“ a ona už prostě ví. Takže opravdu, když teď řeknu, tak ona prostě přestane. A dostala fakt jenom jednou, jo? Takže je možný, že to prostě pomáhá. Ale jinak nebiju je, nebiju ty děti. Samozřejmě po rákách, teďka, že jo, když něco. Tak Kubíka, aby to nedělal. Ale Nikolku, já si myslím, že už je dost velká, aby to pochopila, takže se snažím jí to říct jednou, když tak dvakrát a po třetí už jí hrozím vařečkou.

10. Co styl výchovy. Spíše více chválíš, nebo naopak prosazuješ více kritiky? H5
Chválím, chválím a furt se tak jako mazlíme. Jako samozřejmě, někdy naštvou blbostí, to člověk toho má někdy hodně. Ale potom si to třeba uvědomím zpětně a zase se snažím, abych je mohla za něco pochválit. Takže hledám zase něco, co udělala, abych ju mohla pak pochválit. A někdy člověk na ně vyjede a pak to pomalu obrečí, je z toho špatný. No však to znáš, sama seš maminka, tak víš, jak to je.
11. Jsi jako maminka spíše přísná, nebo slevíš ze svých zásad? H5
Slevím, slevím. Jako snažím se být přísná, ale můžu říct, že moc mi to nejde. Jo. Můžu říct, že opravdu co třeba srovnám s ostatníma, tak můžu říct, že mám teda hodný děti, jo. Ale nemyslím si, že by to bylo tím, že su na ně jako hodná. Člověk

by spíš čekal, že budou jako nějakí rozmazlení. Zatím teda si myslím, že u té Nikolky je to dobrý, že rozmazlená není, poslechnout taky umí a myslím si, že je i slušně vychovaná. Pozdraví, poděkuje, poprosí. To je i mezi náma, teda, když něco chce, tak řekne: „Maminko, prosím Tě.“

Když spolu něco řešíte, dáváš Nikole, prostor pro svůj názor?

Jo, jo. Já se snažím už teď, protože ona kolikrát křičí: „Mami, mami, já to chci říct.“ Říkám, že dobře, tak ona to řekne a teď jako zjistím, co to je. A buďto teda řeknu, jo, máš pravdu, anebo se jí to snažím vysvětlit tak, aby si to dovedla líp představit. Ona hodně přemýšlí, jo. Třeba teď se mě zeptala na ten meteorit, co spadl někde v Rusku a pak to tornádo v Americe. Tak pořád, co je to ten meteorit a to tornádo. A jestli nás to může zabít, i když jsme tady, když jsme schovaní. A pak co to dělá, tak ona se ptá na takové věci. Máme doma takovou výbornou knížku, ve které jsou tyhle jevy jako popsány, takže muž si ji vždycky vezme a ukáže jí, z čeho to jako vzniká, z čeho vzniká sníh a takové věci. Takže to spolu probírají. My ženský se v tom moc neorientujeme.

Muži jsou víc technicky založení a zajímají je různé záhady.

To ano. On jí také učí angličtinu, protože já jsem se učila dvanáct let němčinu a teď se mi němčina s angličtinou plete. A máme i knížku angličtinu a muž třeba z ničeho nic, když si hrajou, tak ji otevře a řekne: „Tak Niki a měli bychom si cvičit angličtinu.“ A ona, tak jo, tatínku jdeme, vezmou knížku a jedou obrázky.

Tak je to alespoň přirozený.

No přesně tak, žádný takový jako musíš se teďka učit, ne. A já jsem si říkala taky, že máme známých plno maminek, které mají děti v tomto věku. Ať už holčičky nebo chlapečky a už s nima trénujou písmenka. A já jim říkám: „Proč to děláte? Nechte je spontánní.“ Tak, jak to dělám doma sama. Já jsem jí nikdy nic neříkala. My jsme jednou seděli u počítače a Niki měla asi dva roky a dva měsíce. Něco jsem psala na počítači a ona mi seděla na klíně, dívala se na mě. Potom jsme jí jenom řekli, kde je třeba písmenko „a“. Jednou jsem jí ho ukázala a ona do týdne normálně věděla, kde je, kde je enter, kde je escape. Ona se jen tak dívala a tím se naučila. Teď už se i sama podepíše. A když jí říkám piš třeba „zítra“, tak ona píše: Z, I, ..., jo, že už prostě sama, jo. Ale vůbec ne, že bych si s ní sedla a teď budeme prostě totle dělat. Ne, nedělám to s ní.

Připadá mi, že děti jsou šikovnější čím dál víc. Pamatuji si, že když jsme šly do školy jako malé děti k zápisu, rozdělovaly jsme jen jablka a hrušky. A dnešní děti už sčítají a odčítají.

No právě, je to náročnější.

12. Teď mě zajímá cit a láska. Dáváš jim je najevo? H5

No jistě, já si myslím, že někdy dokonce až moc. Jo, jo mazlíme se hrozně často. Nebo hrozně ráda ji ve vlasech takto opusinkuju, nebo taky malýho. Je fakt, že teďka třeba Niki trošku žárlí, protože Kubík je maličkatej, takže s ním se člověk trošku tak jinak mazlí. A když se třeba mazlím s malým, tak ona přijde taky. Takže ji chytnu taky a mazlíme se všichni tři. Vždycky třeba na rozloučenou dáme pusku ve školce.

Posilujete v dceři zdravé sebevědomí?

No tak snažím se. Vždycky jsem jí taky říkala: „A nenech se, jsi starší a větší, prostě musíš se projevit. Říkám: „Holčička, která ti ubližuje je o hlavu menší. Takže když tě plácne, prostě, tak ji pláčni taky.“ To říkám pořád. I teďka, když přišla, to se stalo před prázdninami. Že si hrály a holčička ju shodila. Tak říkám: „A proč tě shodila?“ Že neví. Já říkám: „Tak se jí zeptej, proč tě shodila. A když to udělala schválně, tak běž za paní učitelkou a řekni jí, že tě shodila.“ A snažím se jí říkat, aby si to vyřešila buď hned na místě s tím dotyčným, anebo to řekni paní učitelce. Prostě to je ta poslední varianta. Ale říkám zase, aby zbytečně nežalovala. Když se to třeba stane nechtěně. Takže i když se něco stane doma, tak řekne: „Mami, Jakub dělá to a to.“ Tak jí řeknu, aby nežalovala, protože to vidím. A je prostě malej, nerozumí tomu. Takže spíš se jí snažím říct, ať se brání. Že když jí někdo něco dělá, tak ať to oplátí. Ale ona je takový dobrák. Ona je taková, že ona radši ustoupí. Takže snažím se jí víc t'ukat k tomu, aby se jí to rozleželo a řekla si: „Já jsem za to nemohla, tak proč bych měla trpět.“ Takže snažím se a je to lepší. Ona byla taková t'unťa, že vždycky stála, kolem dokola se to liskalo, mlátilo a naše Niki prostě stála, a když by jednu chytila, tak by stála dál. A teď si myslím, že je to lepší.

13. Jak trávíte s dětmi volný čas? Máte nějaké společné aktivity, které vás stmelují? Máte nějaké rodinné tradice? H6

Tím, že oba s manželem nepocházíme z Brna, takže jezdíme hodně za rodičema. Kubovy rodiče, mají rodinný dům a my tam máme svoje podkrovníčko pěkně, takže vždycky, když tam jsme, tak děti mají výběh. Jsou na zahradě. Takže většinou víkendy jsme tam. Málokdy jsme třeba tady, takže jezdíme tam. A jinak manžel je dobrý v tom, že právě když on je ten týden pryč, tak on opravdu, když padne pátek, tak se nám věnuje. A je s náma prostě ten pátek večer, sobota, neděle. Třeba teď vzal Nikolku do cirkusu, protože já s malým ještě nemůžu. Plavat teda nějak nechodíme, protože já nevím, nějak jsme k tomu nenašli vztah. Nikolka teda ráda plave, ale chodí s babičkou. Vždycky jde s babičkou jo? Malej je do společnýho bazénu ještě malej. Takže tak, ale jinak chodíme tady za dům, na to velký hřiště. Vždy má Nikolka koloběžku, kolo nebo něco, třeba balóny. Snažíme se, tím, že nemáme tu zahradu, tak chodíme ven na klouzačky. A tam všude jsou děti. Jinak sportuje také ve školce, protože tam bude chodit do kroužků. Přes ten rok toho volného času moc nemá. A teď chce také chodit do klavíru. Že by chodila od příštího roku.

14. Sportujete s dětmi? Vedete je k fyzickým aktivitám? Je dle Vašeho názoru sport, hry a cvičení důležité pro účelné využití volného času? H6

Jak už jsem říkala, Niki sportuje hlavně ve školce. Ale takhle, že by měla aktivity mimo, to zatím ne. Zatím stačí, když si vezmeme balón, kolo, hrajeme venku různé hry. A určitě je sport důležitý, protože nudit se, nebo lumpačit ve volném čase je rozdíl.

15. Čtete dětem? Vedete je k objevování krás a předností četby? H6

Čteme hodně, ale přiznám se, že Nikolka čte hlavně s tatínkou. Když přijede. Ale když byla ještě malinká, tak jsem jí hodně čítávala. Takže knížky máme rádi už od malička. Vlastně už od jejího roku, i když byla miminko, tak jsem jí četla, když plakávala. Nebo hodně zpíváme, já teda hodně zpívám. Takže, když jdeme spát, tak jim buď říkám pohádku, jako slovně, ne z knížky. Protože zase, když by se svítilo, tak malej by nechtěl spát. Anebo prostě jim zpívám ukolébavky. Někdy jsem si říkala, že kdyby mě někdo poslouchal, tak by se asi lekl. Ale je pravda, že malej už je zvyklý a on se potom i zklidní. Najednou prostě vidím, že se mu klíží oči a říkám si, že to bude dobrý, že už bude spát. Takže určitě hodně čteme a teďka teda manžel zastal mou funkci. Ale pořád čteme, máme tam rozečtenou pohádku od Disneyho, ale jinak čteme úplně všechno. A manžel s Niki čte pořád.

16. Podnikáte společně s dětmi výlety do přírody? H6

Kromě toho, že jezdíme za rodiči, jezdíme také různě po výletech. Třeba jsme byli v Šiklově mlýně. Chodíme na houby, Nikolka hrozně ráda chodí na houby. S tím, že teďka jsme nemohli, protože je jen malej, malej. Ale jinak přírodu máme hrozně rádi. Já i manžel jsme odchovanci takových těch stanařů, my jsme chodili hodně stanovat a to všude. Takže jsme si říkali, že příští rok bysme to zkusili s dětma pod stan, ať vidí, co to je. Anebo se jdeme jenom projít s kočárkem, Nikolka na koloběžce. Sice jen tady, mezi baráky, no ale jsme na vzduchu. Ale je pravda, že, když děti ještě nebyly, tak jsme s manželem objeli půl republiky a všechno máme obšlápý. Tak jsme říkali, až ten Kubíček bude mít aspoň dva roky a bude moct být na tom kole, tak určitě budeme hodně jezdit. Ted' je ještě malý, příští rok už to bude zas dobrý. To už budeme moct být aktivní, tak jako všichni. Každý si vezmeme na kolo jedno dítě a můžeme vyjet.

17. Povídáš si s dětmi o prožitém dnu, o jejich pocitech štěstí a trápení? Snažíš se u dětí pěstovat pocit důvěry ve Tvoji osobu? H6

Jo, to jo. Každý den pravidelně. Ptám se Nikolky vždy, jak bylo, jestli a s kým si hrála. Ona teda řekne, že to bylo fajn, nebo že „ona mě shodila“ nebo tak něco. Ale já jí na to odpovím, něco v tom smyslu, jak už jsme se spolu o tom bavily, že se nesmí nechat. Bavíme se, určitě jo. Vždy jak se měla. Když je třeba u rodičů, kde je sama, tak jak přijde, tak se jí ptám: „Jak to teda bylo? Kam jste chodili? Líbilo se Ti to? Nelíbilo se Ti to?“ A tak. Jo, hodně se bavíme, že Nikolko? Když vždycky přijdeš ze školky, tak se ptám, jak bylo ve školičce? Že? Mamka se Tě ptá, co jste měli na oběd, co paní učitelka s vámi probírala, co malovali? A tak. Takže si myslím, že pocit důvěry v mou osobu se určitě snažím vytvářet. I když třeba někdy je taková krize, že třeba jsem na ně já našťvaná, že Nikolka třeba zlobila, tak potom si to večer jako nějak uvědomí a hrozně ráda se potom mazlí. Přitulí se k mamce a nejrádši by s ní šla spinkat a spala. A pořád mě chytá za ucho, to je naše znamení, že třeba mě může držet za ucho. To je tak jak náš Ušáček. Takhle nějak, když si lehnu, tak mě takto chytne. A ted' se zeptá: „Tat'ka zase odjede?“ Protože je strašně šťastná v tom, že může spát s mamkou. Tatínka miluje, to je jako mazílek tatínkův, ale prostě jak je to ta maminka a může se mnou ležet. Takže usínáme tak, že na jedné straně mám Nikolku a na druhé straně Kubíčka.

Děkuji za pěkné povídání, Jani. Bylo to fajn.

PŘÍLOHA P V: DÍTĚ 1 – VIKTORIE, MŠ 1

1. Ve své DP se zabývám sociálně patologickými jevy a jejich prevencí u dětí předškolního věku. Jsem přesvědčená, že tato prevence patří již do předškolního vzdělávání. Jaký je Váš názor? H1

Určitě, určitě, patří do předškolního vzdělávání se vším všudy, ale pouze tak, aby byla vždy přizpůsobena věku dítěte. To znamená, že velice opatrně, od začátku v rámci ročního plánování. Od začátku roku musíte mít jasně naplánováno, co celý rok v rámci sociálně patologických jevů zařadíte. Jednak aktuálně, to znamená podle projektování, které děláte dle aktuální situace. Znamená to, že děti samy upozorní na nějaký negativní jev, se kterým se setkají. Jdete na procházku, dítě začne sbírat nedopalky, upozorní na nedopalky a podobně. Takže vy si vytvoříte většinou dle té aktuální situace třeba projekt, který vytvoříte na týden nebo na dva. Pro děti předškolního věku je to vždycky lepší za použití literatury, kterou si najdete. Existuje spousta literatury k prevenci patologických jevů a je to motivované většinou pohádkou. Takže příběh, pohádka a na tom nastavíte celý ten týden nebo celý měsíc, podle toho jak dlouho se chcete situaci věnovat a zase formou velice jemnou, vhodnou věku. Celý ten problém zpracujete. Tam je hrozně důležité i to, mít zmapované, kolik je třeba v dané třídě rodičů, kteří kouří. Protože když se právě do této záležitosti vrháte tak, že to je teda strašné a teď páchne oblečení a všechno, tak zase to musíte podat jemně. A to je jedna prevence, která se zpracovává v mateřské škole nejčastěji. Určitě je to i nástin drogové závislosti. A to většinou bývá tak, třeba v loňském roce se nám podařil úžasný projekt díky chlapci, jehož babička ho odpoledne hlídala a dívaly se spolu na zprávy. A babička byla tragéd, který líčil dítěti přesně ty negativní věci, které v těch zprávách se staly a rozebíraly to potom spolu a dítě přicházelo do mateřské školy a na ty věci se ptalo, anebo o injekčních stříkačkách začalo vykládat. A zase dobrá učitelka je schopná zareagovat. Takže ano a zase ve velice jemné formě jste schopna vyprojektovat třeba úžasný projekt, který se nám podařil loni, byl to Zajíček a divná tráva, což je parádní záležitost od Dagmar Novákové dobře zpracovaná. A právě na tom příběhu se zase dala postavit i drogová závislost. Potom je to samozřejmě i záležitost vztahů ve třídě a klimatu ve třídě. Takže na tom strašně moc záleží, jak máte dobře zpracovanou a podchycenou diagnostiku úplně na začátku v dané třídě a tam už zase reagujete na tu danou situaci. Tak třeba mám tady chlapce s dva

roky odloženou školní docházkou. Nikdy předtím nechodil do žádného předškolního zařízení. A hned na počátku si velmi špatně zvykal na děti a velmi špatně si zvykal na kolektiv a na projevy agresivity, které tam byly a zase jak na něho reagoval kolektiv a podobně. Takže zase říkám zpracovat buď formou pohádky, příběhu, anebo nastavit tu situaci nějak a zase existuje už řada knih, kde budete úžasným způsobem propracovávat sociální dovednosti u dětí a reakce dětí a ta literatura už je dost velká na to, aby byla použita. Takže to je další záležitost třeba v chování.

Jestli jsem správně pochopila, tak vy reagujete bezprostředně na aktuální situace ve školce. Máte to podchyceno i ve školním programu?

Ano. Vůbec, celá záležitost mateřské školy tady, funguje tím způsobem, že je samozřejmě Školní vzdělávací program, který taky má mírně zařazenou sociálně patologickou prevenci a třídní vzdělávací program je rozdělen do jednotlivých integrovaných bloků, kde v každém bloku je ať už zlepšování sociálního chování, ať je to zlepšování klimatu ve třídě a na tom je postavený základ celý anebo je to opravdu dle aktuální situace. Tomu se říká plánování v mateřské škole. Plánování v mateřské škole buď vychází z aktuální situace, potřeb a zájmů dětí anebo vychází normálně z jednotlivých integrovaných bloků. Takže i toto máme zařazeno.

O tuto prevenci se zasazujete vy osobně, nebo ji máte rozdělenou mezi všechny pedagogické pracovnice?

Ano, prevenci zařazuji osobně, ovšem všechny pedagogické pracovnice musí vždy bezprostředně reagovat. Není nikdo jiný, kdo by to zaštitoval, já to zaštitím po té stránce písemně a zpracuji do ročního plánu, aby věděli. Anebo vytáhnu z toho jednu věc, to gró a prioritou pro vzdělávání toho daného školního roku. Ale v té prevenci je toho opravdu většinou od všeho trošku.

2. Osobně vnímám v současné době problém u dětí hlavně v oblasti nezdravých hygienických návyků a zdraví obecně, v oblasti agresivního chování, někdy hraničící s šikanou, také v oblasti kouření, užívání alkoholu a drog, v oblasti sobectví, dětské krádeže, lži, vandalismu, rasismu. Jak tento problém vnímáte vy osobně? H1

V mateřské škole se to týká především zdravých životních návyků a obecně vyloženě o zdraví. Toto je opravdu ojedinělé, že se setkáte i s tím, že se vyskytnou projevy agresivního chování. Klimata ve třídě většinou vytváří samozřejmě učitelka a tady u té věkové skupiny tří až sedm let, jste schopná si to tak udělat, že si mys-

lím, že to tam ještě opravdu není. Necítím to u nás. Naopak ještě další věc. Vemte si, že jsme malinkatí. Osmačtyřicet dětí, jsme dvoutřídní mateřská škola, tady je to velká pohoda, fakt rodinné prostředí. Tady totiž se velice rychle dá všechno zmapovat a známe se všichni. Většinu času, od paní provozní po paní uklízečku, trávíme čas všichni dohromady.

To mohu potvrdit, protože jsem již mluvila se svou sestrou a ona si vaši školku velmi chválí. Ať už se jedná o podmínky ve školce, vás, jako pedagogickou pracovníci. Když jsme spolu mluvili, vzpomněla anketu, kterou jste rozdávali rodičům. Takže ihned jsme měli společné téma a vykládali jsme přes hodinu a můžu říct, že jsme si u toho i pobřečely.

3. Nyní mě zajímá, jestli se vyskytl některý z těchto jevů ve Vaší mateřské škole?

Pokud ano, jak jste problém řešili? H1

Pokud se takovýto problém ve školce vyskytne, tak si dovolím říct, že je to zase na vedení a příkladu paní učitelky. I to působení se velice vrací. A když se to podchytí od začátku, tak si nemyslím, že je problém. Musím říct, že opravdu tak jak se tady bavíme o tom chlapci, který je romské národnosti a je tady s námi, tak jsem spíš na začátku měla pocit a to je možná důležité říct, že nebyl problém mezi dětmi, ale že rodiče často si ten problém vytváří, jakoby ještě než ten problém začne. A jakoby musím říct, že on si na počátku strašně dlouho zvykal. Než poznal děti a musel si zvyknout. A protože strašně špatně mluvil a také má logopedickou vadu a trošičku poruchu komunikace, tak řešil veškerý problém, který přišel štípnutím, bouchnutím a to byl ale počátek. A já dneska třeba opravdu mám zvednutou hlavu. Ale není to jen moje práce. Je to práce dvou učitelek ve třídě, které... já jsem často chodila na hospitace a chtěla jsem, aby to bylo podchycené zrovna tady v té třídě, protože děti už v Hodnotícím kruhu třeba odpoledne, když seděly, tak třeba vím, že Gusta (pozn. autorky chlapec romské národnosti) byl celý den úchvatný. Ani jednou nezazlobil. Hodnotící kruh je o tom, co se mi podařilo nebo nepodařilo, jaký byl den. Děti hodnotily stylem: Gusta zase udělal. A všechno udělal Gusta. A pořád se jim nelíbilo co Gusta. A ze začátku to bylo tak, že jsem prostě se snažila i učitelky poučit, jak ke Gustovi mluvit, co smí a co nesmí. A potom jsem pochopila jednu úžasnou věc, co na Gustu platí. A nechci říct, že teďka to bude nahrané, že to platí na romskou národnost. Já jsem to celé otočila. Gusto, no tak ty jsi úžasný. Toto jsi zvládl? Děti, pojd'te se všichni podívat. Toto udělal Gusta. A

prostě stalo se toto, že nedělal nic jiného, než že začal všem dětem pomáhat, ke všemu se stavěl úplně opačně, že on to dětem ukáže, že on to zařídí. Tak říkám, že to jsem potřebovala, takového velkého kluka jako ty jsi, ty máš sílu, ty to zvládáš. On začal být opravdu pyšný a dneska mám pocit, že i ti nejmenší a i mladší kluci co jsou tady, tak prostě valí za velkým kámošem za Gustou. Pravdou je u Gusty, že když se děti tady řadí, tak chtě nechtě jde tady dopředu, razí si cestu a tím jak je veliký, tak může někdo upadnout. Ale už je to o mnoho míň. Řekla bych, že už je takový empatictější a snaží se. Ale jako není to problém, že jsem na tuto otázku odpovídala tak, že bych musela nějakým tragickým způsobem řešit problém. Že ty rodiče by za mnou chodili, byl-li by nějaký problém. Na první třídní schůzce, kterou jsem měla, ho neznali. Což mě hrozně u některých rodičů mrzelo. Neznali ho, ale věděli, že je tady chlapec romské národnosti, ale postavili se tak k tomu negativně. Měli k tomu prostě pár poznámek. Ale nicméně doufám, že se vyřešily. Nebo věřím. Prostě není v tom absolutně žádný problém.

Sestra mi říkala, že děti šťouchal. Ale na druhou stranu druhý den donesl bonbony na usmířenou.

Spoustu věcí si myslím, že nemyslel špatně. On prostě nebyl zvyklý jakoby do toho kolektivu chodit a reagovat. Neznal to, nevěděl.

Poznali jeho rodiče nějakou změnu v chování? Mluvili jste spolu?

Mluvíme, mluvíme spolu moc často. Tam je taková legrace, že paní učitelka Majka z vedlejší třídy, je žena s pětaticetiletou praxí maminku toho Gusty učila tady ve školce. Takže jak já se snažím tady s maminkou řešit vždycky jakýkoliv problém, tak ona říká, podívejte se, třeba v grafomotorice jsme tak nějak pokročili a velice jemně přijde a řekne: „Ty Hanko, tak takhle v žádném případě ne, Gusta neumí to, to, to, toto doděláš, ale začni něco dělat. Jestli chceš, aby šel do normální školy, tak si s ním sedni a začni s ním makat.“ A to na ni platí úžasně. Takže toto jsou reakce naše, kdy je to takhle položeno a Gusta pracuje velice hezky.

4. Dá se obecně specifikovat, se kterým nežádoucím chováním se nejčastěji v mateřské škole setkáváte? H1

Ne, ne pozor. Nežádoucí chování musím říct, a to je velice důležité, mě nesmírně pomohly heterogenní třídy. To znamená věkově smíšené třídy. Bránila jsem se mnoho let tomu, nechtěla jsem. Měla jsem děti rozdělené podle věku, a protože jsme fakultní mateřská škola a chodí k nám dívky na pravidelná setkání, tak fa-

kulta mi to radila. Udělej to, uvidíš, toto strašně moc pomáhá. Bojovala jsem také na první třídní schůzce s názory rodičů. Všichni nebyli přesvědčeni o tom, že toto je ta nejlepší bomba. Tady toto, toto nežádoucí chování, které bylo, tak s ním jsem se setkávala ve třídě, kde byly nejstarší děti. Protože už se vytvářely skupinky, to je jedna věc a ty děti, to je nejdůležitější říct, šly už po výkonu, šly po výkonu a soutěžily. A toto se vám nestane ve smíšené třídě. A to je také nežádoucí jev v mateřské škole. A to jako proč? Děti si mají hrát a nemají nadměru vytvářet napětí.

To se objevovalo i u těch nejmenších dětí?

Ne, jenom u velkých. No a to se všechno zrušilo díky těm heterogenním třídám a strašně se zlepšilo sociální chování a dovednosti ve třídách.

Myslím, že ty starší děti mají potřebu učit mladší a naopak mladší odkoukávají zkušenosti od starších.

Úchvatná zkušenost. Je spousta rodičů, kteří vám řeknou, že mají strašný strach z toho, že ty starší půjdou dolů. Jo, že ty malí jim prostě nemají co dát. Jenomže to je právě tak úchvatnost. Je spousta velkých, který nemají sourozence. Takže dneska, kdybyste se tam šla podívat, to je prostě úžasná věc. Přijdete do koupelny a vidíte, že si dávají pastu, aniž bych je upozorňovala, pomáhají si při oblékání a to jsou takové ty dopomoci. Pojd', pojd' si sednout na klín, mamka za chvíli přijde. A to vidíte v kruhu, vidíte to při hraní a u těch malejch vidíte, jak k těm velkým shlíží, protože to už je fakt velkej kámoš už. Tak to je moc hezký. Zdají se mi být o mnoho ti velcí citlivější a malý to fakt táhne dopředu. A to co jsem se rodičům hlavně snažila vysvětlit, že mě říkali, že budu mít málo času na ty velké děti, co se třeba týká přípravy do školy. Tak to je velká mýlka, protože teď mám třeba jen deset těch nejstarších a zbytek jsou prcci. A desíti se individuálně věnovat, je daleko jednodušší, než v počtu čtyřadvaceti velkých dětí. Takže ta práce je, bych řekla, daleko propracovanější.

Zajímá mne, jak to probíhá, když starší děti připravujete zrovna na školu. Jak to probíhá s těma menšíma. Mají nějaký svůj program?

Vždycky, vždycky. A vždycky je to rozdělené tak, aby to opravdu odpovídalo.... zase jo?

Potřebují k práci Vás, nebo jsou činnosti, kdy si děti vystačí samy?

Jsou činnosti, ano, tomu se říká zase řízené, polořízené činnosti anebo spontánní činnosti. A z toho je vytvořen celý den. Ráno, když dítě přichází do mateřské školy, tak jsou samozřejmě spontánní hry, spontánně si hraje, ale v tom mu již jsou nabídnuty činnosti. A ty činnosti jsou buď řízené učitelkou anebo polořízené. Takže některé činnosti u stolečku, jiné na zemi, k tomu danému tématu. A to dítě samo si ty činnosti vybírá. A plus pro děti s odloženou školní docházkou každé z nich má individuální plán vytvořený. A tam kde je potřeba víc máknout, tak to ta učitelka má připraveno jakoby navíc. A to dítě sedí u stolečku a má připraven pracovní list nebo něco jiného a učitelka kolem něho buď chodí anebo mu třeba dopomáhá s tou prací. Takže to jsou ty nabízené jednotlivé činnosti a nejvíc se přípravě do školy věnujeme odpoledne. V tomto čase, kdy malí usnou, většinou a ti větší pozvolna sami vstávají. A to je ten čas náš, kdy se prostě věnujeme úchvatně od logicko-matematických těžkých představ, přes grafomotoriku až prostě po všechno, co se týká přípravy do školy.

5. Dnes se již často setkáváme se zahrnutím primární prevence přímo do Školního vzdělávacího programu. Již jsem se od Vás dozvěděla, že je do Vašeho programu zahrnuta. H2

Ano, to je prvotní a nejdůležitější.

6. Co se týče nějakých cílů, kterými se odlišujete od ostatních mateřských škol? Jste si vědomi toho, že byste byli nějak odlišně zaměřeni? H2

Ano. Odlišnost v těch daných vzdělávacích programech je daná vždycky pro tu danou mateřskou školu. Program si vždy stavíte pro sebe a tak, aby byl vždy vyhovující. Vy musíte znát dokonale podmínky, ve kterých se budete realizovat a připravíte si ho sami pro sebe. Tak například u nás, díky tomu že jsme dneska už teda obestavení taky jako paneláky a vždycky jsem dětem říkala, že jsme jiní, než ostatní mateřské školy. Že všechny ostatní jsou v sídlišti, že všechny jsou to typicky sídlištní mateřské školy. A tím, že my jsme malí a byli jsme hodně v přírodě, tak jsem měla vždycky gró environmentální výchovu. Takže hodně, opravdu hodně jsme ve Školním vzdělávacím programu měli vypíchnutou enviro. Věnujeme se jí trošičku víc, jo? Takže ona je jakýmsi záměrem, ale jakýsi záměr a filosofie celého Školního vzdělávacího programu je vyloženě opravdu dána tak jak v ostatních vzdělávacích programech. Tam se nikterak neodlišujeme.

7. Absolvovala jste vy, nebo některá z pedagogických pracovník Vaší školy seminář či školení týkající se prevence sociálně patologických jevů u předškolních dětí?

Byla, byla mockrát.

A dalo Vám to něco, obohatilo Vás to? Říká se, že praxí se člověk nejlépe učí.

Jo, jo. Určitě. Praxí se člověk učí, ale nyní mám zmapováno, jaká nová literatura vyšla, jaké knihy, hry a hlavně třeba takové ty praktické záležitosti jako hodně her k těmhle tem záležitostem. Tak to je opravdu víc, než nějaký kurs. Ale posílám na něj i učitelky. Je málo peněz na další vzdělávání pedagogických pracovníků, ale snažíme se.

8. Věnujete se cíleně primární prevenci v hlavním tématu zaměstnání? H3

Zaměstnání dneska neexistuje.

A jak se to nazývá? Program? Denní program?

Ano. Zaměstnání bývalo ještě za komunistů. Jsou to činnosti, dopolední, odpolední činnosti dětí. Jo? Anebo program. Ale určitě ne zaměstnání.

Děkuji za vysvětlení.

Takže ano, věnujeme se cíleně, dle jednotlivých témat, která jsou já nevím, máte i do tématu, která se týkají přírody. Ted' v současné době třeba Léto, milé léto. Letní radovánky, doba dovolených se dá na záležitosti moře, třeba, které mají ted', se dá na dvou velrybách, které jsou veliké kamarádky nahrát úžasná dramatizace a situace, která bude prevencí sociálně patologického jevu, projevu agresivity, či úžasných přátelských vztahů ve třídě. V každém tom integrovaném bloku najdete něco, čím to zpestříte a kam to strčíte, tuhleto výchovu. To vždycky jde. To už záleží na tom, jak je učitelka šikovná.

Ale to určitě nenapadne každou.

Určitě. No já mám velkou výhodu v tom, že mám holky, nebo učitelky, které, které akceptují mé nové metody a formy práce a musím říct, že někdy je to asi složité. Úplně jakoby tím, že třeba je tady paní učitelka, která učí třicet let, takže pro ni je všechno nové. Není také přesvědčena, že je to nejúčinnější a nejlepší. Nicméně já nejsem člověk, který by mohl stagnovat. Já potřebuju, abychom se pohybovali dopředu a chtěla bych, aby už tím, že něco ukazuju fakultě a už tím, že mně sem chodí studentky na praxi, tak to musí prostě valit. Takže snažím se jakoby tady v těch věcech hodně dopředu. A musím říct, že ony mě akceptují, za což jsem jim nesmírně vděčná a mám je za to ráda. A každou neděli rodičům připravují dané

téma na týden, které zpracují. Napřed ho pošlou mně, potom ho dají na webové stránky, já si ho přečtu, doplním, udělám to, co si představuju navíc, že by tam mělo být, každá třída zvlášť. Potom to vyvěsí ještě tady na nástěnky rodičům, aby byla jasná představa, co ten týden se dělá. No a postupujeme podle přípravy. Děláme do myšlenkových map, kde dle inteligence, rozepsané, verbální, logicko-matematické, interpersonální, přírodní. A já chci, aby ony k tomu přiřazovaly činnosti toho daného tématu. Takže ony vlastně na nic nezapomenou. Žádná z těchto inteligencí není opomenuta. To znamená, že toto téma bude mít obsaženo i že se dotkne prevence sociálně patologických jevů, i se dotkne tělesně-kinestetické záležitosti, budou cvičit. Výchovy k zdravému životnímu stylu. Budou zpívat, zase hudební záležitosti, budou hodně číst, verbální záležitosti. Tím, že ony to zpracují do těchto jednotlivých inteligencí a udělají si myšlenkovou mapu na ten týden, tak na nic nezapomenou.

Takže Vy jim vytvoříte kostru a ony to vlastně doplňují.

Jo, což je úžasné. A potom je na nich, aby našly odbornou literaturu anebo na internetu. Prostě už z praxe to vědí. Aby už tam šupaly ty jednotlivé věci, které prostě chtěou, aby děti věděly a aby s tím děti byly seznámeny. V mateřské škole se říká pouze: seznámím dítě, nikoli učím dítě. Seznámím dítě a dítě posouvám dál na základě tady těch věcí. A ještě chci, aby dokonale znaly kompetence. Proč to dělají. To znamená kompetence k učení, k řešení problému. Jednotlivé, které jsou v Rámcovém vzdělávacím programu. Takže chci, aby věděly, když už to tam dávají – proč. Proč to chtějí. A tohleto ony dělají. To je výborná věc.

9. Vzniku sociálně patologických jevů tedy předcházíte reagováním na konkrétní situaci. Pokud se tedy vyskytnou, zařadíte je ihned do denního programu? H3

Ano, jak už jsem říkala.

Používáte pracovní listy? Vytváříte si je sami, nebo využíváte běžnou obchodní síť?

Je to zase záležitost toho, aby člověk měl povědomí. Fakulta spoustu věcí má, které se dají použít. A potom hrozně fajn je ten, když se kamarádíte se spoustou ředitelů. To co se povedlo jedné mateřské škole, si zase předáte. Takže to se dá. A hlavně paní učitelka Majka zase sleduje nové knihy, které vycházejí a z grafomotoriky a tady těch existuje spousta. A samozřejmě, že pak si je kopírujeme, ale těch věcí je hodně. A potom ještě spolupráce s Pedagogicko-

psychologickou poradnou, což je úžasná záležitost v tom, že díky tomu, že já už před mnoha lety, ale chci, aby kantorky měly udělané edukativně-stimulační skupiny. A pořádá to Bednářová-Šmardová z Pedagogicko-psychologické poradny z Kohoutové. Tam je kvanta materiálu, ale kvanta. Takže to je všechno nejlepší. A to co tady vidíte, to jsou všechno pracovní listy zaměřené vyloženě na zrakové vnímání, sluchové vnímání, každou skupinu zvlášť. A z nich čerpáme.

Mohu Vás tedy poprosit o dvě, tři ukázky? Ráda bych je použila ve své práci.

Určitě, určitě. A ještě existují knihy, úžasné Filipova dobrodružství, to Vám taky ukážu. To Vám ukážu, kdy ty prevence jsou taky fantasticky zpracované. U nich se člověk nenadře. Stačí, aby daný příběh načtel a zmapoval. Ukážu Vám, to Vám moc ráda ukážu.

10. Zda vytváříte nějaké své vlastní aktivity týkající se prevence, jsme si již řekly. To je jasné. H3

Ano jasné. Je jich nespočet, jak už jsem uvedla.

11. Existují také různé preventivní programy. Znáte nějaké a máte s nimi v rámci zaměstnání praktické zkušenosti? H3

Ano, existují, ale já je neznám.

Neznáte, protože si vytváříte vlastní. Myslíte, že jsou účinnější?

Nevím, nejsem s nimi seznámena.

12. Uvítala byste nějaké konkrétní metodické materiály? H3

Jo možná, kdyby jich bylo víc, nebylo by to vůbec špatně.

13. Dle mého názoru je v oblasti primární prevence také důležitá spolupráce a komunikace rodičů s mateřskou školou. Již jsem se sama přesvědčila, že vaše mateřská škola nabízí rodičům zúčastnit se různých aktivit společně s dětmi. H4

To opravdu mi věřte, že to je gró a naprostý základ. To musí vždy fungovat. Nejenom to, že dítě tady s námi bude šťastné, ale i rodič musí být spokojený. Rodič musí být opravdu spokojený, když přivádí dítě do mateřské školy. A potom se to odrazí ve všem, ve všem. V úžasné spolupráci. Děláme kvanta akcí, které děláme dohromady. To, že budu mít s každým rodičem čas promluvit v šatně, domluvit si schůzku. Budeme rozebírat chování dítěte, to, co rodič potřebuje vědět. Takže věřím, že opravdu spolupráce mateřské školy s rodiči je základ.

To jsem viděla již na Vaši poslední anketě. Ty ankety děláte často nebo jen když potřebujete zjistit nějakou konkrétní věc?

Anketu dělám vždycky až na konci školního roku na zhodnocení. Ale tím, že samozřejmě pořád dávám prostor rodičům ke všemu se vyjadřovat. A jakýkoliv problém je, tak se řeší.

A má to odezvu? Jsou rodiče ochotni odpovídat?

Ano jsou, to určitě. Spousta jich to odbyde, když bych Vám je ukázala, jsou ano-ne, ano-ne. Stále každý rok znovu a znovu píšu – konkrétněji prosím, pomůžete nám. Nastavím další společnou cestu, ale musím konkrétně vědět, co dělám dobře, co nedělám dobře. Je potřeba abyste se rozepsali. V letošním roce jo, ale rozepisovali se stylem jako jo, ale: No, kdybyste víc zlepšili zahradu a tak. Takže ono je to takové, že potřebuji okamžitě ode mě zpětnou vazbu. Sednu a musím napsat na základě čtyřadvaceti dotazníků, které se mi vrátily v této třídě. Zhodnotíte práci učitelek, za to jsem nesmírně vděčná. Posouvá nás to dál v práci. Píšete o školní zahradě, na to vám ráda odpovídám takto: nemám dostatek finančních prostředků na to, abych mohla... a tak dále. Takže potřebuji okamžitě zpětnou vazbu. Takové ty řešení jakoby stále pomazánky ve školce, tak samozřejmě okamžitě pozvu vedoucí školní jídelny, promluvíme si a ona nám tisíckrát řekne, že naplňuje spotřební koš, že je všechno v pořádku a tak. Ale musíme pořád komunikovat, jo? Pořád. A tak stejně prostě i na těch webových stránkách se snažím, myslím si i víc, než by bylo potřeba. Že nepíšu jen strohé informace pro rodiče, ale opravdu třeba v neděli večer, se vypisuju s tím, že to se bude dít, to se bude dít, nezapomeňte, udělejte. A já si myslím, že to je fajn.

Přijdou rodiče někdy za vámi sami, s nějakým konkrétním problémem?

Ano, ano.

Stěžují si nebo naopak chválí?

Pochvala je úchvatná. Víte kdy nejvíc? Společná akce rodič – děti, fantazie naprostá, protože je to neformální. Ve školce já vždycky rodičům říkám, když ráno přivádíte dítě do školky, učitelka se vám bude věnovat, pokud s ní chcete mluvit. Ale nechci, abyste mluvili dlouho. Pokud ona má svoji práci, ona je v pracovním procesu a nemá jen jedno vaše dítě. Má dalších třiadvacet. A já chci, aby se věnovala všem. Čili pokud budete chtít něco vyřešit, domluvme si schůzku. Se mnou, nebo s ní, ale po pracovní době. Takže takto to řešíme vždycky a je to fajn. Tak proto oni hrozně moc využívají těch neformálních setkání. Což je bomba, protože to opravdu u špekáčku, u ... jsem chtěla říct u piva, prostě tady na těchto akcích

se strašně moc otevřeme a popovídáme si. A ještě mám jednu věc, která mně přijde naprosto úchvatná a to jsou právě ty edukativně stimulační skupiny, kdy vlastně pracují rodič a dítě. A chodíme s dětmi pracovat do základní školy, aby si zvykly na prostředí základní školy, kam potom budou přecházet. To je teda senzační, protože rodiče vždycky říkají: „No vidíte, my jsme si mysleli, že máme doma takové dítě, že je tak ohromné a ono v kolektivu to pak vypadá jinak. Takže se rodiči dostává srovnání. A to je bomba. Protože jak máte rodiče, který k vám přijde a řekne: „Ale on doma to nedělá, on je doma úžasný.“ No bodejť by to doma dělal, když je sám, jedináček. Že jo. Ve školce se chová jinak anebo je to zase opačně. Že říkají, že doma zlobí a já odpovídám že, ne tady je úchvatný. Prostě je to o tom, že najednou vidí to dítě v procesu, což je hrozně fajn a ještě mají srovnání, jak v procesu jiné dítě pracuje, což je pro ně taky důležité. A tam si strašně moc povídáme. Tam se mně ptají na to, kdy by už to dítě mělo být, co by mělo dělat, jaké knížky si mají ještě koupit za literaturu, nebo ji jim půjčím. Nebo také řeknu, kde mají přidat a tak. Takže to bývá strašně fajn.

Takže vy chodíte s dětmi do jejich budoucí školy a pak pozvete rodiče?

Ne, rodič a dítě pracují.

Takže rodiče jsou tam s nimi?

Ano rodič a dítě pracují, takže celou dobu jsou jakoby se svým dítětem a mají možnost pozorovat i ostatní děti u práce. A jsou to hry, které se střídají – od grafomotoriky, kdy sedí normálně u stolečku, nebo pracujeme na koberci. Takže to tak jakoby střídáme. A některé hry jsou jenom pro rodiče a některé hry jsou jenom pro děti, což je hrozně fajn a až to skončí, tak máme čas mluvit. A navíc ještě chci říct důležitou věc. Chci, aby rodiče tady měli vždy volný přístup. Já sice jim říkám, že jsem ráda, když tady o půl deváté to dítě je, aby si dokonale vyhrálo. A že je hrozná hloupost, když mě sem vodí dítě o půl desáté, že to je strašné, že prostě nemá ten program, který by mělo mít, a že mně to vadí, ale z druhé strany chci, aby rodiče měli pocit, že můžou kdykoliv přijít. A maminky na mateřské dovolené to tak občas dělají. Ať to vidí. Některé dítě doma vůbec nepovídá o tom, co se děje v mateřské škole. A pro mě je fajn, když ta máma jde a podívá se. A zase z druhé stran, to taky můžu říct, některé učitelky se potom ještě víc snaží, že neví, kdy, kdo přijde.

To je pro ně motivace.

Ano a to stejné je i tehdy, když jsou tady studentky z fakulty, že jo. Prostě ta učitelka musí být dokonale připravená a ony jsou tak zodpovědné, že se dokonale připraví. No a já nemusím chodit na hospítace a nemusím nikoho motivovat. Motivací jsou studentky, to taky není špatné (směje se).

14. Měla jsem připravenou otázku, zda máte od rodičů zpětnou vazbu o dopadu těchto aktivit na jejich děti? Ale to jste mi již zodpověděla. H4

Ano, v tomto případě to v naší mateřské škole funguje velmi zodpovědně.

15. Cítíte od rodičů zájem a ochotu spolupracovat s mateřskou školou, nebo naopak převažuje jejich negativní postoj? H4

Tady musím říct, že obrovský, obrovský zájem. To samé ochota, ochota funguje velmi silně.

Zaznamenala jste vůbec negativní postoj?

Nezaznamenala, protože tato mateřská škola je úžasná v tom, že sem chodí strašně moc starousedlíků a jsou tady i dědečkové a babičky, které sem chodili kdysi. Takže to je hodně postavené na tradici a jsou to lidé, kteří mně fakt jako nesmírně pomáhají, ať se to týká jakýchkoliv oprav a prací. I v tom, když děláte, já nevím třeba Den otců nebo jiné programy, kdy vždycky prosím rodiče, aby třeba jeden je zvěrolékař, tak aby dětem přišel ukázat a popovídat o tom, jak pracuje. Jdeme navštívit maminku, která pracuje na poště. Takže snažím se se jakoby vtahovat do těch věcí, které děláme. Třeba teď jsme měli úžasný projekt, který se jmenoval Babičky s námi ve školce. A to teda byla taky tak úchvatná věc. Přišly babičky, obědno se jich spousta a pekly s dětma. A tak to musím říct, jak to je úžasná záležitost, jak ty děti ty babičky pozorují. Jak se potom bavíme o tom, kolik vrásek už měla ta babička, a že toto byla ještě mladá babička a toto už byla babička v šátku. A předávají jim i prostě jak postaru, že jo, jak poctivě to těsto vymíchat, až probublinkuje. Je to hrozně dobrý. Takže tam je i to setkání s jinou generací. Jo? Takže jo. A negativního jsem nic nezažila. A postoj negativní jsem taky – zaklepu, nikdy neměla.

16. Informujete rodiče v případě, že se u jejich dětí vyskytne nežádoucí chování, nebo se snažíte problém vyřešit na půdě mateřské školy? H4

Jo, ale velice opatrně, pozor jo? Nechci, aby to dělaly učitelky. Nesnáším a opravdu nesnáším to. Svou mateřskou školu jsem postavila, tak a říkám to vždycky otevřeně. To, co jsem nikdy nechtěla, aby se dělo mě a mým dětem, tak nechci,

aby se dělo tady. Takže vycházím z vlastní zkušenosti. A takové ty situace, kdy učitelka otevře dveře a maminka utahaná z práce přichází do školky a učitelka otevře dveře a řekne: „Tak to bylo strašné, to vaše dítě zlobilo celý den.“ Tak to vždycky říkám, že to je přece naprostá katastrofa a ponižujeme my samy sebe v tom, že my jsme neschopné kantorky a nejsme schopny si s dítětem poradit. A maminku opravdu utahanou z práce prostě informujeme tímto způsobem. Ne. Takže mám to otočené. Dítě vždy pochválím, řeknu jak je úchvatné, úžasné v tom a v tom a pak řeknu takové to: „Ale prosím Vás, pojd'me společně“ – vždy společně, nikdy neřeknu, vy se doma zamyslete, to ne. A vždycky říkám: „Pojd'me společně zkusit na tomto problému pracovat. Vy to zkusíte doma a já to potom vyzkouším tady a uvidíme. A zase další věc, pořád se budeme informovat jo? Takže takovým způsobem a je to tak. A funguje to. Pak přijde za týden a řekne, že toto se zlepšilo a já zase řeknu, že já už jsem to ve školce taky viděla a je to fajn. Je fajn, že společně musíme řešit ten problém. Nejde to, nejde to tak, abych opravdu řekla, že to je katastrofa. Prostě tady vaše dítě má problém, že chodí třeba co tři minuty na toaletu a obtěžuje tím ostatní děti, které prostě spí. A to nemám ráda. Tak se to stane občas, ale snažím se svoje holky, svoje učitelky vychovávat tak, aby tímto způsobem k tomu přistupovaly. A pokud by se jednalo jakoby o nějakém větší problém. Nevím, nestalo se mi. Ale vždycky nechci, aby to řešily učitelky. Chci to vyřešit sama. Chci taky další věc, aby učitelky jak se střídáme na směně, to je taky problém, tak odpoledne se informovaly. Vy už se tady setkáte třeba se mnou. Ale nebyla jsem tady ráno a o tom dítěti nevím, jakým způsobem pracovalo. Takže máme sešit, položený na stole a ta, která končí, tak prostě vypíše co ten den se dělo, jestli dítě řešilo nějaký problém. A tak učitelka, která potom nastupuje, pak může vědět, jak to potom bylo. A říkám, že pokud se rodiče ptají tak, že informace dávám na vyžádání. A nechci, aby jakoby samy podávaly stále nějaké informace. Jen na vyžádání, pokud se ptají. Není třeba být v šatně co minuta a říkat: „No vaše ta a ta....“ Ne. Když se rodič zeptá, tak určitě. A taky nechci, aby se učitelky v šatně vyskytovaly v šatně, když si děti přebírají rodiče. Mají spoustu práce.

Kolik máte učitelek?

Čtyři kantorky.

Tak to jste jako rodina.

Ano, to říkám také. A pak se dá velice dobře pracovat. Když jsou ohromné, ty holky, tak je to senzace.

Položím ještě poslední otázku, která se týká specializovaných pracovišť v Brně. V případě, že byste si nevěděla rady.

Možná, kdybych měla nějaký velký problém, asi bych třeba volala. A vyloženě bych to zaměřila na Pedagogicko psychologickou poradnu nebo nějakou speciální pedagogickou poradnu. Zatím jsem opravdu nic takového řešit nemusela. Tak to jen kdyby náhodou. Bude Vám to prosím stačit.

Samozřejmě, odpovídala jste velmi rozsáhle a já Vám mnohokrát děkuji.

No není zač.

Já vidím, že jste pro tuto práci zapálená, že praxe Vás hodně učí.

Teď jsme se třeba bavili o těchto dětech, ale třeba příští rok budu mít úplně jiný. Stačí, že tu bude zase jiné dítě, složení těch dětí může být jiné. To těžko, velmi těžko. Já jenom klepu, že zatím jsem žádný vážnější problém neměla. Teď jen budu upravovat třídy rovnoměrně tak, aby byl ve třídách přiměřený počet holčiček a kluků a starších a mladších dětí. Je to vyloženě záležitost heterogenních tříd. Aby ta třída jakoby nějakým způsobem dobře fungovala. Nabrala jsem sedmnáct nových dětí a věkově mi to nevychází. Tak jsem musela upravit třídy. Ale zase. Nejdřív jsem chtěla mluvit s rodiči těch dětí, jestli by jim to nevadilo, jestli souhlasí. Jaký oni na to mají názor. Co když jim to bude vadit. I když děti mě znají, i když nejsem jejich třídní a jsme spolu hodně času, kdy se třídy spojují, tak nejsme spolu pořád. Tak jsem si říkala, že nejdříve promluví s maminkami a ony mě potom řeknou, jestli ano nebo ne.

Děkuji ještě jednou za mnoho zkušeností a nových poznatků přímo z Vaší praxe a přeji hodně dalších úspěchů a spokojených dětí a rodičů.

Děkuji také a kdykoliv budete potřebovat, obraťte se na mne. Ráda pomohu.

PŘÍLOHA P VI: DÍTĚ 2 - ONDRA , MŠ 2

1. Ve své DP se zabývám sociálně patologickými jevy a jejich prevencí u dětí předškolního věku. Jsem přesvědčená, že tato prevence patří již do předškolního vzdělávání. Jaký je Váš názor?

Určitě teda to patří do předškolního vzdělávání, protože jsme se s některými těmi jevy vlastně sami setkali, že.

Bohužel.

No určitě bohužel, ono to začíná už v tom předškolním věku.

2. Osobně vnímám v současné době problém u dětí hlavně v oblasti nezdravých hygienických návyků a zdraví obecně, v oblasti agresivního chování, někdy hraničící s šikanou, také v oblasti kouření, užívání alkoholu a drog, v oblasti sobectví, dětské krádeže, lži, vandalismu, rasismu. Jak tento problém vnímáte vy osobně? H1

Ještě před nahráváním našeho rozhovoru jsme spolu hovořili o tom, co vlastně ty sociálně patologické jevy jsou. Ano, vnímám tento pojem stejně jako vy.

3. Vyskytl se některý z těchto jevů ve Vaší mateřské škole?

Pokud ano, jak jste problém řešili? H1

Ano, ano. U nás konkrétně jsme se setkali se sobectvím, ale s nějakým výrazným sobectvím jsme se neseťkali. Ono hodně dětí má i sourozence, takže jsou zvyklí se podělit.

Alkohol a drogy bych neřekla. Dětské krádeže – s tím jsme se teda setkali, to jsme tady měli a to byl případ, kdy teda jedna holčička hodně brala dětem věci. Ona si je schovávala našťestí dost okatě, takže jsme na to přišli, dá se říct brzy.

O jaké věci šlo? Byly to drobnosti?

Drobnosti. A protože ona měla i jako jiný problémy a byli i v poradně, tak jsme to tady řešili i s paní psycholožkou a ona říkala, že to asi vychází z toho, že není doma doceněná, že se jí moc nevěnují, a že na sebe upozorňuje.

A ta dívka byla jedináček nebo naopak pochází z rodiny s více sourozenci?

Právě že ne. Ona byla dítě jako ze sociálně slabší rodiny. Matka tam pořád řešila nějaké partnerské problémy a neměla čas na dítě. A ona to byla i povahově taková matka, která se mu moc nevěnovala. Ale teď se to nějak srovnalo a už je to v pořádku.

Takže jste na to přišli tím, že si věci neschovávala moc důkladně?

No ona to cpala třeba do krabice s ostatními hračkama.

Takže je nebrala ani pro sebe?

Ona ani vlastně nevnímala, že to dělá, to bylo takový zvláštní.

Co se týká lží, tak jo, měli jsme tady takový případ. A teď zrovna je tady takový chlapeček, který lže do očí. To teda nemám moc ráda.

Jako on lže přímo Vám osobně?

Ano, ano. Když něco provede, my víme, že to udělal a on Vám tvrdí do očí, že ne!

A je problém mu to dokázat?

Na toho jednoho jsem jako hukla, že se takový věci nedělají. On je rozumově hodně vyspělý dítě. On to uznal. A teď to začíná dělat jeden prcek malej, no, tak nevím, co z toho bude, ale spíš se snažíme o tom mluvit, jako s dětma.

No a tak s vandalismem jsme se tady naštěstí nesetkali. Tak děti ničí hračky, že, ale neuvědomuju si někoho, kdo to opravdu dělal schválně.

A rasismus – s tím vůbec nemáme problém, protože tady máme děti Vietnamské, Rómské. Teď tady máme Američana malýho. Tak naopak oni byli pro děti zajímaví tím, že nemluvili česky. Tak všichni za nima chodili a navazovali kontakt.

Takže je uspokojující, že všechno nežádoucí chování se týká pouze těch dětských, drobných neřestí.

No dá se říct. I když v tom loňském roce jsme se setkali – troufla bych si říct s tím náznakem šikany. To byla hrozná atmosféra, protože rodiče si vlastně chodili stěžovat, že je ubližováno jejich dětem. No a dělal to tady prakticky jeden jediný kluk, který ještě když byl mladší, tak jsme měli pocit, že nemůže navázat kontakt s těma staršíma. Protože on byl velice chytrý, ještě navíc. To je nejstrašnější, když takovému se to dostane do ruky. Hloupý děcko nebude šikanovat. To dělají ti chytří, ti šedý eminence. Jo, že oni jsou za někým schovaní. Takže když byl ještě mladší, tak dělal rozbroje, že prostě byl takový nepříjemný, že nemohl navázat kontakt s těmi staršími. Ale když on se dostal do pozice jakoby nejstaršího tady, protože navíc měl odklad školní docházky, tak prostě začal ubližovat malým. Vždycky tomu samozřejmě, kdo se neuměl bránit. Ale tím způsobem, že naváděl

jiný. A že říkal: „Já s tebou nebudu kamarádit nebo já tě zabiju, když ty neuděláš to, co po tobě já chci.“

On vlastně využíval přímo druhé děti.

Využíval ty druhý a ještě to bylo o to víc nepříjemný těm dětem zase. Protože oni jako by s ním chtěly kamarádit, ti starší. Takže aby se mu zavděčili. A nešlo jim to vysvětlit.

Jak dlouho trvalo, než jste na takové chování přišli?

No dost brzy. A pak jsme se snažili mluvit s těma jeho rodičema, ale oni to nějak nepřijali, prostě. S nima se nedalo, nevím.

Jaká to byla rodina, s vyšší vrstvy nebo naopak sociálně slabší?

Ne, ne, ne. Úplně normální, běžná rodina a maminka má takový zvláštní způsob myšlení, že se s ní člověk nemůže nějak domluvit, no. Tak jako vždycky říkala, že mu domluvila a já nevím co. Pak jsme to zkoušeli řešit, že bysme šli tady za školním psychologem. Ten řekl, že jestli chceme, že si promluví s rodiči i s námi. My jsme mu teda řekli, o co de. A nakonec maminka řekla, že udělají rodinnou radu, a že se rozhodli, že to jako už řešit nebudou a že počkají, co bude ve škole. No a teď je klid.

Ten chlapec je tady?

Ne, není tady. Už je ve škole a prý se mu ve škole líbí. Tak možná, že tam našel kamarády, kteří mu vyhovují a že nemá potřebu už tohle dělat, já nevím. My jsme tady měli i jednu holčičku a to byla taky nadmíru inteligentní holka. Ta to měla tak vymakaný, že měla svoji svitu, ještě jednu holčičku a když třeba dostaly děti bonbóny, tak jí to musely odevzdat a ona to pak přerozdělila, dokonce. Bylo to naprosto neskutečný. A dělala to takhle. My jsme potom zakázali, aby sem děti nosily sladkosti, protože ona je jako uplácela. Ona nosila sladkosti, ale my jsme je rozdávali samozřejmě všem. To tak měli zařízený, ale ona už předem říkala: „Já donesu bonbóny, ale ty je nedostaneš.“ Ona to měla takhle zmáknuté. To bylo hodně nepříjemný.

Ono to tedy dá se říct, byl tento případ spojený s vyděračstvím.

4. Dá se obecně specifikovat, se kterým nežádoucím chováním se nejčastěji v mateřské škole setkáváte? H1

To se myslím jednoznačně určit nedá. Vyskytlo se tady nežádoucí chování, o kterém jsem vám už řekla, ale tady už to asi zabrzdíme.

Myslíte tu šikanu?

Šikanu mezi dětmi, no to jsme řešili, jak jsem říkala. Víte, ale my jako pedagogové vlastně nesmíme takové chování nazvat šikanou. To může až odpovědný pracovník, psycholog nebo psychiatr.

Ještě letos jsme taky trošku řešili něco, protože tady vlastně zůstali zase kluci, kteří byli vychovaní tím loňským, že? Takže oni začali uplatňovat to co on a začali ubližovat malým. Nejdřív z legrace, že ho budou napodobovat a potom dokonce vyhrožovali zabitím tomu jednomu malému. A to maminka si přišla stěžovat a pak ještě jedna maminka zase. On ten chlapeček je prý chudáček takový hodný, i když je předškolák, ale taky takový typ na šikanu. Bohužel, ten otloukánek. Takže tak to začalo a dělali to vyloženě dva kluci, tak já jsem říkala: „Nedá se nic dělat, musím poprosit o spolupráci rodiče. No a tak jsem si maminky zavolala, promluvily jsme si a ony mně velice děkovaly. Promluvily si s klukama a pak absolutně v klidu.

Vy jste tedy zasáhla včas.

No to jo, ale ti kluci zase byli dobří. Oni neměli problém, oni vlastně jenom pokračovali, napodobovali v tom, co se naučili tady. Letos já to t'ukám teda, protože letos mám teda vynikající děcka.

(poznámka autorky: musím potvrdit, že po celou dobu rozhovoru děti při odpoledním klidu i když nespaly, způsobně ležely a poslouchaly pohádku. Pouze jedna holčička přišla k našemu stolečku a zeptala se paní učitelky, jestli se může vysmrkat.)

Tak já taky zaklepu.

Určitě, určitě. Protože my jsme v loni koukali, že jeden kluk dokáže udělat teda takovou hroznou věc. Že dokáže rozjet celou třídu.

Důležité je, že jste si toho všimla a že jste včas zasáhla.

No ano. Víte, já nemám ráda, když si děti ubližují, to je to nejhorší.

5. Dnes se již často setkáváme se zahrnutím primární prevence přímo do Školního vzdělávacího programu. Obsahuje primární prevenci také program Vaší mateřské školy? H2

Ve školním programu máme uvedeno prioritně zaměření na prevenci šikany a patologických jevů u dětí, tím, že se zaměříme na neformální vztahy ve třídě. Tím děti nenásilně směřujeme prosociálním směrem. No a potom, vždy když se nějaký problém s chováním vyskytne, snažíme se jej ihned řešit. Všichni si o problému povídáme v komunitním kruhu.

6. Najdeme ve Vašem ŠVP nějaké cíle, kterými se odlišujete od ostatních mateřských škol? H2

Snažíme se o vytvoření bezpečného, spokojeného a pohodového prostředí, ve kterém respektujeme potřeby všech našich dětí. Dbáme na to, aby každé dítě mělo možnost se přirozeně rozvíjet, bez jakéhokoliv zesměšňování a podceňování.

7. Absolvovala jste vy, nebo některá z pedagogických pracovníků Vaší školy seminář či školení týkající se prevence sociálně patologických jevů u předškolních dětí?

Co se týká seminářů, to jsem teda neabsolvovala nic.

Kdyby Vám je někdo nabídl, myslíte, že byste je uvítala?

Já už mám před důchodem, já už se do takových věcí, přiznám se, nehrnu. Já už to nějak doučím. Ale letos teda zase máme úžasný děti. Jsou hodný. Máme letos velice hodný děti. Kdybyste to třeba na chvíli vypla, já bych jim šla pustit novou pohádku.

(poznámka autorky: rozhovor probíhal při odpoledním klidu, kdy děti odpočívaly v postýlkách ve vedlejší místnosti – my jsme na ně samozřejmě s paní učitelkou viděly.)

8. Věnujete se cíleně primární prevenci v hlavním tématu zaměstnání? H3

Tak cíleně, pokud by to bylo považováno za problém, tak by se musel řešit co nejdřív, že? Snažíme se teda s rodiči. Nejdřív s dětmi a to řešit téma diskusními kroužkami, nebo ten Komunitní kruh a jako povídat si o tom a pokud to nepomůže nebo vidíme, že to je jako hlubší, že vidíme, že si nějak vyhrožují, tak si promluvíme s těma dvěma a pak si promluvíme s rodiči. A jako rodiče máme taky fajn. Ale loni se s tou maminkou třeba nedalo mluvit. Té se to nedalo ani nějak vysvětlit. Ta to nějak nebrala vůbec.

Zřejmě si nepřipouštěla, že by to její dítě mohlo zrovna páchat takové věci.

I když ona sama nám říkala, že chodí do fotbalu a že tam jen tak mlčky třeští oči a že ona řekla, že ten jeho trenér je naopak vede k tomu, aby kopali do těch druhých hráčů, aby si tím vydobyli to postavení nějaký. Takže my jsme jenom tak lapali po vzduchu, protože jsme říkali, že pak jim tady můžeme vykládat o neubližování dětí, když, oni se to ve fotbale učí cíleně.

Trenér v nich agresi záměrně vzbuzuje.

9. Jakými činnostmi nejčastěji předcházíte vzniku sociálně patologických jevů?

H3

My tady děláme s dětmi takový, říká se tomu Komunitní kruh. To je výborná věc, že když je nějaký problém, tak ten problém se nastíní a každý se k tomu může vyjádřit. Třeba když si děti vzájemně ubližují, jak to řešili třeba to s tou začínající šikanou, tak jsme si vždycky řekli: „Děti jak by vám bylo, kdybyste třeba cítili, že by si s vámi kamarád odmítl hrát?“ A dělá se to tak, že děti si prostě podávají nějaký předmět. My jsme třeba třída Sluníček, tak máme takové plyšové sluníčko. Tam jsou pravidla, v tom Komunitním kruhu, že hovoří jenom ten, kdo má sluníčko a ostatní pouze naslouchají. A když nechce mluvit, tak to předá dalšímu. Jo, takže tak to funguje.

A stalo se, že děti nechtěli vůbec mluvit?

Jo, to se stalo, třeba ti třet'áci. My tady máme smíšené třídy.

Jaké to jsou děti?

No to jsou tříleté. Takže ti třeba nechcou, nebo neví, co k tomu říct. Jo, takže tímto způsobem. U té lži se zase zeptat, jak byste se cítili, kdyby vám někdo do očí řekl, že takhle se to nevyjadřuje nebo že by vám už nikdy nevěřili. Nebo že to není pěkné, že by se necítili dobře a teď si každý k tomu řekne. A potom na závěr to nějak shrneme.

Je pro Vás tato práce náročná?

Náročná, no jak kdy že? Za ty moje odučené roky jsem prožila hodně.

10. Používáte nějaké své vlastní aktivity týkající se prevence? H3

No tak to už jsem Vám řekla, že si o těch problémech povídáme, když něco. I ty krádeže, že? To se taky dá krásně řešit tím, že si povídáme: „Jak by ti bylo, kdyby

se ti ztratila tvá oblíbená hračka. Nebo to jednu dobu si plyšáky tady schovávali vzájemně. Nebo si je vyhazovali do koše dokonce.

To byly vlastní, ty co si děti nosí do školky?

No ano, nosí si je. Nevím, koho to napadlo. To se tady asi třikrát objevilo, tak to jsme taky řešili. Člověk žasne, kde berou takový nápady, no. Třeba jedné malé vyhazovaly oblečení do koše. Když se takhle domluví na jednu, tak potom ona se nemůže bránit.

11. Existují také různé preventivní programy. Znáte nějaké a máte s nimi v rámci zaměstnání praktické zkušenosti? H3

Tady jako byl nějaký program. To vím, že přišli z nějaké agentury na třídění odpadu nebo něco takového, jo, tady toto.

Říkají Vám něco různé pracovní listy?

No tak pracovní listy, s tím jsem se nesetkala. Nedovedu si ani představit jaké?

Například o zdraví, drogách, kouření. Děti vybíraly co je nezdravé – cigarety přeškrtny.

Aha. Tak to ne.

12. Pokud ne, uvítala byste nějaké konkrétní metodické materiály? H3

Jak už jsem říkala, za svou praxi už jsem nabyla hodně zkušeností. Nepotřebuji materiály.

13. Dle mého názoru je v oblasti primární prevence také důležitá spolupráce a komunikace rodičů s mateřskou školou. Ale o tom už jste vlastně také mluvila. V případě, že se vyskytne problém, kontaktujete je. H4

Ano, ano.

Jak už jste se zmínila. Rodiče informujete v případě, že se u jejich dětí vyskytne nežádoucí chování až tehdy, pokud problém nevyřešíte na půdě mateřské školy?

H 4

Když jsou to drobnosti, tak se to dá s dětma. Ale, když si berou ty věci nebo tak, tak to jsme tady řešili s maminkami.

Nabízí Vaše mateřská škola rodičům zúčastnit se různých aktivit společně s dětmi?

Že bysme vymysleli nějaký program, do kterého se rodiče zapojují, tak to ne. Jen vánoční besídka. Ten případ jsem řešila před besídkou a to s ní nesouvisí.

14. Máte od rodičů zpětnou vazbu o dopadu těchto aktivit na jejich děti? H4

Ano, ano, tak to máme. Tam to bylo výborné. To jsem byla překvapená, že naopak jsou rádi, že to říkám. Já jsem jim říkala, ať to neberou jako žalování, ale že si s tím jako takhle rady nevíme. A když si s nima promluví doma, jako s jednotlivci, takže to asi bude dobrý.

Kolik těch kluků bylo?

Jenom dva. Ale jako dobří kluci. Oni jenom, říkám, dělali to, co se naučili. Tak to brali, jako že teď budou oni ti pánové, kteří to tady budou řídit pevnou rukou. Ale my jsme jim to zatrhli.

15. Takže cítíte od rodičů zájem a ochotu spolupracovat s mateřskou školou, nebo naopak převažuje jejich negativní postoj? H4

Ochotu spolupracovat to ano, to jo. To opravdu jako teďka máme. Máme dobré vztahy s rodiči.

16. Znáte nějaká specializovaná zařízení, která v Brně poskytují primární prevenci? H4

Ano, my spolupracujeme s ppp teda no, na té Kohoutové. S něma spolupracujeme, s něma se něco řešilo.

Od těchto odborných pracovníků jste si tehdy nechávala poradit?

No my tady máme u mateřské školy ještě školu základní a u té máme psychologa, svého vlastního. Takže s ním jsme právě řešili tu šikanu, že jsme chtěli, aby o tom věděl no, než se to rozjede.

Tím se do problému vložil odborník.

No on právě říkal, že je ochoten s těmi rodiči promluvit. Tak se to stalo a ono to potom nějak vyšumělo a teď už nemáme potřebu ho vyhledávat. Naštěstí.

Naposledy jste tedy řešili případ šikany v loni.

Ano, jinak letos jsem se s ním neseťkala.

Tak Vám mockrát děkuji za Vaše skvělé odpovědi.

To jsem ráda, že jsem Vám snad mohla trochu pomoci. I když jsem měla trochu obavy, co jste si na mě nachystala. Ale ono je to možná lepší, léčba šokem.

Ono to není vůbec lehké téma. Jsem ráda, že jsem Vám mohla pomoci.

Řeknu Vám, paní učitelko, že tyto případy z praxe jsou pro mou diplomovou práci přínosnější, než studovat statistiky a různé analýzy, které nic nevyprávějí o osobních pocitech.

No tak určitě. Ono se těžko vyjadřuje, když nic nezažijete.

Jsem tedy moc ráda, že jste se mi věnovala. Vaše děti jsou opravdu hodné a tím nám také umožnily popovídat si.

Dnes je jich taky málo. Mám jich jednou tolik.

A kolik dětí je jinak ve třídě?

Máme jich zapsaných šestadvacet. Máme třídy smíšené, takže i tříletáky. Mně se to teda líbí to smíšený. Oni zase se učí vzájemně od sebe. Ono se i s těma předškoláčkama dá normálně pracovat. My s něma nemáme problém. My jsme měli ve skupince předškoláky a prcci si hráli. A hlavně se učí navzájem od sebe.

Já jsem se toho nejdřív bála, protože jsem s něma, když jsem tady před osmi lety přišla, nikdy nedělala. Ale ono se to prolíná hezky a ti starší se starají o ty menší.

Vidíte v tom tedy přínos?

Oni potřebují strašně moc něco pořádně dělat, vymýšlet a takhle oni se ti starší zklidní s těma malýma. A navíc máte sourozence v jedné třídě.

To hlavně uvítají rodiče.

Ale ono se dá zvyknout asi na cokoliv. Nejdříve jsme to měli rozdělený, tak jsme to tak brali. Všechno se dnes rychle vyvíjí. Co bylo dříve doporučováno, dnes je ztraceno.

Děkuji Vám ještě jednou za zajímavé povídání a přeji co nejvíce hodných dětí a Vám hodně úspěchů.

1. Ve své DP se zabývám sociálně patologickými jevy a jejich prevencí u dětí předškolního věku. Jsem přesvědčená, že tato prevence patří již do předškolního vzdělávání. Jaký je Váš názor? H1

Určitě. Můžu říct, že tady tato mateřská škola je otevřená od roku 2009. A začali jsme ty děti, přijde mi to možná, že ty děti byly jakoby menší, klidnější jo? Už se dostáváme do té fáze, kdy ty děti nám zrají, postupují a podobně. Myslím si, že zraje celkově ta společnost v tom smyslu, že už ve školce jsou ty děti mnohem vyspělejší. Vyspělejší, než bývaly dřív, mě přijde a z toho vyplývá i to, že začínáme řešit právě i tady tyto nežádoucí jevy. V tom smyslu, že třeba jsme měli třídu předškolních dětí a v ní jsme loni řešili šikanu. Byla to šikana a bylo to docela nepříjemné v tom smyslu, že už ty děti se opravdu navzájem domlouvaly. Neříkám, že by to bylo jako ve fyzickém směru, ale bylo to ve smyslu: „Nebudeme s ním kamarádit, vyčleníme ho a úplně se na tom všem domlouvaly.“ Takže paní učitelky řešily problém s rodiči. Takže když se vrátím k Vaší otázce, tak opravdu ta prevence už je z naší strany zakotvena ve školním řádu. Ve školním řádu je bod, který se týká prevence veškerých patologických jevů, musí tam být zakotvený a máme ho tam schválně ještě rozepsaný, opravdu. Jsou tam práva dítěte, práva vlastně i toho pedagoga.

Máte jej zveřejněný na internetu?

Máme ho zveřejněný i na internetových stránkách. Je to tam zakotveno, opravdu. A tím, že vlastně má to dítě jakoby právo na svá práva, které bysme měli i my dodržovat. Takže i v tom novém předškolním vzdělávání jsem se tím určitě nějakým způsobem zabývala, tak to už není tak jako dřív, že děti udělaly to, co řekly paní učitelky. Dneska opravdu to dítě je v tom středu a my se tedy, ne že bysme se podřizovali tomu dítěti, ale chceme s tím dítětem spolupracovat. Brát ho jako partnera. V případě, že řešíme různé nežádoucí jevy, jako je třeba šikana a podobně, tak bysme byli rádi, kdyby se na nás to dítě obracelo jako na partnera. Ale prvotně, vlastně naším prvním smyslem práce je, aby prvně řešily děti problémy s ostatními dětmi společně a pak se teprve obracely jakoby na nás, potažmo samozřejmě na rodiče. Pokud to dítě řekne ten signál první nám, pak až teprve rodičům, tak to беру jakoby za pozitivní v tom smyslu, že má tu důvěru se mnou něco řešit. A teprve samozřejmě, když rodič přijde. Nejhorší situace nastane, když přijde rodič a něco vám řekne, co vy vůbec netušíte. A je to takový jakoby osobní se-

lhání toho pedagoga. Že si řekne: „Pane Bože, proč jsem si toho nevšiml!“ Nebo si toho naopak my jak pedagogové všimneme, to je druhý protipól. To řešíme potom s rodiči a ty rodiče to potom ignorují. To jsou takové protipóly. To má hrozně moc rovin tady tyto všechny problémy. Osobně to vnímám tak, že ta šikana se tady objevila.

2. Osobně vnímám v současné době problém u dětí hlavně v oblasti nezdravých hygienických návyků a zdraví obecně, v oblasti agresivního chování, někdy hraničící s šikanou, také v oblasti kouření, užívání alkoholu a drog, v oblasti sobectví, dětské krádeže, lži, vandalismu, rasismu. Jak tento problém vnímáte vy osobně? H1

Tak já si myslím, že prevence určitě. Co se týče hygienických návyků, tak tady si myslím, že problém nemám a musím říct, že to vyplývá, at' si to budeme říkat, at' chceme nebo nechceme, jsme nová mateřská škola. Máme tu nově postavené domy. Mluví to trošku i o tom sociálním postavení, vyplývá z toho ten sociální stupeň. Je tady spousta starousedlíků, ale devadesát procent lidí je nově přistěhovaných. Jsou zde mladé rodiny, jsou materiálně zabezpečeny a podle toho už trošinku víc vyplývá i ten styl ve výchově. Takže my jsme nemuseli řešit žádné problémy s hygienou a podobně, to si myslím, nechci teď, aby to vyznělo nějak špatně, třeba někde v centru města jsou opravdu ty sociálně znevýhodnění občané a podobně, tak tam se to třeba opravdu bude řešit víc. My samozřejmě máme to jakoby prevenci nebo dbáme na to, abychom tady ty zdravé návyky a podobně měli jako prioritní záležitost. Jsme školka nebo teda mateřská škola podporující zdraví, ale nemusíme nic takového řešit.

Důležitá je potom ta otázka v oblasti agresivního chování. Tak tam opravdu už to začalo. Začalo to předloni a loni mně to přijde, že to opravdu graduje a letos to očekávám zas. Sama se na to chci zaměřit, jakoby v budoucnu, protože zatím jsem teda nastoupila od prvního srpna, takže ještě jsem neměla jakoby tu možnost, i když tady pracuji už od začátku zprovoznění školky, ale jakoby ředitelka jsem od prvního srpna. Neměla jsem tu možnost vypracovat si ještě nějaký jakoby program nebo plán na to, ale faktem je, že nemůžeme každý rok říct: „Tak až XY chlapeček odejde, až odejde tahle parta, bude to lepší.“ Ne, kategoricky ne, přijde další a bude to další problém.

Máte věkově smíšené třídy dětí?

Ne nemáme. My máme věkově sjednocené, to znamená, že máme dvě budovy školky. A tento problém začíná samozřejmě víc v těch starších třídách. Máme jednu třídu předškolní, ta je celá a jedna třída je půlená, předškolní a pětileté děti. A nejvíc je to jakoby u těch předškolních, u té spodní školky to ještě není tak vidět. Takže chci vlastně říct, že opravdu ta agresivita a šikana.

Kouření v žádném případě, alkohol, drogy také v žádném případě. To jsme tady neměli, to jsme teda opravdu nezaznamenali, to opravdu ne.

Sobectví určitě. Souvisí to s tou výchovou. Takže vlastně mateřská škola má v programech celkový rozvoj osobnosti dítěte a podobně. Je to neskutečně vidět na té výchově a ono potom stačí promluvit s těmi rodiči. A ihned vidíte, jak rodič ke všemu přistupuje, jak se chová. S rodičem, který se jako první fixuje pouze na to své dítě, ptá se na něj, nezajímá ho nic jako logicky dál, tak to ty děti mají jakoby sobecké sklony k tomu. Určitě. Ona ta sobeckost je přirozená v tom základu. Každé dítě je prvotně sobec, pak teprve se učí jakoby v té ostatní skupině sžít. Ale pak to jde s tím věkem, to už vidíte ty empatické děti. Třeba v těch předškolácích. A pak ty děti, které vůbec nejsou schopny nikoho přijmout.

Jsem přesvědčená, že vzor je v rodičích.

Tak, tak, tam si myslím, že je velká výchova. My můžeme, my doplňujeme jakoby tu rodinnou výchovu, my se můžeme snažit, ale není to úplně jakoby stoprocentní.

Krádež tu jsme tady jednu takovou drobnou měli. Takovou tu dětskou, nevinnou. Neřekla bych, že byla za nějakým účelem. Spíš ve smyslu: „Rád bych si to vzal, mně se to líbí.“

Dále vnímání lži. Určitě. Do těch čtyř let ta lež je naprosto fyziologická v tom smyslu, že si dítě vymýšlí, má úžasnou fantazii. Hlavně u těch předškoláčků ta lež byla cílená a byla to opravdu jakoby k získání vlastního prospěchu. Takže ano, byla tady také. Už se také objevuje, ale zase záleží na té zralosti.

Vandalismus – tady bych spíš řekla, že to není vandalismus v tom pravém slova smyslu, že by někdo chtěl určitě něco ničit. Ale spíš je to neúcta k věcem. A souvisí to opravdu právě tady s tou třídou některých opravdu bohatých lidí, že ty děti nemají potřebu věci ochraňovat, starat se o ně. Však maminka mi koupí nový,

nebo tatínek. Takže v tomhle smyslu. Ne, že by někdo ničil něco úmyslně. To ne, to si myslím, že ne.

Rasismus. Na to jsem sama psala bakalářskou práci na téma Multikulturní výchova. Stojím si za tím, že děti v tomhle věku, neříkám, že když potom mají třeba odklad a jsou potom zralejší, nemají ještě vůbec ponětí o tom, že rozdíl jsou. Setkala jsem se s tím opravdu i v té své práci, že jsem vlastně zjišťovala u dětí a ptala jsem se jich. No měli jsme tady prostě nevím, vietnamskou národnost a říkala jsem: „To je Pét'a, to je ten jakoby Vietnamec. Bavili jsme se zrovna o šikmých očích a děti mě zarazily tím, že řekly: „On má šikmý oči?“ A teď se na to teprve jakoby podívají. Jasně. Tu barvu pleti jakoby vnímají. Ale oni nemají žádné předsudky, dokud my dospělí jim je nevložíme. Za tím si já teda stojím. Samozřejmě je to můj osobní názor. Takže z mého pohledu, protože jsem studovala spoustu literatury o multikulturní výchově, tak má smysl, třeba na tom základním, na tom primárním stupni. Na tom preprimárním stupni to nemá smysl, protože já jim přece nebudu vštěpovat, že jsou nějaké markantní rozdíly, pokud oni samy je nevnímají. Takže zrovna ta moje práce byla posazená v tom, že jsme tu multikulturu brali v tom, že pojďme se podívat na tu rozmanitost světa. Tak jsme se vydali do Afriky, vydali jsme se jakoby do Islámských zemí a podobně a přes tyto věci jsme se jakoby, já nevím jako žhavá Afrika a podobně, tvořivou dramatikou jsme se jakoby do toho různě ponořovali různě a ty děti jakoby měly z té Afriky ten pocit navození atmosféry, pocitů, výroků a všeho. Nikoliv toho že, já jsem bílý a ty seš černý. Jo? Takže tak jsem to jakoby já pojala. Nevím, jak to vnímají ostatní, ale tak to vnímám já.

Já vidím, jak jste do této Vaší práce zapálená. To se mi moc líbí. Kdyby tady s náma byla moje starší dcera, která studuje střední pedagogickou školu, určitě by mi dala zapravdu a čerpala od Vás spoustu zkušeností.

Jé děkuji moc. To mě těší a mě to hlavně baví.

Je to na Vás vidět.

3. Vyskytl se některý z těchto jevů ve Vaší mateřské škole? H1

Takže k této otázce. Z těch jevů se opravdu vyskytla šikana a drobná agresivita, bych řekla. Problém jsme řešili nejdříve se skupinkami s dětmi. Řešili jsme ho s rodiči, protože v některé části se do toho ti rodiče zainteresovali. Někteří byli jako dotčení, někteří to chtěli řešit. Osobně si myslím, že by nebyl problém nebo nebylo by od věci, řešit to i klidně s nějakou psychologkou, která by byla třeba ochotna do té skupiny zajít. Ale jinak si myslím, že úžasné jsou různé právě ty skupiny, programy tomu dítěti udělat. Nebo udělat si ten čas, třeba přes víkend a naplánovat si týdenní projekt opravdu tak propracovaný, aby to dítě nepoznalo, že samozřejmě v tu chvíli chceme řešit nějakou tu agresivitu. A těmi integrovanými bloky zapojit do toho ty děti relaxací a podobně a třeba tím tu agresivitu zmírnit. Ale hlavně formou hry. Pořád dokolečka to řešíme. A hlavně nemá smysl posadit si je do kroužku a říct: „Tys křičel na někoho! Proč jsi to dělal? Nedělej to!“ Fakt to smysl nemá. Chce to působit na to dítě i na toho agresora opravdu tím pozitivním. Hledat proč? Zjišťovat. A tady je velmi důležitá ta spolupráce s tou rodinou. Protože mnohdy nám opravdu ty rodiče přiznají: „Víte, tatínek už je opravdu půl roku na služební cestě, nemám na syna čas. Upřímně se přiznám, křičím na něho, pak doma brečím.“ A když se toto všechno pročistí, jakoby ten vzduch a domluvíte se s tím rodičem a zkoušíte i s tou paní učitelkou se domluvit potom v klidu a řešit to nějakou hrou a podobně. Protože existuje spousta her na zvládnutí agresivity, i relaxačních a podobně, tak si myslím, že se to zvládnout dá. Ale kdybych měla patent tohle zvládnout, tak určitě už někde mám nějakou cenu a jsem prostě někde jinde. Nemám. Řešíme to prostě tím způsobem, že s těmi dětmi se to snažíme zvládnout formou her, prožitkových nějakých, jakoby projektů, kdy ta paní učitelka opravdu potřebuje do hry zakomponovat nějak to, proč to udělal, jak to udělal. Kdyby se toto objevilo úplně u malých dětí, není problém vzít maňáska, jo? Mám to strašně osvědčený. Tam bychom mohli řešit jakoby ten neúmyslný vandalismus. Když něco rozbije a podobně. To dítě, třeba čtyřleté, tříleté, tak vezmu maňáska. Anička přijde třeba do školky, je nešťastná, pláče, protože: „Představte si, že mi rozbili to autíčko, co já budu dělat, nemám si s čím hrát.“ A tím už vyvoláte třeba v tom dítěti, že třeba já, to jsem nechtěl rozbít a třeba už si to uvědomí. U těch větších dětí, tam už musíte hledat trošičku jinací hry. Ale jdou najít, jdou. Ale musí se na to ta paní učitelka opravdu připravit. Ale to už je otáz-

ka druhá. Školení paní učitelek, semináře. To všechno bych byla ráda, kdyby se nám to podařilo teď znova absolvovat.

Můžu se ještě zeptat, jak jste konkrétně řešili tu šikanu?

Nejdřív jsme ji řešili v rámci těch dětí, že samozřejmě paní učitelky o ní ještě nevěděly, netušily. Tak to řešily v rámci té skupinky. Ale to jsme jen slyšeli. „Já jsem to neudělal, on to udělal naschvál. Takže to nemělo jakoby velký smysl. Potom vlastně nastoupily ti rodiče, kteří už chtěli vědět. Někteří rodiče chtěli spolupracovat, chtěli přesně vědět, co teda budeme dělat, aby se to už nedělalo. A v loňském roce ještě bývalá ředitelka řešila jednu šikanu tím, že přesunula děti z jedné třídy do druhé. Což bylo v něčem šťastné řešení, v něčem ne. Něco na tom bylo pozitivního, něco negativního. Ale tady se to potom řešilo. A tím, že si vlastně paní učitelky vypracovávaly jakoby ty týdenní programy a zaměřily se na tu danou věc. Já nevím, pokud chlapeček byl šikanovaný, protože špatně mluví, tak se udělá program na to, že vlastně jdeme na logopedickou prevenci a vysvětlujeme si, proč některé vady vznikají a zajímavou formou, třeba jak to vypadá v té pusince a podobně. A tím vlastně přijdeme na to, že chlapeček, který opravdu mluví velice nosem, má zvětšenou nosní mandli. A už slyšíme od dětí: „Co je to nosní mandle? Proč ta mandle je? Jak to funguje?“ A teď ty děti to vlastně pochopí a řeknou si, i když ne vždycky: „Ježiš, my se mu smějeme a on za to vlastně vůbec nemůže.“ Takže touhle cestou spíš. A zase formou hry. Nebo když chlapeček prostě opravdu něco nemá, smějou se mu, šikanují ho, protože on zrovna nemá tu hračku, kterou oni chtějí, aby měli ostatní, tak tam jedeme opravdu zase ten program na to, jak je to i třeba v jiných zemích. Proč ty děti nemají ty věci, že my dospělí třeba vyděláváme ty peníze, přes ty ekonomické věci. Ale zas to musí být program, hra, propojená se vším. Nesmí to být jen to kázání. A neříkat. Oni nepochopí, když řeknu: „Maminka vydělává málo peněz, tak mu to koupit nemůžeme.“ Toto dítě ve školce ještě nepochopí.

4. Dá se obecně specifikovat, se kterým nežádoucím chováním se nejčastěji v mateřské škole setkáváte? H1

Teď teda opravdu začíná být ta šikana, protože už si ty děti uvědomují ty rozdíly. Mně osobně se teda moc líbí, tak jak mají někde na základní škole uniformy. Přijde mě to jako naprosto úžasná věc v dnešní době. Zavedla bych to všude v pohodě, možná i v té mateřské škole.

Musím říci, že když jsem dělala v loni dotazník k bakalářce, pro děti na středních školách, samy tuto možnost nabízely. Oni by ji uvítaly. Protože když nemám značkové triko, tak nejsem in.

Tak a jsme u toho. A u těch předškoláčků už to taky začíná. Začíná to. My teda nemáme povoleny mobilní telefony a tak, nicméně nezakazujeme dětem hračky si přinést. Ale už to začíná: „To je nový telefon! Kdes ho vzal?“ „To mi koupila mamka!“ Tak a už to jede. Takže toto jsou ty nežádoucí chování, ve kterých vidím to, že se v nich projevuje už ta sobeckost: „My na to přece máme, vy ne!“ A to už se objevuje v té školce.

5. Dnes se již často setkáváme se zahrnutím primární prevence přímo do Školního vzdělávacího programu. Obsahuje primární prevenci také program Vaší mateřské školy? H2

Do toho Školního vzdělávacího programu ano a do něj by mělo být a je tam zakotveno, já teďka nevím přesně, jak my to tam máme. Jak my máme tady tu prevenci, my jsme ještě letos vůbec Školní vzdělávací program nestihli. My jsme dělali spodní školku. Potom mrkněte na to na internet. Určitě by to tam zahrnuto být mělo, mělo by to tam být stejně jako vzdělávání. Hendikepovaných, vzdělávání nadaných dětí a podobně. To všechno jsou vlastně i tyto věci. Určitě to vzdělávací program bude obsahovat, to si potom ověřte sama na internetu.

6. Najdeme ve Vašem ŠVP nějaké cíle, kterými se odlišujete od ostatních mateřských škol? H2

Musím říct, že zatím ne, ale hodlám to změnit. Protože v rámci koncepce rozvoje mateřské školy, kterou jsem měla tehdy ke konkursnímu řízení, bych byla velice ráda a právě kdyby se mi podařilo zakomponovat ty klasické tradice staré vesnice, tradiční žebříček hodnot, do té naší nové moderní mateřské školy. Propojit to a v dětech propojit tady tu touhu po těch všech věcech. My tady máme prostě hody, máme tady masopust, ale naše mateřská škola se toho moc neúčastní. Protože jsme měli paní ředitelku, která dojížděla. A díky tomu, že jsem vlastně odtud, bydlím tady, tak bych to chtěla jakoby propojit. Propojit ty děti, propojit ty rodiny a udělat to místo, kde se všichni sejdou, kde bude všem dobře. Je to vlastně ještě místo, kde se můžou setkávat všichni. Ve škole už je to tak, že už rodiče ty děti pošlou. Tady zatím každý den vidíte, že jednoho z rodičů potkáte. Tak proč toho ne-

využít. Takže zkuste přijít za půl roku a už to tam bude. Ale zatím čas je ten problém. Hrozně málo času.

7. Absolvovala jste vy, nebo některá z pedagogických pracovníků Vaší školy seminář či školení týkající se prevence sociálně patologických jevů u předškolních dětí?
Určitě, určitě. Posíláme a budeme posílat další. A spolupracujeme se Střediskem služeb školám, kde semináře jsou. Jsou už ve škole, třeba na Pedagogické fakultě už jsou dělané projekty na toto téma.

8. Věnujete se cíleně primární prevenci v hlavním tématu zaměstnání? H3
Budeme teďka čím dál tím víc. Budeme hlavně nyní, když začínám.

9. Jakými činnostmi nejčastěji předcházíte vzniku sociálně patologických jevů? H3
To jsme tak zhruba již nastínili.

10. Používáte nějaké své vlastní aktivity týkající se prevence? H3
Jak říkám, budeme se snažit na tom dál pracovat s těmi dětmi, je to o té komunikaci ale i s těmi rodiči. Tady je trošku problém v tom, že když jsme rodiče pozvali na nějakou schůzku, tak jakoby hodně rodičů nepřijde, protože nemá čas. Takže musíme zjistit znovu přes ty rodiče, kdy se vám to bude hodit, jak se vám to bude hodit a zkoušet jakoby tady ty přednášky pro ty rodiče.

11. Existují také různé preventivní programy. Znáte nějaké a máte s nimi v rámci zaměstnání praktické zkušenosti? H3
My přes to Středisko služeb školám zjišťujeme. Ale ještě jakoby přímo, jakoby prakticky teďka ty nové co jsou, tak to jsem se zatím nezajímala, nezjišťovala je. Ale chtěla bych.

Je program například s názvem Já už kouřit nebudu a vím proč.

Slyšela jsem o tom, ale přímo konkrétně jakoby ne. Spíš si je vytváříme.

12. Pokud ne, uvítala byste nějaké konkrétní metodické materiály? H3
Ale určitě bychom nějaké konkrétní materiály uvítali, to stoprocentně. Ale je jí málo pořád. Ono vůbec je celkově absence té metodiky, myslím si v předškolním vzdělání i v nejrůznějších oblastech.

13. Dle mého názoru je v oblasti primární prevence také důležitá spolupráce a komunikace rodičů s mateřskou školou. Nabízí Vaše mateřská škola rodičům zúčastnit se různých aktivit společně s dětmi? H4

Spolupráce rodičů, tak to si myslím, že je základ, to určitě. My tady máme, určitě vždy pořádáme bramboriádu, máme tady vánoční dílničky, máme tady zahradní slavnost a chtěla bych udělat víc akcí s těmi rodiči, určitě. Chtěla bych udělat nějaký klub rodičů. Máme tady sto tři děti, tak si myslím, že by to bylo fajn. Zatím rodiče souhlasí. Měli jsme včera schůzku, takže by to bylo bezvadný.

14. Máte od rodičů zpětnou vazbu o dopadu těchto aktivit na jejich děti? H4

Budeme to dělat formou dotazníku, kterou děláme v rámci ankety každý rok. Takže díky tomu, že jsme společné aktivity ještě neřešili v tak velké míře, tak jsme to nezjišťovali. Ale určitě to do dotazníku zahrneme.

15. Cítíte od rodičů zájem a ochotu spolupracovat s mateřskou školou, nebo naopak převažuje jejich negativní postoj? H4

Rodiče by chtěli spolupracovat, zatím neměli takovou možnost. A to, co jsem s nimi řešila v těch dotaznících, jsem rozesílala o prázdninách. Psali mi, že by chtěli spolupracovat mnohem víc. Takže na tom teďka budu pracovat. A to je tím, když uvážíte, že jsem ve funkci teprve od prvního osmý.

16. Informujete rodiče v případě, že se u jejich dětí vyskytne nežádoucí chování, nebo se snažíte problém vyřešit na půdě mateřské školy? H4

Okamžitě řešíme. Řešíme na půdě mateřské školy. Rodiče si myslím, že musí být informování o tom, protože kdyby to dítě potom plakalo večer v peřině, tak aby vlastně ty rodiče věděli, proč se tak děje. Řešíme to vlastně bez toho dítěte, aby to dítě necítilo nějakou křivdu, když se to s maminkou se to řeší. Takže si maminku zavoláme jakoby bokem, řešíme to, ale snažíme se to nejdřív řešit, prioritně na půdě mateřské školy. A rodiče si pak pozveme a řešíme to s ním dál.

Ještě mě napadlo, znáte nějaké specializované zařízení, pomoc, kdybyste si například nevěděli rady s nějakým problémem?

Já bych se obrátila tady na espécéčko, tady na Hybešku. Víím, že problémy, které se třeba řeší na školách, na základce, tak tam jsou psychologové, kteří dochází do té postižené skupiny. Přímo vám přijdou udělat jakoby stáž v rámci toho zjištění, proč ta skupina třeba nefunguje. Já osobně bych se taky obrátila asi na tu peda-

gogicko psychologickou poradnu. Nevím o někom jiným. Co se týče různých jakoby vad, tak máme ty speciálně pedagogický centra, logopedický a tak dál. A tu prevenci – tam bych se obrátila asi na tu Hybešovu. Zatím jsme neměli problém, se kterým bychom si neporadili.

Také jsem nenarazila při rozhovorech s ředitelkami na školku, kde by problém nebyli schopni vyřešit vlastními silami. Vždy se pohyboval v rovině maximálně agresivního chování.

Tak a tam i vlastně rodič může navštívit i tu pedagogicko psychologickou poradnu sám. Mám tady maminku, která třeba úžasně spolupracuje. Chlapeček Honzík, jakoby je někdy mírně agresivní, ale já ho mám hrozně ráda a vím, že prostě není chyba v tom Honzíkovi. Nebo jasně, že částečně ano, ale ne... Já nesnáším takový to: „Prostě běž a už nebudeš zlobit“. Já se vždycky snažím najít odpověď, proč to dítě zlobí. Proč je agresivní. Takže to s tou maminkou řešíme. Je to úplně úžasná maminka. A třeba jsme domluveni, že pokud se to nezlepší, že třeba společně vyhledáme pomoc. Což je úplně to nejlepší řešení, když ten psycholog mluví i s paní učitelkou, i s tím rodičem. A tady ten Honzík, na něho zase naopak úžasně platí pozitivní přístup, chválení a to třeba každý den. Já vyberu někoho a snažím se určit třeba toho Honzíka a říci: „To bude ten velký hrdina, ten dnes bude pomáhat“. Zjistila jsem třeba, z čeho to plyne. Přišel z druhé třídy, byla tam skupinka dětí. Byl tam sice jeden z nejstarších, aby ta skupina zůstala ve třídě spodní. A on přišel tady nahoru a nezapadl do skupiny, která tady byla. A celý rok se snažil do ní proniknout a nešlo mu to. A čím víc se snažil, tím svým dětským způsobem, tím byl samozřejmě více agresivnější. A tím ho také ta skupina jakoby víc odmítala. Takže, jakoby jsme to hráli přes tu druhou stranu. On byl ten pomocník. Nebo jsem mu ráno řekla něco, co ostatním ne a on to postupně jim měl jakoby říkat a mělo mu to pomoci a zároveň on toho opravdu nezneužíval. A bylo to moc fajn. Ty děti k němu fakt chodily a na konci jsem zjistila, že mu to hrozně pomohlo. Problém byl třeba ten, že se třeba vystřídala paní učitelka a pak to zase jakoby sklouzlo. Takže, teď trvám na tom, aby o tom věděly všechny učitelky, měly stejný přístup, domluvily se. Aby nebyly naprosto diametrálně odlišné, to je ten problém.

Děkuji Vám mnohokrát. Vás se velice dobře poslouchá. Je vidět, že nejste ta zkostnatělá paní ředitelka, která je na svém místě už třicet let.

Děkuji. Snažím se. Ted' jsem tady měla skupinku rodičů, kteří přišli v pět, a já jsem v půl sedmé přestala mluvit. A když jsem na to přišla, tak mi to bylo úplně hrozně trapný. A oni se mi všichni smáli, ale byla taková pohoda, jo?

Myslím si, že jsou vámi nadšeni.

No, ještě uvidíme.

Tak ještě jednou děkuji a upřímně Vám přeji, ať se Vám vše daří.

PŘÍLOHA P VIII: DÍTĚ 4 – NIKOL, MŠ 4

1. Ve své DP se zabývám sociálně patologickými jevy a jejich prevencí u dětí předškolního věku. Jsem přesvědčená, že tato prevence patří již do předškolního vzdělávání. Jaký je Váš názor? H1

Rozhodně. Určitě. Již jsem se o tom bohužel přesvědčila v praxi. Zatím ne teda úplně na nějaké závažné úrovni, co se týká třeba toho alkoholu a drog a podobně. To se ve školkách zatím neprojevuje, ale spíš co se týká agresivity, šikany ostatních dětí a podobně. Hlavně toho agresivního chování u dětí.

2. Osobně vnímám v současné době problém u dětí hlavně v oblasti nezdravých hygienických návyků a zdraví obecně, v oblasti agresivního chování, někdy hraničící s šikanou, také v oblasti kouření, užívání alkoholu a drog, v oblasti sobectví, dětské krádeže, lži, vandalismu, rasismu. Jak tento problém vnímáte vy osobně? H1

Musím potvrdit, že se chování dětí přiostrilo. Už se také přímo ve třídě objevily krádeže. Ne teda u mě, ale u kolegyně, když se jí ztratil telefon. Chlapeček ho měl strčený v šatně mezi ponožkami. Zajímavé však bylo, že to byl chlapeček, který měl sám svůj telefon doma, přímo už.

A jak jste ho odhalily?

Paní učitelka ho začala hledat, ten telefon že jo. A protože nám bylo jasné, že ve školce nikdo cizí nebyl, protože jsme byly ve třídách, obě dvě, takže se tam nikdo jiný pohybovat nemohl. Tak jsme začaly hledat, kde by tak mohl být. On teda našťástí neuměl vypnout zvonění. A když jsem ji na ten telefon zavolala, tak bylo jasné, že je v šatně v polici. Takhle jednoduše jsme na to přišly.

3. Vyskytl se některý z těchto jevů ve Vaší mateřské škole? Setkala jste se ještě s jiným nežádoucím chováním mimo krádež? Pokud ano, jak jste problém řešili? H1

Vyskytly se nadávky, vulgární slova a slovní napadání. Také se objevila šikana. Právě teď před prázdninami, jsme řešili jednoho chlapečka. On je docela dost vysazený, jak sám říká, na jeho nejlepšího kamaráda. Ale když je člověk nechá pohromadě, tak se objeví okamžitě tahání za vlasy, trhání oblečení, bouchání, žduchání, rvání se, tahání o hračky. Tahání o hračky ve školce bývá většinou normální chování, které k předškolnímu věku patří, ale u nich už je to opravdu za hranicí únosnosti. Takže on je schopný hodit ho na topení a rozbít mu hlavu.

To už je opravdu hodně agresivní chování. Jakým způsobem jste to řešily? Zavolaly jste do školky rodiče?

Nejdříve se to řešilo ve školce, přímo s oběma chlapci s tím, že ani jeden toto chování neoznačil za špatné. Stále dokola jen říkali, že jsou kamarádi a že už to nikdy neudělají, že už se to nebude opakovat. Když se to však opět stalo, potom jsme již zavolali rodiče k objasnění situace a ke společné domluvě, jak problém vyřešit. Ti se však k tomu postavili tak, že takové chování u nich není možné. Hrávají si spolu doma i na pískovišti, jsou to kamarádi a jsou ve vzájemné pohodě. Nic se mezi nimi špatného neděje a nemají mezi sebou žádný problém. Když jsme pak rodiče zavolali do školky, chlapeček to úspěšně zopakoval i před nimi. Prostě toho druhého chlapce začal docela silně tlouct. Rodiče to viděli a maminka prohlásila: „Já nevím, co s ním teda jako budeme dělat, to je takový divný. My ho doma nebijeme, ani se nekouká na žádný agresivní filmy. To není možný. Já nevím ani, odkud to má.“

Takže matka neprojevila snahu nijak situaci řešit?

Ne skutečně nijak. Jen řekla: „My mu doma domluvíme.“

V současné době se chování zlepšilo?

Je to pořád stejné. Nyní jsou prázdniny. Po prázdninách bude jeden z chlapců předškolák a my jsme situaci vyřešili tím způsobem, že jsme je rozdělili do dvou tříd. Rozdělili jsme je tedy od sebe. S rodiči jsme se shodli na tom, že je prostě nebudeme nechávat si společně hrát. U nás ve školce to funguje tak, že se děti občas také chodí ptát, jestli si můžou hrát s tou hračkou, nebo s támhletou hračkou. Takže jsem se s něma domluvila, že si prostě nebudou hrávat spolu.

Kolik máte ve školce tříd?

Dvě třídy.

Jsou věkově smíšené?

Nejsou smíšené. V jedné bývají starší děti a předškoláci a ve druhé třídě ty nejmladší děti. Dost se nám tím i usnadnilo vyřešení toho agresivního chování. Tím, že jeden z chlapců bude po prázdninách předškolák a druhý zůstane ve třídě mladších dětí. I mamince od chlapce, který byl šikanovaný, tak to bylo v podstatě

jedno. Vyjádřila se ve smyslu: „Ale vždyť to je dobrý, kluci se občas pošťuchou.“

Jejich rodiče se vzájemně znají?

Znají se i navštěvují. Jsme malá vesnice. Kluci zrovna toto chování předvedli i na besídce, která byla určená přímo maminkám. Děti zrovna recitovaly básničky. Chlapci se postavili vedle sebe a začali se rvát. Přitom je zajímavé, že pokud jsou chlapci každý zvlášť, jsou velice hodní, umí si pěkně hrát. Ovšem jakmile se dostanou k sobě, dá se říci, že je to konečná.

4. Dá se obecně specifikovat, se kterým nežádoucím chováním se nejčastěji v mateřské škole setkáváte? H1

Zřejmě nejvíc ta agresivita. Ta bývá v poslední době bohužel u dětí dost častá. Děti si totiž ani neuvědomují, co až může to jejich chování způsobit. Také se dost často vyskytují chyby a nedostatky ve zdravých hygienických návycích. Ovšem zde vidím, alespoň z mého pohledu, že je to problém vytvořený již v rodině.

To souhlasím. Můj názor je takový, že všechno co se dítě učí, by mělo mít svůj kořen v rodině. Mateřská škola je až druhá instituce, která má dítě směřovat do určité roviny. Ten základ je vždy v rodině a v rodičích. To mi nikdo nevymluví.

Ale většina rodičů to tak nevidí, bohužel. Většina rodičů řekne: „On chodí do školky, tak ho vychovejte!“ Měli jsme chlapečka, který se dokázal dvakrát, třikrát denně pokakat a počůrat. Řešili jsme tento problém s jeho rodiči. A jeho matka reagovala slovy: „Však vy ho to naučíte, ne? My na to nemáme čas, my chodíme do práce.“

Jednou z podmínek pro přijetí do mateřské školy je snad zvládnutí základních hygienických návyků.

To je sice pravda, ale když dítě přijímáme, nemůžeme ho nijak vyzkoušet. Společně na vyjádření matky dítěte. Dítě je při zápisu nejdéle hodinu, tu hodinu to většinou vydrží. Rodiče odsouhlasí, že ano, všechno umí, chodí na záchod sám. Když později zjistíme, že tomu tak není, nemůžeme už nic dělat.

5. Dnes se již často setkáváme se zahrnutím primární prevence přímo do Školního vzdělávacího programu. Obsahuje primární prevenci také program Vaší mateřské školy? H2

V našem vzdělávacím programu nemáme přímo téma vyčleněno pro prevenci sociálně patologických jevů. Ale vždy, se to alespoň okrajově všech témat dotýká. Například ihned na začátku školního roku probíhá v naší mateřské škole program „Já a moji kamarádi“. Právě zde je zahrnuta prevence šikany, agresivního chování, krádeže a tak podobně.

Takže prevenci zahrnujete přímo do běžných denních činností, což je nejideálnější. Jelikož to děti přijmou velmi přirozeně a plynule.

Kupříkladu když se vyskytne konkrétní situaci či problém, jako s téma dvěma chlapci, začaly se více zařazovat do programu hry, které přispívají k usměrnění agresivního chování. Například s názvem Šáteček. To se potom snažíme více zařazovat.

6. Najdeme ve Vašem ŠVP nějaké cíle, kterými se odlišujete od ostatních mateřských škol? H2

Nevím, přiznám se, že nevím, že bychom se od ostatních školek odlišovali. Jsme běžná mateřská škola, s běžným školním vzdělávacím programem. Snad jen se zaměřujeme na vady řeči, takže poskytujeme i logopedickou péči.

7. Absolvovala jste vy, nebo některá z pedagogických pracovník Vaší školy seminář či školení týkající se prevence sociálně patologických jevů u předškolních dětí?

Já sama jsem žádné školení neabsolvovala, ale mám to uvedeno v požadavcích na příští rok.

Kdo rozhoduje o tom, jaké a kdy školení absolvujete?

Ředitel školy. My jako pedagogičtí pracovníci, bychom měli být jednou za rok doškolení. Ať už doškolovacím seminářem nebo vzdělávacím kursem. Alespoň jednou ročně bychom se měli doškolit v aktuálních tématech. Například Národní institut pro další vzdělávání pořádá kurzy. Tam těch kurzů bývá hodně. Už jsem měla jít loni na Kurs usměrňování agresivity v mateřských školách. Akorát se to potom později zrušilo a já doufám, že se mi to podaří příští rok. Tento Institut pořádá širokou škálu kursů. Od tělesného cvičení v mateřských školách, básničky,

jazykové chvílky až po tady to agresivní chování. Dělají vzdělávací kursy i pro základní školy, kursů je docela hodně, opravdu se dá vybrat.

8. Věnujete se cíleně primární prevenci v hlavním tématu zaměstnání? H3

Vždy se alespoň nějakým způsobem snažíme zařadit, například nějakou společenskou hrou. Tyto hry z domova neznají, podporují kamarádství, takže i to беру v podstatě jako prevenci. Ale když se potom vyskytne nějaký problém, tak se samozřejmě snažíme o další aktivity.

Když jste řešili problém s těma dvěma chlapci. Vykládali jste si všichni společně o tom, co se právě teď ve třídě děje? Jelikož ostatní děti byly svědkem jejich neshod.

Řešili jsme to i s těma ostatníma dětma. Povídali jsme si, jestli si všimly nesprávného chování. Pokládali jsme jim takové klasické otázky ve smyslu: „Jestli se jim to líbí - nelíbí? Jestli je to správné? Jestli je to kamarádké? Proč si myslí, že se mezi sebou žduchají? Jestli ony samy by chtěly, kdyby se k nim někdo takhle choval?“ Prostě vyjadřovaly svůj názor.

A co ti dva chlapci? Poslouchali, účastnili se debaty?

Poslouchali, účastnili se naší rozpravy také, ale já si osobně myslím, že zrovna ten chlapec má svůj osobní problém. Jednoduše proto, že si s těch řečených věcí absolutně nic nebere k srdci. Ono je mu to absolutně jedno.

Zřejmě bude problém v rodině, v jeho výchově.

No opravdu, ostatní děti reagovaly, na nich bylo vidět, neříkám, že po celou dobu, ale určitě nejméně čtrnáct dní, že si to uvědomují, že máme nějaký problém, že i mezi sebou jsou najednou jakoby vstřícnější i hodnější. Takže jako na těch ostatních dětech to vidět, velmi zřetelně bylo. Máme ve třídě také plno raubířů, kteří si umí také pěkně zazlobit. Ale i ti byli v absolutní pohodě. Ale tady s těmito dvěma problémovými chlapci to absolutně nic neudělalo. Ten chlapec na jednu stranu všechno odsouhlasí, odkývá. Řekne, že by se mu to také nelíbilo, kdyby se k němu takhle choval. Je to hrozné, že prostě se to nedělá, že to není pěkné, že kamarádi se k sobě takto nechovají. Ale vzápětí jde a do pěti minut to udělá znovu. Možná, že už trpí nějakou poruchou chování.

Podnět k vyšetření by museli dát rodiče?

Ano, to by museli udělat rodiče, na naše doporučení. Ale myslím si, že zrovna tyhle rodiče nikam nepůjdou.

Proč myslíte?

Je to silně věřící rodina, což mě tedy taky docela v tu chvíli překvapilo, podle toho, jak se k tomu problému postavili. Něco takového bych úplně nečekala. Já mám pocit, že v této rodině je spíše velký problém s tatínkem. Maminka je hodně upozaděná, ut'ápnutá, všechno mu odpustí, všechno mu odkývá. Když se s ní člověk baví sám, tak mám pocit, že by i řekla svůj názor. Ale ona na všechno odpovídá stylem: „Musím se zeptat manžela, domluví se s manželem, my přijdeme s manželem.“ Tatínek má v této rodině zřejmě dost rázné slovo.

Napadá mě teď, že tatínek je přímo modelem pro svého syna.

Asi bude. Do této mateřské školy jsem nastoupila později, než tento chlapec, takže jsem ho nepoznala hned od malinka, od chvíle, kdy nastoupil. Ale kolegyně mi právě říkaly, že k učitelkám a celkově jako k ženám, se choval velmi pohrdavě. Že žena a dívka je pro něj jako nějaký pohl. Prostě dones, uklid', udělej, bude to tak a já to tak chci! Tady je určitě problém v rodině.

9. Jakými činnostmi nejčastěji předcházíte vzniku sociálně patologických jevů?

H3

Pro děti je přirozená činnost prevence hrou, jak jsem již zmínila. Také dost často provádíme Komunitní kruh, což je rozhovor se skupinkou. A samozřejmě přímo modelové situace. Těch používáme méně, ale také se občas zařadit určitě dají.

Do toho komunitního kruhu zařazujete aktuální témata, nebo některá z vás, pedagogických pracovníků téma navrhne?

Komunitní kruh se snažíme zařazovat pravidelně, většinou tedy v pondělí. Když děti přijdou po víkendu. Mluvíme o tom, co dělali s rodiči, jak se těší na nový týden, co budeme dělat v zaměstnání. Také v pátek před víkendem se ptáme: „Jak se těší na víkend, co je čeká?“ Nebo potom různě v týdnu, když narazíme právě na téma, které se dá přímo použít, které se zrovna hodí do toho našeho plánu. Zjistila jsem, že i ty děti to mají rády. Když si jako sednou, povídají si, protože si myslím, že doma se to povídání až tak moc nepraktikuje. Vidím na dětech, jak jsou zapálené, jak jim září oči, pokud je oslovím a chci znát jejich názor. Je vidět,

že jsou velmi komunikativní a mají zájem si povídat. To hodnotím velmi kladně a jako prevence vzniku sociálně patologických jevů je tato činnost nenahraditelná.

10. Používáte nějaké své vlastní aktivity týkající se prevence? H3

Vyloženě vlastní aktivity si neuvědomuji, jelikož pracovních listů s tematikou prevence nebo zaměřených her je velká spousta. Těchto záležitostí je dostupných hodně. Ale například ty hry si člověk může upravit přímo pro své prostředí, pro své děti. Ale já ještě nejsem v praxi tak dlouho, že bych si sama vymyslela svou vlastní aktivitu, která se týká přímo prevence.

Nemyslela jsem přímo Vaši osobu, ale jestli jako mateřská škola nemá své vlastní specifické aktivity.

Myslím si, že například spousta her, které tady v naší škole používáme, vytvořila právě naše paní ředitelka. Ona je totiž v praxi dlouho a navíc u dětí je neskutečná. Ona je přímo úžasná. Ještě jsem snad neviděla ředitelku, kterou by děti tolik milovaly, která by byla taková. A je to také člověk, od kterého se dá čerpat spoustu věcí, spoustu zkušeností, spoustu nápadů. Myslím si, že spoustu věcí, které ona prezentuje, také sama vymyslela a vytvořila.

Paní ředitelka má už za dobu své praxe určitě hodně zkušeností

Paní ředitelce nyní bude padesát let, s praxí začínala ihned po střední pedagogické škole.

11. Existují také různé preventivní programy. Znáte nějaké a máte s nimi v rámci zaměstnání praktické zkušenosti? H3

Jak už jsem se zmínila, existuje Národní institut pro další vzdělávání, který poskytuje speciální kurzy, speciální vzdělávání. Mají na to schopné lektory. Také existují speciální publikace, které obsahují pracovní listy. Napadá mě například jeden s názvem „Já už kouřit nebudu a vím proč.“ Ten s dětmi používáme. Víme o pracovních listech, které jsou vhodné spíše pro děti na základních školách. Přiznám se, že v naší mateřské škole, používáme hlavně pracovní listy ohledně dopravní výchovy, například „Přes silnici za ruku.“

12. Uvítala byste nějaké konkrétní metodické materiály, nové preventivní programy nebo si myslíte, že by byly pro praxi bezpředmětné? H3

Ale určitě bych nějaký nový nápad uvítala. Člověk by se alespoň podíval na novinky, na nové metody. Zřejmě ne všechno by se dalo použít, ale určitě vždy by se dalo vybrat nebo případně nějak uzpůsobit svým vlastním potřebám. Podle toho, co se nám zrovna hodí. Nové informace jsou vždy dobré.

13. Dle mého názoru je v oblasti primární prevence také důležitá spolupráce a komunikace rodičů s mateřskou školou. Nabízí Vaše mateřská škola rodičům zúčastnit se různých aktivit společně s dětmi? H4

Co se společných aktivit týká, pořádáme tradiční besídky pro rodiče. Ať už se jedná o vánoční, velikonoční, či ke Dni matek. Organizujeme dětský karneval, pasujeme předškoláky na školáky, opékáme buřtíky. Zaměřujeme se také na různobarevné dny. Zvolíme barvu a celý den se točí například kolem červené. Děti přijdou v červeném oblečení, jíme červená jablka, povídáme si o červené Karkulce a tak dále. Velkým počinem, který proběhl v naší městské části, je ten, že si rodiče založili Mateřské sdružení. Takže veškeré činnosti, které se týkají rodičů a jejich dětí, se odehrávají pod tímto sdružením. Tedy mimo mateřskou školu.

Rodiče si zvou pracovníky z různých volnočasových aktivit, přesněji z Domovů dětí a mládeže. Zvou si tedy různé lektory. Jednou mají například výtvarné odpoledne, jednou pracovní činnosti. Jindy tělesné cvičení. V tomto sdružení si rodiče organizují činnosti sami.

Rodiče se do těchto aktivit také zapojují?

Ano, zapojují se také. Většinou to bývají dílničky rodičů s dětmi. Toto sdružení vzniklo ještě za původní paní ředitelky. Nejdříve se maminky začaly scházet spolu a pak si z něj vytvořily jakoby mateřské centrum. V sále mají přímo vyhrazen prostor, kde aktivity probíhají, kde se vlastně všichni schází.

14. Do školky si tedy zvete rodiče jen na běžné besídky, které se konají během školního roku. Máte od rodičů zpětnou vazbu o dopadu těchto aktivit na jejich děti?

H4

Ano, pouze na tyto besídky, nebo dětský karneval. Takových je však málo. Ale vidím na rodičích, že se jim vystoupení jejich dětí líbilo. Některé maminky anebo také babičky mají slzy v očích. Mateřské centrum určitě odezvu má, to víme přímo z úst rodičů a také dětí. Ony samy například vykládají, co dělaly s maminkou ne-

bo s tatínkem. A nabídka aktivit pro volný čas, pro čas, který můžou prožít rodiče společně s dětma je v naší městské části opravdu bohatá.

15. Cítíte od rodičů zájem a ochotu spolupracovat s mateřskou školou, nebo naopak převažuje jejich negativní postoj? H4

Samozřejmě situace je jiná od každého rodiče. Jsou rodiče, kteří sami přijdou a zajímají se. Když jsme jeli na výlet, tak se ptali, jestli mají jet s námi, jestli nebudeme potřebovat pomoci s dětmi do vlaku nebo z vlaku. Že by nám prostě pomohli. Ale na druhé straně jsou rodiče, kteří pro nás neudělají nic. Odevzdají dítě, jednou za měsíc odevzdají školné a tím veškerá aktivita pro ně končí. To je potom poznat i na těch dětech samotných. Ti rodiče, kteří se opravdu zajímají o dění ve školce, tak už ráno přijdou mezi dveře, pozdraví, popřejí nám všem hezký den, tak i na těch jejich dětech je patrné, že jsou ke všemu vstřícnější.

Rodiče jsou pro děti vzorem. Děti jsou jejich kopie. V rodičích je základ.

Ano, já si to myslím také. My je můžeme jako vzdělávací zařízení usměrňovat, ale pokud vidí dítě doma určitý vzor chování, tak s tím nic nenaděláme.

16. Informujete rodiče v případě, že se u jejich dětí vyskytne nežádoucí chování, nebo se snažíte problém vyřešit na půdě mateřské školy? H4

Tak ze začátku se to vždy snažíme vyřešit na půdě mateřské školy. Ale dost často se musí přistoupit ke kroku, že se informují i rodiče. Potom již záleží na samotných rodičích, jak s tou informací naloží. Také záleží na tom, jak je problém závažný.

Jak to bylo s informováním rodičů u krádeže telefonu?

O tom se mamince říkalo, když přišla ještě ten den odpoledne pro syna. On jí to totiž ten chlapec řekl sám.

Ta záležitost se vyřešila hned ten samý den?

Ano, ten samý den, protože on sám s tím přišel do šatny. Zrovna tento chlapec byl vždy bezproblémový a v podstatě nikdo nechápal, proč se tak najednou zachoval. On tedy sám přišel do šatny za maminkou a řekl: „Maminko, já jsem něco provedl.“ Kolegyně právě stála u dveří v šatně a mamince oznámila, že celá věc už je vyřešená.

Mluvil s chlapcem někdo, zjišťovali jste, co ho k takovému jednání vedlo?

Mluvila s chlapcem paní ředitelka a také kolegyně. Jeho odpověď byla v podstatě taková, že se mu ten telefon líbil, a že chtěl také zkusit, jaké má ten telefon hry a zároveň jaké hry má telefon, který má doma. Takže to byla spíše dětská nerozvážnost, než že by z takového jednání očekával prospěch. Byl to vyloženě dětský rozmar. A druhý den přinesl chlapec paní učitelce kytku. Na omluvu a to bylo dojemné.

Mám k Vám poslední otázku. Znáte nějaká specializovaná zařízení v Brně, která poskytují primární prevenci? Zda víte, kam se obrátit v případě, že se vyskytne závažný problém, se kterým byste si neuměla poradit?

Určitě bych využila již zmiňovaný Národní institut pro další vzdělávání. Tam bych kontakt jistě získala. Také je určitě je spousta dětských psychologů, ale konkrétní jména neznám. Spíš bych se zřejmě obrátila na nějaké sociální centrum nebo do sociální poradny. Napadlo mne také Středisko pro služeb školám. Zde by určitě kontakty také poskytli. Ještě jsem se nesečkala s problémem, se kterým bychom si sami neporadili. Ještě jsme nepotřebovali nic řešit přes sociální péči. Díky Bohu. A doufám, že se to nikdy nestane.

To Vám samozřejmě ze srdce přeji. Děkuji Vám za cenné informace a poznatky z Vaší praxe.

PŘÍLOHA P IX: NEŽ SE DÍTĚ ZEPTÁ... – TITUL

KATEŘINA SMOLÍKOVÁ ■ RŮŽENA HAJNOVÁ

Než se dítě zeptá...

**Program
sexuální výchovy
dětí předškolního věku**

II. Obsah sexuální výchovy - základní tematické okruhy

Jako každá výchovná či vzdělávací oblast má i sexuální, resp. sociosexuální výchova svůj obsah, jímž se zabývá, ke kterému se vztahuje a který postupně naplňuje. V případě sexuální výchovy dětí jej představují zejména následující oblasti:

- citové a sociální vztahy mezi lidmi, kamarádství, přátelství, vztahy v rodině,
- vztahy mezi mužem a ženou, partnerství, rodičovství,
- rozdíly mezi oběma pohlavími po stránce tělesné, psychické i sociální, tj. po stránce sociálních rolí a životních úkolů,
- péče o zdraví, o vlastní tělo a jeho čistotu (včetně intimních částí),
- cit pro osobní soukromí, přirozený stud,
- vznik života a narození dítěte,
- ochrana před nebezpečím úchylných jedinců (před týráním či sexuálním zneužíváním dítěte).

Protože ve výchovně vzdělávací práci mateřské školy je obvyklé pracovat v nejrůznějších oblastech podle určitého tematického plánu či programu, pokusili jsme se to základní, co patří k sociosexuální oblasti a co je výchovně žádoucí, shrnout do několika základních témat, která by se hodila do prostředí mateřské školy a která by co nejpřirozeněji zapadala do činností běžného předškolního programu:

- 1. Znáám lidské tělo, umím vše správně pojmenovat**
- 2. Vím, v čem se liší chlapci a děvčata, ženy a muži**
- 3. Máme se rádi**
- 4. Vím, co je soukromí a stud**
- 5. Mé tělo patří jen mně**
- 6. Své tělo musím udržovat v čistotě a zdraví**
- 7. Moje tělo se bude měnit, porostu a jednou budu dospělý**
- 8. Vím, jak jsem se narodil**

PŘÍLOHA P XI: NEŽ SE DÍTĚ ZEPTÁ... – PŘÍKLAD POUČENÍ

Příklad poučení o nebezpečí pohlavního zneužití:

Vhodné je použít na úvod příhodně vybranou pohádku, např. O neposlušných kůzlátkách, O třech prasátkách, O Červené Karkulce, O Smolíčkovi, O Budulínkovi (nebo jinou pohádku či příběh s podobnou pointou). Např. v pohádce o kůzlátkách vystupuje postava zlého vlka, který se snaží vylákat pod různými záminkami nezkušená kůzlátka z domu. Maminka je před vlkem varuje a nabádá je, aby nikomu neotvírala, aby s nikým nikam nechodila. Cílem „zlého vlka“ je kůzlátkům ublížit.

Podobné situace se stávají u lidí. Tak jako žije mezi zvířátky „zlý vlk“, tak žijí mezi námi lidé, kteří se svým chováním podobají zlému vlku. Tak jako vlk, i oni se snaží malé, důvěřivé a nezkušené děti vylákat. Různě se maskují: vydávají se třeba za policisty a říkají, že něco vyšetřují, za zdravotníky, kteří sledují zdravotní stav dětí. Někdy se snaží vzbudit soucit a vystupují jako lidé, kteří potřebují pomoc (staří, nemocní, nemohoucí).

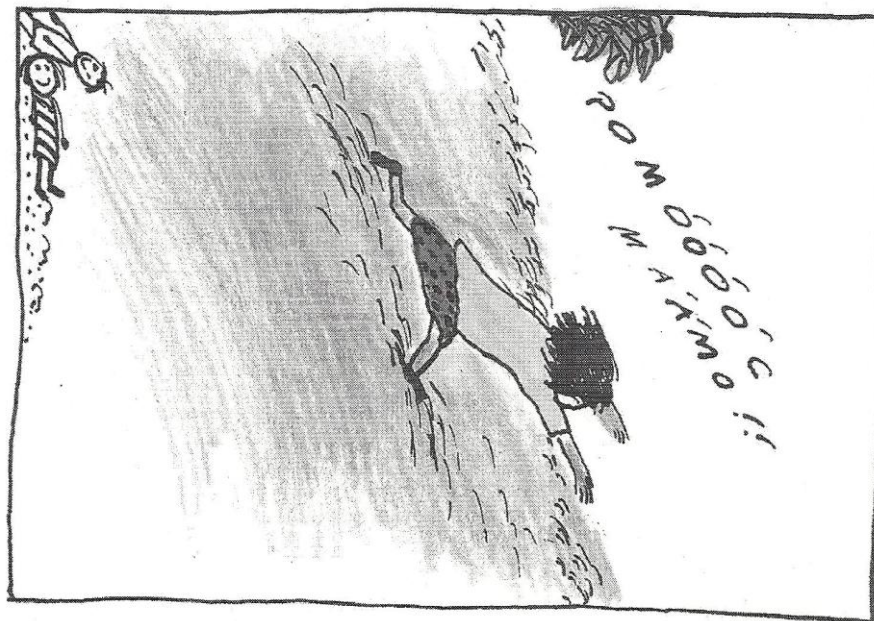
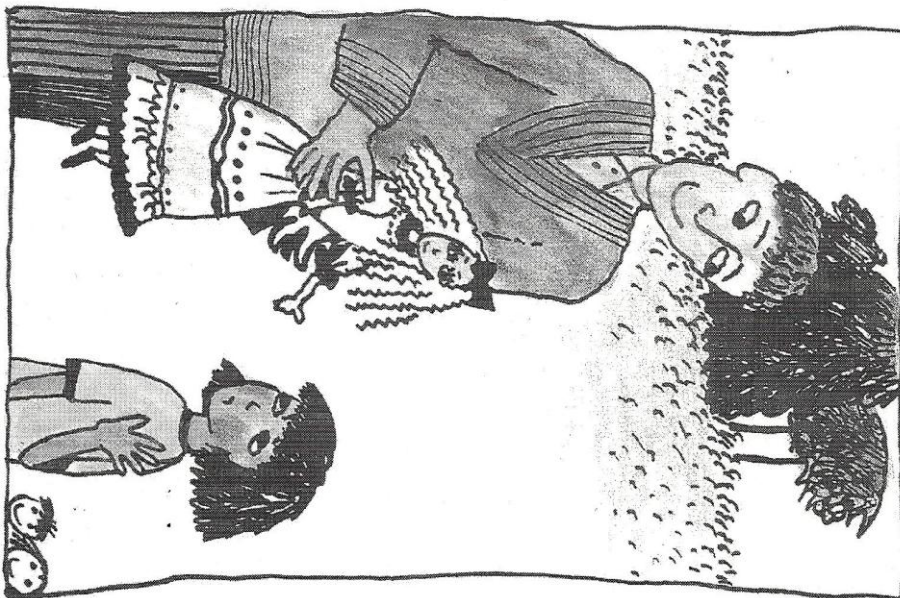
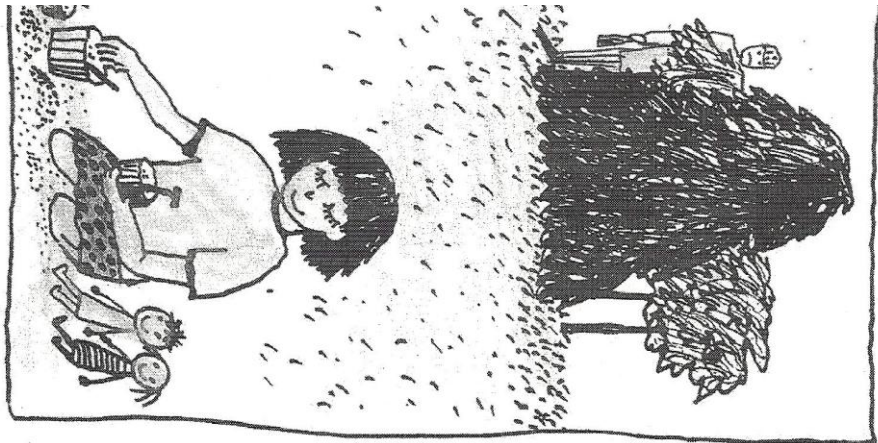
Stejně jako vlk v pohádce, i oni se snaží dostat do bytu nebo do domu, kde děti žijí, a to v době, kdy dospělí nejsou doma a dítě je samo. V takovém případě si vymýšlejí, že se potřebují na něco zeptat, že někoho hledají. Vymýšlejí si jména, vydávají se např. za opraváře, kteří mají něco zkontrolovat či spravit, za doručovatele, který něco rodičům přináší, za někoho, kdo má vyřídit určitý vzkaz (např. s legendou „posílá mě maminka“, „něco se stalo“ apod.). Když se jim podaří důvěřivého chlapečka či holčičku vylákat a jsou s ním sami (v domě, v bytě, na odlehlem místě), chtějí se dítěte dotýkat na těle, chtějí, aby se chlapeček či holčička svlékli, sahají jim na pohlaví nebo naopak chtějí, aby se holčička či chlapeček dotýkali jejich pohlaví. Takové chování je pro děti nebezpečné, tyto lidé by mohli dítěti ublížit, zranit ho, způsobit mu bolest. Nikdo nemá právo se dotýkat tělívka dítěte, zvláště pak jeho pohlaví, kromě maminky a tatínka, když dítě koupou či ošetřují, nebo paní doktorky či pana doktora, který dítě za přítomnosti rodičů vyšetřuje.

Poznámka:

Zejména rodiče by měli dítěti vysvětlit, co všechno a komu má dítě říci, s čím a komu se svěřit, na koho se obrátit o pomoc v situaci, kdy si neví rady... Také nácvik ochranného chování v ohrožení může bezesporu přirozeněji a účinněji zvládnout rodina. Protože se však jedná o situaci velmi závažnou, není nejdůležitější, kdo dítě připraví. Jde především o to, aby bylo poučeno, varováno a připraveno. Pokud nenajdete vhodnou příležitost a formu pro přímý nácvik dovedností, nevádí. Zkuste působit na rodiče a přesvědčit je, aby v tomto směru udělali, co je třeba (podrobněji v kapitole Metody a prostředky sexuální výchovy a v příloze - Příklady her a činností). Je možné využít také obrázky č. 8, 9, 10.

PŘÍLOHA P XII: NEŽ SE DÍTĚ ZEPTÁ... – OBRÁZEK K TEXTU

PŘÍLOHA P XIII: PREVENCE DROGOVÝCH ZÁVISLOSTÍ - TITUL

DAGMAR NOVÁKOVÁ

PANENKA JABLENKA

A

KLUK VIKTOR

prevence drogových závislostí
pro děti předškolního věku

PŘÍLOHA P XIV: PRVENCE DROGOVÝCH ZÁVISLOSTÍ – ÚVOD

ÚVOD

Milí rodiče,

dostáváte do rukou knížku pohádek zaměřených na protidrogovou výchovu vašich 4 - 6 letých dětí. Možná jste překvapeni nebo až vyděšeni, že už v tomto věku máte těm roztomilým neviňátkům číst o takových vážných věcech jako jsou drogy. Ale podívejme se na to s rozumem. Vaše děti jsou ve věku, kdy získávají první poznatky o světě. Vytvářejí si, hlavně s vaší pomocí, i první postoje k jednotlivým skutečnostem. A čím dříve budou mít v povědomí fakt, že není dobré např. ochutnávat vše, co roste v přírodě, nebo co mi někdo dá, tím více budou v budoucnosti uchráněni od různých problémů. A jsou to právě pohádky, ať už ty staré, klasické nebo novější, které umožňují dětem vstřebávat potřebné výchozí znalosti o dobru a zlu.

Při prevenci závislostí v rodině je nejdůležitější způsob výchovy a celková rodinná atmosféra. Dítě musí mít v rodině jistotu, zázemí a pocit vzájemné důvěry. Podporujte tvořivé aktivity dítěte, rozvíjejte jeho zájmy a schopnosti. Nezapomínejte na to, že váš osobní příklad hraje velkou roli při formování postojů dítěte. Jste to hlavně vy, rodiče, kdo učí dítě řešit problémy a naplňovat potřeby. A právě selhání nebo nedostatečnost v těchto oblastech vede často k experimentu s drogou.

Hlavním cílem této knížky je pomoci dětem začít chápat, co je to zdraví i to, že se zdraví může nevhodným chováním poškodit. Děti se naučí, že v přírodě existují vedle sebe různé rostliny, které mohou být dobré k výživě, k léčení, ale mohou také ublížit. A to je základ k dalším poznatkům z této oblasti, které budou děti dále získávat.

PŘÍLOHA P XV: PRVENCE DROGOVÝCH ZÁVISLOSTÍ – TEXT

JAK PEJSCI NAŠLI STŘÍKAČKY

Když se Jablenka zase objevila, byl Viktor moc zvědavý, co mu tentokrát ukáže. Ale Jablenka ho vzala do parku, a to byl trochu zklamaný, protože v parku to přece dobře zná. Jenže ono se i tam stalo něco zvláštního. Byla tam na procházce psí rodinka. Štěňata skákala, štěkala a pobíhala po trávě i na cestě. U cesty byly odhozené dvě injekční stříkačky. Štěňata věděla, co to je, protože zrovna takovými stříkačkami je pan doktor před časem očkoval. Hned se zaradovala, že si budou hrát na doktora. A tak si štěňata vzala ty stříkačky a dělala, jako že si dávají injekce. Ale jenom jako, to víte, že se skutečně nepíchala. Ale co se nestalo! To nejmenší štěňátko nějak nešikovně vzalo stříkačku a škráblo se opravdu o tu jehlu do tlapky. A moc plakalo a nařikalo. Přiběhla psí maminka a uviděla, co se přihodilo. Hned museli všichni k panu doktorovi, co léčí zvířátka. Pan doktor štěňátko ošetřil, ale moc se zlobil, že si štěňata hrála s nalezenými stříkačkami. Štěňátko s poraněnou tlapkou muselo pak každý den chodit k panu doktorovi na opravdové injekce a na vyšetření. Pan doktor se totiž bál, že by mohlo být moc a moc nemocné. Naštěstí to všechno dobře dopadlo. Štěňátku se tlapka zahojila a žádnou jinou nemoc nedostalo. A tak štěňata zase chodila do parku, ale hrála si jenom se svými hračkami. Ničeho, co se povalovalo jen tak v trávě nebo na cestě, si ani nevšimla, natož aby to brala do tlapek.

Viktor pak doma řekl Jablence: „Já vím, mít poraněnou ruku, to bolí. Ale přece to zase není tak strašné. Co se tomu štěňátku ještě mohlo stát?“

A Jablenka hned vysvětlovala: „Na těch stříkačkách, které už někdo použil, je plno špíny, i když to není vidět. A když se dostane taková špína do těla, může způsobit různé nemoci, které trvají hodně dlouho. Některou takovou nemoc pak můžeme mít celý další život.“

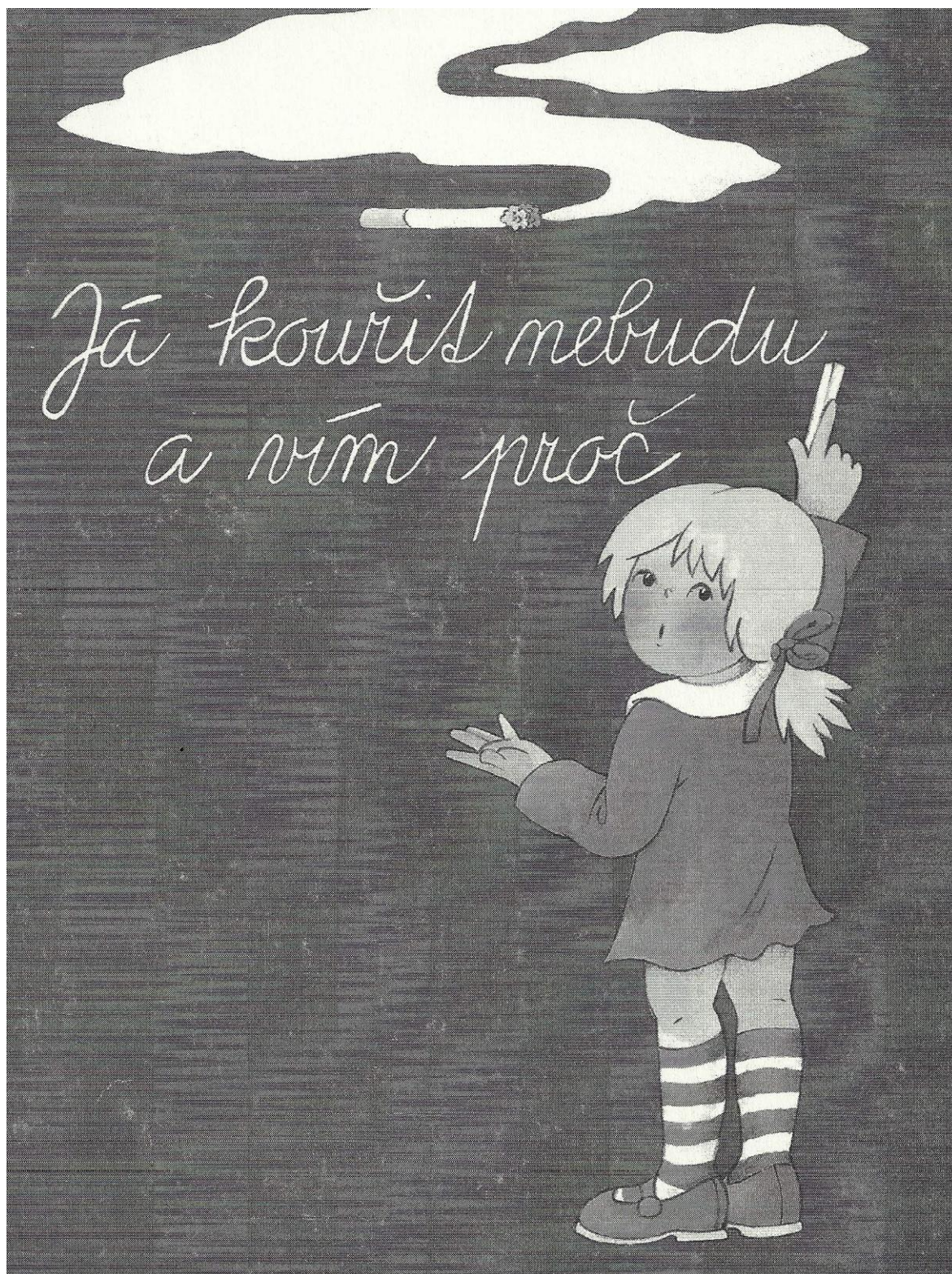
Viktorovi to připomnělo něco, co už znal, a hned se dál vyptával: „Jablenko, je to stejné, jako když máme špinavé ruce a něco jíme? To pak také můžeme dostat nemoc. A já vím, jak se jmenuje: žloutenka.“

Jablenka kývala hlavou: „Ano, je to stejné. Ale na těch stříkačkách je špína, co může způsobit i jiné vážné nemoci. Tak si to pamatuj a ani ty si nikdy se žádnou takovou věcí nehraj!“

A najednou tam Jablenka už nebyla. Ale Viktor věděl, že šla zase spát mezi jablíčka.

PŘÍLOHA P XVI: JÁ KOUŘIT NEBUDU A VÍM PROČ – TITUL

PŘÍLOHA P XVII: JÁ KOUŘIT NEBUDU A VÍM PROČ – PROGRAM

Charakteristika programu

Tento preventivní program zaměřený proti vzniku a rozvoji kuřáctví a kouření je určen dětem předškolního věku a učitelkám mateřských škol na pomoc. Program může být využit i rodiči dětí, kteří by měli zájem cíleně vychovávat své dítě jako nekuřáka.

Mohlo by se zdát, že problém kouření se předškolních dětí netýká a že protikuřácká výchova je v tomto věku předčasná, nevhodná a zbytečná. Současné poznatky psychologů nás však vedou k poznání, že právě předškolní období je velice významné pro rozvoj dětské osobnosti, resp. pro vytvoření relativně trvalých osobnostních charakteristik. Ukazuje se, že vše, co do dítěte v tomto věku „výchovně uložíme“, se zhodnocuje daleko později v jeho životě. Právě období prvních šesti let života dítěte tak může být důležité pro položení základů jeho zdravých životních návyků včetně odmítavého postoje ke kouření.

Samozřejmě je nutné respektovat dětskou přirozenost a chránit děti v jejich dětství a nevinosti. Není ale dobré zavírat oči před problémy, které nastanou. Lepší je dětem pomoci, aby lépe a pravdivěji poznávaly svět, který je obklopuje a který na ně čeká; je dobře děti připravit, aby byly schopny snáze čelit nejrůznějším nástrahám, úskalím a rizikům, které život přináší a které ohrožují zdraví.

Právě kouření je jednou z nástrah, kterou mají děti od malička neustále přímo před očima. Děti se setkávají s kouřením zcela běžně, téměř na každém kroku. Tomu se asi dnes nelze vyhnout. Je ale možné alespoň částečně ovlivnit, jaký postoj ke kouření dítě zaujme.

Zdá se, že nejvíce záleží na tom, jakou zkušenost v uvedeném směru dítě získá ve svém okolí. Žije-li v kuřáckém prostředí, může se stát, že kuřáctví pochopí jako zcela samozřejmou součást života, jako něco, co je „normální“. Kuřáci v okolí dítěte, zejména ti, k nimž je dítě citově vázáno (rodiče), nabízejí vzor kuřáckého chování, které dítě přebírá a s nímž se identifikuje. Pravděpodobnost, že se dítě samo stane kuřákem, je větší. Zvyšuje se i tím, že v kuřácké rodině je snazší dostupnost cigaret, resp. vhodnější příležitost ke kouření.

Naproti tomu nekuřácké prostředí a zásadně odmítavý postoj rodičů ke kouření zvyšuje šance dítěte, že kuřákem nebude a že kuřáctví se všemi jeho důsledky odmítne. Nekuřáctví lze napomoci i tím, že dítě chráníme před vlivem kuřáckého prostředí a že dítěti od věku, kdy je schopno chápat, nabízíme pravdivé poznatky o kouření a jeho vlivu na zdraví (samozřejmě takové poznatky a takovým způsobem, aby je dítě bylo s to zvládnout). Dítě vybavené takovými poznatky a zkušenostmi patrně později lépe pochopí další složitější informace a bude snadněji čelit nevyhnutelnému nátlaku.

Z čeho program vychází

Lze uvést tři základní východiska programu:

- V předškolním věku vznikají u dítěte **předpoklady pro budoucí kuřácký či nekuřácký vývoj.**
- Významné jsou zejména **vzory chování dospělých a jejich postoje ke kouření.** Lze předpokládat, že dítě, které od malička vyrůstá ve zdravém prostředí, které eliminuje kuřáctví, pravděpodobně snáze získá zdravé životní návyky, vylučující ze způsobu života návyk kouření. Tyto návyky spolu s pravdivými informacemi o škodlivosti kouření mají velký vliv na to, zda se z dítěte stane kuřák či zda bude nekuřákem.

PŘÍLOHA P XVIII: JÁ KOUŘIT NEBUDU A VÍM PROČ – TEXT

1. Otázky pro děti (co děti vědí o kouření)

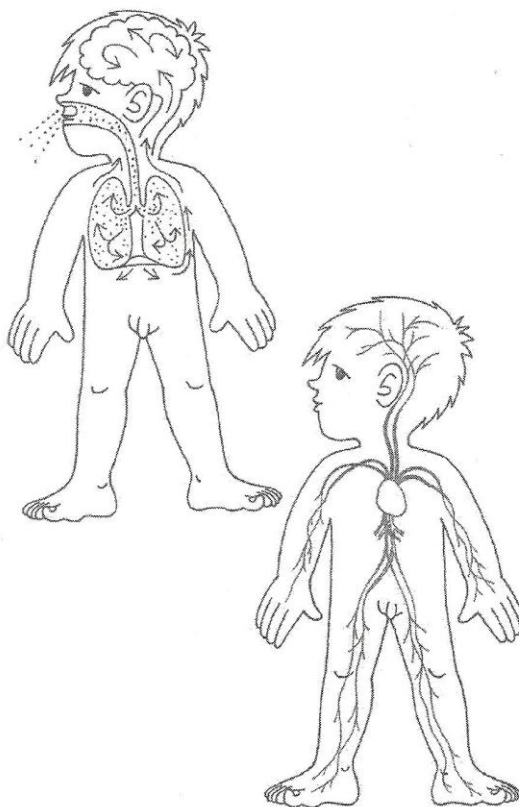
(v závorce jsou některé odpovědi, které děti samy uvedly)

- Co je to kouření? (když se kouří z ohně, z parníku, z výfuku u auta, když někdo kouří cigaretu...);
- Viděli jste někoho kouřit? Co kouřil? (fajfku, cigaretu, doutník...)
- Co si myslíte o kouření? (škodí zdraví, po cigaretě se kašle, nesmí se kouřit v blízkosti dětí, kouření je droga);
- Proč je kouření nezdravé i pro děti, když kouří dospělí? (kouř se dostane do těla pusou a nosem).

Těchto a podobných otázek lze využít k tomu, abychom zjistili, co všechno děti o kouření vědí a mohli jsme tak navázat na jejich dosavadní zkušenosti a poznatky.

2. Lidské tělo - jak a proč lidské tělo dýchá

Na obrázku dětem ukážeme a vysvětlíme dýchání, okysličování krve a krevní oběh (seznáme děti s pojmy nos, ústa, dýchací trubice, hrtan, průdušnice, plíce, průdušky, srdce, cévy, krev, kyslík, mozek...)

PŘÍLOHA P XIX: JÁ KOUŘIT NEBUDU A VÍM PROČ – POHÁDKA

O zlé víle Čudimůře

V jednom novinovém stánku, v takovém, kde to bylo cítit tabákem a kouřem, bydlela zlá víla, která se jmenovala Čudimůra. Moc se jí v tom zakouřeném krámku líbilo a dobře dařilo. Všude bylo plno barevných krabiček, ve kterých bydlely její dcery, dlouhé, štíhlé, bílé Čudimůrky.

Nic dobrého v nich nebylo. Byly hubené, tělo měly vycpané škodlivým tabákem. Jediné, co opravdu uměly, bylo vypouštět jedovatý dým. A ten dým stará Čudimůra právě ke své spokojenosti nejvíce potřebovala. Čím více cigaretového kouře a šedého dýmu, tím lépe pro Čudimůru.

Když paní prodavačka prodávala někomu třeba noviny, Čudimůra vždycky přistrčila jednu svou dceru anebo hned celých dvacet v barevné krabičce. Lidé si je kupovali, dávali si je do kapes, tašek a kufříků a nosili si je domů, do práce a třeba i na hřiště. To se pak Čudimůra nejvíce radovala! Když někdo probudil Čudimůrku a ta začala kolem sebe vypouštět štiplavý jedovatý dým, poskakovala Čudimůra blahem, protože teprve nyní plnila nejškodlivější úkol.

Jednou, zrovna, když paní prodavačka prodala hodně cigaret, řádila Čudimůra radostí tak, až se celý novinový stánek natřásal. Všiml si toho malý Jirka. Přiběhl ke stánku a povídá: „Paní prodavačko, stánek vám spadne na hlavu, co to tady děláte?“ Nešťastná prodavačka si povzdechla: „Já přece nedělám nic, to ono samo tady tak haraší, a to už kolikátý den!“ „To je divné, to by se mělo vypátrat“, mínil Jirka. Jenomže strašidlo řádilo tak, až z toho paní prodavačka onemocněla a stánek byl zavřený.

Za několik dní vystřídala prodavačku jiná, docela mladá slečna, která měla moc ráda děti. Bylo jí líto, že do stánku děti nakupovat nechodí. Taky co by tam kupovaly? A tak se rozhodla, že objedná žvýkačky, bonbony a sušené ovoce, a taky omalovánky, vystřihovánky i dětské časopisy, tužky a barvičky. Druhý den nové zboží dovezli. Ale teď nastal problém, kam s ním? Všude na policích bydlely Čudimůrky v krabičkách a žvýkačky, omalovánky a tužky se nikam nevešly. Slečna se s tím ale dlouho netrápila. Nové zboží za staré prostě vyměnila.

Lidé si dál chodili do stánku kupovat noviny a časopisy, začaly sem přibíhat i děti, kterým už měla slečna prodavačka co prodávat. Nejvíce chodil Jirka, který ještě stále přemýšlel, co to tenkrát v tom stánku strašilo. Víte to vy?

